

PEWNYM KROKIEM W DOROSŁOŚĆ PRAKTYCZNA NAUKA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

SKRYPT DLA
UCZNI

Poznań 2013

ISBN 978-83-929830-6-4

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Produkt wykonany w ramach i w celu realizacji projektu
„Innowacyjne metody kształcenia przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych”
dofinansowanego ze źródeł Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki
realizowanego przez Poznański Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości.

OPRACOWANIE MERYTORYCZNE: „NAUKOMP” JUSTYNA WIŚNIEWSKA

POZNAŃ 2013

Pewnym krokiem w dorosłość

Praktyczna nauka przedsiębiorczości

Skrypt dla ucznia

Spis treści

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Dział I Człowiek przedsiębiorczy	7
1. (Po)rozumienie	7
2. Przedsiębiorczy, tzn. ...	13
3. Samodoskonalenie	18
4. Reklama dźwignią handlu	25
5. Ja, konsument	28
Dział II Rynek – cechy i funkcje	37
1. Trzy w jednym	37
2. Co słyszeć na rynku?	43
3. Równoważnia na rynku	49
4. Polska – ach, to Ty	57
Dział III Instytucje rynkowe	65
1. Co z tą forszą?	65
2. Gdybym był bogaty	73
3. Ja, inwestor!	80
4. Nie dać się nabić w butelkę, zrobić w balona...	87
5. Byle do emerytury	92
Dział IV Państwo, gospodarka	97
1. Państwo – firma o zasięgu globalnym	97
2. Wielki brat czuwa	101
3. Plus dodatni, plus ujemny	106
4. Globalne kantory walut kontra podwyżki cen	113
5. Oręż polityki pieniężnej	120
6. Być wróżbitą fajna rzecz	124
Dział V Przedsiębiorstwo	133
1. Dobry plan to połowa sukcesu	133
2. Firma to ja	140
3. Ach, ci pracodawcy, ach, ci pracownicy	152
4. Praca metodą projektu	163
5. Nie czyń drugiemu, co Tobie niemiłe	166

Dział VI Rynek pracy	175
1. PracoSWOT	175
2. Pracownik, do boju!	185
3. Superpracownik	193
4. Praco, gdzie jesteś?	198
JĘZYK ANGIELSKI	
1. Who am I?	211
2. Balanced chairs	211
3. What's this?	212
4. Business Story Telling	213
5. What you own, what you owe	214
6. Recycling Crossword	216
7. Save the World	217
8. How do we measure success?	217
9. Organize it!	218
10. Let's negotiate!	220
11. My Profile	221
12. Careers Advice	222
13. My Business	222
JĘZYK NIEMIECKI	
1. Der kurze Ball	229
2. Der Turm	229
3. Was gibt es Neues?	230
4. Was gehört zu meinen Einnahmen und was zu meinen Kosten?	231
5. Super Memo Aktiva und Passiva	232
6. Projekt „Europäische Union“	234
7. Mein Unternehmen	235
8. Lerne deinen Markt kennen	237
9. Mit Finanzen per du	239
10. Mein Profil	240
Klucz odpowiedzi	242

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Dział I Człowiek przedsiębiorczy

1. (Po)rozumienie

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest komunikacja werbalna i niewerbalna i jakie rozróżniamy ich formy?
- ✓ Czym są bariery komunikacyjne?
- ✓ Czym są osiągnięte i przypisane role społeczne oraz jakie są typowe dla nich zachowania?
- ✓ Jakie są zasady pracy zespołowej?
- ✓ Cechy dobrego lidera zespołu.
- ✓ Na czym polega perswazja i czym są techniki NLP?

KOMUNIKACJA

Najniższym poziomem komunikowania się w społeczeństwie jest **komunikacja interpersonalna**, która zachodzi pomiędzy dwiema osobami.

KOMUNIKACJA WERBALNA I NIEWERBALNA

Komunikacja werbalna to podstawowy rodzaj komunikacji międzyludzkiej. Jest to komunikacja słowna, z użyciem ludzkiej mowy. Może mieć formę ustną lub pisemną.

W rozmowach międzyludzkich większość informacji przekazywanych jest jednak za pomocą **komunikacji niewerbalnej**. To mowa ciała – przy pomocy gestów, mimiki, postawy ciała – oraz parajęzyk z wykorzystaniem dźwięków (westchnienia, pomruki, śmiech, siła głosu, akcent, tempo, płynność, czas wypowiedzi).

BARIERY KOMUNIKACYJNE

Bariery komunikacyjne to wszelkiego rodzaju utrudnienia, które utrudniają i/lub uniemożliwiają właściwą interpretację komunikatu. Należą do nich zarówno bariery związane z czynnikami zewnętrznymi (np. hałas), bariery fizyczne (np. różnice kulturowe czy samopoczucie), mentalne (np. silne emocje, różnice światopoglądowe), jak i bariery psychologiczne (np. krytykowanie, stereotypy). Bariery mogą być oba rodzaje komunikatów: werbalne i niewerbalne. Łatwo rozpoznajemy je, gdy jesteśmy ich odbiorcami, o wiele trudniej uświadomić je sobie, kiedy przyjmujemy rolę nadawcy. Przeszkody w skutecznej komunikacji mogą leżeć po stronie zarówno nadawcy, jak i odbiorcy.

ROLE SPOŁECZNE

Rolą społeczną nazywamy zbiór oczekiwań wobec jednostki, związany z posiadaniem określonego statusu społecznego. Jest to zespół praw i obowiązków wynikających z zajmowania pozycji społecznej, a każda rola ma swoje nakazy i zakazy oraz wyznacza margines swobody w powiązaniu z wymaganiami stawianymi rolom społecznym – przypisanym i osiąganym. Każdy człowiek we współczesnym społeczeństwie odgrywa kilka ról społecznych.

Role przypisane są wyznaczane bez naszego udziału i woli, w chwili urodzenia, w wyniku posiadania cech i właściwości takich jak wiek, płeć czy rasa (np. kobieta, dziecko). Źródłem ról przypisanych jest kultura.

Role osiągnięte to te, które ludzie sami zdobywają lub które zostają im narzucone. Są to role odgrywane w wyniku podjętych wyborów i decyzji (np. rodzic, nauczyciel).

Każda z ról społecznych charakteryzuje się typowymi dla siebie zachowaniami. I tak np. inne

zachowania obserwuje się w przypadku dziecka, a inne w przypadku osoby dorosłej. Rodzice troszczą się o swoje dzieci, a dzieci respektują decyzyjność wychowawczą rodziców do czasu usamodzielnienia się.

PRACA ZESPOŁOWA

Praca zespołowa to praca stanowiąca podstawową i równocześnie wyższą formę organizacji pracy. Zespół to grupa osób mających wspólny cel. Każdy zespół powinien mieć dobrego lidera – jest to warunkiem zmiernia zespołu w określonym kierunku na drodze do osiągnięcia celu. Pracę zespołową cechuje przede wszystkim współpraca między członkami zespołu oraz zbiorowa odpowiedzialność za wyniki pracy całego zespołu. Aby zespół działał sprawnie, wszyscy jego członkowie muszą mieć wolę współpracy, dobrze się komunikować i posiadać podział zadań. Ponadto dobry zespół powinien charakteryzować się poprawnymi relacjami – w pozytywnej atmosferze otwartości i bez większych konfliktów. Praca zespołowa staje się koniecznością, gdy nie można rozdzielić zadań między indywidualnych wykonawców, gdy proces ma charakter ciągły, ilość pracy przekracza możliwości jednej osoby lub istnieje duża współzależność realizowanych zadań.

LIDER ZESPOŁU

Członków zespołu łączy wspólny cel oraz zaangażowanie, aby cel ten osiągnąć. Zadaniem lidera zespołu jest nakłonienie grupy luźno powiązanych ze sobą osób do zaakceptowania wspólnego celu, wpływanie na ich zaangażowanie oraz podtrzymywanie owego zaangażowania w miarę upływu czasu.

Tworzenie zespołu jest procesem przebiegającym stopniowo. Należy określić tożsamość zespołu, wspólne cele oraz wspólną wizję działania, której będą w stanie podporządkować się wszyscy członkowie zespołu. Niezbędne jest ustalenie reguł współpracy, których przestrzeganie ograniczy konflikty oraz usprawni procesy wewnątrzgrupowe. Każdy członek zespołu musi mieć wyznaczoną rolę oraz indywidualne cele do zrealizowania.

Lider zespołu powinien być osobą o silnym charakterze i pewną siebie, ale jednocześnie zdolną do ciągłego uczenia się i poszerzania wiedzy. Powinien być samodzielny, umiejętnie kierować się intuicją i aktywnie współpracować. To osoba, która wspiera wymianę informacji pomiędzy współpracownikami, dlatego też musi posiadać umiejętność nawiązywania kontaktów z innymi ludźmi i wpływu na nich, a jednocześnie musi umieć się wczuć w rolę każdego z członków swojego zespołu.

PERSWAZJA I TECHNIKI NLP

Perswazja to sztuka przekonywania kogoś do swoich racji. Odbywa się z przytoczeniem konkretnych argumentów, a nie ich narzucaniem. Skuteczna perswazja polega na wywołaniu za pomocą jakiegoś komunikatu określonych zachowań (lub powstrzymaniu się od nich) adresata lub na zmianie (ewentualnie wzmocnieniu) jego opinii, postawy lub nastroju.

Programowanie neurolingwistyczne (ang. *Neuro-Linguistic Programming*, **NLP**) to uporządkowany zbiór technik komunikacji oraz metod pracy z wyobrażeniami, nastawionych na tworzenie i modyfikowanie wzorców postrzegania i myślenia u ludzi. Nazwa NLP podkreśla postulowane powiązanie między procesami neurologicznymi (neuro), językiem (lingwistyczne) i wzorcami zachowań, którymi ludzie się kierują (programowanie). NLP daje narzędzia pomagające w prowadzeniu skutecznej komunikacji z odbiorcami. Programowanie neurolingwistyczne stworzono z myślą o samorozwoju, a samej idei przyświeca założenie, że każdy posiada wszystkie zasoby potrzebne do odniesienia sukcesu.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Podaj przykłady różnych formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej.
2. Scharakteryzuj przykładowe role społeczne i typowe dla nich zachowania.
3. Przedstaw sposób dochodzenia własnych praw w roli członka zespołu.

1. Określ kompetencje i predyspozycje potrzebne do pełnienia różnych ról w zespole.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Wymień 3 kanały przekazu informacji, które są dostępne i powszechnie wykorzystywane obecnie, a których nie było lub były mało popularne kiedyś:

1. ....
2. ....
3. ....

2. Podaj 5 z życia wziętych przykładów komunikacji niewerbalnej:

.....
.....
.....
.....

3. Zapisz w języku werbalnym znaczenie mowy ciała i gestów:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Do podanych uczuć zaproponuj emotikonę:

Radość:

Smutek:

Złość:

Miłość:

5. Z jakich krajów pochodzą poniższe osoby:

.....

.....

.....

.....

6. Za pomocą formy pisemnej i wizualnej przekaz komunikat: „JESTEM DOROSŁY”:

.....

.....

7. Wymień 5 słów lub zwrotów ze slangu młodzieżowego i podaj ich znaczenie:

1. ....

2. ....

3. ....

4. ....

5. ....

8. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Komunikacja werbalna i niewerbalna” – <http://goo.gl/UZ4JKg>.

9. Odpowiedz na pytanie, a swoją odpowiedź uzasadnij:

Czy wszystkie typy i formy komunikacji są do końca jednoznaczne dla stron komunikujących się ze sobą?

Tak: .....

Nie: .....

10. Wyszukaj na portalu Youtube filmik dotyczący barier komunikacyjnych, których źródłem są negatywne zachowania:

Nadawcy: .....

Odbiorcy: .....

11. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Jaki jest Twój styl komunikacji?” - <http://goo.gl/gVfSBM>.

12. Podaj 3 społeczne role przypisane, które aktualnie odgrywasz, oraz 3 role, które planujesz odgrywać w przyszłości:

Role przypisane	Role osiągnane
1.	1.
2.	2.
3.	3.

13. Wyszukaj w znalezionych ustawach, przepisach i regulaminach po jednym przykładzie występowania zapisów dotyczących zasady równości szans kobiet i mężczyzn – podaj ich źródło i wskaż konkretne miejsce stosownego zapisu:

Przepis: .....

Ustawa: .....

Regulamin: .....

14. Wymień po 2 zachowania charakterystyczne dla konkretnego typu roli społecznej:

Kobieta: .....

Mężczyzna: .....

Uczeń: .....

Nauczyciel: .....

15. Zaproponuj kilka przysłów lub powiedzeń w stylu „Nie czyń drugiemu, co Tobie nie miłe” w odniesieniu do pracy w grupie, pracy zespołowej:

1. ....

2. ....

3. ....

1. Wybierz, czy zgadzasz się z poniższym stwierdzeniem, a swoją odpowiedź uzasadnij:

Sposób ubierania się jest wyrazem szacunku dla drugiej osoby.

Tak: .....

Nie: .....

2. Zagraj w grę pt. „Wykrywacz kłamstw” – <http://goo.gl/D92Ds5>.
3. Wymień 3 przykłady występujących różnic kulturowych, które stanowią barierę w skutecznej komunikacji.
  1. ....
  2. ....
  3. ....
4. Podaj znaczenie słowa „empatia”:
.....
5. Określ kompetencje i predyspozycje dowodzącego i jego podwładnych biorących udział w akcji ratunkowej w górach:

Kompetencje	Predyspozycje
Dowodzący	
Podwładni	

6. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Praca zespołowa” – <http://goo.gl/hNUmmv>.
7. Podaj linki do trzech reklam, w których występują elementy perswazyjne:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
8. Zaprojektuj infografikę dotyczącą strategii Walta Disneya, która jest często stosowaną techniką NLP.

2. Przedsiębiorczy, tzn. ...

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest przedsiębiorczość i jakimi cechami charakteryzuje się osoba przedsiębiorcza?
- ✓ Różne typy osobowości człowieka.
- ✓ Rodzaje ludzkich zachowań.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Na przestrzeni lat definicje przedsiębiorczości ulegały zmianie. Tak naprawdę każdy uczone miał inną – każdy swoją – teorię. **Przedsiębiorczość** to sposób działania, skłonność do podejmowania nowych, ryzykownych i niekonwencjonalnych przedsięwzięć oraz wykazywanie inicjatywy w ich poszukiwaniu i wdrażaniu w życie. Jest to więc działanie skierowane na rozwój, które ma charakter innowatorski. O przedsiębiorczości można mówić w dwóch wymiarach: jako o procesie – akcie tworzenia i budowania czegoś nowego oraz zespole cech – opisującym szczególnie sposób postępowania człowieka.

OSOBA PRZEDSIĘBIORCZA

Bycie przedsiębiorczym nie odnosi się tylko do przedsiębiorcy prowadzącego firmę, choć jest to cecha pożądana u właściciela firmy. Osoba przedsiębiorcza to przede wszystkim ktoś, kto umiejętnie radzi sobie w życiu – bez względu na status społeczny czy zawodowy. Ponadto otoczenie i środowisko mogą wpływać na kształtowanie się cech osoby przedsiębiorczej.

Cechy **osoby przedsiębiorczej** pomagają jej w dążeniu do osiągnięcia sukcesu. Potrafi ona rozwiązywać problemy, samodzielnie radzić sobie w trudnych i skomplikowanych sytuacjach, nie boi się zmian ani wyzwań, umiejętnie wykorzystuje szanse, jest gotowa szukać nowych rozwiązań, posiada umiejętność podejmowania ryzyka. Ponadto posiada takie cechy charakteru jak: pracowitość, kreatywność, inwencja, odwaga i zdeterminowanie, jest pewna siebie, odporna na stres, uparta, inteligentna, wytrwała, systematyczna, pozytywnie myśli i patrzy na świat. Cechuje się także optymizmem, otwartością, stanowczością, aktywnością oraz energicznym działaniem. Osoba przedsiębiorcza ma zdolność mówienia i zarazem słuchania oraz przyjmowania postaw asertywnych. Potrafi ciągle rozwijać i kształtować swoją osobowość i umiejętności, poszukiwać nowych doświadczeń, analizować i wyciągać wnioski, potrafi inspirować innych, motywować i przekonywać do działania.

Inicjatywność i przedsiębiorczość oznaczają zdolność danej osoby do wcielania pomysłów w czyn. Ponadto cechy te uznaje się za tzw. kompetencje kluczowe – stanowią połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Przedsiębiorczość” (<http://goo.gl/H4B2Cf>),
- e-lekcja pt. „Przedsiębiorczość” (<http://goo.gl/mvfpnn>).

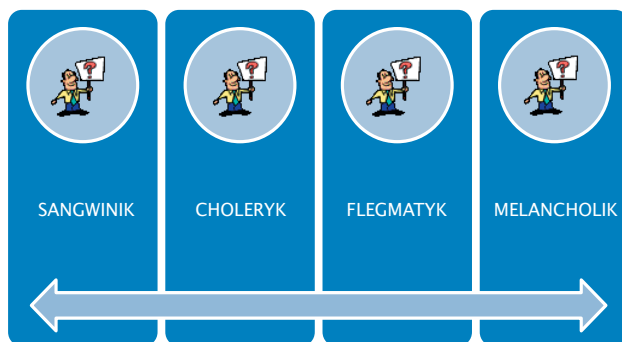
TYPY OSOBOWOŚCI

Jedna z definicji **osobowości** określa ją jako zbiór względnie stałych, charakterystycznych dla danej osoby cech i właściwości, które wyznaczają jej zachowania i pozwalają odróżnić ją od innych. Typ osobowości człowieka jest cechą indywidualną i kulturową, kształtuje się za sprawą cech biofizycznych człowieka, ale również poprzez proces socjalizacji, czyli życia człowieka w społeczeństwie. Typ osobowości obejmuje wszelkie cechy charakterystyczne dla człowieka – w tym także odczucia, myśli, postawy, typowe zachowania i sposoby radzenia sobie z pro-

blemami. Z każdym typem osobowości wiążą się zarówno dobre, jak i złe aspekty osobowości. Przyporządkowanie osobowości człowieka tylko do jednego typu jest praktycznie niemożliwe, gdyż każdy z nas stanowi mieszankę cech różnych typów osobowości, a na dodatek te same cechy mogą różnić się w zależności od człowieka i mieć różne oblicza.

Jedną z najpopularniejszych klasyfikacji typów osobowości człowieka jest ta, w której jako kryterium podziału proponuje się temperament człowieka, rozumiany jako siła i szybkość reakcji w konkretnej sytuacji. Wyróżnia ona cztery typy osobowości:

Sangwnik to najbardziej ustabilizowany typ charakteru. To osoba o optymistycznym podejściu do życia, otwarta na relacje interpersonalne, towarzyska, beztroska. Lubi być w centrum zainteresowania, jest władczą i dominującą, czasem dumna i spoglądająca na innych „z góry”. Jest emocjonalna i spontaniczna, ma duże poczucie humoru, potrafi przyciągać do siebie ludzi. Tryska energią i entuzjazmem, jest twórcza, lubi komplementy, szybko się odzwajemnia.

Choleryk to typ pobudliwy, przejawiający tendencje do ciągłego niezadowolenia i agresji. Charakteryzuje go silne przeżywanie emocji oraz duża energia życiowa i aktywność. Głównym pragnieniem choleryków jest dominacja, od innych z kolei oczekują podporządkowania się i uznania. Cholerycy bywają uparci, a ich reakcje na bodźce są szybkie i często nieprzebrane, bywają też zakompleksieni. Często żałują wypowiedzianych słów. Lubią przewodzić i organizować pracę innym. Wzbudzają u ludzi zaufanie i respekt, często pracują dla potrzeb grupy. Są szybcy w działaniu, preferują pracę, którą mogą sami zorganizować.

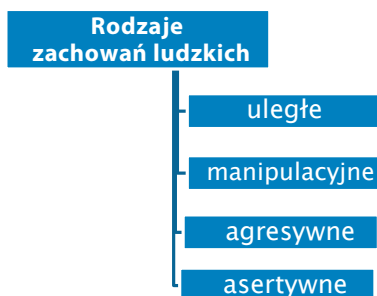
Flegmatyk to osoba pogodna, o wysokim poziomie samokontroli, zrównoważona emocjonalnie, zdystansowana, obiektywna w ocenie i obserwacji, łagodna, solidna, w relacjach interpersonalnych najczęściej nieufna i chłodna, dyplomatyczna, pojednawcza, cierpliwa, cicha, potrafiąca słuchać, preferująca pracę niewymagającą pośpiechu i tempa, powolna w działaniu, potrafiąca zachować spokój nawet w trudnych sytuacjach.

Melancholik natomiast to osoba o pesymistycznym, lękowym, negatywnym podejściu do przyszłości, życia, samego siebie, a także codziennych spraw. Melancholik ma trudności z podejmowaniem decyzji, brakuje mu wiary w siebie, jest wrażliwy na krytykę swojej osoby, obraźliwy, nerwowy i skłonny do zadumy, spokojny, wyciszony, powściągliwy i mało elastyczny w zachowaniu. Lubi marzyć i oddawać się zadumie.

RODZAJE ZACHOWAŃ

Poza komunikacją werbalną i niewerbalną nasze relacje z otoczeniem kształtuje również sposób, w jaki się zachowujemy.

Ludzi, którzy zachowują się w sposób **uległy**, charakteryzuje: brak pewności siebie i niska samoocena, brak szacunku dla samego siebie, negatywne uczucia i myśli na swój temat, poczucie niższości w stosunku do innych, przekazywanie innym kontroli nad sytuacją i otoczeniem, poczucie winy, brak motywacji.

Ludzi, którzy zachowują się w sposób **manipulujący**, charakteryzuje: brak pewności siebie i niska samoocena, brak szacunku dla samego siebie oraz innych ludzi, podejrzliwość i niedowierzenie w stosunku do motywów działań otoczenia, negatywne myśli i uczucia na temat innych osób oraz własnego „ja”, duża ostrożność w stosunku do innych, nieuczciwość i brak szczerości, zniekształcanie znaczeń cudzych wypowiedzi, podawanie w wątpliwość poczucia godności innych ludzi, depresja i brak motywacji.

Ludzi, którzy zachowują się w sposób **agresywny**, charakteryzuje: brak pewności siebie i niska samoocena, brak szacunku dla innych, lekceważenie innych, poczucie wyższości, chęć kontrolowania otoczenia i sytuacji, brak zainteresowania cudzymi uczuciami i myślami, złość w stosunku do innych ludzi i skłonność do obwiniania ich, nieumiejętność słuchania pytań i zadawania ich, ignorowanie reakcji otoczenia.

Ludzi, którzy zachowują się w sposób **asertywny**, charakteryzuje: pewność siebie i wysoka samoocena, szacunek dla samego siebie oraz innych, odpowiedzialność za siebie, motywacja do dobrej pracy, zainteresowanie uczuciami oraz myślami innych ludzi, umiejętność zadawania pytań, uczciwość i bezpośredniość, umiejętność słuchania innych, a także potrzeba poznania reakcji otoczenia

Każdy z nas jest odpowiedzialny za swoje zachowanie. Odpowiedzialność to nie tylko obowiązek moralny, społeczny czy etyczny – to również obowiązek prawny. Ponadto jesteśmy odpowiedzialni za osoby, które zostały powierzone naszej opiece. Odpowiedzialność to gotowość odpowiadania przed sobą i innymi oraz do ponoszenia konsekwencji swoich działań – czy to celowych, czy też przypadkowych.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

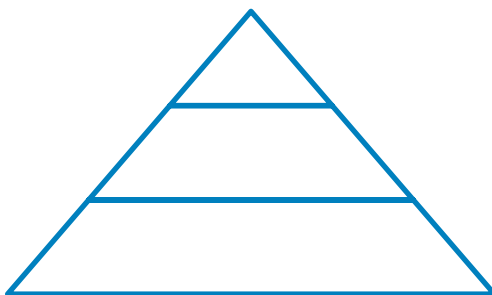
1. Czym jest przedsiębiorczość? Przedstaw cechy, jakimi charakteryzuje się osoba przedsiębiorcza.
2. Podaj przykłady zachowań asertywnych, uległych i agresywnych a następnie odnieś je do cech osoby przedsiębiorczej.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Podaj swoją definicję przedsiębiorczości:
.....
.....
2. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Przedsiębiorczość” – <http://goo.gl/maanqb>.

3. Wpisz w piramidę 3 najważniejsze, według Ciebie, cechy osoby przedsiębiorczej:

4. Przeprowadź symulację „Sprawdź, czy jesteś przedsiębiorczy?” - <http://goo.gl/v5Te5M>.
5. Uzupełnij tabelę trzema przykładami pozytywnymi i trzema negatywnymi wpływu otoczenia i środowiska na kształtowanie się cech osoby przedsiębiorczej:

Przykłady pozytywne	Przykłady negatywne
1.	1.
2.	2.
3.	3.

6. Do podanych typów osobowości dopisz 3 cechy charakterystyczne:

SANGWNIK	CHOLERYK	FLEGMATYK	MELANCHOLIK

7. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Typy ludzkich zachowań” - <http://goo.gl/fz98oF>.
8. Stoisz w supermarkecie w kolejce do kasy. Nagle ktoś wpycha się przed Ciebie i innych, twierdząc, że bardzo mu się spieszy i ma niewiele zakupów. Podaj przykłady swojego zachowania w tej sytuacji – wg czterech typów zachowań:

Asertywna: .....

Agresywna: .....

Manipulacyjna: .....

Uległa: .....

9. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Czy jesteś asertywny?” - <http://goo.gl/EHmwaZ>.

10. Podaj po jednym przykładzie odpowiedzialności:

Karnej: .....

Zbiorowej: .....

Cywilnej: .....

Etycznej: .....

Politycznej: .....

Dyscyplinarnej: .....

11. Wymień 2 inicjatywy społeczne podejmowane w Twoim lokalnym środowisku:

1. ....

2. ....

1. Zdefiniuj 4 teorie przedsiębiorczości:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
  4. ....
2. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Rodzaje przedsiębiorczości” – <http://goo.gl/gGJAjH>.
3. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Człowiek przedsiębiorczy” – <http://goo.gl/4rtlyD>.
4. Podaj przykłady zachowań asertywnych:

Odmowa: .....

.....

Prośba: .....

.....

Krytyka: .....

.....

Pochwała: .....

.....
5. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Umiejętności interpersonalne” – <http://goo.gl/nD7ni0>.

3. Samodoskonalenie

NaCoBeZU

- ✓ Mocne i słabe strony osobowości oraz korzyści wynikające z planowania swoich działań i inwestowania w siebie.
- ✓ Czym są potrzeby człowieka i jakie rozróżniamy ich rodzaje?
- ✓ Proces decyzyjny.
- ✓ Zasady etycznego zachowania w życiu zawodowym.

AUTOSWOT

Analiza SWOT: S – ang. *Strengths* (mocne strony), W – ang. *Weaknesses* (słabe strony), O – ang. *Opportunities* (możliwości), T – ang. *Threats* (zagrożenia).

W poznaniu osobowości człowieka pomocna może być analiza jego mocnych i słabych stron. Wiedza o nich pozwala człowiekowi rozwijać jego atuty oraz cechy pożądane i cenione w społeczeństwie, a także eliminować cechy społecznie niepożądane i pokonywać własne słabości.

W wybranych sytuacjach zestaw mocnych cech osobowości może okazać się bardzo przydatny i efektywny, a co za tym idzie – z pewnymi zadaniami osoby o takich cechach osobowości na pewno poradziłyby sobie bez problemu. W przypadku słabych cech osobowości człowieka należy zadać sobie pytanie, w jaki sposób można je marginalizować lub eliminować.

Punktem wyjścia w procesie zarządzania swoim życiem jest planowanie, czyli sprecyzowanie celów, do których człowiek dąży w życiu. Mając już wyznaczone cele, znając przeszkody i potencjalne zagrożenia, które mogą towarzyszyć w jego realizacji (ich źródłem mogą stać się słabe strony osobowości człowieka), a także swoje silne strony, które będą sprzyjały osiągnięciu wyznaczonego celu, należy przystąpić do planowania działań. Dobra organizacja stwarza warunki do efektywnego wykorzystania czasu, zła natomiast sprawia, że każda czynność i osiągnięcie celu pośredniego zabierają więcej czasu i nieuchronnie obniżają się efektywność działania. Większe przedsięwzięcia należy podzielić na mniejsze, żeby nie przerażały swoim ogromem. Ważna jest również systematyczność w działaniu i dążeniu do celu.

Najlepszą inwestycją jest inwestycja w samego siebie. Możemy to osiągnąć poprzez nabywanie nowej, cenionej na rynku wiedzy czy też umiejętności. Nie mniej ważne jest utrzymanie

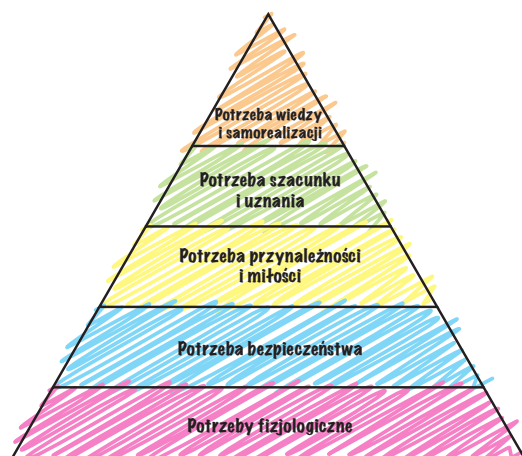
fizycznej możliwości samorealizacji, do czego konieczne jest zachowanie zdrowia. Inwestowanie w siebie to nie tylko rozwijanie siebie pod kątem edukacji, to również rozwijanie swoich zainteresowań, które wzbogacają człowieka, a także są pewnym zabezpieczeniem na przyszłość – mając kilka umiejętności, łatwiej jest się przekwalifikować.

POTRZEBY

Potrzeby ludzkie to brak czegoś, co jest człowiekowi niezbędne do życia i rozwoju. Poczucie braku czegoś uruchamia motywację do działania zmierzającego do wypełnienia występującej luki. Rozróżnia się **potrzeby wewnętrzne** oraz **potrzeby zewnętrzne**, które są wyrazem zależności człowieka od otoczenia. Potrzeby warunkują nasze życie. Okazuje się, że prawie wszystkie codzienne czynności mogą być sposobem na zaspokojenie danej potrzeby lub potrzeb.

Potrzeby człowieka nieustannie się zmieniają w zależności od różnych czynników: wieku, sytuacji materialnej, statusu społecznego czy zawodowego. Również rodzaj aktywności człowieka (np. polityczna, artystyczna, fizyczna, naukowa) wpływa na jego potrzeby.

W naukach społecznych istnieje wiele podziałów potrzeb. Szczegółowe potrzeby można łączyć w grupy potrzeb i ustawić je w określonej hierarchii. Jedną z takich koncepcji jest piramida potrzeb człowieka od najniższego do najwyższego rzędu – według **schematu** zaproponowanego przez **Abrahama Masłowa**:

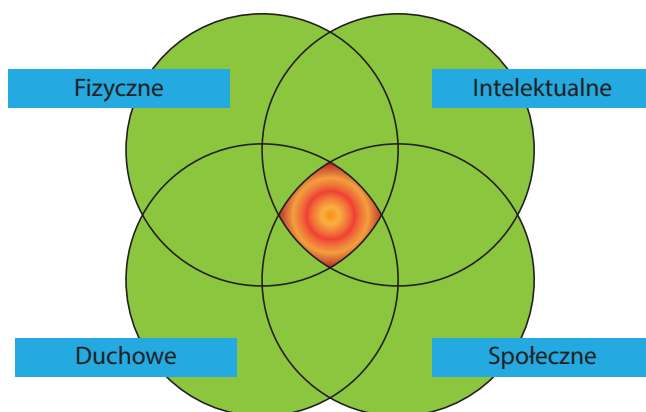

Model hierarchii potrzeb Abrahama Masłowa porządkuje je od najbardziej podstawowych (wynikających z funkcji życiowych) do potrzeb wyższego poziomu, które aktywizują się dopiero po zaspokojeniu niższych. Najbardziej podstawowe potrzeby mają charakter fizjologiczny: jedzenie, picie, ogrzewanie, schronienie czy odpoczynek. Następną potrzebą, jaką odczuwamy, jest potrzeba bezpieczeństwa – od gwarancji zatrudnienia, poprzez gwarancję bytową i dachu nad głową oraz ochrony przed krzywdą fizyczną i psychiczną, aż do ochrony zdrowia. Jako następne Maslow wymienił potrzeby społeczne – przynależności i miłości, czyli te związane z kontaktem z innymi ludźmi, przebywaniem wśród nich i życiem w społeczeństwie. Kolejny, wyższy poziom obejmuje potrzebę szacunku i uznania zarówno przez samego siebie, jak i przez innych. Potrzeba władzy i samorealizacji znajdują się na samym szczycie hierarchii. Nie można ich w pełni zaspokoić, bowiem człowiek nieustannie wyznacza sobie nowe cele związane z rozwojem osobistym, społecznym i zawodowym. Według Masłowa najważniejsze jest jednakże nie ich osiągnięcie, a samo dążenie.

Abraham Maslow postawił hipotezę, że człowiek w swoim działaniu dąży do zaspokojenia zespołu potrzeb, zaś potrzeby te tworzą logiczną hierarchię. Ludzkie potrzeby są zatem zaspokajane stopniowo. Piramida potrzeb nie tłumaczy jednakże wszystkich zachowań ludzkich.

Schemat potrzeb według S. R. Coveya:

PROCES DECYZYJNY

Proces decyzyjny występuje we wszystkich dziedzinach działalności człowieka. **Decyzja** oznacza grupę logicznie powiązanych ze sobą operacji myślowych, prowadzących do rozwiązania problemu decyzyjnego poprzez wybranie jednego z możliwych wariantów działania (decyzji). Każde działanie będące następstwem podjętej decyzji ma swoją przyczynę i skutek.

Na **proces decyzyjny** składa się kilka faz:

W procesie decyzyjnym należy również wziąć pod uwagę nieprzewidywalność – kryjącą się pod nazwami „los”, „szczęście”, „opatrzność” itp.

ETYKA ZAWODOWA

We wszystkich obszarach życia, również w życiu zawodowym, wszyscy powinni kierować się – oprócz przepisów prawa, adekwatnych do danego zawodu – normami etycznymi – czyli przyjętym w danej grupie społecznej sposobem zachowania jednostki społecznej, kryterium dobra i zła. Cechą norm etycznych jest to, że są one respektowane bez względu na sankcje zewnętrzne (organem powołanym do sprawowania nadzoru i kontroli przestrzegania prawa pracy jest Państwowa Inspekcja Pracy, ale w każdym miejscu pracy dla dobra ogółu wszystkim zależy na przestrzeganiu zasad bezpieczeństwa i higieny pracy). Związane są one z dojrzałością sumienia i osobowości człowieka. Pojęcie **etyki zawodowej** odnosi się przede wszystkim do norm postępowania danej grupy zawodowej, np. lekarzy, nauczycieli czy urzędników. Treść i sposób kształtowania się etyki zawodowej są pochodną całokształtu warunków społecznych i politycznych i pozostają w związku z panującą w społeczeństwie moralnością.

Etyka zawodowa przybiera często formę **kodeksu etycznego** opisującego akceptowany i pożądany ideał postępowania oraz sankcji przewidzianych za niedostosowanie się do określonych w kodeksie reguł. Kodeksy etyczne konkretyzują ogólnie tylko zarysowane

w przepisach ustrojowych wzory zachowań, pozwalają w uporządkowany i spójny sposób przedstawić ugruntowaną kulturę organizacyjną, zawierając wytyczne dotyczące postępowania i zachowania. Ponadto kodeks etyczny pełni też funkcję wychowawczą.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Podaj przykłady inwestowania w siebie oraz określ korzyści wynikające z planowania własnych działań i swojego rozwoju.
2. Przeanalizuj przebieg kariery zawodowej osoby, która działała zgodnie z zasadami etyki i odniosła sukces w życiu zawodowym.
3. Przedstaw sposób dochodzenia własnych praw w roli pracownika.

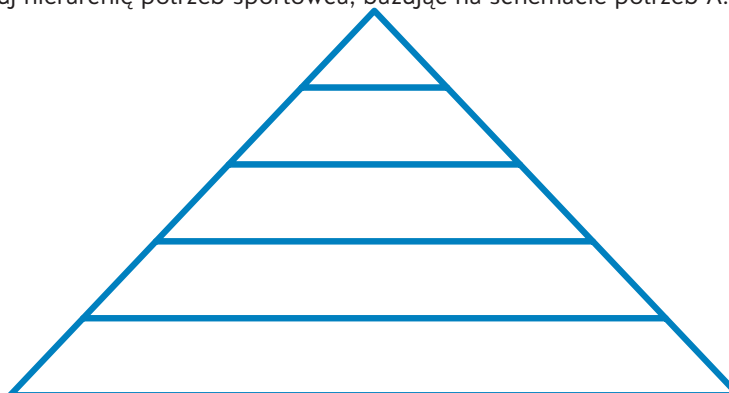
1. Wymień i uzasadnij przykładowe normy etyczne dla wybranej działalności gospodarczej.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Przeprowadź symulację „Sprawdź, jaką masz samoocenę” – <http://goo.gl/czMWCl>.
2. Wymień mocną i słabą stronę osobowości konkretnego typu człowieka:

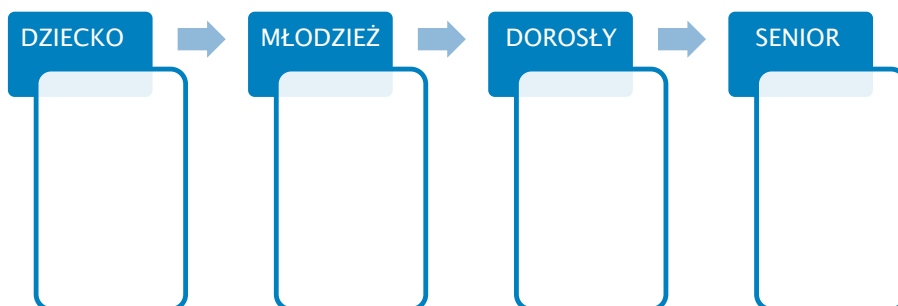
Typ osobowości	Mocna strona	Słaba strona
Sangwinik		
Choleryk		
Flegmatyk		
Melancholik		

3. Podaj, jakie przykładowe szanse w życiu ma osoba o cechach przedsiębiorczych:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
4. Podaj przykładowe zagrożenia, jakie czekają na osobę zachowującą się agresywnie:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
5. Zaproponuj hierarchię potrzeb sportowca, bazując na schemacie potrzeb A. Masłowa:

6. Ustal najważniejsze potrzeby człowieka w zakresie bezpieczeństwa na przestrzeni całego życia:

7. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Nasze potrzeby” – <http://goo.gl/v1o283>.

8. Wymień po 3 motywy następujących aktywności człowieka:

Artystyczna: .....

Polityczna: .....

Fizyczna: .....

9. Kacper po wyjściu ze sklepu uzmysłowił sobie, że sprzedawca wydał mu resztę w wysokości 40 zł banknotami, pośród których znalazł się nominał 100 zł. Dopisz dwa zakończenia historii:

Pozytywne: .....

.....

.....

.....

.....

Negatywne: .....

.....

.....

.....

.....

10. Prowadź dziennik problemów decyzyjnych, które napotkałeś w ciągu całego tygodnia:

Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela

11. Przeanalizuj życiorys św. Franciszka i wskaż przykłady etycznych postaw:

.....
 .....
 .....
 .....

12. Wymień 3 zachowania niepasujące do kodeksu etycznego lekarza:

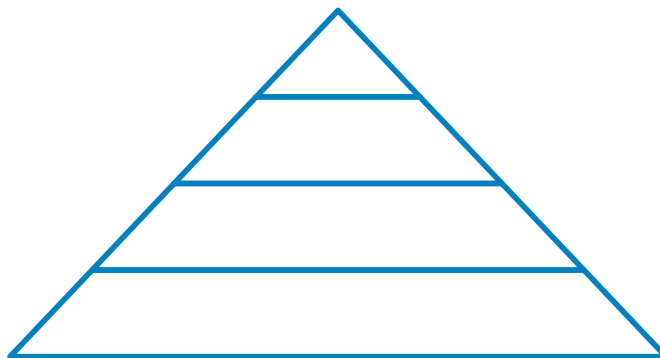
1. ....
 2. ....
 3. ....

13. Wymyśl hasło reklamowe dotyczące etycznych postaw w życiu zawodowym:

.....

1. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Umiejętności osobiste” – <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.
2. Zaproponuj hierarchię potrzeb człowieka – naukowca, bazując na schemacie potrzeb S. R. Coveya:

3. Rozszyfruj pojęcie „Kapitał ludzki”:

.....
 .....

4. Wymień etapy procesu decyzyjnego dotyczącego znalezienia zatrudnienia:

Rozpoznanie	Projektowanie	Realizacja i ocena

5. Zaprojektuj infografikę dotyczącą nieprzewidywalności:
6. Wymień 3 znane niezujące już osobistości, które działały zgodnie z zasadami etyki i odniosły sukces w życiu zawodowym:
1. ....
  2. ....
  3. ....
7. Zdefiniuj 5 najważniejszych zapisów kodeksu etycznego dowolnej działalności, która nie dyskryminuje osoby niepełnosprawnej:
1. ....
  2. ....
  3. ....
  4. ....
  5. ....

4. Reklama dźwignią handlu

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest reklama oraz jakie korzyści i zagrożenia wynikają z jej istnienia?
- ✓ Występowanie perswazji w reklamie.

- ✓ Czym jest reklama podprogowa?

REKLAMA

Reklama to rodzaj komunikowania, obejmujący techniki i działania podejmowane w celu zwrócenia uwagi na produkt, usługę lub ideę. To odpłatna i adresowana do masowego odbiorcy forma przekazywania informacji rynkowych. Reklama jest pojęciem złożonym i niejednoznacznym, przede wszystkim z uwagi na wielość funkcji, jakie się jej przypisuje, i w zależności od przyjętego kontekstu znaczeniowego. Z drugiej jednakże strony brak uniwersalnej definicji reklamy dowodzi, że mamy do czynienia z nieustannie zmieniającym się zjawiskiem, które wkracza w różnorodne dziedziny życia, dotychczas dla reklamy niedostępne. Pierwotną funkcją reklamy było udzielanie informacji o towarach i źródłach zakupu. Obecnie reklama spełnia funkcje: prezentacji, kształtowania popytu oraz tworzenia i utrzymywania rynków zbytu.

Trudno dziś wyobrazić sobie świat bez reklamy. To nieodłączny oraz nieodzowny element współczesnej cywilizacji. Jednym z czynników kształtujących opinię publiczną w zakresie konsumpcji jest właśnie reklama. Przez jednych jest uwielbiana, przez innych – krytykowana; wpływa na zakup reklamowanych produktów, a nawet na styl życia odbiorców. W obecnej gospodarce rynkowej funkcjonuje nawet przekonanie, że sztuką jest sprzedanie produktu, a nie jego wyprodukowanie.

Reklama przybiera różną postać – od rzetelnej informacji o cechach produktu, spotykanej głównie w prasie specjalistycznej, po wychwalanie produktu bez rzetelnej informacji merytorycznej o przedmiocie reklamy, co często przypisuje się reklamie telewizyjnej. Reklama posługuje się środkami wizualnymi (wydawnictwa, ogłoszenia prasowe, plakaty, filmy, telewizja, neony, a także opakowania, wystawy itp.) oraz audioakustycznymi (radio, uliczne gigantofony, informacja telefoniczna itp.).

KORZYŚCI I ZAGROŻENIA WYNIKAJĄCE Z REKLAMY

Do korzyści wynikających z istnienia reklamy można zaliczyć: powszechną informację o reklamowanym produkcie lub usłudze, zdolność docierania do ogromnej rzeszy konsumentów w różnych zakątkach świata, kształtowanie postaw społecznych, finansowanie mediów o działalności sportowej i kulturalnej oraz mobilizację producentów do tworzenia nowych wyrobów, co powoduje wzrost konkurencji i w rezultacie obniżkę ich cen. Ponadto reklama stanowi zatrudnienie dla ludzi, a przede wszystkim jest dźwignią handlu.

Pomimo wielu korzyści reklama ma również swoje wady, z których dobrze jest zdawać sobie sprawę – wprowadzanie w błąd odbiorcy, manipulacja odbiorcami, wzbudzanie nadmiernej potrzeby konsumpcyjnych, promocja zachowań społecznych i zwyczajów negatywnie wpływających na człowieka, wyrabianie obojętności na przekaz społeczny, czy też wysokie koszty reklam. Na negatywne oddziaływanie reklam są narażone przede wszystkim dzieci, które nie są w stanie odróżnić prawdy od fikcji i często bezkrytycznie przyjmują informacje przekazywane w reklamach.

PERSWAZJA W REKLAMIE

W reklamach już nagminnie mamy do czynienia z zawieraniem treści nie tylko czysto informacyjnych (których jest coraz mniej), ale również takich, które są przejawem perswazji – oddziałują na emocje odbiorcy, są oparte na symbolach, wykorzystują wizerunek znanych osób. W języku reklamy celem nadrzędnym jest perswazja, czyli przekonanie i pozyskanie odbiorcy przekazu reklamowego. W efekcie często konsument podejmuje nieracjonalne decyzje dotyczące zakupu, kupując to, czego nie planował, a nawet nie potrzebuje, czy też płacąc wyższą cenę zakupu, nieadekwatną do wartości przedmiotu zakupu.

Dobrze, gdy zdajemy sobie sprawę z tego, czym jest reklama – to kolorowy sposób na zachęcenie nas do wydawania pieniędzy. Traktujmy więc reklamę jako wskazówkę. W ten sposób reklama ułatwi nam życie, a my będziemy dokonywać świadomych i odpowiedzialnych wyborów.

REKLAMA PODPROGOWA

Reklama podprogowa to oddziaływanie informacji na mózg bez jego świadomości ich spostrzegania. Dotyczy bodźców wzrokowych lub słuchowych, które trwają zbyt krótko, by mogły zostać świadomie przez mózg człowieka zarejestrowane, albo są zamaskowane innymi bodźcami, które mają wpływać na przetwarzanie innych bodźców – np. włączenie do filmu pojedynczych klatek z reklamą lub wgrzywanie ukrytego przesłania do piosenek.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Wskaż pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów.
1. Podaj i omów sposoby stosowania reklamy podprogowej.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Reklama” – <http://goo.gl/39G4Ov>.
2. Uzupełnij tabelę o korzyści i zagrożenia wynikające z reklamy fast foodów:

Korzyści	Zagrożenia
1.	1.
2.	2.
3.	3.

3. Podaj przykład reklamy, która pozytywnie wpłynęła na aktywność fizyczną ludzi:
.....
4. Zaprojektuj rebus, którego przekazem będzie informacja „Reklama dźwignią handlu”:

- Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Instrumenty stosowane w promocji” – <http://goo.gl/26Yihc>.
- Na poniższej reklamie zaznacz elementy perswazyjne:

- Wyszukaj i podaj źródło demota dotyczącego manipulowania człowiekiem przez środki masowego przekazu:

.....

- Wymień źródła perswazji oraz ich skutki w powieści Jane Austen pt. „Perswazje”:

Źródła	Skutki
1.	1.
2.	2.
3.	3.

- Wyszukaj i podaj źródło reklamy zawierającej lokowanie produktu:

.....

- Stwórz projekt reklamy zawierający element reklamy podprogowej:

5. Ja, konsument

NaCoBeZU

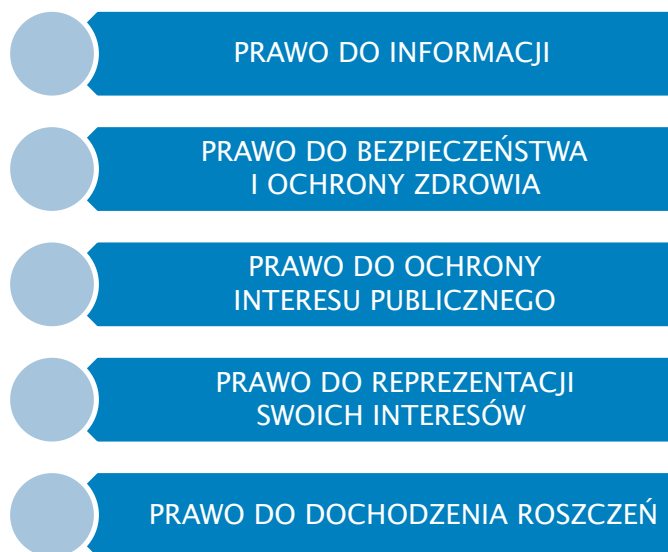
- ✓ Kim jest konsument, jakie są jego prawa i jakie instytucje stoją na straży jego praw?
- ✓ Czym są rękojmia i gwarancja?
- ✓ Jakie są zasady składania reklamacji w przypadku niezgodności towaru z umową?

KONSUMENT

Konsument w potocznym rozumieniu to osoba, która konsumuje lub nabywa towary oraz usługi.

PRAWA KONSUMENTA

Szczegółowe prawa konsumentów zapisane są w kilku ustawach uchwalonych przez Sejm RP i kilkunastu rozporządzeniach Rady Ministrów. Ponadto po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej prawa konsumenta są chronione także dziesiątkami szczegółowych norm i zasad opublikowanych w dyrektywach Komisji Europejskiej.

Konsument powinien uzyskać dokładne informacje o kupowanym towarze lub usłudze, być poinformowany o niebezpieczeństwach związanych z korzystaniem z danego przedmiotu lub danej usługi, a także znać warunki sprzedaży i gwarancji.

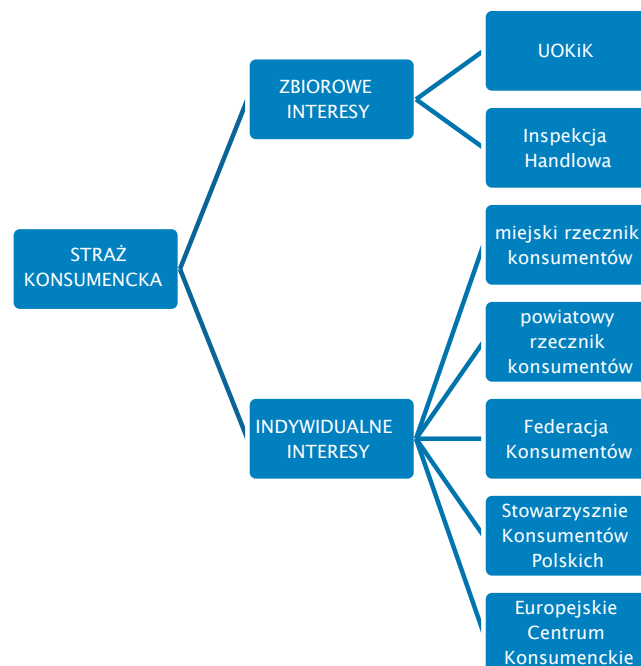
Bezpieczeństwo produktu jako jedno z podstawowych praw konsumenta nie jest prawem roszczeniowym, nie daje się bowiem wyegzekwować przez indywidualnego konsumenta drogą bezpośredniego roszczenia, chyba że chodzi o roszczenie odszkodowawcze z tytułu szkody powstałej na skutek braku wymaganego bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo produktu jest natomiast konsekwencją wielu działań o charakterze organizacyjnym i prawnym, wynikającą z polityki gospodarczej państwa. Konsekwencją tej polityki – a wraz za nią regulacji prawnych – jest to, jakie produkty, o jakim poziomie bezpieczeństwa w ogóle znajdują się na rynku. Jest to więc przede wszystkim działanie prewencyjne i kontrolujące.

W zakresie prawa do ochrony interesu publicznego konsument ma prawo do ochrony przed krzywdzącą jego interesy ekonomiczne treścią umowy, przy zawieraniu umowy czy też przed niewłaściwą jakością świadczenia (rękojmia, gwarancja).

W sytuacji, gdy zakupiony towar jest niezgodny z umową, kupującemu przysługują konkretne uprawnienia. W pierwszej kolejności można domagać się doprowadzenia towaru do stanu zgodnego z umową poprzez żądanie nieodpłatnej naprawy albo wymiany towaru na nowy. W drugiej kolejności można wystąpić do sprzedawcy z żądaniem stosownego obniżenia ceny albo odstąpienia od umowy. Jeżeli konsument poniesie szkodę w związku z użytkowaniem zakupionego wyrobu, ma prawo wystąpić do jego producenta o odszkodowanie.

INSTYTUCJE KONSUMENCKIE

Prezes **Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK)** jest centralnym organem administracji państwowej. Do jego kompetencji należy kształtowanie polityki antymonopolowej oraz polityki ochrony konsumentów. Prowadzi on postępowania antymonopolowe w sprawach praktyk ograniczających konkurencję – nadużywania pozycji dominującej na rynku oraz niedozwolonych porozumień (karteli). Prezesowi UOKiK-u przysługuje także prawo kontroli konkurencji w celu niedopuszczenia do sytuacji, w której w wyniku łączenia się przedsiębiorców powstanie podmiot dominujący na rynku. Zadaniem UOKiK-u jest prowadzenie postępowań w sprawach praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, podejmowanie działań zmierzających do wyeliminowania z obrotu prawnego niedozwolonych postanowień umownych (to znaczy kształtujących interesy konsumentów w sposób sprzeczny z prawem lub dobrymi obyczajami) czy też prowadzenie postępowań w sprawach ogólnego bezpieczeństwa produktów (służących ochronie zdrowia i życia konsumentów).

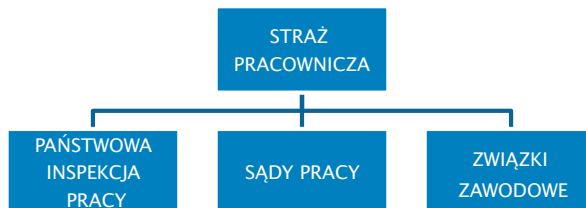
Federacja Konsumentów (FK) prowadzi bezpłatne poradnictwo i pomoc prawną, świadczoną przez terenowe oddziały FK – centra doradztwa konsumentckiego pracujące na terenie całego kraju. Inicjuje, konsultuje, opiniuje i lobbuje w sprawie przepisów prawnych, które powinny regulować takie działania obszaru prawnego i wypracowanie takich instrumentów prawnych, by nie tylko zagwarantować bezpieczeństwo i satysfakcjonujące dla konsumentów funkcjonowanie rynku, ale również kształtować relacje z przedsiębiorcami tak, by rynek rozwijał się zgodnie z prawem i zasadami etyki biznesu. Federacja współpracuje również z administracją państwową i różnego typu instytucjami w obszarach, w których może bezpośrednio przedstawić opinię na temat koniecznych rozwiązań prawnych lub instytucjonalnych. Ponadto Fe-

deracja od lat intensywnie prowadzi edukację konsumencką, skierowaną często nie tylko do ogółu konsumentów, ale również do wybranych grup, np. dzieci i młodzieży czy osób starszych.

Do kompetencji **miejskich i powiatowych rzeczników konsumentów** należy: zapewnienie bezpłatnego poradnictwa konsumenckiego i informacji prawnej w zakresie ochrony interesów konsumentów, składanie wniosków w sprawie stanowienia i zmiany przepisów prawa miejscowego w zakresie ochrony interesów konsumentów, występowanie do przedsiębiorców w sprawach ochrony praw i interesów konsumentów, współdziałanie z właściwymi miejscowo delegaturami Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, organami Inspekcji Handlowej oraz organizacjami konsumenckimi, wytaczanie powództwa na rzecz konsumentów oraz wstępowanie, za ich zgodą, do toczącego się postępowania w sprawach o ochronę interesów konsumentów.

Swoich praw może dochodzić również pracownik. To, co jest obowiązkiem pracodawcy, jest jednocześnie prawem pracownika. Przepisy, które określają te prawa i obowiązki, są zawarte w Kodeksie pracy.

GWARANCJA

Gwarancja oznacza, że sprzedający zobowiązany jest do usunięcia wad fizycznych rzeczy lub wymiany wadliwej rzeczy na nową, wolną od wad, jeżeli wady ujawnią się w ciągu terminu określonego w karcie gwarancyjnej, a gdy jest on niedookreślony – w terminie roku od wydania towaru (powszechnie stosowaną praktyką jest udzielanie rocznych gwarancji, a jej wydłużenie jest wyjątkiem dobrą wolą sprzedającego). Z tytułu gwarancji sprzedający odpowiada jedynie za wady fizyczne sprzedawanego towaru. Ponadto po stronie gwaranta, czyli sprzedającego, leży możliwość wyboru jednego z uprawnień przysługujących kupującemu. Oznacza to, że sprzedający może nadać kupującemu prawo np. jedynie do naprawy rzeczy, a tym samym wykluczyć uprawnienie do żądania wymiany. Istotną cechą gwarancji jest rozpoczęcie na nowo biegu gwarancji w przypadku uznania reklamacji albo też przedłużenie terminu gwarancji o czas, w ciągu którego wskutek wady rzeczy objętej gwarancją kupujący nie mógł z niej korzystać.

RĘKOJMIA

Na podstawie przepisów dotyczących **rękojmi** sprzedający ponosi odpowiedzialność za wadliwy towar – zarówno za jego wady fizyczne, jak i wady prawne nabywanego przedmiotu. Za wadę prawną uznaje się np. wady dotyczące tytułu własności albo obciążenia rzeczy, o których nabywca przed zakupem nie wiedział. Rękojmia obowiązuje w relacjach zakupowo-sprzedawczych między przedsiębiorcami, a także w wypadku zakupu towaru od osoby fizycznej. Kupujący ma jedynie miesiąc na zawiadomienie sprzedającego o wykryciu wady towaru. Uprawnienia z tytułu rękojmi za wady fizyczne wygasają po upływie roku, chyba że chodzi o wady budynku – wówczas wygasają one po upływie trzech lat, licząc od dnia, kiedy rzecz została kupującemu wydana. W związku z istnieniem wady fizycznej kupującemu przysługują trzy alternatywne roszczenia z tytułu rękojmi: odstąpienie od umowy, żądanie obniżenia ceny i żądanie usunięcia wady. Usunięcie usterek przez sprzedającego nie ma wpływu na bieg terminu, w jakim nabywca może dochodzić swoich uprawnień – termin rękojmi nie biegnie na nowo.

REKLAMACJA

Zawarcie umowy sprzedaży skutkuje powstaniem, po stronie sprzedającego i kupującego, zarówno obowiązków, jak i uprawnień.

Reklamacja jest to żądanie klienta, kierowane do sprzedawcy lub wykonawcy usługi, pozostające w związku z niezadowolającą jakością towaru lub usługi – niezgodnością z zawartą umową kupna-sprzedaży. W pierwszej kolejności kupujący ma prawo żądać nieodpłatnej naprawy towaru lub poprawienia usługi albo wymiany towaru na nowy, wolny od wad. W przypadku kiedy naprawa jest niemożliwa lub zbyt kosztowna, nabywca ma prawo żądać obniżenia ceny bądź zwrotu pieniędzy za towar czy usługę. Reklamacja obowiązuje, z mocy prawa, 2 lata od daty zakupu produktu, bez względu na udzieloną (czy też nie) gwarancję producenta. W przypadku zakupu rzeczy używanej sprzedawca może skrócić do roku termin, w którym odpowiada za towar. Kupujący ma obowiązek zgłosić zaistniałe wady w ciągu 2 miesięcy od daty wykrycia wady (w przypadku żywności termin ten wynosi 3 dni).

ZASADY REKLAMACJI

Reklamację powinno składać się w formie pisemnej (wraz z kopią zgłoszenia reklamacyjnego i potwierdzeniem jego nadania i/lub przyjęcia), choć forma jej złożenia nie jest regulowana przez polskie prawo. Aby reklamacja była skuteczna, muszą się w niej znaleźć podstawowe informacje: data zgłoszenia, określenie sprzedawcy i kupującego, określenie towaru lub usługi, które są niezgodne z umową, oraz opisanie tych niezgodności (wad) i żądania wobec sprzedawcy – nieodpłatna naprawa czy wymiana. Do reklamacji należy dołączyć również dowód zakupu – rachunek, fakturę czy też wydruk z terminala kart płatniczych lub wyciąg z karty płatniczej, przy pomocy której dokonano przedmiotowego zakupu.

W ciągu 14 dni sprzedawca musi ustosunkować się do zgłoszonej reklamacji. Przekroczenie tego terminu jest równoznaczne z uznaniem reklamacji. Okres naprawy lub wymiany towaru na nowy nie jest szczegółowo regulowany przepisami prawa – mowa jest o terminie niezwłocznym, który może być dodatkowo precyzowany stosownym zapisem w zgłoszeniu reklamacyjnym lub osobnym dokumencie wysłanym przez kupującego.

Materiały pomocnicze:

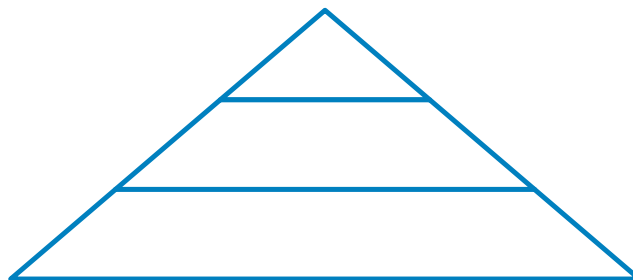
- film edukacyjny pt. „Człowiek przedsiębiorczy – konsument” (www.imkp.paip.pl),
- animowana prezentacja pt. „Wakacje marzeń” – <http://goo.gl/NxEw4>,
- animowana prezentacja pt. „Zakupy przez internet” – <http://goo.gl/lFaw7a>.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Wymień najważniejsze prawa konsumenta oraz instytucje stojące na ich straży.
2. Przedstaw sposób dochodzenia własnych praw w roli konsumenta.
3. Przedstaw zasady składania reklamacji w przypadku niezgodności towaru z umową.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Uszereguj według ważności 3 najważniejsze, według Ciebie, prawa konsumenta:

2. Jakie prawa przysługują osobie, która zakupiła na Allegro najnowszego smartfona, a ten – po dotarciu przesyłki – okazał się podróbką?

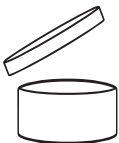

.....

.....

.....

.....

3. Wpisz w tabeli znaczenie symboli umieszczanych przez producentów na opakowaniach produktów:

Symbol	Znaczenie
	
	
	
	

4. Wyszukaj informacje na temat liczby kupujących on-line w Polsce:
.....
5. Podaj adresy stron internetowych poniższych instytucji stojących na straży praw konsumenta:
UOKiK: .....
Federacja Konsumentów: .....
Inspekcja Handlowa: .....
Powiatowy rzecznik konsumentów: .....
6. Poszukaj informacji na temat zмовy cenowej mającej miejsce w Polsce, dotyczącej ustalania cen sprzedaży farb i lakierów:
Czas trwania: .....
Uczestnicy zмовy: .....
Wysokość kary: .....

7. Uzupełnij tabelę o prawa i obowiązki wynikające z rękojmi i gwarancji:

	Prawa	Obowiązki
Rękojmia		
Gwarancja		

8. Wypełnij zgłoszenie reklamacyjne dotyczące zakupionego obuwia sportowego na podstawie poniższego dowodu zakupu:

Druk Reklamacyjny

.....
(miejscowość i data)

Dane osobowe Nabywcy / Reklamującego:

Imię i Nazwisko*: .....

Adres*: .....

Tel. kontaktowy*: ..... | *Podanie przez Nabywcę danych osobowych traktowane będzie przez sparkstreet.pl, jako wyrażenie zgody na przetwarzanie tych danych wyłącznie na potrzeby rozpatrzenia niniejszego Druku Reklamacyjnego.

Dane dotyczące zawarcia umowy:

Data wydania towaru: ....., nr zamówienia: .....

Nazwa reklamowanego towaru: .....

Na potwierdzenie zawarcia umowy – Nabywca przedkłada: .....,
(rodzaj dowodu zakupu : paragon , faktura VAT)

Przyczyny reklamacji:

Dokładny opis wad: .....

Kiedy i w jakich okolicznościach wady zostały stwierdzone: .....

Żądania Nabywcy: .....

.....
(naprawa, wymiana, zwrot gotówki)

.....
Podpis składającego reklamację

1. Wymień przykładowe, funkcjonujące na rynku, niedozwolone zapisy występujące w umowie na zakup mieszkania na rynku pierwotnym:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

Test sprawdzający z działu „Człowiek przedsiębiorczy”

1. Do form komunikacji niewerbalnej NIE należy:
  - A. Postawa ciała.
  - B. Gest ręki.
  - C. Plakat.
  - D. Mimika twarzy.
2. Która z ról społecznych jest rolą osiągniętą?
  - A. Kobieta.
  - B. Dziecko.
  - C. Nauczyciel.
  - D. Afroamerykanin.
3. Który z wymienionych typów osobowości człowieka nie jest typem według temperamentu człowieka?
  - A. Melancholik.
  - B. Choleryk.
  - C. Entuzjasta.
  - D. Sangwinik.
4. Do rodzajów zachowań ludzkich nie należy:
  - A. Zachowanie asertywne.
  - B. Zachowanie analityczne.
  - C. Zachowanie manipulacyjne.
  - D. Zachowanie agresywne.
5. Wybierz prawidłowe rozwinięcie skrótu SWOT:
  - A. S – mocne strony, W – słabe strony, O – możliwości, T – zagrożenia.
  - B. S – słabe strony, W – mocne strony, O – możliwości, T – zagrożenia.
  - C. S – mocne strony, W – słabe strony, O – zagrożenia, T – możliwości.
  - D. S – zagrożenia, W – możliwości, O – słabe strony, T – mocne strony.
6. Które z poniższych potrzeb człowieka nie zostały wymienione przez Abrahama Masłowa?
  - A. Potrzeby duchowe.
  - B. Potrzeby fizjologiczne.
  - C. Potrzeby samorealizacji.
  - D. Potrzeby bezpieczeństwa.
7. Negatywnym przykładem wpływu reklamy na konsumentów jest:
  - A. Powszechna informacja o reklamowanym produkcie lub usłudze.
  - B. Kształtowanie postaw społecznych.
  - C. Finansowanie mediów o działalności sportowej czy kulturalnej.
  - D. Manipulacja odbiorcami.
8. Reklama podprogowa to:
  - A. Forma marketingu, używająca jako medium Internetu i strony WWW.
  - B. Reklama mająca na celu promowanie określonej marki czy rodzaju produktu konkurencji.
  - C. Marketing szeptany, dotyczący pojawiających się na rynku towarów lub usług.
  - D. Oddziaływanie na mózg informacji bez jego świadomości ich spostrzegania.

9. Rozwiń skrót UOKiK:
- A. Urząd Opieki Konkurencji i Kupujących.
  - B. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów.
  - C. Urząd Ochrony Kupujących i Konsumentów.
  - D. Urząd Opieki Konkurencji i Konsumentów.
10. Ile czasu ma konsument na złożenie reklamacji?
- A. 2 lata.
  - B. 2 miesiące.
  - C. 14 dni.
  - D. 1 rok.

Sprawdź poprawność swoich rozwiązań w kluczu odpowiedzi znajdującym się na końcu książki.

Dział II Rynek – cechy i funkcje

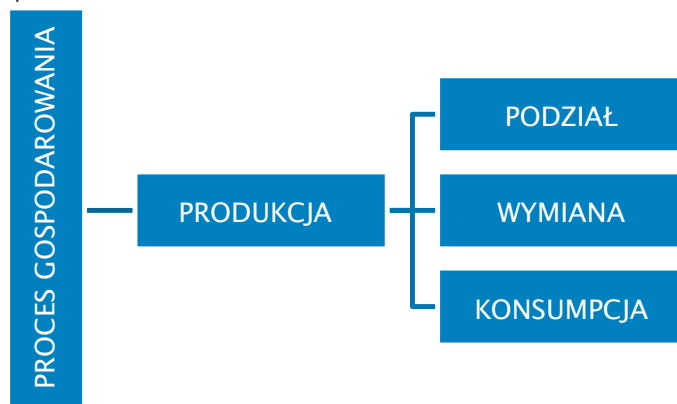
1. Trzy w jednym

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest gospodarowanie?
- ✓ Jakie są czynniki społeczne i ekonomiczne celów gospodarowania?
- ✓ Czym są czynniki wytwórcze i jakie jest ich znaczenie w różnych dziedzinach gospodarki?
- ✓ Na czym polega substytucyjność czynników?
- ✓ Czym są dobra komplementarne i jakie są ich wzajemne zależności rynkowe?
- ✓ Czym są podmioty gospodarcze, jakie są motywy ich uczestnictwa na rynku i ich wzajemne zależności?

GOSPODAROWANIE

Gospodarowanie oznacza indywidualną i zbiorową działalność ludzką, której głównym celem jest zaspokojenie potrzeb człowieka.

Rysunek 1. Schemat prezentujący proces gospodarowania

Proces gospodarowania obejmuje:

- produkcję dóbr materialnych i usług,
- podział wytworzonych dóbr i usług,
- wymianę podzielonych dóbr i usług,
- konsumpcję wymienionych dóbr i usług (użytkowanie i spożywanie dóbr oraz korzystanie z usług).

CZNNIKI SPOŁECZNE I EKONOMICZNE

Cele gospodarowania rozpatrywać można nie tylko w aspekcie ekonomicznym, ale również przez pryzmat społeczny. Przykładowo działalność sklepu zoologicznego z punktu widzenia ekonomicznego powinna wykazywać stabilność i niezależność finansową, ma na celu przynoszenie zysku właścicielom sklepu, ponadto jest źródłem dochodów pracowników tego sklepu oraz wynajmującego powierzchnię lokalową sklepu, a także wpływa pozytywnie na

mechanizmy rynkowe dotyczące artykułów zoologicznych. Z kolei funkcjonowanie sklepu zoologicznego w obszarze społecznym to oferowanie pracy, społeczna i zawodowa integracja pracowników sklepu, zaspokajanie potrzeb socjalno-bytowych pracowników i zwierząt, ochrona środowiska poprzez sprzedaż zwierząt hodowlanych oraz rozwój przyrodniczy społeczeństwa – klientów sklepu.

CZYNNIKI WYTWÓRCZE

Spółeczeństwo musi dysponować określonymi zasobami ekonomicznymi, zwanymi także **czynnikami wytwórczymi**, które są niezbędne do produkcji dóbr i usług, aby proces gospodarowania mógł w ogóle zaistnieć. Zasoby te dzielimy na:

- o **zasoby naturalne**, np. surowce mineralne, lasy, wody, ziemie, warunki klimatyczne,
- o **zasoby ludzkie**, np. praca, wiedza, umiejętności, w projektach unijnych nazywane kapitałem ludzkim,
- o **zasoby kapitałowe**, np. zasoby pieniężne, budynki, maszyny, porty, drogi, urządzenia, technologie.

Do podstawowych zasobów ekonomia zalicza **ziemię, pracę, kapitał**, a w ostatnich latach również **informację i przedsiębiorczość**, rozumianą jako umiejętność efektywnego, choć obciążonego ryzykiem wykorzystania pozostałych zasobów ekonomicznych dla osiągnięcia jak największych zysków.

W gospodarce rolnej najważniejszym czynnikiem wytwórczym jest ziemia. Z kolei gospodarka przemysłowa, produkcyjna oparta jest głównie na ziemi, pracy i kapitale, sile mięśni i maszyn, pracy fizycznej i umiejętnościach manualnych człowieka. Zmiany społeczno-gospodarcze, jakie dokonały się na przełomie XX i XXI wieku, oraz gwałtowny rozwój technologiczny przyczyniły się do powstania gospodarki opartej na wiedzy i informacji. Nastąpiła dominacja sektora usług i spadek znaczenia sektorów rolnictwa i przemysłu. Istotną dla gospodarki okazała się nie tyle siła fizyczna człowieka (potencjalnego pracownika), ile jego intelekt – kapitał ludzki. A informacja stała się niezwykle istotnym czynnikiem, dzięki któremu ludzie czy też urządzenia mogą działać sprawnie i celowo. Z kolei powstanie sieci Internet, postępujący rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz ogólnoswiatowa globalizacja odcisnęły swoje piętno na gospodarce, która obecnie oczekuje efektywnego zastosowania wiedzy i informacji, innowacyjności, kreatywności, umiejętnej pracy w zespole zróżnicowanym nie tylko osobowo, ale również językowo czy kulturalnie, wysokiej elastyczności działania i umiejętności szybkiego dostosowywania się do zmian zachodzących w otoczeniu.

Jednym z najważniejszych problemów ekonomicznych jest istnienie sprzeczności pomiędzy nieograniczonymi potrzebami ludzkimi w zakresie dóbr i usług a ograniczonymi zasobami niezbędnymi do ich wytworzenia (surowce, praca, maszyny).

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Przedsiębiorczość” (<http://goo.gl/q65nb2>),
- e-lekcja pt. „Degradacja powierzchni ziemi” (<http://goo.gl/7KstmP>),
- e-lekcja pt. „Degradacja przyrody” (<http://goo.gl/jTRlq>),
- e-lekcja pt. „Zanieczyszczenie wód” (<http://goo.gl/wB4f39>).

SUBSTYTUCYJNOŚĆ CZYNNIKÓW

Substytut to inaczej zamiennik, produkt inny ze względu na technologię wytwarzania, ale podobny ze względu na zastosowanie, produkt zastępczy stosowany w przypadku braku produktu właściwego lub mający zdolność do zaspokajania danych potrzeb przy korzystniejszych cenach. Przykładowo dla masła substytutem jest margaryna.

DOBRA KOMPLEMENTARNE

Dobra komplementarne oznaczają towary lub usługi wzajemnie uzupełniające się w zaspokajaniu konkretnej potrzeby, gdzie jedno dobro potrzebuje drugiego do prawidłowego działania, np. samochód benzyna.

Dobra, które są względem siebie komplementarne, wpływają wzajemnie na swoje ceny rynkowe i w zależności od ich ceny kształtuje się zapotrzebowanie na nie. Wzrost (spadek) ceny jednego z dwóch dóbr, które są względem siebie komplementarne, przy innych czynnikach stałych spowoduje spadek (wzrost) popytu na to dobro, wywołując tym samym spadek (wzrost) popytu na drugie dobro. Dlatego też zmiana ceny jednego dobra wpływa na zmianę popytu na drugie.

PODMIOTY GOSPODARCZE

Wszelkie decyzje dotyczące gospodarki rynkowej podejmowane są przez trzy samodzielne podmioty gospodarcze realizujące powierzone im zadania:

- ❖ gospodarstwa domowe,
- ❖ przedsiębiorstwa (firmy),
- ❖ państwo i jego organy (rząd).

Podmioty gospodarcze w ekonomii to wszyscy, którzy coś kupują lub sprzedają, produkują bądź dostarczają, świadczą usługi lub je zamawiają, zatrudniają lub zwalniają.

W ustawodawstwie polskim **gospodarstwem domowym** nazywamy zespół osób spokrewnionych lub niespokrewnionych, mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się. Kodeks cywilny definiuje **przedsiębiorstwo** jako zorganizowany zespół składników niematerialnych i materialnych, przeznaczony do prowadzenia działalności gospodarczej. **Państwo** natomiast to polityczna organizacja społeczeństwa na określonym terytorium, wyposażona w suwerenną władzę i oparta na przymusie.

Motywy każdego aktywnego uczestnika gry rynkowej podejmującego samodzielne decyzje, kierującego się własnym interesem i związanym z tym ryzykiem, jest zaspokajanie swoich potrzeb ekonomicznych. Podmioty gospodarcze działają na rynku, który jest miejscem spotkania się i ścierania ich interesów. Więzy między podmiotami gospodarczymi w gospodarce rynkowej mają charakter przede wszystkim ekonomiczny – handlowy, usługowy, produkcyjny, technologiczny czy kapitałowy. Nieodłącznym elementem tych relacji są przepływy środków pieniężnych. Część tych przepływów ma charakter konsumpcyjny, co oznacza, że ich przeznaczeniem jest zaspokojenie potrzeb bieżących, część przepływów natomiast stanowią inwestycje, czyli środki finansowe przeznaczane na cele, które mają przynieść korzyści w przyszłości. Wszystkie podmioty gospodarcze są ze sobą powiązane za pośrednictwem rynku (dóbr konsumpcyjnych, usługowych, pracy, finansowych itp.). Działania podmiotów na rynku oraz stosunki między nimi są oparte na istnieniu rozbieżnych interesów. Ich wspólną cechą jest podejmowanie wyborów dotyczących posiadanych dóbr. Gospodarstwo domowe dostarcza przedsiębiorstwom czynników produkcji: kapitału pieniężnego, pracy, a także ziemi. Gospodarstwa domowe, kupując różne produkty lub usługi, płacą za nie podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą polegającą na ich wytwarzaniu. Przedsiębiorstwa dostarczają gospodarstwom domowym środków do zaspokajania ich potrzeb: dóbr i usług oraz wynagrodzenia za dostarczone czynniki produkcji. Zarówno gospodarstwa domowe, jak i przedsiębiorstwa płacą podatki na rzecz państwa, a państwo finansuje z nich m.in. różne dobra społecznie pożądane i usługi publiczne (np. bezpieczeństwo publiczne, służba zdrowia, oświata), emerytury, renty czy zasiłki, które służą i gospodarstwom domowym, i przedsiębiorstwom.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Na czym polega gospodarowanie? Omów proces gospodarowania.
2. Scharakteryzuj społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania, odwołując się do przykładów z różnych dziedzin.
3. Czym są czynniki wytwórcze? Podaj konkretne przykłady i wyjaśnij ich znaczenie w różnych dziedzinach gospodarki.
4. Podaj przykłady racjonalnego i nieracjonalnego wykorzystywania zasobów.
5. Wyjaśnij, czym są substytuty, i podaj kilka propozycji substytucyjności czynników.
6. Określ, czym są podmioty gospodarcze i jakie ich rodzaje rozróżniamy.

1. Czym są dobra komplementarne? Podaj ich przykłady z różnych rynków i omów wzajemny wpływ dóbr komplementarnych na ceny rynkowe i kształtowanie się zapotrzebowania na nie.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Zastanów się nad aspektami ekonomicznymi i społecznymi celów gospodarowania dla poniższych przykładów:

	Ekonomiczne cele gospodarowania	Spoleczne cele gospodarowania
Piekarnia		
Hotel		
Przewoźnik autobusowy		
Osoba pracująca		

2. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Dobra, usługi i zasoby” – <http://goo.gl/7Ga116>.
3. Rozwiąż interaktywną uzupełniankę – <http://goo.gl/d0nf83>.
4. Wymień zasoby potrzebne do wyprodukowania następujących produktów:
Chleb: .....
Makaron: .....
Jogurt: .....
Masło orzechowe: .....
Film animowany: .....
Wideoklip: .....
Rower: .....
Kino domowe: .....
Tablet: .....
Domek letniskowy: .....
Burko: .....
5. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Zasoby naturalne są ograniczone” – <http://goo.gl/906iny>.

6. „Racjonalne – na TAK czy na NIE?”:
- A. Na terenie kraju odkryto źródła wód termalnych. Wykorzystanie tego bogactwa naturalnego wiąże się z wysokimi kosztami zarówno badań naukowych, jak i wydobycia, dlatego też państwo pozostaje przy dotychczasowych dotacjach dla sanatoriów leczących wodami borowinowymi.
- RACJONALNE ○ NIERACJONALNE
- B. Panu Zbigniewowi miasto zaproponowało obniżenie kosztów czynszu, jeśli zobowiąże się do segregowania śmieci. Wybrał on wygodę wrzucania wszystkich odpadów do jednego pojemnika.
- RACJONALNE ○ NIERACJONALNE
- C. Wydział Informatyki, na którym studiuje pani Monika, uzyskał dotację unijną na realizację szkoleń podwyższających kwalifikacje studentów w zakresie certyfikowanych szkoleń Microsoft, dzięki czemu szkolenia dla studentów są dla nich zupełnie darmowe. Pani Monika stwierdziła, że jeśli nie ma przymusu zapisania się na szkolenia z racji wpisu do indeksu, to nie będzie z nich korzystać.
- RACJONALNE ○ NIERACJONALNE
7. Zaproponuj substytuty dla poniższych produktów:
- Bułka:** .....
- Mandarynki:** .....
- Sok owocowy:** .....
- Rower elektryczny:** .....
- Kawa mielona:** .....
- Ryż:** .....
- Herbata liściasta:** .....
- Węgiel:** .....
- Proszek do prania:** .....
- Lampka biurkowa:** .....
- Kotdra:** .....
- Adidasy:** .....
8. Sklasyfikuj gospodarstwa domowe według:
- Liczby osób w gospodarstwie:** .....
- Aktywności zawodowej:** .....
- Źródeł utrzymania:** .....
- Fazy rozwojowej:** .....
9. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Uczestnicy gospodarki rynkowej” – <http://goo.gl/lo8uWP>.
10. Podaj przykładowe naturalne, ludzkie i kapitałowe czynniki wytwórcze, którymi dysponują:
- PAŃSTWO:**
- Zasoby naturalne:** .....
- Zasoby ludzkie:** .....
- Zasoby kapitałowe:** .....
- PRZEDSIĘBIORSTWO**
- Zasoby naturalne:** .....
- Zasoby ludzkie:** .....
- Zasoby kapitałowe:** .....

GOSPODARSTWO DOMOWE

Zasoby naturalne: .....

Zasoby ludzkie: .....

Zasoby kapitałowe: .....

11. Zaproponuj przykłady dóbr, których właścicielami są:

Osoba prywatna: .....

Przedsiębiorstwo: .....

Gmina: .....

Miasto: .....

Państwo: .....

12. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Funkcjonowanie rynku” - <http://goo.gl/Yk2dZp>.

13. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Podmioty gospodarcze” - <http://goo.gl/h0xsKj>.

14. Podziel zależności między podmiotami gospodarczymi na pozytywne i negatywne:

Zależność	Pozytywna	Negatywna
Gospodarstwo domowe - państwo		
Gospodarstwo domowe - przedsiębiorstwo		
Przedsiębiorstwo - państwo		

1. Podaj przykłady zastosowania zasady substytucyjności czynników w wybranej przez siebie grze strategicznej:

Gra strategiczna pt. .....

SUBSTYTUTY: .....

1. ....

2. ....

3. ....

4. ....

5. ....

2. Dopasuj do pary dobro komplementarne:

Samochód: .....

Monitor: .....

Kuchenka gazowa: .....

Pralka: .....

Konsola do gier: .....

Oprogramowanie: .....

Drukarka: .....

3. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Dobra substytucyjne i komplementarne” - <http://goo.gl/fuyNCw>.

2. Co słycać na rynku?

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest rynek i jakie rozrózniamy jego rodzaje w zależności od kryterium podziału?
- ✓ Jakie są cechy rynku i jakie pełni on funkcje?
- ✓ Określ obieg pieniądza w gospodarce rynkowej.

- ✓ Historia pieniądza.

RYNEK

Ekonomia rynkiem nazywa wszystkie transakcje kupna i sprzedaży oraz warunki, w jakich są one realizowane. Współczesny rynek jest zbiorem wielu kooperujących i jednocześnie konkurujących ze sobą na różnych płaszczyznach podmiotów gospodarczych, kierujących się własnymi indywidualnymi interesami. Zbiór podmiotów nieustannie się rozszerza i rozwija. Zwiększa się złożoność struktur rynkowych, będąca rezultatem skali procesów rozwojowych nauki i techniki, które doprowadziły do przełamania barier informacyjnych czy też transportowych. Gdy życie gospodarcze opiera się na kupnie i sprzedaży, ludzie porozumiewają się między sobą poprzez zawieranie różnego rodzaju umów, w których zobowiązują się do przekazywania dóbr lub świadczenia usług w zamian za jakieś ekwiwalenty, czyli równowartość dóbr i usług. Przez pojęcie rynku rozumie się także strony transakcji wymiennych, a co za tym idzie – rynek tworzą zarówno kupujący, jak i sprzedający. To oni właśnie decydują o zawieraniu umów i ich wykonywaniu. Ponadto słowo „rynek” oznacza także wszystkie instytucje i mechanizmy życia gospodarczego, które sprawiają, że jest ono oparte na wymianie jednych dóbr i usług na inne dobra i usługi.

RODZAJE RYNKÓW

W zależności od kryterium podziału rozrózniamy wiele rodzajów rynków, pośród nich te definiowane zasięgiem geograficznym, zależne od zasięgu zawieranych transakcji:

- **rynek lokalny** – obejmuje niezbyt duży obszar, np. miasto, wieś,
- **rynek regionalny** – rozciąga się na większym obszarze, jego zasięg zależy od lokalizacji i struktury sieci handlowej, struktury i stanu sieci komunikacyjnej, kultury i zwyczajów, a także warunków naturalnych i przyrodniczych, np. powiat, województwo,
- **rynek krajowy** – obejmuje terytorium kraju, państwa,
- **rynek międzynarodowy** – rozciąga się na terytorium co najmniej dwóch państw; otoczenie handlowe danego kraju, obejmujące państwa wchodzące w powiązania eksportowo-importowe z danym krajem,
- **rynek światowy** – obejmuje obszar całego świata.

Innym, często stosowanym kryterium podziału rynków jest przedmiot handlu:

- **rynek dóbr i usług** – przedmiotem obrotu są dobra i usługi, które służą zaspokajaniu potrzeb konsumentów,
- **rynek finansów** – dokonywane są na nim transakcje w formie pieniężnej, obejmuje rynek walutowy (obróć pieniądzem i środkami dewizowymi), rynek kapitałowy (obróć akcjami i obligacjami), rynek instrumentów pochodnych oraz obróć ubezpieczeniami,
- **rynek czynników produkcji** – obejmuje materialne lub niematerialne zasoby niezbędne do wytwarzania dóbr w postaci towarów i usług (dobra produkcyjne), a także ziemię, pracę, wiedzę i informację.

CECHY RYNKU

Do najistotniejszych cech rynku należy zaliczyć:

- ❖ **dobrowolność** – swoboda w dokonywaniu transakcji (nie ma ograniczeń co do typu czy ilości towaru ani do rodzaju usługi), swoboda wyboru kupującego i sprzedającego,
- ❖ **odpłatność** – aby doszło do transakcji, musi zostać ustalona cena, na którą zgodzą się obie strony transakcji kupna-sprzedaży,
- ❖ **ekwiwalentność** – następuje wymiana równych wartości, różniących się jedynie wartością użytkową.

FUNKCJE RYNKU

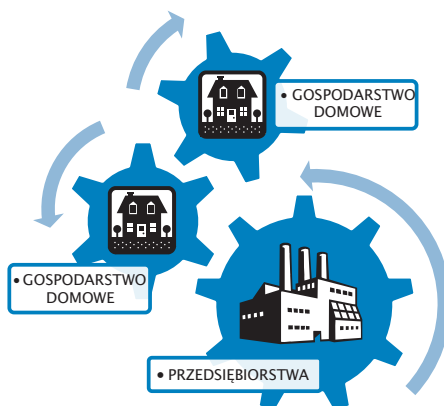
W gospodarce każdego państwa rynek pełni szereg istotnych funkcji. Najważniejsze z nich to:

- ❖ **funkcja informacyjna** – rynek dostarcza informacji o cenach, popycie i podaży,
- ❖ **funkcja równowagi** – rynek dostosowuje asortyment i wielkość produkcji do oczekiwań nabywców,
- ❖ **funkcja akceptacji** – na rynku następuje weryfikacja przydatności wytworzonych dóbr i świadczonych usług, społeczne potwierdzenie i udzielenie akceptacji,
- ❖ **funkcja alokacyjna** – decyzje odnośnie alokacji kapitału oraz inwestycyjne są podejmowane w oparciu o prognozy dotyczące zarówno produkcji, jak i popytu,
- ❖ **funkcja selekcyjna** – rynek akceptuje towary i produkty wysokiej jakości, atrakcyjne dla klienta, a selekcja producentów odbywa się w oparciu o efektywność ich działania.

Materiały pomocnicze:

- animowana prezentacja pt. „Dlaczego potrzebny jest wolny rynek?” (<http://goo.gl/9H6EXc>),
- filmik edukacyjny pt. „Wolny rynek” (<http://goo.gl/GkOTeQ>).

OKRĘŻNY OBIEG PIENIĄDZA

System zależności między podmiotami gospodarczymi i realizowanymi na rynku transakcjami kupna i sprzedaży przekłada się na okrężny przepływ strumieni dóbr, usług, czynników produkcji i płatności za nie między wszystkimi uczestnikami życia gospodarczego.

Obieg pokazuje, w jaki sposób funkcjonuje wymiana między państwem, przedsiębiorstwami i gospodarstwami domowymi. W gospodarce rynkowej krążą więc w jedną stronę strumienie zasobów oraz dóbr i usług, a w drugą stronę, przeciwną, pieniądze w postaci wypłaconych dochodów i ponoszonych wydatków. Gospodarstwa domowe dostarczają przedsiębiorstwom

zasoby i pracę, a płacą za dobra i usługi (wydatki gospodarstw domowych) dostarczane przez przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwa natomiast płacą wynagrodzenia za dostarczane przez gospodarstwa domowe zasoby i pracę (dochód gospodarstw domowych = koszty przedsiębiorstw), a same dostarczają im towary i usługi (pieniądze z ich sprzedaży stanowią przychód przedsiębiorstw). Część dochodu gospodarstw domowych oddawana jest państwu w ramach podatków i innych opłat oraz przeznaczana na oszczędności, w zamian za co otrzymują one od państwa usługi i dobra publiczne. Państwo ponosi wydatki na gospodarstwa domowe również w postaci rent, emerytur czy innych świadczeń socjalnych, a ponadto dokonuje płatności wynagrodzeń członkom gospodarstw domowych będących pracownikami instytucji publicznych i rządowych. Podobnie firmy część dochodu oddają na podatki, a część przeznaczają na oszczędności, otrzymując od państwa inwestycje rządowe.

Materiały pomocnicze:

- film edukacyjny pt. „Rynek i jego mechanizmy” (www.imkp.paip.pl).

HISTORIA PIENIĄDZA

Człowiek handlował dużo wcześniej zanim wymyślił pieniądze. Pieniądz powstał w sposób naturalny i spontaniczny, wytworzył się w sposób ewolucyjny. Wyróżniamy następujące etapy ewolucji pieniądza:

- ❖ **pieniądz towarowy,**
- ❖ **pieniądz kruszcowy,**
- ❖ **pieniądz papierowy,**
- ❖ **pieniądz bezgotówkowy.**

W kulturach pierwotnych pojęcie pieniądza jako osobnego środka płatniczego nie istniało. Pieniądz towarowy (barter) była to pierwotna i najbardziej prymitywna postać pieniądza. Jeden towar wymieniano za inny o niekoniecznie takich samych właściwościach. W procesie rozwoju gospodarki i cywilizacji z biegiem czasu miejsce produktów konsumpcyjnych zajęły metale – najpierw nieszlachetne (brąz, miedź, żelazo), potem szlachetne (srebro, złoto, rzadziej platyna). Pieniądz towarowy został zastąpiony z powodzeniem pieniądzem kruszcowym. Jednak wytwarzanie pieniądza ze złota i srebra było kosztowne, a ponadto ilość owych metali nie była wystarczająca do zaspokojenia istniejącego zapotrzebowania. Zaczęto więc swoje zasoby pieniężne zostawiać u złotników, którzy wypisywali tzw. kwity depozytowe, dowodzące ilości posiadanego złota czy też srebra przez osobę posiadającą kwit. W momencie, gdy pieniądz papierowy stał się powszechny w obiegu, bankierzy wprowadzili na rynek kredyty. Polegało to na emisji banknotów, które nie posiadały pokrycia w kruszcu. Kolejne etapy rozwoju pieniądza wiążą się z powstaniem i rozwojem pieniądza bezgotówkowego – banknotów, rachunków bankowych, czeków czy wreszcie przelewów. Obecnie pieniądz bezgotówkowy przyjął postać elektroniczną, istniejącą tylko jako zapis elektroniczny na kontach bankowych. Korzystanie z pieniądza w postaci bezgotówkowej jest możliwe za pośrednictwem komputera z dostępem do Internetu, bankomatu oraz karty kredytowej lub przelewu bankowego.

Materiały pomocnicze:

- animowana prezentacja pt. „To nie Fenicjanie wymyślili pieniądze” (<http://goo.gl/IKmPzf>),
- animowana prezentacja pt. „Problem z pieniądzem kruszcowym” (<http://goo.gl/GziJCd>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Czym w ekonomii jest rynek? Podaj jego rodzaje i przykłady w zależności od kryterium podziału.
2. Omów funkcje, jakie pełni rynek, wraz z podaniem konkretnych przykładów funkcjonowania rynku.
3. Określ i omów na przykładzie etapy okrężnego obiegu pieniądza w gospodarce rynkowej.

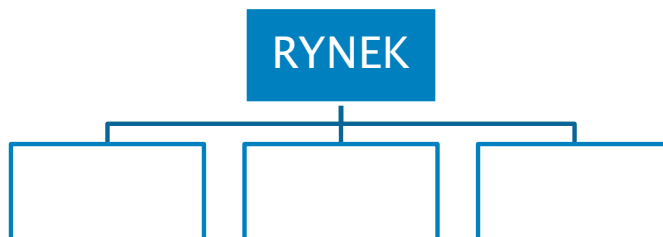
1. Wybierz przykład rynku z rzeczywistości i wskaż jego cechy, funkcje oraz rodzaj.
2. Omów historię pieniądza.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Podaj przykłady rodzajów rynku z Twojego najbliższego otoczenia:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
2. Opisz poniższy diagram stosownie do zasięgu zawieranych transakcji na rynkach:

3. Uzupełnij schemat klasyfikacji rynku według przedmiotu wymiany:

4. Określ priorytety rynkowe w zależności od rodzajów rynków następujących osób o różnym statusie społeczno-zawodowym:

Uczeń: 1. ....

2. ....

3. ....

Rolnik: 1. ....

2. ....

3. ....

Przedsiębiorca: 1. ....

2. ....

3. ....

5. Opisz swoimi słowami najważniejsze cechy rynku:

Dobrowolność: .....

Odpłatność: .....

Ekwiwalentność: .....

6. Podaj przykłady akceptacji oraz jej braku towarów i usług przez rynek w następujących branżach:

Branża	Akceptacja		Brak akceptacji	
	Towar	Usługa	Towar	Usługa
Elektroniczna				
Odzieżowa				
Spożywcza				

7. Podaj przykłady sytuacji z życia codziennego, które ilustrują przepływ:

Wytworzonych przez firmy dóbr i usług do gospodarstw domowych:

.....

Zasobów gospodarstw domowych do firm:

.....

Należności przedsiębiorstw wobec gospodarstw domowych:

.....

Należności gospodarstw domowych wobec przedsiębiorstw:

.....

8. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Podmioty gospodarcze” – <http://goo.gl/Fmd0S5>.

1. Za pomocą następujących elementów układanki dopasuj sprzedawców i nabywców do przedmiotu transakcji:

PRACA, KUPUJĄCY, ZBOŻE, PRACODAWCA, ROLNIK,
PRACOWNIK, PRZEDSIĘBIORCA, PAŃSTWO, PRODUKT

2. Zaproponuj 3, inne niż dotąd poznane, kryteria podziału rynków i podaj ich rodzaje:

	Rodzaje rynków
Kryterium 1:	
Kryterium 2:	
Kryterium 3:	

3. Uszereguj etapy ewolucji pieniądza od najmłodsze do najstarszego:

3. Równoważnia na rynku

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest cena i jak ją zdefiniować?
- ✓ Typy promocji: promocja dodatkowa, promocja osobista, public relations.
- ✓ Na czym polega zjawisko popytu i podaży oraz jakie czynniki na nie wpływają?
- ✓ Prawo popytu i podaży.
- ✓ Przedstawienie w formie wykresu popytu, podaży i zmiany równowagi rynkowej.
- ✓ Na czym polega równowaga rynkowa, jak wyznacza się punkt równowagi rynkowej i określa cenę równowagi?
- ✓ Analiza zależności zachodzących między popytem, podażą i ceną.
- ✓ Odniesienie ceny równowagi oraz nadwyżki popytu i podaży do działań matematycznych.

CENA

Pojęciem ceny człowiek posługuje się w wielu obszarach swojej działalności – w ekonomii, marketingu, zarządzaniu, prawie, administracji, księgowości, komunikacji społecznej, na giełdzie – stąd też nie jest ono jednoznaczne. W zależności od stosowanego języka można różnie zdefiniować cenę. Definicja ekonomiczna mówi, że **cena** to wyrażona w pieniądzu wartość, którą trzeba zapłacić, aby nabyć określony towar lub usługę.

Cena towaru czy usługi bierze się z ustaleń dobra i popytu oraz podaży na nie.

PROMOCJA

Każdy na co dzień ma do czynienia z cenami, sprzedawcy towarów i usług nieustannie zachęcają nas do zakupów. Działania promocyjne oznaczają odpowiednio dobrane formy oddziaływania na potencjalnych klientów w celu skłonienia ich do nabycia produktów danej firmy. Do instrumentów promocji możemy zaliczyć:

- ❖ **promocję dodatkową** – zwaną także promocją uzupełniającą lub też promocją sprzedaży. Obejmuje ona wszystkie elementy promocji, które nie mieszczą się w ramach pozostałych instrumentów, uzupełnia inne działania promocyjne, zwiększa siłę perswazji reklamy i stanowi dodatkową wartość, jaką otrzymuje klient przy zakupie. Są to np. obniżki cen, próbki towarów, kupony, rabaty, premie, konkursy i loterie,
- ❖ **promocję osobistą** – polegającą na zachwalaniu oraz przekazywaniu informacji na temat danego produktu lub oferowanej usługi osobiście i bezpośrednio przez osobę powołaną przez przedsiębiorstwo wypuszczające dany produkt bądź usługę – jest to jeden z ważniejszych elementów procesu promocyjnego w sprzedaży,
- ❖ **public relations** – działania kształtujące stosunki publicznie działającego podmiotu z jego otoczeniem poprzez np. konferencje prasowe, wywiady udzielane mediom, ogólnodostępne wykłady, akcje charytatywne czy sponsoring.

POPYT

Popyt to ilość towarów i usług, które przy danej cenie pragnie nabyć kupujący.

Czynniki wpływające na popyt można podzielić na:

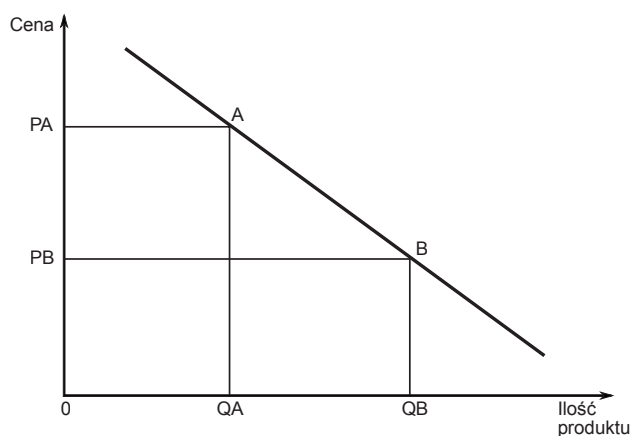
- **rynkowe** – wielkość dochodów kupujących (gdy wzrasta dochód, wzrasta również popyt na dane dobro – i odwrotnie), cena towaru,
- **pozarynkowe** – preferencje konsumentów (gusty, upodobania, przyzwyczajenia), obowiązująca moda, czynniki demograficzne (struktura wiekowa i płciowa konsumentów,

stan cywilny, poziom wykształcenia), warunki geograficzne i klimatyczne, pora roku, poziom zamożności, sytuacja gospodarcza i polityczna w kraju.

Popyt możemy przedstawić w postaci:

- ❖ **tabeli** – zestawienie różnych możliwych cen danego dobra i odpowiadających mu rozmiarów popytu,
- ❖ **wykresu** – przeniesienie danych z tabeli do układu współrzędnych umożliwia graficzne zilustrowanie popytu w postaci tzw. **krzywej popytu**, na której każdemu punktowi odpowiada określona cena P (ang. *price*) i wielkość popytu Q (ang. *quantity demand*) przy tej cenie (dla uproszczenia rysunku krzywa popytu jest prostą, chociaż w rzeczywistości może mieć dowolny przebieg spełniający warunek, że popyt jest funkcją ceny – na ogół krzywa ta jest malejąca).

Rysunek 3. Wykres krzywej popytu

PODAŻ

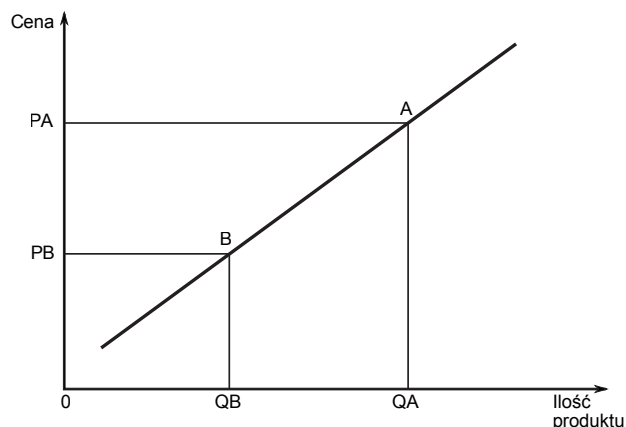
Podaż to ilość towarów i usług, które przy danej cenie oferowane są do sprzedaży przez producentów.

Czynniki wpływające na podaż można podzielić na:

- **rynkowe** – wielkość dochodów producentów (gdy wzrasta dochód, wzrasta również podaż na dane dobro – i odwrotnie), cena towaru,
- **pozarynkowe** – ceny czynników produkcji, warunki finansowokredytowe, warunki zaopatrzenia wytwórczego, zdolności przewidywania cen przez wytwórców, liczba producentów na danym rynku, możliwości wytwórcze, popyt konsumentów, cele przedsiębiorstwa, import i eksport, warunki geograficzne i klimatyczne, pora roku, poziom zamożności, sytuacja gospodarcza i polityczna w kraju.

Podaż możemy przedstawić w postaci:

- ❖ **tabeli** – zestawienie różnych możliwych cen danego dobra i odpowiadających mu rozmiarów podaży,
- ❖ **wykresu** – przeniesienie danych z tabeli do układu współrzędnych umożliwia graficzne zilustrowanie podaży w postaci tzw. **krzywej podaży**, na której każdemu punktowi odpowiada określona cena P (ang. *price*) i wielkość podaży Q (ang. *quantity supply*) przy tej cenie (dla uproszczenia rysunku krzywa podaży jest prostą, chociaż w rzeczywistości może mieć dowolny przebieg spełniający warunek, że podaż jest funkcją ceny – na ogół krzywa ta jest rosnąca).

Rysunek 4. Wykres krzywej podaży

PRAWO POPYTU I PODAŻY

Gospodarka rynkowa kieruje się określonymi prawami, z których dwa podstawowe prawa ekonomiczne to prawo popytu i prawo podaży.

Prawo popytu mówi, że wzrost ceny danego dobra powoduje spadek popytu na nie, a wtedy maleje zapotrzebowanie na dobro. Wraz ze spadkiem ceny zapotrzebowanie na nie wzrośnie.

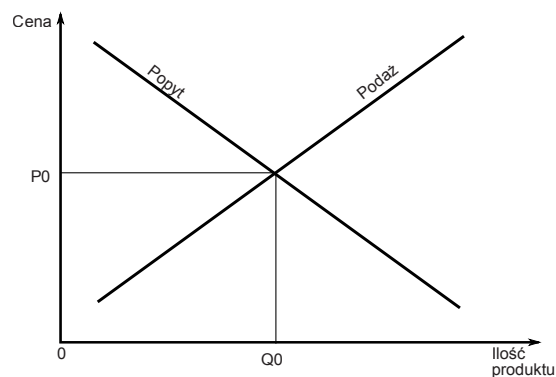
Prawo podaży mówi, że wielkość podaży danego towaru zwiększa się, jeśli wzrasta jego cena. Obniżeniu się ceny towarzyszy spadek wielkości podaży.

Oba prawa – popytu i podaży – zakładają niezmiennosc innych, pozacenowych, warunków rynkowych.

RÓWNOWAGA RYNKOWA

Wszystkie elementy rynku (podaż, popyt i cena) podlegają nieustannym zmianom pod wpływem decyzji i działań podmiotów rynku. **Równowaga rynkowa** to stan, gdy ilość towarów i usług, którą kupujący zamierzają nabyć po danej cenie, odpowiada ilości dóbr, którą producenci zamierzają dostarczyć i sprzedać po danej cenie na rynku. Cena zapewniająca równowagę między podażą a popytem jest **ceną równowagi rynkowej**.

Na wykresie krzywą podaży zestawia się zazwyczaj z krzywą popytu, które razem stanowią podstawowy instrument opisujący dynamikę produktu przy zmianie jego ceny. Punkt przecięcia krzywej popytu z krzywą podaży wyznacza **punkt równowagi cenowej** danego produktu.

Rysunek 5. Wykres zmiany równowagi rynkowej

Założmy na przykład, że ceną równowagi na rynku gruszek jest 5 zł za kilogram. Przy tej cenie 8 osób chętnych do zakupu kilograma gruszek znajdzie 8 osób, będących producentami gruszek, z których każda chce sprzedać 1 kilogram gruszek. Tak więc zarówno zgłaszany popyt, jak i podaż gruszek wynosi 8 kilogramów. W tym przypadku nie mamy do czynienia ani z nadwyżką popytu, ani z nadwyżką podaży, ponieważ rynek jest w równowadze.

Równowaga rynkowa sama w sobie niekoniecznie musi być stanem pożądanym społecznie. Przykładowo możliwa jest sytuacja, w której rynek żywności znajduje się w równowadze, podczas gdy sporej części społeczeństwa nie stać na to, aby nabyć wystarczającą ilość żywności, z powodu zbyt wysokiej ceny równowagi rynkowej.

Materiały pomocnicze:

- film edukacyjny pt. „Rynek i jego mechanizmy” (www.imkp.paip.pl),
- filmik edukacyjny pt. „Prawo podaży i popytu” (<http://goo.gl/ls10dD>),
- animowana prezentacja pt. „Prawo podaży i popytu” (<http://goo.gl/MvMx6B>),
- e-lekcja pt. „Prawo popytu i podaży” (<http://goo.gl/Rwjh1p>).

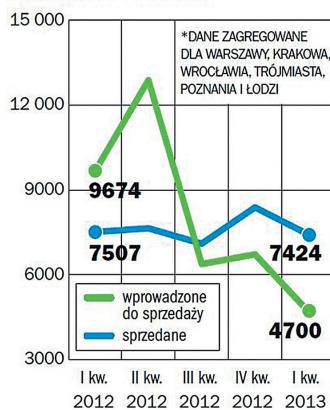

POPYT, PODAŻ, CENA – ANALIZA

Przykładowo, jeżeli cena równowagi na rynku gruszek spadnie z 5 zł do 3 zł za kilogram, liczba 8 osób chętnych do zakupu kilograma gruszek, zgodnie z prawem popytu, wzrośnie do 10. Równocześnie liczba producentów gruszek chcących zaoferować na rynku kilogram gruszek, zgodnie z prawem podaży, spadnie do 6, ponieważ nowa, niższa cena zniechęci ich do oferowania swoich towarów na rynku. W tym przypadku zgłaszany popyt na gruszkę wynosi 10 kilogramów, natomiast podaż to 6 kilogramów – oznacza to, że nadwyżka popytu nad podażą wynosi 4 kilogramy. Analogicznie, odwrotna sytuacja będzie miała miejsce, kiedy cena kilograma gruszek wzrośnie.

Gdy cena jest mniejsza od ceny równowagi rynkowej, następuje **nadwyżka popytu nad podażą**. Natomiast kiedy cena jest większa od ceny równowagi rynkowej, występuje **nadwyżka podaży nad popytem**.

PODAŻ I POPYT NA MIESZKANIA *

© GAZETA WYBORCZA

ŹRÓDŁO: REAS

W pierwszym kwartale 2012 r. deweloperzy wprowadzili do sprzedaży w sześciu największych polskich aglomeracjach blisko 9,7 tys. mieszkań. Tymczasem w analogicznym okresie roku 2013 – zaledwie ok. 4,7 tys. Na początku 2012 r. deweloperzy starali się zacząć jak najwięcej inwestycji, aby nie objęła ich wchodząca w życie od 29 kwietnia ustawa o ochronie

praw nabywcy lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego, zwana ustawą deweloperską. W pierwszym kwartale 2013 r. spadła też sprzedaż mieszkań, ale nie tak gwałtownie. W ciągu trzech pierwszych miesięcy 2012 r. klienci kupili od firm deweloperskich nieco ponad 7,5 tys. mieszkań, zaś pierwszy kwartał roku 2013 przyniósł sprzedaż niespełna 7,5 tys. mieszkań. Oferta mieszkań zmniejszyła się jednak nie tylko dlatego, że od połowy 2012 r. deweloperzy sprzedają ich więcej niż wprowadzają na rynek – niektóre firmy wycofały z niego część lokali, których budowy najczęściej jeszcze nie zaczęły¹.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

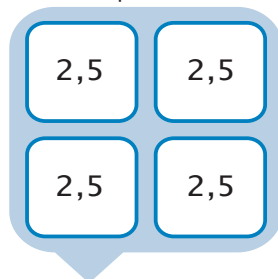
1. Zaproponuj swoją definicję ceny i podaj jej definicję ekonomiczną.
2. Czym jest popyt i podaż, jakie czynniki na nie wpływają?
3. Omów na przykładzie prawo popytu i podaży. Objasnij, co oznacza równowaga rynkowa.
4. Zaprezentuj przykładowy wykres popytu i podaży i omów go.
5. Podaj i scharakteryzuj przykłady instrumentów stosowanych w promocji, zachęcających konsumenta do zakupów.

1. Wskaż czynniki wpływające na popyt i podaż na zimne napoje sprzedawane w szkolnym sklepiu.
2. Przedstaw w formie wykresu zmiany równowagi rynkowej dotyczące butów zimowych.
3. Wymień i omów towary i usługi, na które popyt z czasem minął.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Zastąp nazwę CENA słowotwórczym zamiennikiem pochodzącym z języka młodzieżowego.
2. Uzupełnij tabliczki z cenami w walucie – odpowiednio w euro, dolarach, złotychkach i jenach:

3. Podaj imię i nazwisko osoby odpowiedzialnej za public relations w Twojej gminie/Twoim mieście.
.....
4. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Instrumenty stosowane w promocji” – <http://goo.gl/hMnkvJ>.
5. Zaprojektuj infografikę dla POPYTU i PODAŻY.

¹ http://wyborcza.biz/finanse/1,108340,13794912,Ostre_hamowanie_Kurczy_sie_oferta_firm_deweloperskich.html

6. Wymień produkty, na które jest największy popyt i podaż w szkolnym sklepiku. Uzasadnij, dlaczego tak jest?

Największy popyt: .....

Uzasadnienie: .....

.....

Największa podaż: .....

Uzasadnienie: .....

.....

7. Omów pokrótce wpływ czynników klimatycznych na podaż w działalności rolniczej:

.....

.....

.....

.....

.....

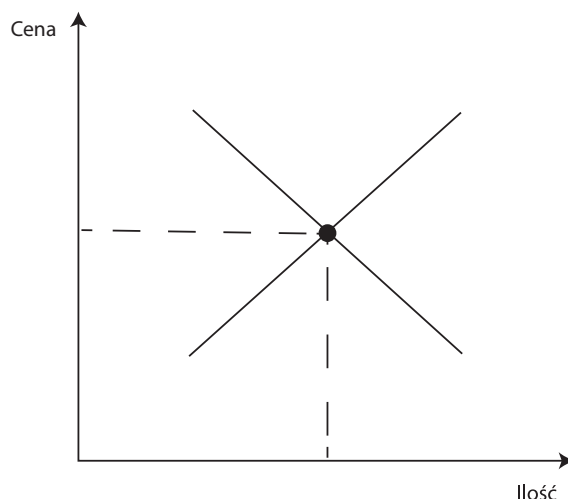
8. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Popyt i prawo popytu” – <http://goo.gl/CD1V5V>.

9. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Podaż i prawo podaży” – <http://goo.gl/utTBOe>.

10. Podaj przykłady funkcjonowania prawa popytu i podaży latem i zimą.

	Prawo popytu	Prawo podaży
Lato		
Zima		

11. Podpisz funkcje na wykresie nazwą prawa rynkowego, którego one dotyczą:

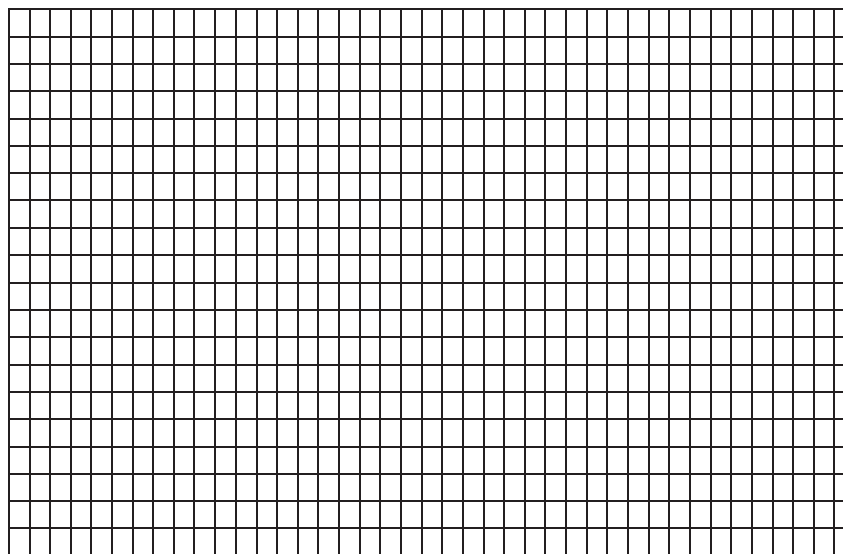
12. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Równowaga na rynku” – <http://goo.gl/sOZR1c>.

13. Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli narysuj krzywą popytu i podaży drożdżówek sprzedawanych w szkolnym sklepiku. Zaznacz punkt równowagi rynkowej i podaj cenę równowagi rynkowej.

Cena [zł]		0,99	1,1	1,15	1,2	1,25	1,30	1,4
Liczba drożdżówek	Popyt	150	135	120	90	65	40	25
	Podaż	25	40	65	90	120	135	150

- Podaj imiona i nazwiska trzech znanych osób, na które minął już popyt:
  - .....
  - .....
  - .....
- Podaj nazwy trzech usług, które przestały być przydatne i potrzebne:
  - .....
  - .....
  - .....
- Rozejrzyj się wokoło i zwróć uwagę na występowanie zjawiska wpływu mody na prawo popytu w branży obuwniczej. Podaj konkretny przykład:

.....

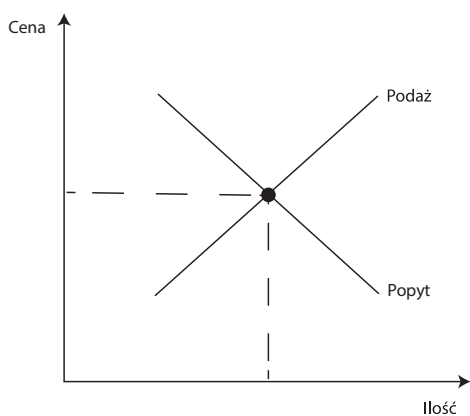
.....

.....

.....

4. Zaznacz na wykresie obszar nadwyżki popytu i podaży:

5. Na podstawie poniższych danych tabelarycznych zaprezentuj w postaci wykresu popyt na mieszkania na rynku wtórnym w Polsce w I i II kwartale 2013 r.

ZMIANA ŚREDNICH CEN OFERTOWYCH MKW MIESZKANIA NA RYNKU WTÓRNYM W POLSCE W UJĘCIU I I II KWARTAŁU 2013 R. (CENY W ZŁ)

Województwo	Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Zmiana styczeń – czerwiec
dolnośląskie	5501	5444	5417	5404	5386	5349	-2,8%
kujawsko-pomorskie	3995	3976	3944	3937	3913	3895	-2,5%
lubelskie	4720	4692	4697	4710	4704	4699	-0,4%
lubuskie	3083	3088	3031	3018	3023	2991	-3,0%
łódzkie	3825	3826	3780	3778	3772	3736	-2,3%
małopolskie	6708	6668	6644	6577	6560	6542	-2,5%
mazowieckie	8107	8037	7981	7969	7940	7903	-2,5%
opolskie	3680	3702	3677	3683	3658	3648	-0,9%
podkarpackie	4494	4476	4435	4368	4400	4408	-1,9%
podlaskie	4475	4493	4465	4434	4422	4418	-1,3%
pomorskie	6185	6137	6042	6031	5988	6027	-2,6%
śląskie	3245	3247	3236	3238	3231	3221	-0,7%
świętokrzyskie	4427	4423	4363	4389	4358	4325	-2,3%
warmińsko-mazurskie	4200	4186	4133	4117	4096	4086	-2,7%
wielkopolskie	4993	4982	4935	4920	4899	4873	-2,4%
zachodniopomorskie	4680	4669	4626	4612	4596	4575	-2,2%

Źródło: Dom.Gratka.pl (styczeń – czerwiec 2013 r.).

4. Polska – ach, to Ty

NaCoBeZU

- ✓ Warunki życia za czasów PRL-u.
- ✓ Cechy charakterystyczne dla gospodarki centralnie sterowanej.
- ✓ Transformacja gospodarki Polski po 1989 r. i jej skutki dla dzisiejszego jej stanu.
- ✓ Najistotniejsze cechy gospodarki rynkowej.

PRL

Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL) to oficjalna nazwa państwa polskiego w latach 1952-1989. Niekorzystnymi cechami ustroju w PRL były przede wszystkim: cenzura, tłumienie wolności wypowiedzi i kreacji twórczej, ograniczenie wolności przemieszczania się i opuszczania kraju, łamanie praw człowieka, niski standard życia, a także system awansów i wynagrodzeń zniechęcający do rzetelnej pracy. Ponadto w niektórych okresach: wysoka inflacja uniemożliwiająca oszczędzanie, braki zaopatrzenia, których konsekwencją była konieczność wielogodzinnego stania w kolejkach w największych miastach, ograniczone możliwości wyjazdu do krajów spoza bloku wschodniego oraz zadłużenie. Ponadto władze PRL były odpowiedzialne za wiele zbrodni.

Ocena PRL-u jako okresu w historii Polski jest niejednoznaczna, przy czym wiele zależy od popieranej opcji politycznej. Próba bezstronnej oceny musi wziąć pod uwagę z jednej strony położenie geopolityczne Polski po II wojnie światowej, z drugiej zaś fakt, że ostatecznym wynikiem tej formacji było polityczne bankructwo i dewaluacja prezentowanych przez nią idei w oczach większości społeczeństwa.

Za korzystne cechy tego ustroju i tej formy państwa niektórzy uważają możliwości awansu społecznego wielu warstw społecznych, choć stosowane kryteria były dyskusyjne. Nierzadko kryteria awansu nie były merytoryczne – od kandydatów na stanowiska kierownicze w instytucjach państwowych, zakładach pracy czy szkołach wymagano przynależności do PZPR (Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej), zgodnie z zasadą: bierny, mierny, ale wierny (ustrojowi, władzom), natomiast osoby o wykształceniu kierunkowym, ale niesprzyjające ustrojowi i władzom, były piętnowane i odsuwane od pracy, szczególnie w okresach przesileń politycznych. Innymi korzystnymi cechami PRL-u, zdaniem niektórych, było bezpieczeństwo socjalne, niski poziom bezrobocia, przestępczości i patologii społecznych, likwidacja analfabetyzmu, odbudowanie Warszawy, budowa arterii komunikacyjnych, takich jak słynna „Gierkówka”, rozdawnictwo mieszkaniowe. Były to jednak zjawiska związane z postępowym cywilizacyjnym, występujące we wszystkich krajach powojennej Europy, przy czym w krajach kapitalistycznych postępowały one znacznie szybciej i w momencie upadku systemu komunistycznego w Polsce były na znacznie wyższym poziomie zaawansowania.

GOSPODARKA CENTRALNIE STEROWANA

Gospodarka centralnie sterowana (planowa, nakazowo-rozdzielcza) wiąże się z dominacją państwa i państwową własnością czynników produkcji. Główne cechy jej funkcjonowania to:

- ❖ centralne zarządzanie gospodarką i planowanie – nakazowo-rozdzielczy charakter systemu (władze ustalają, co, jak i dla kogo ma być produkowane),
- ❖ własność publiczna – większość przedsiębiorstw należała do państwa,
- ❖ administracyjnie narzucone ceny i płace – brak konkurencji między jednostkami gospodarczymi,
- ❖ duży stopień izolacji gospodarki i przedsiębiorstw od procesów i zjawisk gospodarki światowej,

- ❖ brak instytucji finansowych działających na zasadach komercyjnych (bank centralny, system bankowy, niebankowe instytucje finansowe).

Gospodarka planowa opierała się na planach kilkuletnich, określających najważniejsze cele rozwoju państwa. W założeniach gospodarka centralnie sterowana:

- o umożliwia zaprojektowanie przejścia do pełnego zatrudnienia,
- o pozwala na osiągnięcie zamierzonych celów w skali państwa,
- o pozwala na większą stabilność sytuacji gospodarczej poprzez eliminację wielu spontanicznych efektów rynkowych,
- o pozwala na realizację celów dalekosiężnych, a nie tylko bieżących,
- o pozwala na wyznaczenie w miarę stałej i stabilnej, kontrolowanej przez państwo inflacji i uniezależnienie się od skoków cenowych.

W żadnym jednak kraju gospodarka planowa nie funkcjonowała zgodnie z założeniami. W praktyce ujawniały się następujące jej wady:

- niezdolność do precyzyjnego zmierzenia wszystkich czynników popytowych prowadzi do uśredniania, przybliżeń lub błędnych założeń w prognozach,
- błędne prognozy prowadzą do złego planowania produkcji i marnowania zasobów,
- planowanie jest narażone na naciski polityczne lub ideologiczne,
- z powodów ideologicznych raporty o wykonaniu planów są naciągane na wszystkich szczeblach, co prowadzi do coraz głębszego odrealniania planów na kolejne okresy produkcyjne,
- gospodarka planowa często prowadzi do usztywnienia polityki gospodarczej i jest trudna do realizacji w państwie demokratycznym,
- gospodarka centralnie sterowana często powoduje niedobór towarów na rynku i w rezultacie ich reglamentację,
- środki prowadzące do celów często „po drodze” powodują znaczne straty finansowe.

TRANSFORMACJA

System gospodarki centralnie sterowanej funkcjonował w Polsce do 1989 r., kiedy to zaczęła go zastępować gospodarka rynkowa i oficjalnie rozpoczęła się **transformacja** lub inaczej **przemiana gospodarcza** w Polsce. Uwolniono ceny towarów i usług spod kontroli państwa, rozpoczęto prywatyzację przedsiębiorstw, zreformowano system podatkowy, bankowy i ubezpieczeniowy, rozpoczęła się restrukturyzacja polskiej gospodarki. Do ważnych dat transformacji polskiej gospodarki należy zaliczyć:

- ✓ **1988** – uchwalenie ustawy o działalności gospodarczej,
- ✓ **1989** – pierwsze częściowo wolne wybory parlamentarne,
- ✓ **1990** – wejście w życie planu Balcerowicza (zwanego terapią szokową), czyli pakietu reform gospodarczo-ustrojowych, przygotowanego w ciągu 111 dni,
- ✓ **1991** – powstanie Giełdy Papierów Wartościowych (GPW),
- ✓ **1992** – wprowadzenie powszechnego podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT),
- ✓ **1993** – wprowadzenie podatku od towarów i usług (VAT),
- ✓ **1995** – denominacja złotego (1 nowy złoty zastąpił 10 000 starych złotych),
- ✓ **1999** – wejście w życie reform: administracyjnej, emerytalnej, oświatowej i zdrowotnej,
- ✓ **2004** – wejście Polski do Unii Europejskiej.

GOSPODARKA RYNKOWA

Do najistotniejszych cech **gospodarki rynkowej** należy zaliczyć:

- ❖ istnienie własności prywatnej i czynników wytwórczych,

- ❖ istnienie konkurencji,
- ❖ dostęp do informacji,
- ❖ regulację procesów gospodarczych przez prawa rynku,
- ❖ ograniczoną interwencję państwa w gospodarkę.

W gospodarce rynkowej decyzje dotyczące tego, co i w jakich ilościach będzie produkowane, w jaki sposób oraz dla kogo, podejmowane są przez suwerenne podmioty gospodarcze (gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa, państwo), kierujące się własnym interesem i postępujące zgodnie z zasadami racjonalności gospodarowania. Podstawą gospodarki rynkowej jest prywatna własność czynników wytwórczych.

Wpływ na decyzje podejmowane przez podmioty gospodarcze rynku mają informacje płynące z rynku (m.in. ceny dóbr i usług, ceny czynników wytwórczych, płace, stopy procentowe, stopy zysku, kursy papierów wartościowych i walut) oraz oczekiwania podmiotów gospodarczych co do ich kształtowania się w przyszłości. Decyzje te mogą być w pewnym stopniu modyfikowane przez państwo w związku z ustalaniem przez nie np. stóp podatkowych, nakładaniem (lub zmianą) ceł, ustalaniem minimalnych lub maksymalnych cen oraz płac minimalnych, ograniczaniem wahań kursów walutowych, a także kształtowaniem systemu ubezpieczeń czy zakresu opieki socjalnej. A zatem w gospodarce wolnorynkowej, wbrew jej nazwie, państwo również ma swój wpływ na rozwój gospodarki. Niemniej jednak wpływ ten jest odmienny niż miało to miejsce w gospodarce sterowanej centralnie. Skrajną postacią gospodarki rynkowej byłaby gospodarka wolnorynkowa, pozbawiona całkowicie wpływu państwa – taka jednak współcześnie nie istnieje.

Materiały pomocnicze:

- e-lekcja pt. „Początki gospodarki rynkowej” (<http://goo.gl/OHuF2D>),
- filmik edukacyjny pt. „Własność prywatna” (<http://goo.gl/N5WE4U>),
- filmik edukacyjny pt. „Konkurencja” (<http://goo.gl/Gevfsu>),
- animowana prezentacja pt. „Konkurencja” (<http://goo.gl/aJNreH>),
- animowana prezentacja pt. „Gospodarka rynkowa” (<http://goo.gl/q805eD>),
- e-lekcja pt. „Gospodarka rynkowa” (<http://goo.gl/o4n51S>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Przedstaw najistotniejsze cechy gospodarki rynkowej i podaj przykłady wpływu państwa na gospodarkę rynkową.
2. Porównaj gospodarkę centralnie sterowaną z gospodarką rynkową.
3. Wyjaśnij, na czym polega gospodarka centralnie sterowana, i podaj przykłady państw świata, w których obecnie ona funkcjonuje.
4. Omów etapy transformacji gospodarczej Polski po 1989 r.
5. Wskaż skutki transformacji Polski po 1989 r. dla dzisiejszego jej stanu.

1. Dokonaj oceny transformacji Polski po 1989 r. pod względem sukcesu czy porażki.
2. Podaj przykłady i scharakteryzuj najbardziej znane w historii świata postaci stojące na czele gospodarek centralnie sterowanych.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Wymień cechy charakterystyczne życia w czasach PRL-u:

.....

.....

.....

2. Podaj 3 przykłady haseł znanych z czasów PRL-u:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
3. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Gospodarka centralnie sterowana” – <http://goo.gl/jJwa66>.
4. Podaj dwie najważniejsze cechy systemu gospodarki centralnie sterowanej:
  1. ....
  2. ....
5. Wymień 3 kraje, w których aktualnie funkcjonuje gospodarka centralnie sterowana:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
6. Przyporządkuj wydarzenia ważnym datom transformacji polskiej gospodarki:

1989: .....

1990: .....

1995: .....

2004: .....
7. Uzupełnij brakujące wydarzenia na osi czasowej transformacji Polski.

8. Dokonaj porównania gospodarki centralnie sterowanej i gospodarki rynkowej:

Gospodarka centralnie sterowana	Gospodarka rynkowa

1. Wyjaśnij, na czym polegała reglamentacja w czasach PRL-u:

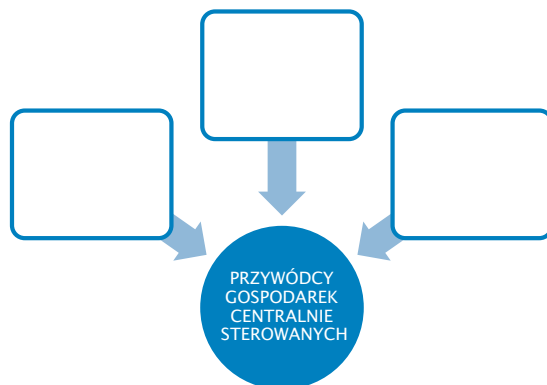
.....

.....

.....

2. Wymień 3 przykłady najbardziej znanych w historii świata postaci stojących na czele gospodarek centralnie sterowanych:

3. Ułóż w kolejności chronologicznej, rozpoczynając od najstarszego, etapy transformacji gospodarki w Polsce:
- ... **Wprowadzenie powszechnego podatku PIT.**
  - ... **Wejście w życie planu Balcerowicza.**
  - ... **Denominacja złotego.**
  - ... **Uchwalenie ustawy o działalności gospodarczej.**
  - ... **Powstanie GPW.**
  - ... **Wejście Polski do UE.**
  - ... **Pierwsze częściowo wolne wybory parlamentarne.**
  - ... **Reformy.**

4. Uzupełnij poniższą tabelę mocnych i słabych stron transformacji gospodarczej w Polsce:

Mocne strony	Słabe strony

5. Oceń transformację gospodarki pod względem sukcesu lub porażki. Odpowiedź uzasadnij:
- .....
- .....
- .....
- .....

Test sprawdzający z działu „Rynek – cechy i funkcje”

1. Czynnikiem wytwórczymi NIE są:
  - A. Praca.
  - B. Lasy.
  - C. Ścieki.
  - D. Budynki.
2. Do podmiotów gospodarczych należy państwo, przedsiębiorstwa oraz:
  - A. Gospodarstwo rolne.
  - B. Gospodarstwo domowe.
  - C. Miasto.
  - D. Wieś.
3. Rynek nazywamy wszystkie transakcje:
  - A. Wpłat i wypłat.
  - B. Gotówkowe i bezgotówkowe.
  - C. Wymiany towarów i usług.
  - D. Kupna i sprzedaży.
4. Obieg pieniądza w gospodarce rynkowej odbywa się w stronę:
  - A. Przeciwną do obiegu dóbr i usług.
  - B. Tę samą co obieg zasobów.
  - C. Tę samą co obieg przychodów i wydatków.
  - D. Przeciwną do obiegu informacji.
5. Ilość towarów i usług, które przy danej cenie pragnie nabyć kupujący, nazywamy:
  - A. Podażą.
  - B. Równowagą.
  - C. Ceną.
  - D. Popytem.
6. Podaż danego towaru lub usługi zwiększa się wraz ze wzrostem ceny – jest to prawo:
  - A. Popytu.
  - B. Podaży.
  - C. Równowagi rynkowej.
  - D. Państwa.
7. Transformacja gospodarcza Polski rozpoczęła się w roku:
  - A. 2000.
  - B. 1939.
  - C. 1989.
  - D. 2004.
8. Jedną z najważniejszych cech gospodarki centralnie sterowanej jest:
  - A. Własność publiczna.
  - B. Własność prywatna.
  - C. Własność terytorialna.
  - D. Własność zagraniczna.

Sprawdź poprawność swoich rozwiązań w kluczu odpowiedzi znajdującym się na końcu książki.

Dział III Instytucje rynkowe

1. Co z tą forszą?

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest pieniądz, jakie rozróżniamy jego formy i jakie są jego cechy?
- ✓ Jaką rolę odgrywają w gospodarce instytucje rynkowe?
- ✓ Czym są parabanki?

PIENIĄDZ

Pieniądem nazywamy towar uznany w wyniku ogólnej zgody za środek wymiany gospodarczej, w którym są wyrażone ceny i wartości wszystkich innych towarów.

W kulturach pierwotnych pojęcie pieniądza jako osobnego środka płatniczego nie istniało. Podstawowym sposobem nabywania dóbr był **barter**, czyli wymiana na zasadzie „przedmiot za przedmiot”. Jeden towar wymieniano za inny o niekoniecznie takich samych właściwościach. Szybko jednak zorientowano się, iż taka wymiana towarów nie zawsze była sprawiedliwa, gdyż przedmioty często miały różną wartość i ich wymiana nie prowadziła do zaspokojenia wszystkich potrzeb. Ponadto bezpośrednia wymiana towaru na towar była uciążliwa. Z czasem więc wprowadzono tzw. pośredników wymiany (inaczej **płatciła**), którymi zwykle były: sól, zboże, skóry itp. Dobra te były podzielne, trwałe, jednorodne i rzadko występujące. Były to przedmioty ułatwiające zaspokojenie podstawowych potrzeb biologicznych, dlatego też ten sposób wymiany szybko zastąpił barter.

Kolejną powszechną w rozwoju ludzkości formą pieniądza stały się metale, które gwarantowały trwałość użytkową oraz stałą wartość – tak pojawił się **pieniądz kruszcowy**, który zastąpił **pieniądz towarowy**.

Jednak z biegiem czasu metale zaczęły być uciążliwe. Wymiary metali nie zawsze były takie same, sztaby złota czy srebra zwykle były dużych rozmiarów, a ważenie i dzielenie ich na mniejsze kawałki zajmowało wiele czasu. Pojawiła się więc praktyka, by te sztabki złota, srebra lub innych metali szlachetnych dzielić. Owe metale zaczęto rozdrabniać na małe kawałki, które zwykle przyjmowały kształt pełnych lub spłaszczonych kulek. Z biegiem czasu zaczęto na nich bić pieczęcie znanych władców i królów, by zapobiec fałszowaniu (zmniejszeniu faktycznej ilości danego metalu w kawałku) przy tworzeniu kuleczek metalu. Przez setki lat kulki metalu, które pełniły funkcję pieniądza, były tworzone z kilku rodzajów metali – brązu, srebra i złota, a ostatecznie system wyewoluował do użytkowania dwóch metali: złota i srebra. Takie kuleczki metalu z nabijanymi podobiznami nazwane zostały **monetami**.

Jednak wytwarzanie pieniądza ze złota i srebra było kosztowne, a ponadto ilość owych metali nie była wystarczająca do zaspokojenia istniejącego zapotrzebowania. Zaczęto więc swoje zasoby pieniężne zostawiać u złotników, którzy wypisywali tzw. **kwity depozytowe**, dowodzące ilości posiadanego złota lub srebra przez osobę posiadającą kwit. Nabywcy kwitów mogli oprocentować swoje złoto czy srebro. Złotnik zobowiązany był do wypłaty określonej kwitem kwoty okazicielowi dokumentu. Tak narodziła się kolejna forma pieniądza – **pieniądz papierowy** – gdyż ludzie coraz częściej regulowali swoje długi oraz należności owymi kwitami depozytowymi.

W późniejszym czasie ludzie – nie chcąc trzymać banknotów w domu – zaczęli oddawać swoją gotówkę do banku w formie wkładu na rachunek bankowy – i tak oto powszechna stała się **bezgotówkowa forma pieniądza**, realizowana za pomocą rachunków bankowych i przelewów.

Obecnie popularnym środkiem płatniczym staje się **pieniądz elektroniczny** w najróżniejszych postaciach – przelew elektroniczny, płatności on-line, karty płatnicze, płatności SMS-em czy też samym telefonem.

Pieniądz, bez względu na formę, powinien charakteryzować się pewnymi uniwersalnymi cechami, do których zaliczamy: uznaną wartość, podzielność, powszechną akceptowalność i łatwą zbywalność oraz trwałość. Wraz z upływem czasu i rozwojem ludzkości coraz większa liczba cech jest i będzie wymagana od pieniądza, np. poręczność, rozpoznawalność, stabilność, jednolitość.

FUNKCJE PIENIĄDZA	ŚRODEK WYMIANY
	MIERNIK WARTOŚCI
	ŚRODEK TEZAURYZACJI
	ŚRODEK PŁATNICZY

Pieniądz jako **środek wymiany** uczestniczy w transakcjach wymiany na towar lub usługę i obecnie każdy przyjmuje go za sprzedane towary i usługi, wiedząc, że za pieniądze będzie mógł nabyć inne niezbędne mu dobra materialne lub usługi. Pieniądz w roli **miernika wartości** pozwala na porównywanie w czasie i przestrzeni wartości towarów i usług (cena). Jako **środek tezauryzacji** umożliwia gromadzenie i przechowywanie majątku – pozwala na oszczędzanie (przechowywanie pieniędzy jest znacznie łatwiejsze niż innych towarów). Pieniądz jest również powszechnym **środkiem płatniczym**, a oddzielenie się ruchu towarów i świadczonych usług w czasie od ruchu pieniądza pozwala na odraczanie płatności w czasie.

Materiały pomocnicze:

- prezentacja multimedialna pt. „Instytucje rynkowe” (www.imkp.paip.pl),
- animowana prezentacja pt. „To nie Fenicjanie wymyślili pieniądze” (<http://goo.gl/pQMI52>),
- animowana prezentacja pt. „Problem z pieniądzem kruszcowym” (<http://goo.gl/FWPZMB>),
- filmik edukacyjny pt. „Płatności bezgotówkowe” (<http://goo.gl/f8WHBr>),
- animowana prezentacja pt. „Cechy pieniądza” (<http://goo.gl/uKCesS>),
- filmik edukacyjny pt. „Stabilność pieniądza” (<http://goo.gl/JV29A4>),
- filmik edukacyjny pt. „System płatniczy” (<http://goo.gl/vmxr4S>),

INSTYTUCJE FINANSOWE

BANKI

Bankiem nazywamy jednostkę organizacyjną mającą osobowość prawną, wykonującą działalność gospodarczą określoną przepisami ustawy Prawo bankowe i wymienioną w statucie banku (np. udzielanie kredytów, wydawanie instrumentów pieniądza elektronicznego, przyjmowanie depozytów). Banki należą do tak zwanych instytucji zaufania publicznego.

Podstawowym zadaniem banków komercyjnych jest: gromadzenie środków pieniężnych, udzielanie kredytów i pożyczek oraz dokonywanie rozliczeń pieniężnych w obrocie krajowym i zagranicznym. Bank komercyjny jako przedsiębiorstwo jest organizacją nastawioną na zysk, prowadzącą równoległe różnego typu działalności, wykonującą operacje, z którymi wiąże się określone z góry ryzyko finansowe. Dla klientów banków komercyjnych pełnią one funkcję przede wszystkim ułatwiający funkcjonowanie im w gospodarce rynkowej. Ponadto mają one bardzo istotny wpływ na płynne funkcjonowanie gospodarki danego kraju.

Nadrzędną rolę nad wszystkimi bankami w Polsce odgrywa **Narodowy Bank Polski (NBP)**. Podstawowym celem działalności NBP jest utrzymanie stabilności finansowej Polski oraz polskiej waluty na rynku światowym. Bank centralny w Polsce pełni następujące funkcje:

- ❖ **bank państwa** – jest bankiem skarbu państwa. Prowadzi rachunki bankowe rządu i instytucji państwowych. Utrzymuje rachunki depozytowe państwa, gromadzi dochody budżetowe państwa i realizuje jego wydatki budżetowe, obsługuje dług publiczny. W wyjątkowych przypadkach bank centralny może udzielić państwu kredytu (w formie kredytu bezpośredniego lub zakupu skarbowych papierów wartościowych),
- ❖ **bank gospodarki narodowej** – reguluje podaż pieniądza i wartość wymienną waluty, zapewnia dostępność kredytów i określa warunki kredytowania,
- ❖ **bank emisyjny** – emituje pieniądź gotówkowy, następnie wprowadza go do obiegu poprzez skup metali szlachetnych i walut obcych oraz w formie długu, czyli udzielając kredytów bankom komercyjnym. Jest jedyną instytucją uprawnioną do emitowania znaków pieniężnych (banknotów i bilonu) w danym państwie,
- ❖ **bank banków** – jest bankiem rozliczeniowym banków komercyjnych i innych instytucji finansowych. Każdy bank komercyjny posiada w banku centralnym rachunek, na którym rejestruje rozliczenia z innymi bankami. Bank centralny świadczy usługi bankowe innym bankom (przyjmuje depozyty oraz udziela im kredytów), realizuje również transakcje z zagranicznymi bankami centralnymi i instytucjami międzynarodowymi.

Materiały pomocnicze:

- animowana prezentacja „Mechanizm kreacji pieniądza” (<http://goo.gl/BkhQqw>),
- filmik edukacyjny pt. „Bank centralny” (<http://goo.gl/8DTtUN>),
- animowana prezentacja pt. „Banki centralne świata” (<http://goo.gl/2YINEA>),
- animowana prezentacja pt. „System bankowy” (<http://goo.gl/UzYFY6>),
- animowana prezentacja pt. „Skąd banki mają pieniądze” (<http://goo.gl/mUiTIm>),
- animowana prezentacja pt. „Bank, pośrednicy finansowi” (<http://goo.gl/KHBYmt>),
- animowana prezentacja pt. „Bankowy Fundusz Gwarancyjny” (<http://goo.gl/P5IM8P>),
- animowana prezentacja pt. „Międzybankowy rynek pieniężny” (<http://goo.gl/9Xoa48>).

GIEŁDA

Giełda papierów wartościowych pełni bardzo ważną funkcję, gdyż sama w sobie odgrywa rolę rynku podlegającego prawom popytu i podaży. Zadaniem giełdy jest zapewnienie jej uczestnikom równego dostępu do informacji i możliwość sprawnego zawarcia transakcji kupna-sprzedaży. Giełda papierów wartościowych pełni następujące funkcje w gospodarce:

- ❖ **alokacyjną** – umożliwia przepływ kapitału w kierunku jego najefektywniejszego wykorzystania,
- ❖ **wartościującą** – umożliwia dokonanie rynkowej wyceny przewidywanych decyzji ekonomicznych przez podmioty gospodarcze, dzięki czemu możemy ocenić, jak dana spółka gospodaruje w porównaniu z innymi,
- ❖ **kontrolną** – pozwala akcjonariuszom, dzięki pośredniemu mechanizmowi kontroli, na sprawdzanie rezultatów działań danej spółki oraz kontrolowanie pracy zatrudnionych menedżerów.

Giełda papierów wartościowych we wszystkich istniejących podmiotach pobudza skłonności do efektywnego oszczędzania, a dzięki giełdzie zarówno gospodarstwa domowe, jak i podmioty gospodarcze mają możliwość pomnożenia posiadanego przez siebie kapitału.

FUNDUSZE

Fundusze inwestycyjne odgrywają ważną rolę w gospodarce, są one bowiem znaczącym ogniwem w procesie przekształcania oszczędności gospodarstw domowych na inwestycje podmiotów gospodarczych. Ponadto pośredniczą w przepływie wolnych środków pieniężnych od podmiotów posiadających nadwyżki do tych, które zgłaszają zapotrzebowanie na kapitał. W rezultacie fundusze przyczyniają się do efektywniejszego wykorzystania wolnych środków pieniężnych w gospodarce. Pośredniczą również w budowaniu silnego kapitału krajowego.

Poza korzyściami, które uzyskują bezpośrednio płatnicy składek (zaspokojenie potrzeby długoterminowego oszczędzania z przeznaczeniem na emeryturę), istnienie **funduszy emerytalnych** wpływa istotnie na gospodarkę. Bardzo duże środki finansowe, które otrzymują te instytucje, muszą zostać zainwestowane, aby przyniosły korzyść ubezpieczonym i towarzystwom emerytalnym. Fundusze emerytalne stają się zatem dużym inwestorem kupującym obligacje i akcje, co przyczynia się do wzrostu wartości tych papierów wartościowych, a zasilające gospodarkę pieniądze przynoszą jej większą korzyść niż ich dotychczasowa konsumpcja w ramach ZUS-u. Ponadto istnienie funduszy emerytalnych i konieczność wyboru jednego z nich zmusza społeczeństwo do zainteresowania się swoimi pieniędzmi, mechanizmami gospodarki kapitalistycznej i rynków kapitałowych.

UBEZPIECZENIA

Do głównych funkcji **zakładów i towarzystw ubezpieczeniowych** zaliczamy:

- ❖ **ochronę ubezpieczeniową** – polega ona na utrzymaniu warunków i gotowości zakładu ubezpieczeń do wypłaty świadczenia na skutek zajścia wypadku ubezpieczeniowego. Zakład ubezpieczeniowy musi w tym przypadku dopilnować ciągłości opłaty składek, utrzymać gotowość służb zarządzających realizacją świadczeń, a także zapewnić środki na wypadek wypłaty świadczenia,
- ❖ **działalność prewencyjną** – która polega na przeciwdziałaniu pojawianiu się wypadków ubezpieczonych i powiększania się ekonomicznych skutków tych wypadków. Zalicza się do niej techniczne zabezpieczenia przed wystąpieniem wypadków (np. upowszechnianie ognioodpornych konstrukcji budynków, budowa i ulepszanie wałów przeciwpowodziowych), ekonomiczne środki prewencji, czyli rozwiązania skłaniające samych ubezpieczonych do przeciwdziałania występowaniu wypadków i ich skutków (np. różne zabezpieczenia przeciwogniowe, przeciwpowodziowe czy antywłamaniowe), oraz prawne środki prewencji, czyli wszelkie normy prawne, które nakładają obowiązek stosowania środków ochrony mienia, życia i zdrowia (przepisy BHP) oraz zdolności do pracy,
- ❖ **działalność finansową**, akumulacyjną zakładów ubezpieczeniowych – ogromne rezerwy i fundusze obowiązkowo gromadzone przez zakłady ubezpieczeń muszą pracować i przynosić dochody, aby z jednej strony rozszerzać działalność zakładów w zakresie stosowania konkurencyjnych тариф i oferowania atrakcyjnych świadczeń, z drugiej zaś zapewnić atrakcyjny zwrot z inwestowanego w zakłady ubezpieczeń kapitału,
- ❖ **redystrybucyjną rolę ubezpieczeń** – która polega na pobieraniu przez zakłady ubezpieczeń znacznej kwoty składek i wypłacaniu sporej ich części uposażonym lub poszkodowanym. Efektem redystrybucji ubezpieczeniowej jest zachowanie przez osoby dotknięte stratami spowodowanymi wypadkami ubezpieczeniowymi statusu majątkowego bliskiego statusowi przedwypadkowemu.

PARABANKI

Parabankiem nazywamy instytucję finansową prowadzącą działalność gospodarczą polegającą na oferowaniu usług i produktów finansowych podobnych do usług bankowych, ale bez odpowiedniej licencji i w obszarze nieobjętym nadzorem finansowym. Ze względu na brak

nadzoru bankowego działalność parabanków nie jest objęta nakładanymi przez Prawo bankowe wymogami ostrożnościowymi i kapitałowymi ani wymogami co do formy prawnej, nie daje też gwarancji ochrony środków ani ochrony tajemnicy bankowej.

Materiały pomocnicze:

- prezentacja multimedialna pt. „Instytucje rynkowe” (www.imkp.paip.pl),
- e-lekcja pt. „Pieniądze i inflacja” (<http://goo.gl/dVgj6f>),
- e-lekcja pt. „Pieniądze i inflacja” (<http://goo.gl/p3GWiE>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Jakże rozróżniamy formy pieniądza i jakie pełnią on funkcje?
2. Wyjaśnij rolę, jaką w gospodarce odgrywa bank centralny i banki komercyjne.
3. Wyjaśnij rolę, jaką w gospodarce odgrywa giełda papierów wartościowych i fundusze inwestycyjne.
4. Wyjaśnij rolę, jaką w gospodarce odgrywają fundusz emerytalny i firmy ubezpieczeniowe.

1. Wyjaśnij, czym są parabanki, i omów zasadę ich funkcjonowania.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Pieniądz” – <http://goo.gl/EAlu1l>.
2. Podaj swoją definicję pieniądza:

.....
.....

3. Pod każdą ilustracją wpisz formę pieniądza, którą ona reprezentuje:

.....

4. Zaprojektuj nową polską monetę i zaproponuj jej nazwę:

Nazwa: .....

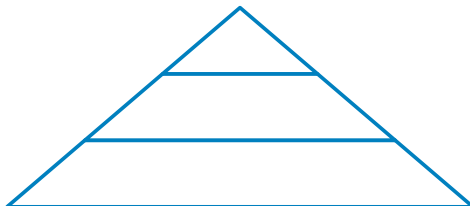
5. Ułóż formy pieniądza chronologicznie od najstarszej:

BANKNOT	MONETA
PRZELEW	BARTER

6. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Płacimy nie tylko gotówką” – <http://goo.gl/EMrCmM>.
7. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Karty płatnicze” – <http://goo.gl/LUjMuJ>.
8. Ułóż cechy pieniądza według ustalonej przez Ciebie ważności:

9. Podpisz obrazki pełnionymi funkcjami pieniądza:

.....

10. Wymień 5 banków komercyjnych działających w Polsce:

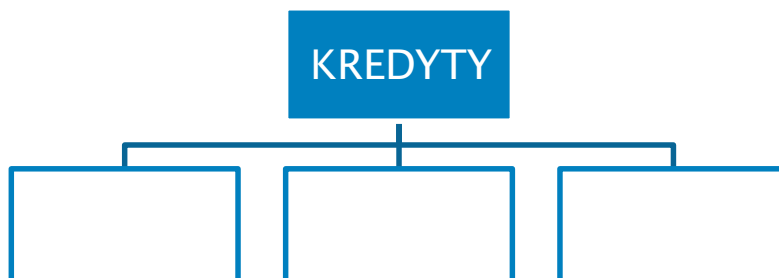
1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

11. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „E-banking” – <http://goo.gl/2XPhUk>.

12. Z jakich ofert bankowych aktualnie korzystasz?

.....
.....

13. Wymień 3 rodzaje kredytów udzielanych przez banki komercyjne:

14. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Bank centralny i jego funkcje” – <http://goo.gl/SK8pQ9>.

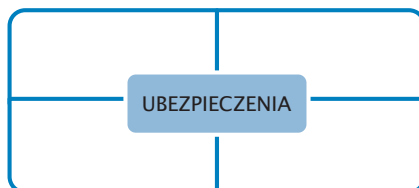

15. Rozwiń skrót:

TU: .....

16. Wymień 4 rodzaje ubezpieczeń:

17. Czym różnią się fundusze emerytalne od funduszy inwestycyjnych?

.....
.....

18. Gdzie ma swoją siedzibę w Polsce giełda papierów wartościowych?

.....

1. Wciel się w rolę wizjonera – jaką formą pieniędzy będziemy płacić w przyszłości?

.....
.....

2. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Karty płatnicze” – <http://goo.gl/TTYn3i>.

3. Podaj adres siedziby Narodowego Banku Polskiego:

.....
.....

4. Wymień 3 banki komercyjne o polskim kapitale:

1. ....
2. ....
3. ....

5. Narysuj w postaci grafu schemat działania parabanków:

6. Jaki parabank był bohaterem afery w 2012 roku?

.....

7. Która ustawa i w jaki sposób zabezpiecza przed szkodliwą działalnością parabanków?

Ustawa: .....

Zapisy ustawy: .....

8. Wymień 3 parabanki funkcjonujące w Polsce:

1. ....

2. ....

3. ....

2. Gdybym był bogaty

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest giełda papierów wartościowych i jak ona funkcjonuje w Polsce?
- ✓ Czym są indeksy i wskaźniki giełdowe?
- ✓ Jakie rozróżniamy rodzaje papierów wartościowych?

GPW

Giełda to organizowane w ustalonym miejscu i czasie spotkania handlowe, na których sprzedawane są ściśle określone towary lub usługi po cenach ogłaszanych w codziennych notowaniach. Transakcje na giełdach zawierane są zgodnie z obowiązującym regulaminem między członkami giełdy pośredniczącymi w zawieraniu transakcji.

Giełdy ze względu na przedmiot transakcji można podzielić na:

- ❖ towarową,
- ❖ usług,
- ❖ papierów wartościowych.

We współczesnej gospodarce rynkowej giełdy papierów wartościowych pełnią niezwykle ważne funkcje. W największym skrócie – łączą one ze sobą podmioty poszukujące kapitału z podmiotami posiadającymi wolne środki, odgrywając tym samym znaczącą rolę w życiu gospodarczym.

W Polsce funkcję giełdy papierów wartościowych pełni **Giełda Papierów Wartościowych (GPW)** w Warszawie. Obecnie jest ona liczącym się rynkiem kapitałowym w Europie i liderem w Europie Środkowej i Wschodniej. GPW to instytucja organizująca i zapewniająca możliwość obrotu papierami wartościowymi dopuszczonymi przez nią do obrotu. Giełda papierów wartościowych nie tylko reguluje obrót papierami wartościowymi, ale także zapewnia zaplecze techniczne umożliwiające dokonywanie rozliczeń między stronami, a ponadto pełni wiele innych funkcji usprawniających obrót papierami wartościowymi. Obowiązujący na giełdzie system obrotu charakteryzuje się tym, że **kursy** (ceny) poszczególnych instrumentów finansowych (forma zobowiązania pieniężnego jednego podmiotu względem drugiego) ustalane są w oparciu o zlecenia kupujących i sprzedających. Ceny papierów wartościowych notowanych na giełdzie ustalane są w sposób rynkowy poprzez zestawienie ze sobą podaży i popytu. Oznacza to, że w celu ustalenia ceny instrumentu sporządza się zestawienie zleceń zawierających dyspozycje kupna i sprzedaży. Kojarzenia tych zleceń dokonuje się według ściśle określonych zasad i za pomocą systemów komputerowych giełdy, zaś realizacja transakcji odbywa się w trakcie **sesji giełdowych**. A zatem giełda papierów wartościowych to nic innego jak miejsce, gdzie w określone dni i o określonych porach spotykają się kupujący i sprzedający celem zawarcia transakcji kupna-sprzedaży papierów wartościowych. Na zakończenie każdej sesji giełdowej, po rozliczeniu wszystkich transakcji kupna-sprzedaży, publikowana jest ceduła giełdowa – wykaz kursów przedmiotów transakcji na giełdzie.

Działalność giełdy papierów wartościowych można uznać za miernik stanu gospodarki – odbija się w niej zarówno przeszłość, teraźniejszość, jak i przyszłość gospodarcza danego kraju. Panująca na GPR **hossa** – długotrwały wzrost kursu giełdowego papierów wartościowych (jej symbolem jest byk – byki atakują rogami do góry) – jest symbolem dobrej kondycji gospodarki, w przeciwieństwie do **bessy** – długotrwałego spadku kursu giełdowego papierów wartościowych (jej symbolem jest niedźwiedź – niedźwiedzie atakują łapami w dół), która jest odbiciem osłabienia stanu gospodarki kraju.

INDEKSY I WSKAŹNIKI

Indeks giełdowy to wartość obliczona na podstawie wyceny akcji wybranych spółek giełdowych. Jest miarą pokazującą, w jaki sposób zmieniają się ceny wyselekcjonowanych spółek w określonym czasie, oraz istotnie wpływającą na zachowanie się inwestorów giełdowych. Obserwując zmiany wartości indeksu, można bez analizowania cen akcji poszczególnych spółek ocenić poziom zwrotu na rynku oraz określić kierunek ruchu cen.

W czasie, gdy ceny były liczone i podawane bez użycia komputerów, liczba spółek tworzących indeks była celowo zawężona i składała się z największych firm na rynku. Początek ery komputerów oraz rozwój giełd i ich znaczenia na świecie doprowadziły do pojawienia się dziesiątków nowych indeksów dokładnie opisujących zachowanie określonych rynków lub sektorów.

Do analizy technicznej indeksu giełdowego stosuje się trendy, średnie ruchome i wiele innych wskaźników analizy technicznej. Kiedy mówi się o hossie lub bessie na giełdzie, oznacza to zwykle długotrwały wzrost lub spadek głównego indeksu danej giełdy, np. WIG-u na warszawskiej giełdzie.

Do najważniejszych indeksów giełdowych Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie należą:

- ❖ **WIG** – Warszawski Indeks Giełdowy, najdłużej notowany na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie (liczony od 16 kwietnia 1991 r.). Liczba spółek giełdowych, które obejmuje WIG, jest zmienna. WIG jest średnią ważoną ich notowań,
- ❖ **WIG-PL** – indeks giełdowy największych i średnich spółek krajowych notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie,
- ❖ **WIG20** – indeks giełdowy 20 największych spółek akcyjnych notowanych na GPW w Warszawie,
- ❖ **mWIG40** – indeks giełdowy średnich spółek notowanych na warszawskiej GPW. W jego skład wchodzi stała liczba 40 spółek,
- ❖ **sWIG80** – indeks giełdowy małych spółek notowanych na GPW w Warszawie. W jego skład wchodzi stała liczba 80 spółek,
- ❖ **NCIndex** – indeks giełdowy spółek notowanych na rynku NewConnect. Obecnie NCIndex obejmuje wszystkie spółki notowane na GPW na rynku New Connect. NCIndex to najmłodszy z indeksów warszawskiej giełdy – powstał 30 sierpnia 2007 r.

Do wskaźników giełdowych należą: **wskaźniki notowań** oraz **wskaźniki spółek**.

Notowania giełdowe są zmieniającą się ceną akcji, jaką trzeba zapłacić, aby kupić lub sprzedać akcję. Do najważniejszych wskaźników notowań można zaliczyć:

- ❖ **kurs minimalny** – najniższą wartość kursu na danej sesji giełdowej,
- ❖ **kurs maksymalny** – najwyższą wartość kursu na danej sesji,
- ❖ **kurs otwarcia** – kurs pierwszej transakcji na danej sesji giełdowej,
- ❖ **kurs zamknięcia** – kurs ostatniej transakcji podczas sesji,
- ❖ **wartość obrotu** – łączną wartość wszystkich transakcji zawartych podczas sesji,
- ❖ **wolumen obrotu** – liczbę akcji kupionych i sprzedanych podczas sesji giełdowej.

Wskaźniki wartości rynkowej wykorzystywane są w ocenie przedsiębiorstw w formie spółek akcyjnych notowanych na giełdach papierów wartościowych. Wskaźniki te służą do oceny przedsiębiorstwa/spółek pod kątem jego/ich atrakcyjności inwestycyjnej. Do wskaźników spółek zaliczają się:

- ❖ **liczba akcji wyemitowanych przez spółkę,**
- ❖ **wartość rynkowa spółki,**
- ❖ **wartość księgową spółki,**

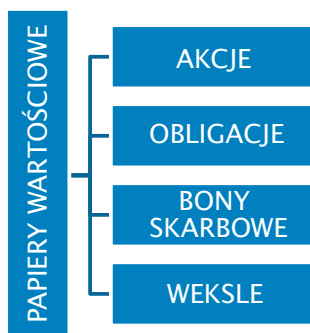
- ❖ **C/WK** –Cena do Wartości Księgowej,
- ❖ **C/Z** – Cena do Zysku,
- ❖ **C/PG** – Cena do Przepływu Gotówki,
- ❖ **EBIT** – zysk operacyjny, czyli zysk przed odliczeniem podatków i odsetek,
- ❖ **stopa dywidendy** – część zysku spółki przeznaczona do wypłaty akcjonariuszom tej spółki.

PAPIERY WARTOŚCIOWE

Papier wartościowy to dokument lub zapis w systemie informatycznym na rachunku papierów wartościowych, który potwierdza prawa majątkowe przysługujące ich posiadaczowi. Celem emisji papierów wartościowych jest pozyskanie kapitału przez jego emitenta.

Emitent to podmiot – np. osoba, przedsiębiorstwo, skarb państwa, gmina – wystawiający lub emitujący papiery wartościowe i ogłaszający ich sprzedaż we własnym imieniu i na własny rachunek.

Podstawowy podział papierów wartościowych obejmuje:

Akcje to papier wartościowy łączący w sobie prawa o charakterze majątkowym (udział w kapitale spółki) i niemajątkowym (prawa głosu na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy), wynikające z uczestnictwa akcjonariusza w spółce akcyjnej. Jest jednym z najpowszechniejszych własnościowych rodzajów papierów wartościowych. Inwestycje w akcje przynoszą zazwyczaj wyższe stopy zwrotu w porównaniu do innych papierów wartościowych – nawet do kilkuset procent, ale też ryzyko związane z ich zakupem jest najwyższe na rynku finansowym, zgodnie z regułą – im wyższy przewidywany zysk z inwestycji, tym wyższe jest ryzyko inwestowania.

W przypadku **obligacji** ich emitent – wystawca obligacji jest dłużnikiem obligatariusza – posiadacza obligacji i zobowiązuje się do ich wykupu w określonym terminie wraz z odsetkami. Z tego też względu obligacje należą do kategorii dłużnych instrumentów finansowych i są ni mniej, ni więcej potwierdzeniem zawarcia umowy pożyczki. Ich emitentem może być Skarb Państwa (**obligacje skarbowe**), gminy (**obligacje komunalne**) lub przedsiębiorstwa (**obligacje korporacyjne**). Obligacje uchodzą za jedne z najbezpieczniejszych instrumentów finansowych. Ich stopień zwrotu oraz ryzyka zależny jest od rodzaju emitenta i czasu inwestycji. Kształtuje się na poziomie od kilku do kilkunastu procent rocznie.

Bon skarbowy to kolejny dłużny papier wartościowy, tym razem tylko Skarbu Państwa, na okaziciela, o wartości nominalnej 10 tys. PLN z terminami emisji od 1 do 52 tygodni (standardowo 13 i 52). Oprocentowanie bonów ma charakter stały (dochodem jest różnica pomiędzy ceną zakupu a wartością nominalną bonu). Podstawową cechą bonów skarbowych jest zerowy stopień ryzyka. Za zerowe ryzyko nabywca płaci koszt w postaci bardzo niskiego oprocentowania. W Polsce emitentem bonów skarbowych jest Ministerstwo Finansów, a agentem emisji, odpowiedzialnym za organizację emisji oraz dokonywanie rozliczeń, Narodowy Bank Polski. Celem emisji jest finansowanie krótkoterminowo deficytu budżetowego, ujemnego salda handlu zagranicznego lub spłat zobowiązań długoterminowych.

Weksel to rodzaj papieru wartościowego dłużnego, stwierdzającego zobowiązanie jego wystawcy do zapłacenia wskazanej osobie lub jej okazielowi danej kwoty w określonym terminie.

Makler – inaczej broker – to osoba zawodowo zajmująca się pośrednictwem w transakcjach kupna i sprzedaży papierów wartościowych dla klienta w zamian za wynagrodzenie ustalone w procentach od wartości transakcji, czyli prowizję. Do wykonywania tego zawodu w Polsce konieczna jest licencja wydawana przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Materiały Pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Giełda” (<http://goo.gl/wdrd7l>),
- filmik edukacyjny pt. „Akcje” (<http://goo.gl/tckgcB>),
- animowana prezentacja pt. „Nie taki weksel straszny” (<http://goo.gl/6eG5yb>),
- animowana prezentacja pt. „Instrumenty Giełdy Papierów Wartościowych” (<http://goo.gl/t9GZv5>),
- animowana prezentacja pt. „Analiza techniczna – jak czytać wykresy giełdowe” (<http://goo.gl/i1lb3V>),
- animowana prezentacja pt. „Analiza techniczna narzędzia analityka” (<http://goo.gl/diKb2C>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Wyjaśnij mechanizm funkcjonowania GPW w Warszawie.
2. Przeanalizuj dowolny wykres giełdowy dostępny na portalu giełdowym.
3. Zaprezentuj podział papierów wartościowych i wskaż różnice między różnymi ich rodzajami.
4. Wymień podstawowe wskaźniki giełdowe i wyjaśnij ich wagę w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestowania na giełdzie.

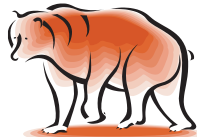
1. Wymień emitentów i nabywców poszczególnych rodzajów papierów wartościowych.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozwiń skrót:
GPW: .....
2. Kiedy rozpoczęła swoją działalność GPW w Warszawie?
.....
3. Podaj adres siedziby GPW w Warszawie:
.....
4. Symbolem czego na GPW są:

.....

.....

5. Ilu –wg szacunków – jest maklerów w Polsce?
.....

6. Uzupełnij poniższą tabelę o aktualne notowania giełdowe:

	Obrót [tys. PLN]	Zmiana dzienna [%]
WIG		
WIG-20		
Spółka o największym spadku Nazwa:		
Spółka o najmniejszym spadku Nazwa:		
Akcje najdroższe Nazwa:		
Akcje najtańsze: Nazwa:		

7. Które spółki wchodzą w skład indeksu WIG20?

.....

.....

.....

.....

.....

8. Rozwiń symbole spółek notowanych na GPW w Warszawie:

BRE: .....

BZW: .....

LTS: .....

GTC: .....

KGH: .....

TPS: .....

9. Na podstawie wykresu giełdowego spółki Czerwona Torebka odpowiedz na poniższe pytania:

- Kiedy warto było sprzedawać akcje spółki? .....
- Kiedy warto było kupować akcje spółki? .....
- Kiedy spółka miała najwyższe obroty? .....
- Jaki był najwyższy kurs akcji? .....
- Jaki był najniższy kurs akcji? .....

10. Ile wynosi liczba spółek notowanych na rynku NewConnect?
.....
11. Podaj, w jakie dni i w jakich godzinach odbywa się sesja giełdowa w Warszawie:
Dni: .....
Godziny: .....
12. Dokonaj porównania cech obligacji i lokaty:

Obligacje	Lokaty

13. Podaj najważniejszą, Twoim zdaniem, wadę inwestowania w akcje:
.....

1. Jak wygląda egzamin maklerski?
Liczba pytań: .....
Czas trwania: .....
Typ egzaminu: .....
Zaliczenie: .....
Koszt egzaminu: .....
Organizator egzaminu: .....
2. Czym jest prospekt emisyjny?
.....
.....
.....
3. Wymień emitentów i nabywców poszczególnych papierów wartościowych:

	Emitent	Nabywca
Obligacje skarbowe		
Obligacje korporacyjne		
Lokata terminowa		
Weksel		
Copernicus Akcji		
Idea Pieniężny		

4. Zdefiniuj rekomendacje analityków giełdowych:

KUPUJ	
SPRZEDAJ	
TRZYMAJ	
AKUMULUJ	
REDUKUJ	

5. Która spółka giełdowa przyniosła największe zyski w ostatnich:

3 dniach: .....

3 miesiącach: .....

3 latach: .....

6. Która spółka giełdowa zanotowała największy spadek w ostatnich:

3 dniach: .....

3 miesiącach: .....

3 latach: .....

7. Ile wynosi liczba spółek z woj. wielkopolskiego, notowanych na rynku NewConnect?

.....

8. Wymień dni w bieżącym roku kalendarzowym bez sesji na GPW w Warszawie:

.....

.....

9. Czym jest dywidenda?

.....

.....

10. Podaj nazwy najważniejszych głównych indeksów giełdowych na świecie:

Tokio: .....

Nowy Jork: .....

Sydney: .....

Londyn: .....

3. Ja, inwestor!

NaCoBeZU

- ✓ Jakże rozróżniamy formy inwestowania kapitału?
- ✓ Jakże są rodzaje funduszy inwestycyjnych?
- ✓ Jak obliczyć przychód z lokaty bankowej?

INWESTYCJE

Inwestycje to wydatki, które mogą przynieść zysk. Inwestor, podejmując decyzję o inwestycji, powinien uwzględnić takie parametry jak:

- ✓ czas realizacji inwestycji,
- ✓ nakłady ponoszone na realizację danej inwestycji,
- ✓ ryzyko realizacji inwestycji,
- ✓ oczekiwane korzyści z inwestycji.

Przykładami inwestycji są: akcje, dzieła sztuki, obligacje, fundusze emerytalne, lokaty bankowe, waluty, nieruchomości, ziemia czy też złoto.

Inwestycje – w zależności od okresu inwestowania – można podzielić na **krótko-** (do roku) i **długoterminowe** (ponad rok). W zależności od rodzaju inwestycji, jej czasu i wahań ryzyka wybrane inwestycje mogą należeć do obu tych kategorii (np. zakup waluty przeznaczonej do sprzedaży z zyskiem może okazać się dochodowy zarówno kilka dni po zakupie, jak i po miesiącach czy też latach – tendencje gospodarki światowej są nieprzewidywalne). Do grupy inwestycji długoterminowych najczęściej zalicza się: nieruchomości, wartości niematerialne i prawne oraz długoterminowe aktywa finansowe.

Ze względu na przedmiot inwestycji dzielimy je na:

- ❖ **inwestycje rzeczowe** – o charakterze materialnym, np. zakup nieruchomości lub maszyn,
- ❖ **inwestycje finansowe** – o charakterze niematerialnym, np. zakup obligacji czy lokat,
- ❖ **inwestycje w kapitał ludzki** – mają charakter niematerialny, np. ukończone szkolenia i kursy.

Inwestować można właściwie we wszystko, najważniejsze jest „wstrzelenie się” w miejsce i czas inwestycji. Trzeba też wziąć pod uwagę jej parametry, które – pomimo różnorodnych analiz i badań – zawierają dużą dozę losowości.

FUNDUSZE INWESTYCYJNE

Fundusze inwestycyjne stanowią coraz popularniejszą formę oszczędzania. Z usług funduszu inwestycyjnego może skorzystać każdy podmiot (osoba fizyczna, osoba prawna, podmiot nieposiadający osobowości prawnej), dla którego celem inwestycji mogą być:

- ✓ pomnażanie kapitału,
- ✓ utrzymanie wartości i przychody (forma lokaty),
- ✓ optymalizacja podatkowa,
- ✓ oszczędzanie w dłuższej perspektywie czasowej.

Fundusze inwestycyjne różnią się między sobą poziomem ryzyka i związanym z nim rodzajem instrumentu finansowego, w który lokują swoje aktywa. Różnice dotyczą także horyzontu czasowego inwestycji i celów inwestycyjnych. Oznacza to, że nie ma dwóch identycznych funduszy inwestycyjnych.

Na światowym rynku finansowym wyróżnia się kilka typów funduszy inwestycyjnych. Podstawowe rodzaje to:

- ❖ **fundusze otwarte**, FIO (tj. fundusze o zmiennej liczbie tytułów do uczestnictwa w funduszu jednostek uczestnictwa),
- ❖ **fundusze zamknięte**, FIZ (tj. fundusze o zasadniczo stałej liczbie tytułów uczestnictwa certyfikatów inwestycyjnych).

Inny podział funduszy inwestycyjnych dotyczy typu nabywanych papierów inwestycyjnych:

- ❖ rynek akcji,
- ❖ rynek obligacji,
- ❖ rynek pieniężny,
- ❖ rynek nieruchomości.

Fundusze akcyjne są najbardziej ryzykownymi spośród wszystkich funduszy. Polegają na inwestowaniu w akcje spółek notowanych na giełdzie i poza nią. Ich celem jest maksymalny przyrost wartości kapitału, a ich ryzykowość oznacza, że nie zawsze osiągnięcie wysokiego kapitału wiąże się z równie wysokim dochodem.

Fundusze obligacji mogą mieć różne cele inwestycyjne. Mogą różnić się między sobą zarówno horyzontem czasowym obligacji, w które inwestują, jak i ryzykiem związanym z wiarygodnością emitentów obligacji. Fundusze obligacji służą jako zabezpieczenie przed ewentualnymi stratami z inwestycji w akcje lub w fundusze akcji. Nie są one jednak wolne od ryzyka. Ich wartość może ulegać wahaniom, podobnie jak w przypadku akcji. Im dłuższy jest termin wykupu obligacji, tym większe są wahania ich kursów.

Fundusze rynku pieniężnego inwestują w krótkoterminowe instrumenty rynku pieniężnego, np. w bony skarbowe, obligacje skarbowe czy depozyty. W tych funduszach nie ma wahań cen, ale uzyskiwany w nich dochód jest niższy.

Celem **funduszy mieszanych (zrównoważonych)** jest zachowanie kapitału. Inwestują w akcje i obligacje. W strukturze portfela, w większości z nich, dominuje następująca proporcja – 60% akcji i 40% obligacji. Są to fundusze stabilniejsze, wahania ich wartości są mniejsze od zmian indeksów giełdowych. W czasie hossy pozostają na ogół w tyle za rynkiem, ale osiągają lepsze wyniki w czasie bessy.

W **funduszach stabilnego wzrostu** zarządzający dążą do zapewnienia regularności uzyskiwanych dochodów. Główne inwestycje to obligacje i bony skarbowe. Niektóre fundusze tego typu mają także pewną część swoich aktywów w akcjach, co zbliża je do funduszy zrównoważonych.

Obszar inwestycji w przypadku funduszy inwestycyjnych jest zróżnicowany:

- ❖ rynek krajowy,
- ❖ rynek europejski,
- ❖ rynki poszczególnych kontynentów,
- ❖ rynek globalny.

Przystąpienie do funduszu polega na wpłacie pieniężnej do funduszu. Każdy pieniądź, który jest wpłacany na konto w funduszu, jest przeliczany na jednostki uczestnictwa (fundusz otwarty) lub certyfikaty inwestycyjne (fundusz zamknięty). Stanowią one formalny tytuł prawny do uczestnictwa w funduszu.

Fundusze pobierają zwykle opłatę (naliczaną przy każdej wycenie funduszu) uzależnioną (jako część procentową) od wielkości funduszu (wartości aktywów netto funduszu). Możliwe jest pobieranie także opłaty/wynagrodzenia od uzyskanego zysku z inwestycji.

W Polsce istnieje szeroki rynek funduszy inwestycyjnych. Zgodnie z polskim prawem, na fundusze i towarzystwa nałożone są różnorodne wymogi informacyjne. Standardowo, wyniki inwestycji funduszy porównywane są przez porównanie kwoty wpłaconej z odzyskiwaną

w danym momencie. Fundusze (ich zarządzający) z ustaloną częstotliwością ogłaszają wyniki wycen (zwykle codziennie), a prasa i różne agencje informacyjne analizują te informacje i porównują wyniki osiągnięte.

PRZYCHÓD Z LOKATY

Wzór pozwalający obliczyć odsetki od lokaty bankowej przy kapitalizacji częstszej niż rok:

$$\text{przychód}_{\text{z lokaty}} = \text{kapitał} * \left(1 + \frac{\text{oprocentowanie}}{\text{liczba okresów w roku}} \right)^{\text{liczba lat} * \text{liczba okresów w roku}}$$

Przychód z lokaty nie jest równoznaczny z dochodem – kwotą „na rękę”, którą inwestor otrzyma po zakończeniu inwestycji, bowiem nie uwzględnia podatku od dochodów kapitałowych.

Materiały pomocnicze:

- animowana prezentacja pt. „Charakterystyka rynku kapitałowego” (<http://goo.gl/uenO6f>),
- animowana prezentacja pt. „Pierwszy milion” (<http://goo.gl/LG8kfd>),
- filmik edukacyjny pt. „Oszczędzanie i inwestowanie” (<http://goo.gl/O8EnB0>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozróżnij formy inwestowania kapitału i omów zróżnicowanie stopnia ryzyka inwestycji.
2. W jaki sposób oblicza się procent od lokaty bankowej? Oblicz, ile byś zyskał, gdybyś założył lokatę na okres 6 miesięcy z miesięczną kapitalizacją odsetek i gwarantowanym oprocentowaniem na poziomie 4,5% dla inwestycji w wysokości 1000 zł.
3. Oblicz przewidywany zysk z inwestycji 1000 zł na okres 3 lat w akcyjny fundusz inwestycyjny – 50% inwestycji przy potencjalnej 3-letniej stopie wzrostu na poziomie 25% – oraz w fundusz obligacji – 50% inwestycji przy potencjalnej stopie zwrotu w czasie inwestycji na poziomie 12,5%.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

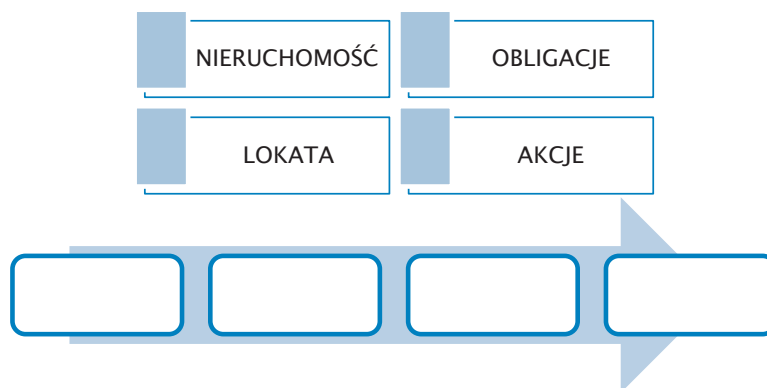
1. Przydziel podane formy inwestowania kapitału do odpowiedniej kategorii czasowej:

zakup mieszkania na rynku pierwotnym, udzielenie pożyczki, uczestnictwo w szkoleniu na audytora energetycznego, zakup ziemi z warunkami zabudowy, zakup domeny internetowej, zakup euro, zakup jednostek akcji z branży, która przeżywa swój boom, zakup patentu, lokata 1-miesięczna, zakup obligacji skarbowych, uzyskanie uprawnień doradcy zawodowego, zakup akcji firmy produkującej sprzęt elektroniczny według nowo odkrytej technologii wyświetlania obrazu, zakup obligacji z okresem wykupu do jednego roku, zdobycie certyfikatu językowego, zakup złotej monety

Inwestycje krótkoterminowe	Inwestycje długoterminowe

2. Ułóż rodzaje inwestycji od najbezpieczniejszej do obciążonej największym ryzykiem:

3. Przytocz jedno z powiedzeń dotyczących podejmowania ryzyka w życiu:

4. Uzupełnij poniższą tabelę o wysokość zwrotu z inwestycji 1000 zł w zależności od czasu trwania inwestycji i jej rodzaju:

	3 miesiące	1 rok	5 lat
Arka BZ WBK FIO Sub. Akcji			
<i>Stopa zwrotu:</i>			
Lokata w banku PKO BP			
<i>Stopa zwrotu:</i>			
Obligacje skarbowe			
<i>Stopa zwrotu:</i>			

Zakreśl ten typ inwestycji, który okazał się najefektywniejszy ekonomicznie w założonych okresach inwestycyjnych.

5. Oblicz przewidywany zysk z inwestycji 1000 zł na okres jednego roku w akcyjny fundusz inwestycyjny – 40% inwestycji przy potencjalnej rocznej stopie wzrostu na poziomie 35%, w fundusz obligacji – 30% inwestycji przy potencjalnej stopie zwrotu w czasie inwestycji na poziomie 10,5% oraz w fundusz stabilnego wzrostu – 30% inwestycji przy założonej stopie zwrotu w wysokości 6% w ciągu roku:

Fundusz akcji: .....

Fundusz obligacji: .....

Fundusz stabilnego wzrostu: .....

SUMA: .....

6. U szereguj konkretne rodzaje funduszy inwestycyjnych według potencjalnych zysków rocznych od największego do najmniejszego:

- Allianz FIO Sub. Pien.
- Allianz FIO Sub. Stab. Wzrostu
- Allianz FIO Sub. Akcji
- Allianz FIO Sub. Polskich Obligacji Skarbowych

7. Podaj aktualny ranking najlepszych 6-miesięcznych lokat dla inwestycji w wysokości 500 zł:

- 1. ....
- 2. ....
- 3. ....

8. Oblicz wysokość należnych odsetek od rocznej lokaty bankowej o wartości 500 zł z kwartalną kapitalizacją odsetek i stałym oprocentowaniem wynoszącym 5,99%. W obliczeniach uwzględnij podatek od dochodów kapitałowych:

Obliczenia:

Wynik: .....

9. Wymień liderów rankingów miast, w których cena 1 m² mieszkania na rynku pierwotnym jest najwyższa:

- 1. ....
- 2. ....
- 3. ....

10. Jaki jest najdroższy samochód świata i ile kosztuje?

.....

11. Który aktor na świecie jest wart najwięcej i na ile wycenia się jego wartość?

.....

1. Podaj argumenty „za” i „przeciw” decyzji o zakupie 2 ha ziemi bez ustalonych warunków zabudowy, zlokalizowanej na obrzeżach dużego miasta.

Za	Przeciw

2. Oblicz wysokość należnych odsetek od półrocznej lokaty bankowej o wartości 500 zł z miesięczną kapitalizacją odsetek i stałym oprocentowaniem wynoszącym 4,99%. W obliczeniach nie uwzględnij podatku od dochodów kapitałowych:

Obliczenia:

Wynik: .....

3. Wyjaśnij pojęcie „dywersyfikacja portfela”:
.....
.....
4. Zbuduj swój portfel inwestycyjny, mając do dyspozycji kwotę 10 000 zł. Szacuj jego wartość na przestrzeni czasu:

Składniki portfela	Aktualna wartość inwestycji	Wartość inwestycji po kwartale	Wartość inwestycji po pół roku

5. Zagraj w grę pt. „Gotówka” – <http://goo.gl/pHZwAJ>.
6. Za jaką najwyższą cenę sprzedano do tej pory obraz i czyjego on jest autorstwa?

Cena: .....

Malarz: .....

7. Ile waży najdroższy diament świata?
.....
8. Wartość której marki jest obecnie najwyżej wyceniana na świecie?
.....
9. Która kawa jest najdroższa na świecie, skąd pochodzi i jak jest wytwarzana?
Cena: .....
Kraj pochodzenia: .....
Sposób wytwarzania: .....
10. Czym jest odwrócona hipoteka?
.....
.....
.....

4. Nie dać się nabić w butelkę, zrobić w balona...

NaCoBeZU

- ✓ Dostępne na rynku oferty instytucji rynkowych i ich zawitości.
- ✓ Czym są parametry kredytu bankowego i jak ocenić możliwość jego spłaty?

OFERTY BANKOWE

Do ofert bankowych należą konta bankowe, karty kredytowe, różne rodzaje kredytów i pożyczek oraz lokaty. Decydując się na konkretną ofertę bankową, zawsze powinniśmy mieć na uwadze zaproponowane przez bank szczegółowe warunki wybranej oferty – przede wszystkim wysokość oprocentowania (zarówno naszych zysków, jak i kosztów), liczbę oraz wysokość dodatkowych opłat i ich czas poniesienia, a także ewentualne dodatkowe warunki dotyczące konkretnej oferty – oraz naszą wygodę jako klienta banku, z którego usług chcemy skorzystać, żeby ulepszyć swoje życie.

OFERTY FUNDUSZY INWESTYCYJNYCH

Fundusze inwestycyjne to popularna forma inwestowania oszczędności. W zależności od tego, jak wysokich zysków się oczekuje oraz jaki poziom ryzyka jest się w stanie zaakceptować, do dyspozycji inwestora jest szeroki wachlarz funduszy inwestycyjnych zarządzanych przez Towarzystwa Funduszy Inwestycyjnych (TFI).

W Polsce działa już kilkadziesiąt różnych TFI oferujących dostęp do ponad trzystu funduszy inwestycyjnych (także inwestujących na rynkach zagranicznych), więc – aby odnaleźć się w tym gąszczu ofert – zawsze można spróbować ocenić je po dotychczasowych osiągnięciach lub też udać się do doradcy finansowego. Podstawą przy wyborze funduszu inwestycyjnego jest określenie własnego profilu ryzyka. Drugą sprawą, o której trzeba pamiętać, jest termin inwestycji. Warto również zainteresować się perspektywami rozwoju gospodarki. Oprócz wyników finansowych TFI różnią się między sobą także opłatami za zarządzanie, które z kolei są inne w zależności od rodzaju funduszu inwestycyjnego.

OFERTY UBEZPIECZEŃ

Ubezpieczenia możemy podzielić na osobowe i majątkowe. W ramach obu tych rodzajów ubezpieczeń istnieją jeszcze ich grupy. **Ubezpieczenia osobowe** to ubezpieczenia zapewniające pokrycie potrzeb finansowych będących skutkiem określonych zdarzeń w życiu człowieka (choroba, kalectwo, dożycie określonego wieku lub śmierć). **Ubezpieczenia majątkowe** to ubezpieczenia dotyczące mienia albo odpowiedzialności cywilnej.

Inny podział, jaki występuje obecnie w ubezpieczeniach, to podział na ubezpieczenia obowiązkowe i dobrowolne. Ustawodawca wyodrębnił z pakietu różnych ubezpieczeń te, które ze względu na szczególny charakter społeczny ochrony ubezpieczeniowej określił jako ubezpieczenia obowiązkowe. Do najważniejszych **ubezpieczeń obowiązkowych** należy odpowiedzialność cywilna posiadaczy pojazdów mechanicznych oraz odpowiedzialność cywilna z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Wśród ubezpieczeń występuje też podział na ubezpieczenia społeczne i gospodarcze. **Ubezpieczenia społeczne** to system świadczeń zapewniających pracownikom i ich rodzinom pomoc z publicznych funduszy składowych w razie choroby, niezdolności do pracy, starości i śmierci. Są one ściśle związane z pracowniczym, spółdzielczym lub innym stosunkiem pracy. Zadaniem tych ubezpieczeń jest ochrona zdrowia i zdolności do pracy osoby ubezpieczonej.

Zarówno zakład pracy (pracodawca), jak i pracownik opłaca składkę za to ubezpieczenie. W Polsce ubezpieczeniami społecznymi zajmuje się Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Natomiast **ubezpieczenia gospodarcze** to ubezpieczenia zarówno majątkowe, jak i osobowe. Obejmują wszystkie ubezpieczenia poza społecznymi.

Wybór konkretnej oferty ubezpieczeniowej niewątpliwie ułatwiają internetowe porównywarki ubezpieczeń. Ich celem jest prezentowanie użytkownikom w jednym miejscu szeregu ofert ubezpieczeniowych, a także porównywanie ich cen i zakresu ochrony, czyli najważniejszych parametrów dotyczących ofert ubezpieczeń.

KREDYT BANKOWY

Kredyt bankowy to umowa zawarta w formie pisemnej pomiędzy bankiem a kredytobiorcą. Bank zobowiązuje się udostępnić określoną kwotę na określony cel i czas, a kredytobiorca – wykorzystać kredyt zgodnie z jego przeznaczeniem oraz zwrócić pobraną kwotę wraz z należnym bankowi wynagrodzeniem w postaci prowizji i odsetek.

Do parametrów kredytu można zaliczyć: **okres kredytowania** (okres spłaty kredytu, mierzony w miesiącach lub latach), **przeznaczenie kredytu** (co zostanie za niego kupione), **walutę kredytu** (najczęściej złotówki, euro, dolary, franki szwajcarskie), **spread** (różnicę pomiędzy kursem kupna [wypłaty] a sprzedaży [spłaty] zaciągniętego kredytu walutowego), **rodzaj zabezpieczenia kredytu** (wpłata własna, kaucja, hipoteka, zastaw bankowy, ubezpieczenie, gwarancje i poręczenia bankowe, poręczenie wekslowe), **prowizję za udzielenie kredytu** (wynagrodzenie za czynności bankowe), **ubezpieczenie kredytu** (ubezpieczenie od utraty pracy/zdolności do pracy, na życie, ubezpieczenie nieruchomości/pomostowe/niskiego wkładu – kredyty hipoteczne), **stopę procentową** (miernik przychodu, jaki przysługuje bankowi z racji udostępnienia innym swojego kapitału), **RRSO** (Rzeczywistą Roczną Stopę Oprocentowania – całkowity koszt kredytu ponoszony przez kredytobiorcę, wyrażony jako wartość procentowa całkowitej kwoty kredytu w stosunku rocznym), **marżę** (stosunek zysku ze sprzedaży do ceny sprzedaży), **kapitał** (kwotę kredytu udzielonego przez bank) i **odsetki kredytowe** (przychód wynikający z udostępnienia przez bank kapitału, wyliczany w oparciu o kapitał).

Przed wzięciem jakiegokolwiek kredytu należy przeprowadzić analizę kosztów i przychodów gospodarstwa domowego celem obliczenia średniomiesięcznych dochodów, a tym samym oszacowania możliwości spłaty kredytu.

DOCHÓD = PRZYCHÓD – KOSZTY

Aby wyliczyć zdolność kredytową, można posłużyć się kalkulatorami zdolności kredytowej, dostępnymi w Internecie, albo też posłużyć się oprogramowaniem użytkowym – arkuszem kalkulacyjnym. Kalkulator zdolności kredytowej pozwala obliczyć maksymalną kwotę kredytu, o jaką można się ubiegać. Niemniej jednak zdolność kredytowa może różnić się w zależności od banku i waluty kredytu. W celu dokładnego jej wyliczenia konieczna będzie symulacja przeprowadzona przez doradcę kredytowego konkretnego już banku. Dzieje się tak dlatego, że banki same wyliczają zdolność kredytową i różnią się między sobą metodologią jej wyliczenia. Banki biorą pod uwagę nie tylko wysokość dochodów, lecz także comiesięczne wydatki potencjalnego kredytobiorcy, wielkość gospodarstwa domowego, miejsce zamieszkania klientów czy też historię kredytową potencjalnego kredytobiorcy, sprawdzaną w Biurze Informacji Kredytowej.

Każdy potencjalny kredytobiorca może obliczyć sobie należne odsetki od zaciągniętego kredytu. Wzór do obliczania odsetek od kredytu przy stałym jego oprocentowaniu przedstawia się następująco:

$$\text{odsetki}_{\text{kredytowe}} = \frac{\text{kredyt} * \text{oprocentowanie} * \text{okres}}{365}$$

Powyższy wzór pozwala obliczyć wysokość odsetek kredytowych należnych po żądanym okresie liczonym w dniach, a do obliczeń przyjmuje się, że rok ma 360 dni.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Stopy procentowe” (<http://goo.gl/6P66MP>),
- animowana prezentacja pt. „Stopy procentowe” (<http://goo.gl/ZIXx4S>),
- filmik edukacyjny pt. „Kredyty” (<http://goo.gl/ri19il>),
- animowana prezentacja pt. „Efekt wypierania” (<http://goo.gl/tK4oR7>),
- animowana prezentacja pt. „Fundusze inwestycyjne” (<http://goo.gl/N0fTFm>),
- filmik edukacyjny pt. „Ubezpieczenia” (<http://goo.gl/TDXjg8>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Na co należy zwracać uwagę, gdy porównuje się oferty bankowe dotyczące różnych kredytów?
  2. Na co należy zwracać uwagę, gdy porównuje się oferty funduszy inwestycyjnych?
  3. Na co należy zwracać uwagę, gdy porównuje się oferty funduszy emerytalnych?
  4. Na co należy zwracać uwagę, gdy porównuje się oferty ubezpieczenia samochodu?
  5. Na co należy zwracać uwagę, gdy porównuje się oferty ubezpieczenia na życie?
  6. W jaki sposób oblicza się procent od kredytu? Oblicz, ile zapłaciłbyś bankowi za kupno na kredyt skutera wartego 16 000 zł.
1. Wskaż i omów potencjalne ukryte koszty kredytu hipotecznego.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Uzupełnij ranking akcyjnych funduszy inwestycyjnych, które uzyskały najwyższą stopę zwrotu w ciągu ostatnich trzech lat, jednego roku oraz trzech miesięcy:
2. Podaj adres internetowy, pod którym można znaleźć aktualne notowania funduszy emerytalnych:

3 lata	
1 rok	
3 miesiące	

3. Porównaj na przykładzie wybranego banku wysokość oprocentowania karty kredytowej oraz koszty za wypłatę za pomocą karty kredytowej gotówki z bankomatu:

Oprocentowanie karty kredytowej	Wysokość opłaty za wypłatę gotówki [%]	Minimalna wysokość opłaty [zł]

Bank: .....

4. Który z banków, Twoim zdaniem, oferuje obecnie najlepsze konto bankowe? Odpowiedź uzasadnij:

.....
.....

5. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Rachunek bankowy” – <http://goo.gl/W68HMI>.

6. Uzupełnij tabelę o wysokość prowizji różnych banków od udzielonego kredytu samochodowego:

Bank	Prowizja
GetinBank	
BZ WBK	
BNP Paribas	
Raiffeisen Bank	

7. Rozwiń poniższe skróty:

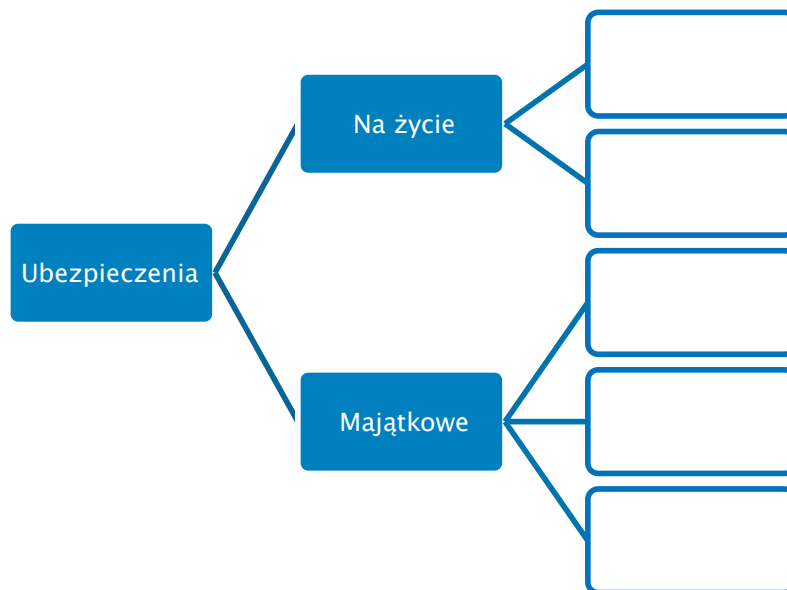
OC: .....

AC: .....

NNW: .....

TU:.....

8. Uzupełnij poniższy schemat:

9. Zaproponuj adres internetowego kalkulatora zdolności kredytowej:

.....

10. Wymień możliwy do kupienia za kwotę 1000 zł sprzęt gospodarstwa domowego:

.....
.....
.....

11. Wylicz odsetki, jakie przyszłoby Ci zapłacić za zakupionego w cenie 2200 zł laptopa, na którego zakup wzięłobyś 12-miesięczny kredyt przy oprocentowaniu na poziomie 16%, ratach równych i comiesięcznych:

Obliczenia:

Wynik: .....

1. Wyszukaj informacje i uzupełnij tabelę o wysokość RRSO w zależności od rodzaju oferty bankowej w dowolnym banku:

Rodzaj oferty bankowej	Wysokość RRSO
Karta kredytowa	
Kredyt samochodowy	
Kredyt gotówkowy	

2. W jednym z wybranych przez siebie banków poproś o symulację kredytu hipotecznego na zakup wymarzonego domu/mieszkania. W otrzymanej ofercie wskaż ukryte koszty kredytu i oszacuj ich wysokość za pomocą arkusza kalkulacyjnego.
3. Czym różni się pożyczka hipoteczna od kredytu hipotecznego?

.....
.....
.....

4. Zastanów się, w jakiej walucie kredytobiorca powinien wziąć kredyt hipoteczny – przy założeniu, że w złotówkach stopa procentowa przez czas trwania kredytu byłaby zmienna, a widełki wahań byłyby znaczne, w dolarach kurs waluty miałby stałą tendencję wzrostową, a we frankach szwajcarskich w połowie kredytu kurs franka na chwilę znacznie by wzrósł, ale generalnie miałby tendencję spadkową. Odpowiedź uzasadnij:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. Byle do emerytury

NaCoBeZU

- ✓ System emerytalny w Polsce.
- ✓ Od czego zależy wysokość emerytury?

SYSTEM EMERYTALNY

W polskim systemie emerytalnym wyróżniamy trzy elementy konstrukcyjne:

- **I FILAR** – obowiązkowy, powszechny, działający w oparciu o zasadę repartycji składek i świadczeń, administrowany przez państwo (ZUS-owski),
- **II FILAR** – obowiązkowy, powszechny, oparty na systemie kapitałowym, zarządzany przez prywatne podmioty, którymi są powszechne towarzystwa emerytalne (Otwarte Fundusze Emerytalne – OFE),
- **III FILAR** – dodatkowy, dobrowolny, oparty na systemie kapitałowym, zarządzany przez prywatne podmioty (Indywidualne Konta Emerytalne – IKE).

Obecnie do I filara trafia 17,22% pensji brutto. Wpłacone do ZUS-u pieniądze są wydawane na wypłatę bieżących emerytur. Do II filara trafia 2,92% pensji brutto. Pieniądze te wędrują na indywidualne konto i są inwestowane w akcje i obligacje. Suma składek oraz wypracowane zyski stanowią oszczędności zgromadzone w OFE. Wpłaty do III filara nie są obowiązkowe. Zachętą do gromadzenia w nim dodatkowych oszczędności emerytalnych są niezbyt duże ulgi podatkowe. Poza tym III filar działa podobnie jak II.

I filar jest podatny na zmiany demograficzne i polityczne. Im mniej osób będzie pracowało w przyszłości, a więcej będzie emerytów, tym emerytury z niego wypłacane będą niższe. Obecnie na jednego emeryta przypada czterech pracujących, a za około 20 lat będzie już tylko dwóch pracujących.

Od 1 stycznia 2013 r. wiek emerytalny powoli ulega wydłużeniu. Docelowo ma wynieść 67 lat dla mężczyzn i kobiet. Zmiany te nie dotyczą kobiet urodzonych przed 1 stycznia 1953 r. i mężczyzn urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. Jednak pozostali będą pracowali dłużej. O ile? To zależy od daty urodzenia i wykonywanego zawodu.

II i III filar są związane z ryzykiem rynków finansowych – wartość naszych oszczędności, które są w nich zgromadzone, będzie w jakiejś części zawsze zależała np. od sytuacji na giełdzie.

Trzeba podkreślić, że w żadnym wypadku nie można zdawać się tylko na system emerytalny. Aby zwiększyć swoją przyszłą emeryturę, warto samemu zacząć na nią oszczędzać. Ważne jest, by moment oszczędzania rozpocząć jak najwcześniej, najlepiej z chwilą wejścia na rynek pracy. Długotrwałe i systematyczne oszczędzanie nawet małych kwot przynosi bowiem duże korzyści.

WYSOKOŚĆ EMERYTURY

Wysokość emerytury zależy od tego, ile wpłaciliśmy do systemu emerytalnego – I i II filar (a więc też pośrednio od tego, jak długo pracowaliśmy) oraz ile wynosi dalsza oczekiwana długość życia.

Na wysokość emerytury składają się tzw. część socjalna i część stażowa. Część socjalna to stała, zawsze występujący składnik emerytury, obliczany jako 24% kwoty bazowej obowiązującej w dacie zgłoszenia wniosku o emeryturę lub powstania prawa do tego świadczenia. Część stażowa odzwierciedla wymiar przebytych okresów składkowych i nieskładkowych oraz podstawę wymiaru emerytury. Ustala się ją, licząc po 1,3% podstawy wymiaru emerytury za każdy rok okresów składkowych oraz po 0,7% podstawy wymiaru emerytury za każdy rok okresów nieskładkowych.

Do obliczania wysokości emerytury można wykorzystać kalkulator emerytalny dostępny na stronie rządowej – <http://emerytura.gov.pl/oblicz-swoja-emeryture.php>.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Emerytura” (<http://goo.gl/M4xVlj>),
- animowana prezentacja pt. „System emerytalny” (<http://goo.gl/NRTVaX>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Scharakteryzuj system emerytalny w Polsce. Wskaż związek pomiędzy aktywnością zawodową a wysokością emerytury.
2. Porównaj systemy emerytalne państw Europy.

1. Oblicz swoją przyszłą wysokość emerytury przy założeniu, że zaczniesz pracować od teraz i będziesz otrzymywać wynagrodzenie za swoją pracę na poziomie najniższej krajowej.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Kiedy kobieta urodzona w grudniu 1979 roku będzie mogła przejść na emeryturę?
.....
2. Kiedy mężczyzna urodzony w lutym 1991 roku będzie mógł przejść na emeryturę?
.....
3. Uzupełnij nierówność dotyczącą wysokości emerytury znakiem > lub <:
wysokość emerytury po 30 latach pracy
wysokość emerytury po 45 latach pracy
4. Uzupełnij rankingi OFE sprzed 10 i 5 lat oraz aktualny:

Sprzed 10 lat	Sprzed 5 lat	Aktualny
1.	1.	1.
2.	2.	2.
3.	3.	3.

5. Wypisz cechy systemu emerytalnego w Hiszpanii:
.....
.....
.....
.....
.....
6. Zaprojektuj rebus dotyczący docelowego wieku emerytalnego w Polsce:

1. Zagraj w grę pt. „Bogaty emeryt” – <http://goo.gl/hwWJCX>.

Test sprawdzający z działu „Instytucje rynkowe”

1. Która z podanych form pieniądza jest najstarsza?
  - A. Pieniądz towarowy.
  - B. Pieniądz papierowy.
  - C. Pieniądz kruszcowy.
  - D. Pieniądz elektroniczny.
2. NBP jest skrótem od:
  - A. Narodowego Banknotu Polski.
  - B. Nacjonalistycznego Banku Praw.
  - C. Narodowego Banku Polskiego.
  - D. Nacjonalistycznego Banknotu Prus.
3. Giełda Papierów Wartościowych w Polsce ma swoją siedzibę w:
  - A. Krakowie.
  - B. Za granicą.
  - C. Nie ma siedziby.
  - D. Warszawie.
4. Symbolem hossy jest:
  - A. Niedźwiedź.
  - B. Lew.
  - C. Hipopotam.
  - D. Byk.
5. Która spośród wymienionych form inwestycji jest obciążona największym ryzykiem?
  - A. Lokaty.
  - B. Akcje.
  - C. Obligacje.
  - D. Ziemia.
6. Przykładem inwestycji długoterminowej NIE jest:
  - A. Zakup dzieła sztuki.
  - B. Zakup akcji.
  - C. Zakup jednostek funduszu emerytalnego.
  - D. Zakup nieruchomości.
7. Do obowiązkowego ubezpieczenia należy:
  - A. OC.
  - B. TU.
  - C. AC.
  - D. NNW.
8. Bankiem NIE jest:
  - A. SKOK.
  - B. NBP.
  - C. MILLENIUM.
  - D. WBK SA.

9. System emerytalny w Polsce składa się z:
- A. I filaru.
  - B. II etapów.
  - C. III filarów.
  - D. IV etapów.
10. Rozszyfruj skrót OFE:
- A. Ogólnodostępny Fundusz Emerytalny.
  - B. Obligatoryjny Fundusz Emerytalny.
  - C. Otwarty Fundusz Emerytalny.
  - D. Obowiązkowy Fundusz Emerytalny.

Sprawdź poprawność swoich rozwiązań w kluczu odpowiedzi znajdującym się na końcu książki.

Dział IV Państwo, gospodarka

1. Państwo – firma o zasięgu globalnym

NaCoBeZU

- ✓ Jakie są rola i funkcje państwa w gospodarce?
- ✓ Czym są przemysły strategiczne?

ROLA I FUNKCJA

Rola państwa w gospodarce jest zmienna historycznie – zależy od fazy rozwoju danego państwa, a także od systemu funkcjonowania gospodarki. Państwo:

- ❖ jest wielkim podmiotem gospodarczym (inwestuje, produkuje dobra i usługi, kupuje zasoby, zatrudnia, płaci),
- ❖ prowadzi politykę monetarną (emituje pieniądz, ustala wysokość stóp procentowych),
- ❖ prowadzi politykę fiskalną (ustala wysokość podatków, decyduje o wydatkach budżetowych i wielkości długu publicznego),
- ❖ prowadzi politykę społeczną (systemy wynagrodzeń, zasiłki, pomoc społeczna),
- ❖ prowadzi politykę cenowo-dochodową (w pewnym zakresie kontroluje ceny i dochody),
- ❖ prowadzi politykę handlu zagranicznego (cła, kontyngenty, kurs walutowy),
- ❖ tworzy prawo i stoi na jego straży (konstytucja, ustawy, rozporządzenia).

Jeśli chodzi o funkcje państwa, to można wyróżnić m.in. funkcje ekonomiczne, społeczne i polityczne.

Ekonomiczne funkcje państwa obejmują:

- ❖ **funkcję alokacyjną** – polegającą na podejmowaniu działań sprzyjających optymalnej alokacji zasobów gospodarczych. W gospodarce rynkowej chodzi przede wszystkim o ochronę własności prywatnej oraz o wspomaganie i uzupełnianie, a niekiedy także o korygowanie lub zastępowanie mechanizmu rynkowego,
- ❖ **funkcję redystrybucyjną** – polegającą przede wszystkim na działaniach zmierzających do niwelowania zbyt dużych, nieakceptowalnych społecznie, różnic dochodowych i majątkowych oraz pomocy ludziom, którzy nie są w stanie radzić sobie sami,
- ❖ **funkcję stabilizacyjną** – polegającą na podejmowaniu przez państwo działań stabilizujących gospodarkę poprzez realizację najważniejszych celów makroekonomicznej polityki państwa.

STRATEGICZNE PRZEMYSŁY

Mianem przemysłów strategicznych określa się te, które zapewniają utrzymanie się na światowych rynkach udziału produkcji nowych generacji wyrobów, opartych na nowoczesnych technologiach, ważnych dla obronności oraz prestiżowych. Są to m.in. informatyka, biotechnologie, badania i technologie kosmiczne, przemysł lotniczy i energia atomowa.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Omów rolę państwa w gospodarce.
2. Wymień, scharakteryzuj i podaj przykłady ekonomicznych funkcji państwa.
3. Wymień 4 przykłady przemysłów strategicznych.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Wydatki budżetu państwa” – <http://goo.gl/W7to3N>.
2. Zaprojektuj infografikę dla wybranych trzech funkcji pełnionych przez państwo:

3. Podaj po 3 przykłady konkretnych ekonomicznych funkcji państwa dotyczących rynku pracy, szkolnictwa i służby zdrowia:

FUNKCJA ALOKACYJNA	FUNKCJA REDYSTRYBUCYJNA	FUNKCJA STABILIZACYJNA
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

4. Czym są dobra publiczne? Podaj 3 przykłady:
Definicja: .....
.....
Przykłady: .....
.....
5. Jaka jest wysokość zasiłku pielęgnacyjnego?
.....
6. Czym jest dodatek mieszkaniowy?
.....
.....

7. Służba zdrowia – publiczna czy prywatna? Podaj argumenty „za” i „przeciw”:

Publiczna służba zdrowia		Prywatna służba zdrowia	
Za	Przeciw	Za	Przeciw

8. Wyszukaj przykłady demotyatorów dotyczących strategicznych przemysłów:

Energia atomowa: .....

Przemysł lotniczy: .....

Informatyka: .....

Biotechnologie: .....

9. Przygotuj rebus, którego hasłem będzie „kosmos”:

10. Narysuj pojazd przyszłości:

1. Państwo opiekuńcze – argumenty „za” i „przeciw”:

Za	Przeciw

2. Którą z funkcji ekonomicznych państwa uważasz za najbardziej niesprawiedliwą? Odpowiedź uzasadnij:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Wielki brat czuwa

NaCoBeZU

- ✓ Jakie są cele polityki ekonomicznej państwa?
- ✓ Czym jest rozwój gospodarczy, jak definiuje się wzrost gospodarczy i czym się go mierzy?
- ✓ Czym jest interwencjonizm państwowy oraz jakie są jego przyczyny i narzędzia oddziaływania na gospodarkę?

POLITYKA EKONOMICZNA

WZROST I ROZWÓJ GOSPODARCZY

Wzrostem gospodarczym nazywamy proces zwiększania rocznej produkcji towarów oraz ilości świadczonych usług, obejmujący zmiany tylko ilościowe (mieralne).

Rozwój gospodarczy to długofalowy proces przemian dokonujących się w gospodarce, długotrwały wzrost gospodarczy obejmujący zmiany nie tylko ilościowe, ale również jakościowe.

Do najpopularniejszych mierników wzrostu i rozwoju gospodarczego należą:

- **PKB** („produkt krajowy brutto”) – całkowita wartość wytworzonych dóbr i świadczonych przez społeczeństwo usług w ciągu danego roku na terenie danego kraju,
- **PNB** („produkt narodowy brutto”) – całkowita wartość wyrobów i usług świadczonych przez obywateli danego kraju, w ciągu jednego roku, bez względu na miejsce działalności
- **PNN** („produkt narodowy netto”) – wartość PNB pomniejszona o amortyzację (wartość zużycia środków trwałych),
- **DN** („dochód narodowy”) – wartość PNN pomniejszona o wartość podatków pośrednich (VAT, akcyza, cło),
- **PKB per capita** – PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca,
- **PNB per capita** – PNB w przeliczeniu na jednego mieszkańca,
- **DN per capita** – DN w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

INTERWENCJONIZM PAŃSTWOWY

Interwencjonizmem państwowym nazywamy podejmowane przez państwo działania polegające na ingerencji w funkcjonowanie mechanizmu rynkowego w celu zmiany niekorzystnych dla państwa procesów gospodarczych.

Najważniejszą i niekwestionowaną funkcją państwa jest tworzenie odpowiedniego ładu instytucjonalno-prawnego.

Polityki: fiskalna (budżetowa), monetarna (pieniężna), zatrudnienia, dochodów i cen indukują najważniejsze narzędzia oddziaływania gospodarczego.

Polityka fiskalna to ogół działań państwa kształtujących budżet państwa poprzez zmiany we wpływach (np. podatki, zadłużenie publiczne) i wydatkach państwa (subwencje, inwestycje państwowe itp.). Działania te mają na celu zmniejszenie bezrobocia (wzrost aktywności gospodarczej) – mówimy wtedy o polityce **ekspansywnej** lub ograniczenie inflacji – polityka **restrykcyjna**. Podstawową częścią składową polityki fiskalnej jest polityka podatkowa, określająca cele poboru podatków oraz sposoby ich realizacji. Polityka fiskalna działa poprzez proces kształtowania polityki pieniężnej i wydatków publicznych. Dopomaga w stabilizacji gospodarki narodowej tak długo, jak długo instytucje rządowe, śledząc trendy rynkowe, są w stanie skutecznie przewidywać ich makroekonomiczne skutki i podejmować aktywne działania.

Polityka pieniężna (inaczej **polityka monetarna**) obejmuje systematyczne działania mające na celu zapewnienie stabilności cen. Politykę pieniężną państwa prowadzi bank centralny. Oddziałuje ona na poziom podaży pieniądza oraz na kursy walutowe. Charakter łagodny (**ekspansywny**) polityki monetarnej zwiększa podaż pieniądza w celu pobudzenia popytu i wzrostu zatrudnienia, w przeciwieństwie do polityki o charakterze twardym (**restrykcyjnym**), która zmniejsza podaż pieniądza w celu ograniczenia popytu i inflacji.

W ramach polityki zatrudnienia państwo ustala wysokość płacy minimalnej za pracę oraz wysokość zasiłku dla bezrobotnych, a także udziela pożyczek dla przedsiębiorstw tworzących nowe miejsca pracy.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Wzrost gospodarczy” (<http://goo.gl/Dfx3ti>),
- animowana prezentacja pt. „Wzrost gospodarczy” (<http://goo.gl/ptwCOR>),
- animowana prezentacja pt. „Skąd się bierze wzrost gospodarczy?” (<http://goo.gl/STtgcj>),
- e-lekcja pt. „Wzrost i rozwój gospodarczy” (<http://goo.gl/Olv9fz>),
- animowana prezentacja pt. „Wskaźniki makro” (<http://goo.gl/Zab2j1>),
- animowana prezentacja pt. „PKB” (<http://goo.gl/InsOF4>),
- filmik edukacyjny pt. „Polityka fiskalna” (<http://goo.gl/pNZLln>),
- filmik edukacyjny pt. „Polityka pieniężna” (<http://goo.gl/CZxU6g>),
- filmik edukacyjny pt. „Własność prywatna” (<http://goo.gl/o4FacO>),
- animowana prezentacja pt. „Co hamuje przedsiębiorczość” (<http://goo.gl/Xu2Whj>),
- animowana prezentacja pt. „Przedsiębiorstwa prywatne czy państwowe?” (<http://goo.gl/LDsNfU>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Omów etapy rozwoju gospodarczego i podaj definicję wzrostu gospodarczego.
2. Na czym polega wzrost gospodarczy? Podaj i omów główne mierniki wzrostu gospodarczego.
3. Przedstaw przyczyny i narzędzia interwencjonizmu państwowego.

1. Dokonaj oceny, w jakim stanie znajduje się obecnie gospodarka Polski – na podstawie mierników wzrostu gospodarczego kraju.
2. Podaj przykłady dobrych i złych skutków oddziaływania państwa na gospodarkę.
3. Omów, w jaki sposób państwo zapobiega różnym kryzysom.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Wzrost a rozwój gospodarczy” – <http://goo.gl/J96CfL>.
2. Podaj po 3 kraje wysoko- i słaborozwinięte:

Kraje wysokorozwinięte	Kraje słaborozwinięte

3. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Czynniki i bariery rozwoju gospodarczego” – <http://goo.gl/ONpw4K>.

4. Ile wynosi PKB i DN Polski?

PKB: .....

DN: .....

5. Uzupełnij tabelę:

	PKB per capita
Polska	
Kraj najbogatszy	
Kraj najbiedniejszy	

6. Wyszukaj definicje przymiotników:

Restrykcyjny: .....

Ekspansywny: .....

7. Porównaj, ile wynosi aktualna wysokość płacy minimalnej, a ile wysokość zasiłku dla bezrobotnych:

Płaca minimalna	Zasiłek dla bezrobotnych

8. Wskaż lata w ostatnim ćwierćwieczu, w których interwencjonizm państwa polskiego na rynku pracy istotnie wpłynął pozytywnie na stopę bezrobocia:

.....

9. Podaj aktualny ranking państw o największej wolności gospodarczej:

1. ....

2. ....

3. ....

10. Czym jest wskaźnik HDI?

.....

.....

1. Zagraj w grę pt. „Finanse publiczne” – <http://goo.gl/DfL1IG>.

2. Weź udział w quizie pt. „PKB per capita” – <http://goo.gl/94Xxbr>.

3. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Miary aktywności gospodarczej” – <http://goo.gl/RZZY93>.

4. Przedstaw za pomocą wykresu słupkowego wysokość DN per capita w Polsce na przestrzeni ostatnich 5 lat:

5. Jaką ocenę wystawiłbyś gospodarce Polski na podstawie mierników wzrostu gospodarczego kraju? Odpowiedź uzasadnij:

Ocena: .....

Uzasadnienie: .....

.....

.....

.....

.....

6. Podaj przykłady dobrych i złych skutków oddziaływania państwa na gospodarkę w różnych jej obszarach:

KREDYTY	TRANSPORT	ŻYWNOŚĆ
DOBRE:	DOBRE:	DOBRE:
ZŁE:	ZŁE:	ZŁE:

7. Wskaż 3 przykłady interwencjonizmu państw na świecie w dobie ich kryzysów gospodarczych:

1. ....
2. ....
3. ....

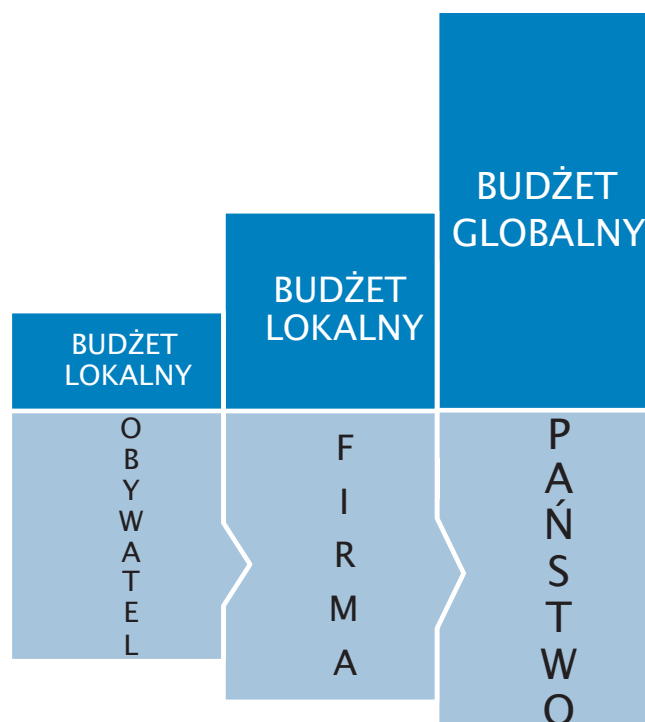
3. Plus dodatni, plus ujemny

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest budżet państwa, jakimi rządzi się zasadami i jaki jest jego cykl życia?
- ✓ Jakie są główne źródła dochodów i wydatków państwa?
- ✓ Czym jest deficyt budżetowy i dług publiczny, w jaki sposób państwo może je pokryć oraz jaki jest ich wpływ na gospodarkę państwa?

BUDŻET PAŃSTWA

Wszystkie podmioty gospodarcze: gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa i państwo rozporządzają budżetem, ale o różnym zasięgu.

Budżet państwa jest podstawowym planem finansowym państwa, opracowywanym na jeden rok, obejmującym zestawienie z jednej strony dochodów, z drugiej zaś – wydatków państwa.

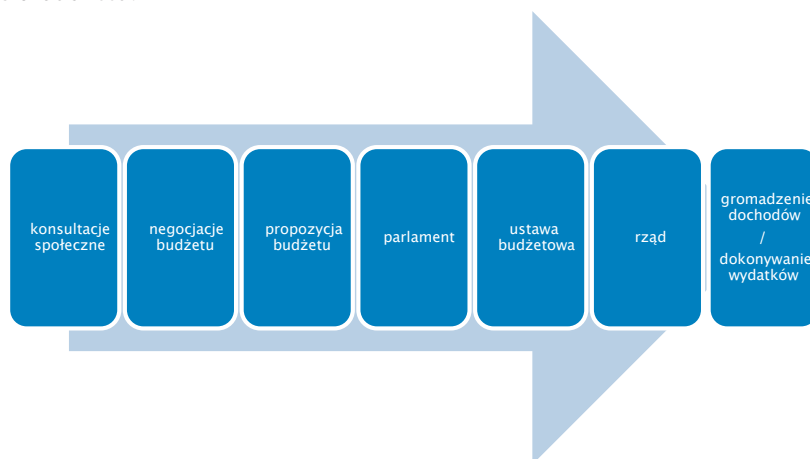
Do zasad regulujących opracowywanie i realizację budżetu państwa należą:

- zasada rocznego budżetowania (rok budżetowy),
- zasada zupełności (wszystkie dochody i wydatki),
- zasada jedności (jedno zestawienie),
- zasada jawności (publikowany w Dzienniku Ustaw RP),
- zasada równowagi budżetowej (dochody = wydatki).

Ostatnia zasada – zarówno w Polsce, jak i w wielu innych państwach świata – jest nagminnie łamana.

Cykl życia budżetu:

Budżet zatwierdzany jest przez władzę ustawodawczą i w formie ustawy uchwalany w Polsce przez parlament. Po jego uchwaleniu – zatwierdzeniu zaproponowanej postaci i kwot prognozowanych przychodów, a zwłaszcza wydatków państwa – staje się aktem prawnym, na podstawie którego władza wykonawcza, reprezentowana przez rząd, dokonuje wydatków na określone w budżecie cele i gromadzi dochody budżetowe.

Materiały Pomocnicze:

- e-lekcja pt. „Budżet państwa” (<http://goo.gl/vKgc7r>),
- e-lekcja pt. „Budżet państwa” (<http://goo.gl/QRJzMz>),
- filmik edukacyjny pt. „Budżet” (<http://goo.gl/X57QvJ>),
- animowana prezentacja pt. „Budżet” (<http://goo.gl/CI4XRh>).

DOCHODY I WYDATKI

Ustawa o finansach publicznych ściśle reguluje źródła dochodów budżetowych oraz podstawowe kierunki wydatków państwa.

Głównym źródłem **dochodów** państwa są podatki pobierane od podmiotów gospodarczych i gospodarstw domowych. Pozostała część dochodów pochodzi z:

- ❖ opłat administracyjnych,
- ❖ funduszy celowych oraz innych podmiotów sektora finansów publicznych,
- ❖ cła,
- ❖ wpłat z zysku przedsiębiorstw państwowych oraz jednoosobowych spółek Skarbu Państwa,
- ❖ dywidend,
- ❖ wpłat z zysku Narodowego Banku Polskiego,
- ❖ wpłat z nadwyżek dochodów własnych państwowych jednostek budżetowych, nadwyżek środków obrotowych państwowych zakładów budżetowych oraz części zysku gospodarstw pomocniczych państwowych jednostek budżetowych,
- ❖ dochodów pobieranych przez państwowe jednostki budżetowe,
- ❖ dochodów z najmu i dzierżawy oraz innych umów o podobnym charakterze składników majątkowych Skarbu Państwa,
- ❖ odsetek od środków na rachunkach bankowych państwowych jednostek budżetowych,
- ❖ odsetek od lokat terminowych ustanowionych ze środków zgromadzonych na centralnym rachunku bieżącym budżetu państwa,

- ❖ odsetek od udzielonych z budżetu państwa pożyczek krajowych i zagranicznych,
- ❖ grzywien, mandatów i innych kar pieniężnych,
- ❖ spadków, zapisów i darowizn w postaci pieniężnej na rzecz Skarbu Państwa,
- ❖ innych dochodów publicznych.

Wydatkami budżetu państwa są środki pieniężne pochodzące z budżetu, przeznaczone na finansowanie zadań państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz związków publiczno-prawnych. Wydatki te przeznaczone są m.in. na:

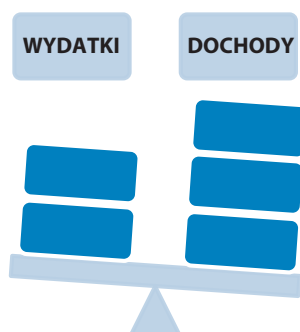
- ❖ utrzymanie i funkcjonowanie organów władzy publicznej, kontroli i ochrony prawa,
- ❖ zadania wykonywane przez administrację rządową,
- ❖ funkcjonowanie sądów i trybunałów,
- ❖ subwencje dla jednostek samorządu terytorialnego,
- ❖ dotacje dla jednostek samorządu terytorialnego,
- ❖ środki wpłacane do budżetu Unii Europejskiej,
- ❖ subwencje dla partii politycznych,
- ❖ dotacje na zadania określone odrębnymi ustawami,
- ❖ obsługę długu publicznego,
- ❖ finansowanie programów i projektów, na realizację których uzyskano środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej,
- ❖ realizację wspólnej polityki rolnej.

Materiały pomocnicze:

- animowana prezentacja pt. „Fundusze celowe” (<http://goo.gl/ZxeOgA>),
- animowana prezentacja pt. „Wydatki publiczne” (<http://goo.gl/oi6Hcn>),
- animowana prezentacja pt. „Gdzie trafiają wydatki publiczne” (<http://goo.gl/kfT53b>).

DEFICYT BUDŻETOWY

Saldo budżetowe to porównanie wielkości wydatków i dochodów państwa.

Gdy wydatki państwa są mniejsze niż jego dochody, mamy do czynienia z **nadwyżką budżetową**, która występuje bardzo rzadko. W przeważającej większości pojawia się **deficyt budżetowy** – nadwyżka wydatków nad dochodami. Deficyt bywa określany również jako **dziura budżetowa**. Ponieważ nie może być tak, że ci, dla których nie wystarczy dochodów budżetowych, nie dostaną należnych pieniędzy z budżetu, państwo musi zdobyć je w inny sposób. Rządy wszystkich państw, które mają deficyt budżetowy, ściągają środki prywatne, emitując papiery skarbowe. Obligacje i bony to pożyczki, jakich budżetowi udzielają inwestorzy. Państwo może finansować deficyt także sprzedając należące do niego firmy czy ziemię bądź podnosząc podatki, przy czym w dłuższej perspektywie spowoduje to odwrotne skutki,

ponieważ, jak wiemy, zbyt wysokie obciążenia podatkowe dławią przedsiębiorczość i zniechęcają do inwestycji, co w efekcie przekłada się na mniejsze wpływy budżetowe.

Państwo może pozwolić sobie na tak duży deficyt, który zechcą sfinansować inwestorzy. Jeśli inwestorzy nie chcą kupić obligacji, państwo nie ma pieniędzy na wydatki i deficyt „ogranicza się sam”. W krajach Unii Europejskiej obowiązuje **Pakt Stabilności i Wzrostu**, który mówi o tym, że największy dopuszczalny deficyt budżetowy to **3% produktu krajowego brutto**. Nabywcy obligacji mogą zdecydować się na finansowanie deficytu nawet, jeśli jest on większy, ale państwu łamiącemu reguły Paktu Stabilności i Wzrostu grożą kary, które trzeba wpłacać do unijnej kasy.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Deficyt budżetowy” (<http://goo.gl/6K7McJ>),
- animowana prezentacja pt. „Deficyt budżetowy” (<http://goo.gl/PQUDR8>).

DŁUG PUBLICZNY

Dług publiczny to finansowe zobowiązanie władz publicznych z tytułu zaciągniętych bezpośrednio pożyczek oraz kredytów, emisji papierów wartościowych i nieregulowania przez jednostki sektora publicznego wymagalnych zobowiązań.

Główną przyczyną powstawania długu publicznego jest kumulowanie się występujących w kolejnych latach deficytów budżetowych, na sfinansowanie których instytucje państwowe emitują papiery wartościowe (np. obligacje, bony, weksle) lub zaciągają kredyty i pożyczki.

Dług publiczny w ostatnim dwudziestoleciu rósł niezależnie od tego, która partia sprawowała władzę. Jednak bez względu na partie rządzące państwem i obsady personalne w rządzie dług publiczny jest wielkim obciążeniem dla gospodarki, gdyż brakuje wtedy środków na realizację innych, ważnych celów związanych z rozwojem gospodarki. W związku z tym dług publiczny trzeba systematycznie spłacać.

Aktualny dług publiczny Polski można sprawdzić na stronie www.dlugpubliczny.org.pl. Mapę prognozowanych długów publicznych państw wchodzących w skład Unii Europejskiej można znaleźć na www.dlugpubliczny.org.pl/pl/dlug-europy.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Dług publiczny” (<http://goo.gl/lc8cyv>),

Materiały pomocnicze:

- prezentacja multimedialna pt. „Państwo i gospodarka” (www.imkp.paip.pl),
- animowana prezentacja pt. „Zasady gospodarowania finansami publicznymi” (<http://goo.gl/y2Uuvn>),
- filmik edukacyjny pt. „Prywatyzacja” (<http://goo.gl/681Y8k>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Czym są budżet i saldo budżetowe? Omów etapy życia budżetu.
2. Wymień źródła dochodów i rodzaje wydatków państwa.
3. Wyjaśnij, czym są deficyt budżetowy i dług publiczny, oraz podaj propozycje, z czego państwo może pokryć deficyt budżetowy.
4. Wyjaśnij wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na gospodarkę państwa zadłużonego.

1. Oceń metody działania państwa w zakresie uzyskiwania dochodów oraz ponoszenia wydatków.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Budżet państwa” – <http://goo.gl/ATHHBm>.
2. Zaproponuj swoją nazwę dla słowa „budżet”:
.....
3. Zagraj w grę pt. „Kasa-nowa” – <http://goo.gl/9f93TA>.
4. Wyszukaj informacje, jak kształtuje się wielkość budżetu gminy, w której mieszkasz, w zakresie przychodów i wydatków:
Przychody: .....
Wydatki: .....
5. Zapisz w postaci równania matematycznego nadwyżkę i deficyt budżetowy:
Nadwyżka budżetowa = ...
Deficyt budżetowy = ...
6. Podaj propozycję linku do filmiku satyrycznie pokazującego temat dochodów i wydatków państwa:
Dochody: .....
Wydatki: .....
7. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Dochody budżetu państwa” – <http://goo.gl/zNbF4x>.
8. Jaki poziom deficytu budżetowego planuje rząd na najbliższy rok?
.....
9. Wymień 3 główne źródła zaplanowanych na kolejny rok przychodów państwa:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
10. Podaj, na co głównie państwo przeznaczało w zeszłym roku swoje dochody:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
11. Ile aktualnie wynosi dług publiczny Polski?
.....
12. Który z krajów Unii Europejskiej ma obecnie największy dług publiczny?
.....
13. Zaprojektuj infografikę dla długu publicznego:

14. Wymień 3 kraje Unii Europejskiej, które w ostatnich latach potrzebowały pomocy finansowej ze strony Unii:

1. ....

2. ....

3. ....

1. Wyszukaj informacje, jak kształtuje się struktura budżetu gminy, w której mieszkasz, w zakresie przychodów i wydatków, a następnie przedstaw go w postaci wykresu kolumnowego:

Przychody:

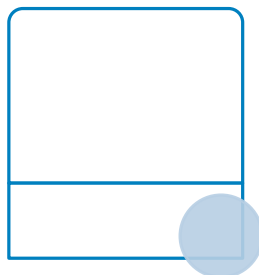
Wydatki:

2. Przedstaw swój pomysł na lepszą kondycję salda budżetowego:

.....
.....
.....
.....

3. Wyobraź sobie, że jesteś przedstawicielem jednej z grup społecznych o najwyższej stawce podatku dochodowego. Zastanów się nad hasłem propagandowym protestującym przeciwko takiej sytuacji:

4. Gdzie mieści się zegar długu publicznego w Polsce?

.....

5. O ile w ciągu sekundy wzrasta dług publiczny Polski?

.....

4. Globalne kantory walut kontra podwyżki cen

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest inflacja, jak się ją mierzy, jakie są jej przyczyny i rodzaje oraz jakie wywołuje ona skutki?
- ✓ Jak przeciwdziałać inflacji?
- ✓ Najpowszechniejsze waluty narodowe, kursy i przeliczanie walut.
- ✓ Czym jest realny kurs walutowy?
- ✓ Na czym polega recesja i dobra koniunktura w gospodarce?

INFLACJA

Gdy dochodzi do podwyżek cen, za tę samą kwotę kupujemy coraz mniej, natomiast gdy ceny spadają – mamy do czynienia z sytuacją odwrotną. Ma to związek ze zmienną wartością pieniądza – gdy ceny rosną, wartość pieniądza spada, natomiast gdy ceny spadają – jego wartość rośnie. **Inflacja** nazywamy spadek wartości pieniądza w wyniku procesu wzrostu ogólnego poziomu cen towarów i usług.

Miarą inflacji jest **stopa inflacji**, wyrażająca w procentach wzrost przeciętnego poziomu cen na przestrzeni czasu poprzez ich porównanie w kolejnych okresach (najczęściej w skali roku). Poziom cen wyznaczany jest poprzez średnią ważoną cen towarów i usług w gospodarce, a stopę inflacji można obliczać za pomocą wzoru:

$$\text{stopa inflacji [\%]} = \frac{\text{poziom cen w danym roku} - \text{poziom cen w roku poprzednim}}{\text{poziom cen w roku poprzednim}} * 100\%$$

Inflacja popytowa (pieniężna) wywołana jest nadmiernym popytem w stosunku do istniejącej podaży, kiedy to następuje wzrost popytu na towary i usługi do poziomu przewyższającego możliwości jego zaspokojenia (nadmierna ilość pieniądza w obiegu). Natomiast **inflacja kosztowa (podażowa)** wywołana jest wzrostem kosztów produkcji, kiedy to następuje ograniczenie produkcji i sprzedaży, co ogranicza popyt na towary i usługi (spadek podaży).

Rozróżniamy następujące rodzaje inflacji w zależności od stopy inflacji, według kryterium tempa:

- ❖ **inflacja pełzająca** – do kilku procent rocznie, nie przekracza 5% rocznie,
- ❖ **inflacja krocząca** – od kilku do kilkunastu procent rocznie, oscyluje w granicach 5-10% rocznie,
- ❖ **inflacja galopująca** – roczny wzrost cen według stopy dwu- albo trzycyfrowej, od 20% w górę,
- ❖ **hiperinflacja** – miesięczny wzrost cen przekracza 150%.

Przyczyny inflacji są różne. Mogą one tkwić w polityce pieniężnej, kredytowej, budżetowej i inwestycyjnej państwa, w dysproporcjach gospodarczych, w spadku wartości waluty krajowej w stosunku do walut zagranicznych, a także we wzroście cen surowców czy paliwa i energii na rynku światowym. Do najważniejszych **przyczyn inflacji** można zaliczyć:

- niezrównoważony budżet państwa (wydatki z budżetu przewyższają wpływy),
- przeinwestowanie gospodarki (nadmierne rozwinięcie procesu inwestycyjnego finansowanego przez państwo),
- ingerencję państwa w politykę emisyjną banku centralnego, co prowadzi w rezultacie do nadmiernej ilości pieniądza,

- wadliwą strukturę gospodarki,
- wzrost cen podstawowych surowców energetycznych (powoduje to wzrost kosztów produkcji i wzrost cen),
- import inflacji (wraz ze wzrostem cen artykułów importowanych przez dany kraj następuje wzrost kosztów produkcji, a co za tym idzie – wzrost cen),
- długookresowe dodatnie saldo bilansu handlowego (nadwyżka eksportu nad importem),
- recesję gospodarczą (obniżenie wydajności pracy, a tym samym wzrost kosztów produkcji),
- monopolizację gospodarki (monopolisci mogą przenosić wzrost kosztów produkcji na cenę).

Skutki inflacji ponosi zarówno społeczeństwo, jak i gospodarka narodowa. Do skutków inflacji można zaliczyć zmniejszanie się dochodów osób pracujących i oszczędności ludzi, a także spadek wartości pieniądza, w wyniku czego ludzie pozbywają się gotówki i wybierają inne formy oszczędności oraz inwestują w dobra trwałe. Ponadto wzrost cen powoduje, że ludzie chętniej sięgają po tańsze zamienniki, powodując tym samym wzrost cen tych towarów, podnosi się również ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej oraz ma miejsce spadek innowacji i produktywności w przedsiębiorstwach, gdyż u przedsiębiorców zmniejsza się zainteresowanie kredytami. Negatywne skutki inflacji ponoszą zatem ludzie oszczędzający, banki, osoby pracujące i emeryci. Nieliczną grupą, która korzysta na inflacji, są: osoby, które zaciągają kredyty hipoteczne w okresie inflacji i spłacają je w pieniądzu mających mniejszą siłę nabywczą, osoby przewidujące wzrost cen i kupujące wcześniej po relatywnie niskich cenach, sprzedając później po cenach wyższych, oraz rząd, który dodrukowuje pieniądze i powiększa budżet przez zwiększenie podatków.

PRZECIWDZIAŁANIE INFLACJI

Ograniczenie inflacji lub przeciwdziałanie jej wystąpieniu wymaga odpowiedniej polityki państwa w zakresie kształtowania dochodów społeczeństwa, ograniczania deficytu budżetowego (polityka fiskalna), kontroli emisji pieniądza przez bank centralny i kreacji pieniądza kredytowego przez banki komercyjne (polityka monetarna).

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Inflacja” (<http://goo.gl/tqEXbm>),
- animowana prezentacja pt. „Inflacja” (<http://goo.gl/ROziDj>),
- animowana prezentacja pt. „Pożądaną poziom inflacji” (<http://goo.gl/FXjI8h>),
- animowana prezentacja pt. „Wpływ inflacji” (<http://goo.gl/Qv88da>).

WALUTY

Większość państw świata posiada lub posiadała w niedalekiej przeszłości własną **walutę narodową**, służącą do dokonywania płatności w obrębie danego kraju. W rzeczywistości tylko kilka z nich cieszy się ogromną popularnością i są wymieniane na rynku globalnym. Do tych najpopularniejszych na świecie należą: euro, dolary amerykańskie, jeny japońskie, funty szterlingi oraz franki szwajcarskie.

Kurs walutowy wskazuje, jaka jest cena danej waluty, wyrażona w innej walucie. Aktualne nominalne kursy walut można wyszukać np. na portalach ekonomicznych lub na stronach banków i kantorów internetowych. Kurs walutowy może ulegać znacznym wahaniom. Tempo wzrostu gospodarki, poziom stóp procentowych i poziom inflacji to tzw. fundamentalne czynniki wpływające na kurs waluty. Ale praktyka pokazuje, że psychologia rynku walutowego jest bardzo złożona – często do znacznych wahań kursu dochodzi w oderwaniu od czynników fundamentalnych. Poza tym w krótkim terminie rynki gospodarcze rządzą się własnymi prawami. Również kataklizmy i klęski żywiołowe nie należą do czynników łatwo przewidywalnych.

Mechanizm wymiany walut po odpowiednich kursach wymiany umożliwia dokonywanie płatności w obrębie konkretnego kraju, a także realizację transakcji w handlu zagranicznym.

KURS REALNY

Efektywny realny kurs walutowy jest średnią kursów walutowych obliczonych względem każdego kraju – partnera handlowego, przy czym **realny kurs walutowy** oznacza koszt dóbr zagranicznych, wyrażony w dobrach krajowych, określony jako nominalny kurs walutowy, uwzględniający ceny krajowe i zagraniczne.

Materiały pomocnicze:

- animowana prezentacja pt. „Rynek walutowy bez tajemnic” (<http://goo.gl/qrV2Sr>),
- filmik edukacyjny pt. „Kurs walutowy” (<http://goo.gl/zU2Dvh>),
- animowana prezentacja pt. „Kurs walutowy” (<http://goo.gl/1wExFP>),
- filmik edukacyjny pt. „Banknoty i monety euro” (<http://goo.gl/shh0Wd>),
- animowana prezentacja pt. „Rezerwy walutowe” (<http://goo.gl/XjSGi7>).

KONIUNKTURA GOSPODARCZA

Tempo wzrostu gospodarczego podlega wahaniom ze względu na to, że procesy gospodarcze nie przebiegają w sposób zrównoważony.

Recesja to termin stosowany do określenia pierwszej fazy cyklu gospodarczego, w której zmniejszenie stopnia aktywności gospodarczej przejawia się w obniżeniu tempa wzrostu produktu krajowego brutto (PKB) w porównaniu z poprzednim okresem i dochodzi do zahamowania wzrostu gospodarczego. Na dalszym etapie następuje bezwzględny spadek rozmiarów produkcji, a w konsekwencji produktu krajowego brutto, określane mianem **kryzysu**. Obniżaniu się tempa wzrostu PKB w fazie recesji towarzyszą zazwyczaj: niższy poziom wydajności pracy, zahamowanie wzrostu lub nawet obniżenie realnych płac, zysków i innych dochodów społeczeństwa, zmniejszenie tempa wzrostu lub też spadek nakładów inwestycyjnych, zahamowanie wzrostu cen oraz wzrost bezrobocia. Przyczyny recesji mogą być różne. Do najczęstszych powodów powstawania recesji zalicza się złą politykę pieniężną i nadmierną lub niedostateczną ingerencję państwa w gospodarkę, a w szczególności w system finansowy. Z reguły również wojny i poważne kataklizmy powodują duże zawirowania ekonomiczne i niekiedy długotrwałe osłabienie gospodarki.

Dobrą koniunkturą w gospodarce jest splot okoliczności wywierających znaczny, pozytywny wpływ na warunki ekonomiczne. Pojęcie to oznacza stan aktywności gospodarczej, charakteryzowany poprzez całokształt zmieniających się w czasie wskaźników życia gospodarczego, takich jak: PKB, ceny, płace czy zatrudnienie.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Kryzys” (<http://goo.gl/XBQNAf>),
- filmik edukacyjny pt. „Cykl koniunkturalny” (<http://goo.gl/e0ZsNU>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Czym jest inflacja, czym się ją mierzy i jakie rozróżniamy jej rodzaje?
2. Wymień najpowszechniejsze waluty na świecie. Wyjaśnij wpływ kursu waluty na gospodarkę krajową i handel zagraniczny.
3. Scharakteryzuj zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce.

1. Podaj i omów sposoby przeciwdziałania inflacji.
2. Dokonaj analizy stopy inflacji Polski w ostatnich latach.

3. W jaki sposób oblicza się kurs realny? Oblicz kurs realny dolara, którego nominalny kurs walutowy wynosi 3,16 zł.
4. Wymień i omów procesy, które wpływają na kursy walut.
5. Przedstaw i omów idealny cykl koniunkturalny.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Zaproponuj swoją nazwę inflacji:
.....
2. Zagraj w grę pt. „Inflacja” – <http://goo.gl/aCquMH>.
3. Jaka jest aktualna wysokość inflacji?
.....
4. Masz do dyspozycji 1500 zł. Planujesz zakup nowego laptopa. Uzupełnij tabelę o wybrany model i dokładnie sprawdź jego cenę oraz parametry. Po miesiącu przejdź do trzeciej kolumny tabeli i porównaj cenę wybranego laptopa oraz jego konfigurację.

	Data:	Data:
Laptop	Cena:	Cena:
	Parametry:	Parametry:

5. Ile wynosi stopa procentowa dla:
Bochenka chleba: .....
Litra mleka: .....
Tabliczki czekolady: .....
Litra coca-coli: .....
6. Wymień po dwie grupy społeczne, które tracą i zyskują na inflacji:

ZYSK	STRATA
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>

7. Zagraj w grę pt. „Banknotówka” – <http://goo.gl/YwCcGV>.
8. Rozszyfruj poniższe symbole walut:
EUR: .....
PLN: .....
CHF: .....
GBP: .....
USD: .....
JPY: .....

9. Ułóż puzzle pt. „Jeny, mam w kawałkach Jeny” – <http://goo.gl/6fN4pj>.
10. Zagraj w grę pt. „Łapacz Zawodowiec” – <http://goo.gl/Sy9VYG>.
11. Jaką walutą można zapłacić w Turcji?
.....
12. Zagraj w grę pt. „Pociąg do Europy” – <http://goo.gl/MfLZgZ>.
13. Ile wynoszą obecne kursy poniższych walut?
1 euro: .....
1 dolara: .....
1 jena:.....
1 franka szwajcarskiego: .....
14. Czy za kwotę 200 000 zł w wybranych krajach, w przeliczeniu na walutę narodową, można kupić nowe dwupokojowe mieszkanie?
Niemcy: .....
Australia: .....
Wielka Brytania: .....
Grecja: .....
USA: .....
Japonia: .....
15. Porównaj kursy zakupu i sprzedaży euro w zależności od rodzaju kantoru:

	Bank	Kantor stacjonarny	Kantor internetowy
Kupno			
Sprzedaż			

16. Czy powódź lub susza wpływają na kurs waluty narodowej? Odpowiedź uzasadnij:
 .....
 .....
 .....
17. Podaj, ile nominalnie w rodzimej walucie kosztuje nowy samochód, a ile w przeliczeniu na złotówki:

18. Kiedy opłaca się kupować wycieczki zagraniczne – gdy kurs złotówki jest wysoki czy niski w stosunku do zagranicznej waluty?

Odpowiedź: .....

Uzasadnienie: .....

.....

19. Zaprojektuj emotikonę charakteryzującą kryzys i recesję:

Kryzys:

Recesja:

20. Posiłkując się danymi statystycznymi, odpowiedz, w jakiej aktualnie kondycji jest koniunktura konsumencka?

.....

1. Zaprojektuj infografikę „Uwaga, inflacja!”:

2. Zagraj w grę pt. „Sterowiec inflacyjny” – <http://goo.gl/K56IUz>.

3. Zaprezentuj na wykresie poziom stóp procentowych na przestrzeni ostatnich 10 lat i odpowiedz, jaką mają one tendencję – spadkową, niżkową czy równowagi?

Tendencja: .....

4. Zagraj w grę pt. „Golf bankiera” – <http://goo.gl/xDd6Zj>.

5. W którym roku w Polsce miała miejsce hiperinflacja?

.....

6. Czym jest deflacja i kiedy ostatnio miała ona miejsce na świecie?

.....

.....

.....

7. Zagraj w grę pt. „Skarbnik” – <http://goo.gl/ld8PbW>.
8. Ułóż puzzle pt. „Monet >>Stos<<” – <http://goo.gl/LN8OJC>.
9. Którą walutę najbardziej opłaca się zabrać do Turcji? Odpowiedź uzasadnij:
Odpowiedź: .....
Uzasadnienie: .....
.....
.....
10. Zagraj w grę pt. „Euro stolarz” – <http://goo.gl/GlwXRC>.
11. Oblicz, ile wynosi realny kurs:
Dolara: .....
Obliczenia:

Euro: .....
Obliczenia:

Jena: .....
Obliczenia:
12. Wyjaśnij, jak wojna w jednym z krajów będącym potentatem naftowym wpłynie na kursy walut na świecie?
.....
.....
.....
.....
.....
.....
13. Zagraj w grę pt. „Walutowy wąż” – <http://goo.gl/mmeM6P>.
14. Gdybyś był importerem z Chin, zależałoby Ci na słabej czy na mocnej polskiej walucie? Odpowiedź uzasadnij:
.....
.....
.....
15. Wyjaśnij pojęcia:
Deprecjacja: .....
Aprecjacja: .....
16. W jakiej fazie cyklu koniunkturalnego znajduje się obecnie Polska i dlaczego?
.....
.....
.....
.....
.....

5. Oręż polityki pieniężnej

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest polityka pieniężna państwa i jakie są jej narzędzia?
- ✓ Czym są operacje repo oraz reverse repo?
- ✓ Jakie są cele restrykcyjnej i ekspansywnej polityki pieniężnej?

POLITYKA PIENIĘŻNA

Polityka pieniężna (inaczej **polityka monetarna**) to systematyczne działania mające na celu zapewnienie stabilności cen. Zadaniem polityki pieniężnej jest więc zapewnienie odpowiedniej ilości pieniędzy na rynku. Stabilność cen jest niezbędna do zbudowania trwałych fundamentów długofalowego wzrostu gospodarczego i jest ściśle powiązana z utrzymaniem inflacji na niskim poziomie.

Politykę pieniężną państwa w Polsce realizuje Narodowy Bank Polski. Głównymi narzędziami, które stosuje bank centralny, realizując politykę pieniężną, są: stopy procentowe, rezerwy obowiązkowe i operacje otwartego rynku. Wykorzystywany przez NBP zestaw instrumentów polityki pieniężnej pozwala na kształtowanie rynkowych stóp procentowych. Stopy rynku pieniężnego mają wpływ na oprocentowanie kredytów i depozytów w bankach komercyjnych, a co za tym idzie – na rozmiary kredytu, popyt w gospodarce i stopę inflacji.

NARZĘDZIA

Stopa procentowa jest to rynkowy koszt kapitału – albo inaczej cena, którą płaci się za pożyczanie kapitału na określony czas. Koszt ten wyraża się zazwyczaj jako procent od pożyczanej sumy, mierzony w ujęciu rocznym. Pożyczka taka może mieć charakter kredytu lub zakupu obligacji wyemitowanych przez potrzebującą kapitału instytucję. Stopy procentowe są niezwykle istotne dla funkcjonowania gospodarki, ponieważ ich poziom wpływa na wiele podejmowanych decyzji. Wysokie stopy procentowe zniechęcają do robienia zakupów na kredyt – w obawie, że konsument nie będzie w stanie spłacić raty kredytu lub koszty spłaty będą bardzo wysokie – a poza tym utrudniają przedsiębiorstwom finansowanie bieżących kosztów działalności (kredyt obrotowy). Oprócz wpływu na decyzje gospodarstw domowych stopy procentowe oddziałują także na decyzje firm w sprawie inwestycji. Z drugiej strony, wysokie stopy procentowe zachęcają do oszczędzania. Poziom stóp procentowych oddziałuje więc na kondycję gospodarki. Generalnie rzecz biorąc, im wyższe stopy procentowe na rynku, tym niższy popyt w gospodarce. Stopa procentowa kształtuje się na rynku jako cena, która równoważy dostępne oszczędności z popytem na kredyty. Jeśli popyt na kredyt jest większy od dostępnych oszczędności, to stopa procentowa rośnie. Na poziom rynkowych stóp procentowych może również wpływać bank centralny poprzez politykę pieniężną: wzrost podaży pieniądza obniża, a spadek – zwiększa stopy procentowe na rynku.

Bank centralny nakłada na banki obowiązek utrzymywania **rezerwy obowiązkowej** – minimalna relacja wartości rezerw gotówkowych do depozytów. Jest ona utrzymywana na rachunkach w NBP. Rezerwa ma na celu łagodzenie wpływu bieżących zmian płynności sektora bankowego na stopy procentowe na rynku międzybankowym. Służy również ograniczaniu nadpłynności banków. Podwyższenie rezerwy obowiązkowej przez bank centralny zmniejsza możliwości udzielania kredytów przez banki komercyjne, a zatem ogranicza podaż pieniądza, natomiast obniżenie tej stopy zwiększa podaż pieniądza.

Operacje otwartego rynku są jednym z najważniejszych sposobów prowadzenia polityki pieniężnej. Są to transakcje dokonywane z inicjatywy banku centralnego z bankami komercyjnymi. Obejmują one warunkową i bezwarunkową sprzedaż lub kupno papierów wartościowych

lub dewiz, a także emisje własnych papierów dłużnych banku centralnego. Operacje otwartego rynku są sposobem kontrolowania przez bank centralny ilości pieniądza w gospodarce. Jest to instrument, za pośrednictwem którego bank centralny kontroluje też stopy procentowe. Kiedy bank centralny skupuje bony skarbowe albo obligacje, płacąc za nie, emituje pieniądź. W rezultacie zwiększają się depozyty banków komercyjnych w banku centralnym (ich rezerwy), a więc zwiększa się ilość pieniądza w gospodarce, a rynkowe stopy procentowe spadają. Odwrotnie dzieje się w przypadku sprzedaży bonów skarbowych przez bank centralny – wtedy ilość pieniądza w gospodarce kurczy się, a rynkowe stopy procentowe podnoszą się. Operacje otwartego rynku równoważą popyt i podaż środków utrzymywanych przez banki komercyjne w banku centralnym. Dzięki temu bank centralny wpływa na poziom krótkoterminowych stóp procentowych na rynku międzybankowym.

Przewagą operacji otwartego rynku nad innymi formami prowadzenia polityki pieniężnej jest dokładna kontrola banku centralnego nad ilością pieniądza. Operacje te są zatem elastyczne i precyzyjne. Można je prowadzić na małą albo dużą skalę i łatwo dokonać korekty w przypadku błędu.

W przypadku prowadzenia przez NBP podstawowych operacji otwartego rynku z 7-dniowym terminem zapadalności może dochodzić do znacznych wahań najkrótszych, zwłaszcza jednodniowych, stóp rynku międzybankowego. Łagodzeniu tych wahań służą **operacje kredytowo-depozytowe**, prowadzone z bankami komercyjnymi z ich inicjatywy: kredyt lombardowy oraz lokaty terminowe banków w NBP (depozyt na koniec dnia). Operacje kredytowo-depozytowe NBP wpływają na wysokość stóp procentowych na rynku pieniężnym, których górną granicę stanowi oprocentowanie kredytu lombardowego, a dolną – oprocentowanie depozytu w NBP. NBP udziela bankom kredytu lombardowego pod zastaw skarbowych papierów wartościowych. Kredyt ten umożliwia im pokrywanie krótkookresowych niedoborów płynności. Narodowy Bank Polski oferuje też bankom możliwość składania krótkookresowego (jednodniowego) depozytu w banku centralnym. Lokaty przyjmowane są do końca dnia operacyjnego, a zwrot kwoty depozytu wraz z należnymi odsetkami następuje w kolejnym dniu operacyjnym. Lokaty terminowe w NBP pozwalają bankom komercyjnym na zagospodarowanie nadwyżek płynnych środków. W efekcie przeciwdziałają spadkowi krótkookresowych stóp na rynku międzybankowym poniżej stopy depozytowej.

OPERACJE REPO I REVERSE REPO

Repo – skrót od ang. *repurchase agreement* – umowa odkupu. Jest to operacja warunkowej sprzedaży, polegająca na zakupie przez bank centralny od banków komercyjnych papierów wartościowych, zobowiązująca je jednocześnie do odkupienia tych papierów po określonej cenie i w określonym terminie.

Reverse repo to operacja polegająca na sprzedaży przez bank centralny papierów wartościowych bankom komercyjnym, przy czym bank centralny ma zagwarantowane prawo ich wykupu w określonym terminie i określonym czasie.

POLITYKA RESTRYKCYJNA I EKSPANSYWNA

Działania banku centralnego w ramach celów polityki pieniężnej można podzielić na restrykcyjne i ekspansywne.

Celem **polityki restrykcyjnej** (twardej, drogiego pieniądza) jest zmniejszanie podaży pieniądza poprzez sprzedaż papierów wartościowych na otwartym rynku, podwyższanie stóp procentowych i zmiany poziomu rezerw obowiązkowych. Jest to polityka antyinflacyjna.

Celem **polityki ekspansywnej** (miękkiej, taniego pieniądza) jest zwiększanie podaży pieniądza poprzez zakup papierów wartościowych na otwartym rynku, obniżanie stóp procentowych i obniżanie poziomu rezerw obowiązkowych.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Polityka pieniężna” (<http://goo.gl/ofWFbQ>),
- animowana prezentacja pt. „Zjawisko inflacji” (<http://goo.gl/zShu3R>),
- filmik edukacyjny pt. „Stabilność pieniądza” (<http://goo.gl/Z8qR67>),
- filmik edukacyjny pt. „Stopa procentowa” (<http://goo.gl/gaJyVN>),
- animowana prezentacja pt. „Stopy procentowe a inflacja” (<http://goo.gl/IMpD81>),
- animowana prezentacja pt. „Rezerwa rewaluacyjna” (<http://goo.gl/ZG6vnF>),
- animowana prezentacja pt. „Bankowy fundusz gwarancyjny” (<http://goo.gl/7KBozv>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Scharakteryzuj narzędzia polityki pieniężnej.
2. Podaj i omów cele restrykcyjnej i ekspansywnej polityki pieniężnej państwa.

1. Wyjaśnij pojęcia operacji warunkowej sprzedaży „repo” oraz „reverse repo”.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozwiń skrót:
RPP: .....
2. Ile aktualnie wynoszą stopy procentowe w Polsce?
.....
3. Podaj aktualną wysokość stopy referencyjnej NBP:
.....
4. Jaka jest aktualna wysokość stopy lombardowej? Kto w Polsce określa jej wysokość?
Stopa: .....
Organ: .....
5. Uzupełnij tabelę strzałką górem w górę lub w dół w zależności od wpływu typu polityki pieniężnej państwa:

	Podaż pieniądza	Stopy procentowe	Rezerwa obowiązkowa
Polityka ekspansywna			
Polityka restrykcyjna			

6. Zaprojektuj logo dla polityki twardego i miękkiego pieniądza:

1. Zagraj w grę pt. „Polityka pieniężna” – <http://goo.gl/rWJNC2>.
2. Wyszukaj informacje o wysokości oprocentowania kredytu hipotecznego we frankach szwajcarskich. Jaką jego część stanowi zagraniczna stopa referencyjna?

.....

6. Być wróżbitą fajna rzecz

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest globalizacja, jakie są jej cechy, zalety i wady?
- ✓ Największe centra finansowe i gospodarcze świata.

GLOBALIZACJA

Globalizacja to proces prowadzący do coraz większej współzależności i integracji społecznej, kulturowej i gospodarczej, dążący do tworzenia jednej światowej gospodarki.

Bardzo istotną cechą globalizacji jest jej wielowymiarowość i wieloaspektowość. Globalizacja oddziałuje na płaszczyźnie gospodarczej, politycznej, społeczno-kulturowej, naukowo-technologicznej i informacyjno-komunikacyjnej.

Globalizacja ma swoich zwolenników i przeciwników. Jednoznaczna jej ocena jest niemożliwa ze względu na złożoność tego zjawiska. Zawsze da się znaleźć zarówno pozytywne, jak i negatywne przykłady wpływu globalizacji na różne aspekty życia.

Do zalet globalizacji można zaliczyć:

- ❖ szybszy rozwój gospodarczy państw,
- ❖ podniesienie poziomu życia,
- ❖ współpracę międzynarodową na wielu płaszczyznach,
- ❖ integrację polityczną,
- ❖ łatwy przepływ towarów i usług oraz czynników wytwórczych,
- ❖ spadek cen towarów na skutek zwiększonej konkurencji na rynku,
- ❖ obniżanie kosztów masowej produkcji,
- ❖ wzrost tolerancji dla odmiennych poglądów i obyczajów,
- ❖ podnoszenie kwalifikacji zawodowych pracowników wyjeżdżających za granicę,
- ❖ wzrost świadomości ludzi na temat zachodzących w świecie procesów,
- ❖ transfer nowoczesnych technologii,
- ❖ szybszy przepływ wiedzy.

Jako wady globalizacji wymienia się:

- ❖ marginalizowanie społeczeństw i krajów ubogich,
- ❖ zacieranie się różnorodności kulturowej świata,
- ❖ ujednolicenie zachowań konsumenckich,
- ❖ ograniczenia w podejmowaniu decyzji krajów należących do organizacji międzynarodowych,
- ❖ zmonopolizowanie rynków,
- ❖ przenoszenie produkcji do krajów o tańszej sile roboczej,
- ❖ ograniczenie wpływu krajów na gospodarke narodową.

CENTRA FINANSOWE I GOSPODARCZE

W dobie postępującej globalizacji dochodzi do powstawania ośrodków koncentracji ludności, handlu, przemysłu, transportu i finansów.

Niemal na każdym kontynencie funkcjonują obecnie potężne aglomeracje, z których kontrolowane jest życie gospodarcze regionu. Do najbardziej rozwiniętych gospodarczo krajów zalicza się:

1. Stany Zjednoczone,
2. Japonię,
3. kraje Unii Europejskiej.

Natomiast liderami wśród centrów finansowych na świecie są:

1. **Londyn** – od lat utrzymujący najwyższą pozycję w tym rankingu,
2. **Nowy Jork** – największe miasto w Stanach Zjednoczonych i zarazem największa metropolia na świecie pod względem powierzchni,
3. **Hongkong** – od wielu lat pełniący funkcję jednego ze światowych centrów handlowo-finansowych.

Warszawa aktualnie zajmuje 63. miejsce (na 79 pozycji) w notowaniach największych centrów finansowych świata.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Globalizacja” (<http://goo.gl/KAjcoa>),
- e-lekcja pt. „Wpływ globalizacji na gospodarkę Polski” (<http://goo.gl/uYzUaa>),
- animowana prezentacja pt. „Handel międzynarodowy” (<http://goo.gl/pQw5Lt>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Czym jest globalizacja? Wymień jej cechy i podaj przykłady dobrych i złych skutków globalizacji.
2. Czym jest globalizacja? Podaj przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji.
3. Przybliż aktualne tendencje i zmiany w gospodarce świata i Polski. Na którym miejscu znajduje się polska gospodarka na tle Europy?
4. Podaj największe obecnie centra finansowe i gospodarcze na świecie i określ, jakie czynniki wpływają na to, że właśnie one są na tak wysokich miejscach w rankingach.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Istota globalizacji” – <http://goo.gl/vY7W2Z>.
2. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Płaszczyzny globalizacji” – <http://goo.gl/bMRkGi>.
3. Podaj po 2 przykłady przejawów globalizacji w różnych obszarach życia:

Gospodarka	Polityka	Technologie	Kultura

4. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Czynniki wpływające na proces globalizacji” – <http://goo.gl/p3rOje>.
5. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Szanse i zagrożenia globalizacji w Polsce” – <http://goo.gl/cgoaHc>.
6. Zaplanuj trzy podstawowe posiłki światowego konsumenta:
Śniadanie: .....
Obiad: .....
Kolacja: .....
7. Co jest najpowszechniejszym fast foodem na świecie?
 .....

8. Wymień 3 inwestycje w najbliższej okolicy, współfinansowane ze środków Unii Europejskiej:
1. ....
  2. ....
  3. ....
9. Narysuj globalnego konsumenta – jedną jego połowę przez pryzmat pozytywnego wpływu globalizacji na poziom życia ludzi, a drugą przez pryzmat negatywnego wpływu globalizacji:

10. Wymień symbole narodowe Polski:

.....
.....

11. Podaj największych światowych producentów:

OBUWIA	ZEGARKÓW	TELEFONÓW KOMÓRKOWYCH	SAMOCODÓW
WINA	KOMPUTERÓW		

12. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Co to jest handel zagraniczny?” – <http://goo.gl/4iadlu>.
13. Wymień kto jest największym importerem, a kto największym eksporterem na świecie:
- Importer:** .....
- Eksporter:** .....
14. Partnerami handlowymi Polski są:
- .....

15. Co Polska głównie eksportuje, a co importuje?

Eksport: .....

Import: .....

16. Wymień 3 międzynarodowe organizacje gospodarcze:

1. ....

2. ....

3. ....

17. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Podział gospodarczy świata” – <http://goo.gl/WNsFjQ>.

18. Uzupełnij tabelę o kraje produkujące w rankingu biednych i bogatych:

KRAJE BIEDNE	KRAJE BOGATE
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>

1. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Postawy wobec globalizacji” – <http://goo.gl/dHdtXN>.

2. Ile wynosi indeks globalizacji Polski?

.....

3. Gdzie odbyła się ostatnia duża demonstracja na świecie przeciwko globalizacji?

.....

4. Zaprojektuj infografikę z przekazem „Jestem Polakiem”:

5. Gdzie jest największe skupisko polonii na świecie?

.....

6. Wymień 3 największe mniejszości narodowe w Polsce:

1. ....

2. ....

3. ....

7. Uzupełnij tabelę o 2 stereotypy dla wybranych narodów:

NIEMCY	
IRLANDCZYCY	
GRECY	
WŁOSI	
POLACY	

8. Podaj 3 powiedzenia z Polakami i innymi narodami w treści:

1. ....
2. ....
3. ....

9. Wymień 3 kraje, w przypadku których można przekroczyć granicę, mając przy sobie tylko:

Paszport:

1. ....
2. ....
3. ....

Dowód osobisty:

1. ....
2. ....
3. ....

10. Ile wynosi aktualny budżet dotacji unijnych w Polsce?

.....

11. Wymień 3 programy unijne w Polsce:

1. ....
2. ....
3. ....

12. Które kraje tworzą strefę euro?

.....
.....
.....

13. Przedstaw na wykresie słupkowym wartość importu i eksportu Polski:

IMPORT:

EKSPORT:

14. Czym jest embargo?

.....
.....

15. Przypisz centra finansowe i gospodarcze do zdjęć przedstawiających charakterystyczne miejsca miast:

.....

.....

.....

16. Gdzie obecnie stacjonują na misjach zagranicznych polskie wojska?

.....
.....

Test sprawdzający z działu „Państwo, gospodarka”

1. Który z wydatków NIE powinien być finansowany z kieszeni obywatela?
  - A. Usługi medyczne.
  - B. Edukacja do 18. roku życia.
  - C. Benzyna do samochodu.
  - D. Bilet do kina.
2. Redystrybucyjna funkcja państwa polega na:
  - A. Podejmowaniu działań sprzyjających optymalnej alokacji zasobów gospodarczych.
  - B. Różnicowaniu konkurencji rynkowej.
  - C. Podejmowaniu działań utrzymujących równowagę w gospodarce.
  - D. Działaniach prowadzących do niwelowania zbyt dużych różnic dochodowych i majątkowych.
3. Które rozwinięcie skrótu PKB jest prawidłowe?
  - A. Produkt Krajowy Brutto.
  - B. Przychód Kwalifikowanego Bezrobocia.
  - C. Produkt Krajowy Bezrobocia.
  - D. Przychód Krajowy Brutto.
4. Długofalowy proces przemian dokonujących się w gospodarce i długotrwały wzrost gospodarczy obejmujący zmiany nie tylko ilościowe, ale również jakościowe nazywamy:
  - A. Cyklem koniunkturalnym.
  - B. Boomem gospodarczym.
  - C. Stabilizacją wzrostu gospodarczego.
  - D. Rozwojem gospodarczym.
5. Głównym źródłem dochodów państwa są:
  - A. Podatki.
  - B. Składki ZUS.
  - C. Mandaty.
  - D. Opłaty administracyjne.
6. Dług publiczny w Polsce ma tendencję:
  - A. Wzrostową.
  - B. Do równowagi.
  - C. Spadkową.
  - D. Wahadłową.
7. Inflacją nazywamy:
  - A. Wzrost wartości pieniądza w wyniku procesu wzrostu ogólnego poziomu cen towarów i usług.
  - B. Prawo popytu i podaży.
  - C. Spadek kurs walut.
  - D. Spadek wartości pieniądza w wyniku procesu wzrostu ogólnego poziomu cen towarów i usług.

8. Wspólną walutą Unii Europejskiej jest:
- A. Euro.
  - B. Dolar.
  - C. Funt.
  - D. CHF.
9. Podstawowym celem polityki pieniężnej jest:
- A. Prowadzenie operacji otwartego rynku.
  - B. Utrzymanie stabilnego poziomu cen.
  - C. Wzrost gospodarczy.
  - D. Utrzymanie zróżnicowania poziomu cen.
10. Narzędziem polityki pieniężnej państwa NIE są:
- A. Stopy procentowe.
  - B. Inflacje popytowe.
  - C. Rezerwy obowiązkowe.
  - D. Operacje otwartego rynku.
11. Proces prowadzący do coraz większej współzależności i integracji społecznej, kulturowej i gospodarczej, dążący do tworzenia jednej światowej gospodarki, nazywamy:
- A. Konsumpcją.
  - B. Ubożeniem.
  - C. Konkurencją.
  - D. Globalizacją.
12. Jednym z największych centrów gospodarczych i finansowych na świecie jest:
- A. Hongkong.
  - B. Waszyngton.
  - C. Frankfurt.
  - D. Warszawa.

Sprawdź poprawność swoich rozwiązań w kluczu odpowiedzi znajdującym się na końcu książki.

Dział V Przedsiębiorstwo

1. Dobry plan to połowa sukcesu

NaCoBeZU

✓ Czym jest biznesplan, do czego może służyć i jak się go buduje?

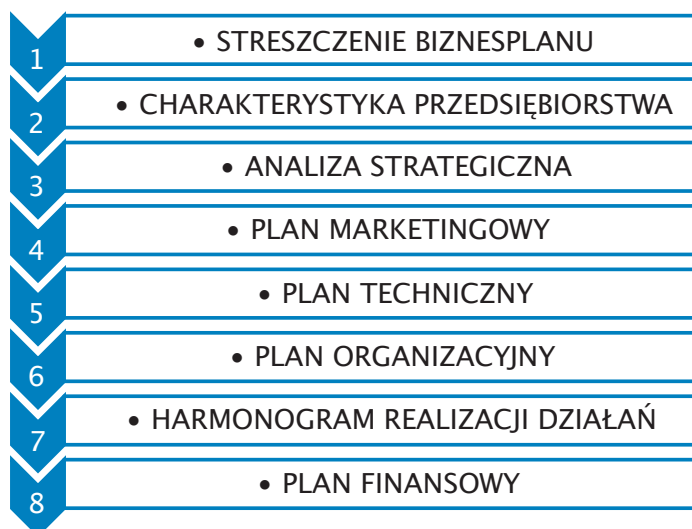

✓ Analiza finansowa przedsiębiorstwa.

BIZNESPLAN

Podstawą sukcesu działalności gospodarczej jest dobry pomysł na biznes, a do osiągnięcia celu niezbędny jest dobry plan jego realizacji. Narzędziem pomocnym zarówno przy podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej, jak i przy jej prowadzeniu, a także przy podejmowaniu działań w nowych obszarach działalności (potrzeby wewnętrzne firmy) i pozyskiwaniu kapitału na działalność przedsiębiorstwa (potrzeby zewnętrzne) jest **biznesplan**. Biznesplan to dokument, który zawiera cele działalności firmy oraz sposoby ich realizacji, z uwzględnieniem uwarunkowań finansowych, marketingowych, organizacyjnych i technologicznych.

Struktura biznesplanu zależy zarówno od jego przeznaczenia, jak i od profilu działalności firmy, dla której jest on tworzony. W każdym biznesplanie można jednak wyróżnić pewne elementy niezbędne i uniwersalne.

Streszczenie biznesplanu można porównać do rozbudowanego spisu treści. Piszemy je na końcu, gdy cały biznesplan jest już gotowy. Dopiero bowiem gdy wszystkie elementy będą dopięte na ostatni guzik, będziemy w stanie napisać streszczenie, które będzie rzeczowe, sensowne i będzie zawierać wszystkie najistotniejsze informacje z poszczególnych części biznesplanu.

Część biznesplanu poświęcona **ogólnej charakterystyce przedsiębiorstwa** jest bardzo ważna, gdyż jest czytana (np. przez potencjalnych inwestorów lub instytucję przyznającą środki na dofinansowanie) na samym początku i często od jej zawartości, od tego, czy jest interesująca, zależy, czy odbiorca przeczyta dalszą część biznesplanu (zwłaszcza gdy o pozyskanie

inwestora stara się kilka konkurencyjnych firm). W części tej należy zaprezentować firmę, a informacje tu zawarte powinny obejmować m.in.:

- określenie misji, wizji i podstawowych celów działalności firmy,
- określenie nazwy i zaprezentowanie logo firmy,
- wskazanie formy organizacyjno-prawnej, w jakiej będzie działać firma,
- zaprezentowanie podstawowych danych o właścicielach i personelu firmy,
- określenie lokalizacji firmy oraz przedmiotu i obszaru jej działania.

W części biznesplanu dotyczącej **analizy strategicznej** analizuje się przyjętą strategię działania firmy. Pierwszym krokiem w realizacji tego celu jest dokonanie analizy SWOT, pozwalającej na ocenę wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, jakie będą wpływały na prowadzoną działalność. Po jej dokonaniu przystępuje się do określenia przewidywanych możliwości rozwoju działalności w przyszłości. Ostatnim etapem analizy strategicznej jest opisanie strategii pozyskiwania inwestorów, czyli zastanowienie się, z jakich źródeł zewnętrznych można będzie skorzystać, by osiągnąć obecne i przyszłe cele, oraz w jaki sposób owe środki pozyskać.

Analiza rynku w kontekście planowanych działań marketingowych to jedna z najważniejszych części biznesplanu, gdyż świadczy o orientacji w sytuacji rynkowej (analiza konkurencji), tendencjach, które występują na rynku, potrzebach i preferencjach nabywców, a także wielkości, pozycji i ofercie konkurencji. Odpowiednie rozeznanie pozwala na przygotowanie stosownego **planu działań marketingowych** – opisującego rodzaj świadczonych usług lub sprzedawanych towarów, stosowaną politykę cenową, metody sprzedaży i dystrybucji produktów lub usług, a także zastosowane działania promocyjne.

Plan techniczny działalności powinien się odnosić do zagadnień związanych z wyprodukowaniem samego towaru czy świadczeniem usługi. Osobę czy firmę, której przedstawia się biznesplan, powinno się przekonać, że jest się w stanie wyprodukować dany wyrób czy wyświadczyć planowaną usługę. W tej części dokumentu należy wskazać, jakie zakłada się źródła finansowania planowanej inwestycji, co będzie zawierała dana inwestycja, jak będzie przebiegał proces produkcji/świadczenia usługi i współpracy z dostawcami oraz jaki jest plan ilościowy.

W tej części biznesplanu, która jest poświęcona **planowanej strukturze organizacyjnej** firmy i preferowanemu stylowi zarządzania, należy uzasadnić przypisanie wybranych obowiązków do poszczególnych osób oraz plany zatrudnienia pracowników zewnętrznych. Trzeba przy tym wziąć pod uwagę zarówno kompetencje związane z zajmowanym stanowiskiem (tzw. kompetencje stanowiskowe), czyli wiedzę, umiejętności, doświadczenie, zachowanie, cechy osobowościowe, które pozwalają przypuszczać, że dana osoba będzie w stanie zrealizować powierzone jej zadania, jak i kompetencje organizacyjne, czyli takie, których oczekuje się od pracowników ze względu na wizję, misję, wartości i strategię firmy. Warto wskazać, czego się konkretnie oczekuje od osób, które planuje się zatrudnić, oraz określić preferowane kwalifikacje i doświadczenie w zakresie stanowisk, które będą obsadzone, a także strukturę wieku całego zespołu. Można tutaj również przedstawić planowane docelowe zatrudnienie, np. po trzech latach.

Harmonogram realizacji działań pomaga zaplanować krok po kroku działania związane z prowadzeniem firmy. Dzięki harmonogramowi łatwiej jest wdrażać poszczególne elementy i rozplanować w czasie zadania każdej osoby.

ANALIZA FINANSOWA

Analiza finansowa jest, obok analizy rynku, najważniejszą częścią biznesplanu. Wszystkie wyliczenia w niej zawarte powinny być oparte na realnych założeniach, by zarówno uwiarygodniały przedsięwzięcie, jak i stanowiły cenne wskazówki dla przedsiębiorcy przy podejmowaniu decyzji w trakcie realizacji przedsięwzięcia. Sumienne sporządzenie analizy finansowej

pomaga też w podjęciu decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej. Jej zadaniem jest spójne przedstawienie zależności w czasie pomiędzy uruchomieniem inwestycji, przychodami ze sprzedaży, zyskami a generowaną gotówką.

Analiza finansowa jest najtrudniejszą częścią biznesplanu, wymaga bowiem od sporządzającego niemałej wiedzy, umiejętności, wysiłku oraz czasu. Dominują w niej liczby, szacunki i wskaźniki. Przedsiębiorca rozpoczynający działalność sporządza analizę finansową pro forma, a więc bazując na danych prognozowanych.

Dobrze sporządzona analiza finansowa powinna odpowiedzieć na następujące podstawowe pytania:

1. Jakich nakładów wymaga przedsięwzięcie obecnie i w przyszłości?
2. Jakie są źródła finansowania przedsiębiorstwa (kapitał własny, kredyty itp.)?
3. Jakie są bieżące koszty działalności?
4. Jakie przychody będzie generowała firma i jaka będzie ich dynamika?
5. Kiedy i jakiej wielkości zyski wypracuje przedsiębiorstwo?
6. Jaka będzie stopa zwrotu z zainwestowanego kapitału?

Dogłębna analiza finansowa przedsięwzięcia może uchronić przed niepowodzeniem jeszcze na poziomie planowania oraz znacząco ograniczyć straty spowodowane nietrafną decyzją inwestycyjną.

Zawartość analizy finansowej będzie się różnić w zależności od celu jej przygotowania i przedsiębiorstwa, którego dotyczy. Inaczej będzie wyglądała w przypadku nowo założonego przedsiębiorstwa, a inaczej dla np. działającej od lat spółki akcyjnej. Inne wymogi obowiązują przy staraniu się o dotację ze środków europejskich, a inne przy wnioskowaniu o kredyt lub zawarcie umowy leasingowej. Bez względu jednak na wszystkie okoliczności analiza finansowa musi zawierać:

- bilans,
- rachunek zysków i strat,
- rachunek przepływów środków pieniężnych.

Bilans to zestawienie aktywów i pasywów przedsiębiorstwa. Aktywa jest to majątek przedsiębiorstwa, dzięki któremu osiąga ono zyski. Dzieli się je zazwyczaj na:

- ❖ aktywa trwałe (w tym: środki trwałe, wartości niematerialne i prawne, inwestycje długoterminowe) – czyli dobra, których okres użytkowania przekracza rok, a koszt nabycia lub wytworzenia to ponad 3,5 tys. zł,
- ❖ aktywa obrotowe (w tym: zapasy materiałów, towarów i wyrobów gotowych, środki pieniężne – gotówka i na rachunkach bankowych, należności) – czyli dobra, które w ciągu 12 miesięcy będą zamienione na gotówkę.

Pasywa to źródła finansowania przedsiębiorstwa, czyli te, za które majątek został zakupiony. Dzielimy je na:

- ❖ kapitał własny, czyli fundusze pochodzące od założycieli,
- ❖ zobowiązania długoterminowe, np. długoterminowe kredyty bankowe lub wyemitowane obligacje własne,
- ❖ zobowiązania bieżące, np. kredyty krótkoterminowe lub odroczone płatności.

W celu sporządzenia bilansu otwarcia należy określić kapitał niezbędny do rozpoczęcia działalności. Następnie trzeba znaleźć źródła finansowania kapitału początkowego (pasywa), uwzględniając przede wszystkim kapitał własny, a w drugiej kolejności możliwe do pozyskania środki zewnętrzne, tj. zobowiązania długo- i krótkoterminowe. Dane zestawiamy w tabeli i sprawdzamy, czy wszystkie pozycje aktywów mają swoje pokrycie po stronie pasywów. Zgodnie z zasadą równowagi bilansowej suma aktywów musi się równać sumie pasywów.

Rachunek zysków i strat to zestawienie przychodów i kosztów danego przedsiębiorstwa, czyli źródło informacji o dochodowości firmy. Zysk to dodatnia różnica między przychodami a kosztami ich uzyskania (różnica ujemna oznacza stratę). Można to zobrazować następująco:

1. Przychody ze sprzedaży – koszty uzyskania przychodu = zysk z działalności gospodarczej.
2. Zysk z działalności gospodarczej + zyski nadzwyczajne (np. różnice kursowe) – straty nadzwyczajne (np. przedwczesnie zlikwidowany majątek trwały) = zysk brutto.
3. Zysk brutto – podatek dochodowy = zysk netto.

Zysk netto jest tą częścią zysku brutto, która pozwala przedsiębiorstwu rozwijać działalność oraz zaspokajać potrzeby własne. Zanim jednak te zyski zostaną osiągnięte, należy ponieść koszty. Określenie ich wielkości to kolejny etap analizy finansowej. Koszty można podzielić na:

- ❖ koszty stałe – ponoszone bez względu na wielkość produkcji (czynsz dzierżawny, wynagrodzenia i ich pochodne, amortyzacja, ubezpieczenie itp.),
- ❖ koszty zmienne – ulegające zmianie wraz ze zmianami w wielkości produkcji (np. koszt surowca czy półfabrykatów),
- ❖ koszty quasi-zmienne – częściowo stałe (tę część dodajemy do kosztów stałych), a częściowo zmienne (tę część dodajemy do kosztów zmiennych), np. wynagrodzenia za pracę w systemie akordowym.

Rachunek przepływów środków pieniężnych (cash flow) jest źródłem informacji o płynności finansowej przedsiębiorstwa. W odróżnieniu od rachunku zysków i strat przedstawia rzeczywiste wpływy i odpływy gotówki, a nie tylko zapisy księgowe. Rachunek przepływów środków pieniężnych jest tabelarycznym zestawieniem planowanych wpływów i wydatków (a co za tym idzie – zysków i strat), najczęściej w układzie miesięcznym w perspektywie 3-5 lat. Zwykle pierwszy rok ujmowany jest w układzie miesięcznym, zaś lata kolejne – kwartalnym. Cash flow jest narzędziem służącym, po pierwsze, określeniu momentów kryzysowych dla płynności finansowej, by móc z wyprzedzeniem przygotować się do nich, a po drugie – wychwyceniu okresów z nadmiarem gotówki, by móc je korzystnie ulokować.

Dodatkowo w analizie finansowej zamieszczonej w biznesplanie powinny się znaleźć:

- sprawozdania historyczne (nie dotyczy nowych firm),
- źródła finansowania działalności,
- analiza prognozy rentowności,
- stopa zwrotu zainwestowanego kapitału,
- obecne i przyszłe zapotrzebowanie na kapitał,
- założenia, na bazie których przedstawiono prognozy.

Poszczególne części analizy finansowej powinny być prognozowane na okres 3-5 lat. Ważne jest, aby prognozy przekraczały co najmniej o rok moment osiągnięcia prognozy rentowności. Najczęściej sporządza się szczegółowy plan finansowy na pierwsze 2 lata (w ujęciu miesięcznym lub kwartalnym), a następnie plany roczne.

Zarówno przy sporządzaniu analizy finansowej, jak i pisaniu całego biznesplanu warto posilić się szeroko dostępnymi na rynku poradnikami i publikacjami na ten temat (w wersji tradycyjnej – drukowanej oraz elektronicznej – na nośnikach lub w Internecie). Można skorzystać także z oprogramowania do planowania biznesowego lub z pomocy firm i doradców, specjalizujących się w pisaniu biznesplanów dla przedsiębiorców.

Materiały pomocnicze:

- film edukacyjny pt. „10 kroków do sukcesu” (www.imkp.paip.pl),
- filmik edukacyjny pt. „Ryzyko” (<http://goo.gl/lwuhLo>),
- filmik edukacyjny pt. „Biznesplan” (<http://goo.gl/zl55j9>),

- filmik edukacyjny pt. „Marketing” (<http://goo.gl/4yAR83>),
- animowana prezentacja pt. „Marketing” (<http://goo.gl/u3AHpY>),
- filmik edukacyjny pt. „Marka” (<http://goo.gl/iARjUR>),
- animowana prezentacja pt. „Cash flow” (<http://goo.gl/ogmxBJ>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

7. Przedstaw cele działania przedsiębiorstwa z branży turystycznej oraz omów sposoby ich realizacji.
8. Wskaż cele działania przedsiębiorstw z branży spożywczej, istniejących na lokalnym rynku, i wyjaśnij, dlaczego w taki, a nie inny sposób zostały one zrealizowane.

1. Omów metody analizy otoczenia przedsiębiorstwa.
2. Podaj własne pomysły na realizację celów działania przedsiębiorstwa z branży wydawniczej.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Podaj 3 przykłady znanych na rynku krajowym przedsiębiorstw, które idealnie „wstrzeliły się” ze swoją propozycją w zapotrzebowanie rynku, dokonały właściwej merytorycznie i czasowo analizy otoczenia przedsiębiorstwa i odpowiedziały na zapotrzebowanie konsumentów:

1. ....
2. ....
3. ....

2. Rozwiń skrót:

GMO: .....

3. Podaj najważniejsze, według Ciebie, cele działalności sklepów z żywnością ekologiczną:

.....
.....
.....

4. Zaproponuj swoją nazwę biznesplanu:

.....

5. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Biznesplan” – <http://goo.gl/wtoZ0k>.

6. Dowiedz się w lokalnym PUP-ie, czy do założenia działalności gospodarczej z pomocą dotacji z tego urzędu potrzebne jest opracowanie biznesplanu:

Odpowiedź: .....

7. Przeprowadź analizę SWOT działalności budki z fast foodami, zlokalizowanej w niedalekiej odległości od szkoły:

Silne strony	Słabe strony
Szanse	Zagrożenia

8. Uszereguj środki przekazu, stosowane w reklamie, od najmniej do najbardziej skutecznych (Twoim zdaniem):

9. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Co to jest marketing?” - <http://goo.gl/354dlm>.
10. Zaproponuj hasło reklamowe dla nowo wprowadzanego na rynek samochodu:
.....
11. Którą markę napojów preferujesz i dlaczego?
Marka: .....
Uzasadnienie: .....
.....
12. Zaprojektuj nowy logotyp dla marki, którą wybrałeś w poprzednim zadaniu:

13. Zaproponuj 3 źródła finansowania nowo zakładanej działalności gospodarczej:
1. ....
2. ....
3. ....
14. Chciałbyś rozpocząć działalność sprzedażową w Internecie. Zastanów się nad harmonogramem realizacji działań prowadzących do uruchomienia e-sklepu:
.....
.....
.....
.....
.....

1. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Ekologiczny biznes” - <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.
2. Podaj po 3 pozytywne i negatywne przykłady wpływu farm wiatrowych na środowisko:

Pozytywne	Negatywne

3. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Badanie rynku” – <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.

4. Wyjaśnij, czym jest „case study”:

.....
.....
.....

5. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Plan marketingowy w MMŚP” – <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.

6. Wyszukaj informacji, czym jest inicjatywa Jeremie:

.....
.....
.....
.....

7. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Finanse dla niefinansistów” – <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.

8. Przygotuj budżet potrzebny do rozpoczęcia działalności firmy usługowej, która mogłaby działać na lokalnym rynku. Uwzględnij 10 najważniejszych, według Ciebie, wydatków:

Rodzaj usługi: .....

BUDŻET

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

9. Zagraj w grę pt. „Marketing manager” – <http://goo.gl/FXIA98>.

10. Wyjaśnij, na czym polega strategia formułowania celów SMART:

S: .....

M: .....

A: .....

R: .....

T: .....

2. Firma to ja

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest działalność gospodarcza i jakie są cele jej prowadzenia?
- ✓ Przychody i koszty w działalności gospodarczej.
- ✓ Jakie rozróżniamy podstawowe rodzaje działalności gospodarczej oraz formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstwa?
- ✓ Procedury i wymagania związane z zakładaniem przedsiębiorstwa.
- ✓ Księgowość firm.
- ✓ Jakie instytucje wspierają działalność przedsiębiorców?

CELE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Działalnością gospodarczą jest działalność zarobkowa prowadzona we własnym imieniu bez względu na jej rezultat, w sposób zorganizowany i ciągły, z której uzyskane przychody nie są zaliczane do innych przychodów.

Do ekonomicznych celów prowadzenia działalności gospodarczej można zaliczyć:

- ❖ długoterminowe osiągnięcie zysku,
- ❖ budowanie stabilnej marki,
- ❖ ekspansję firmy na nowe rynki,
- ❖ utrzymanie płynności finansowej,
- ❖ promowanie pozytywnego wizerunku,
- ❖ stały rozwój.

Natomiast przykładem społecznych celów działalności firmy są:

- ❖ dbałość o ochronę środowiska,
- ❖ tworzenie nowych miejsc pracy,
- ❖ utrzymanie miejsc pracy,
- ❖ satysfakcja finansowa pracowników,
- ❖ rozwój zawodowy pracowników.

PRZYCHODY I KOSZTY

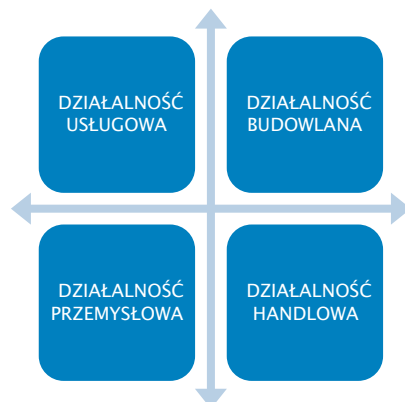
Głównym celem prowadzenia działalności gospodarczej jest osiągnięcie maksymalnych korzyści finansowych. Miarą korzyści finansowych są **dochody** firmy, będące różnicą między osiąganymi przez firmę przychodami a ponoszonymi przez nią kosztami.

Podstawowym źródłem **przychodów** firm jest sprzedaż – towarów (**firmy produkcyjne**) lub usług (**firmy usługowe**). Sama nazwa kosztów firmowych wskazuje, że mogą być to wyłącznie koszty, których poniesienie wygeneruje w przyszłości określony przychód firm. **Koszty** prowadzenia działalności gospodarczej można podzielić na **stałe** (nakłady, które musi ponieść przedsiębiorca, niezależnie od kondycji firmy i jej przychodów) i **zmienne** (koszty reagujące na zmiany miary działalności przedsiębiorstwa – wielkość produkcji lub ilość usług). Koszty stałe są głównym składnikiem kosztów dla wielu przedsiębiorstw, zwłaszcza dostarczających usługi. Ich przykładem są wynagrodzenia pracowników, czynsze najmu powierzchni biurowej czy też magazynowej, a także stałe opłaty za media i abonamenty telefoniczne. Do kosztów zmiennych można zaliczyć zakup surowców lub towaru czy też koszty paliwa i zmienne opłaty za media. Podstawowymi kosztami, jednoznacznie powiązаныmi z przychodami firmy, są zakup i użytkowanie podstawowych narzędzi pracy, takich jak samochód, telefon, komputer, wyposażenie biura, prowadzenie księgowości, a także koszty logistyczne związane z prowadzeniem działalności.

RODZAJE I FORMY DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

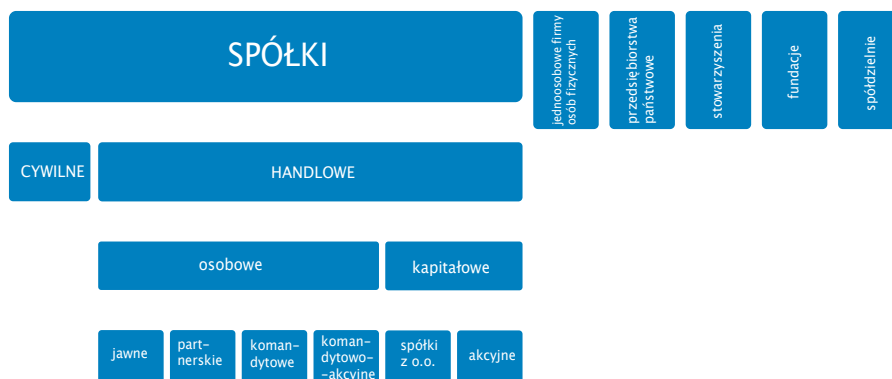
Podstawowymi rodzajami działalności gospodarczej są:

Działalność usługowa to działalność gospodarcza mająca na celu zaspokajanie bezpośrednich potrzeb ludzkich, której rezultaty zazwyczaj nie przyjmują postaci rzeczowej i nie wiążą się bezpośrednio ze stwarzaniem nowych dóbr. **Działalność budowlana** obejmuje wznoszenie budowli, ich konserwację oraz remonty. Pod pojęciem **działalności przemysłowej** kryje się wydobywanie lub przetwarzanie zasobów dostarczanych przez przyrodę na produkty, które pośrednio lub bezpośrednio zaspokajają potrzeby konsumentów. Pośredniczenie w wymianie towarów między sprzedającymi a kupującymi nazywamy **działalnością handlową**.

Podstawą do klasyfikowania rodzaju działalności gospodarczej jest **Polska Klasyfikacja Działalności** (w skrócie **PKD**), będąca wykazem wszystkich rodzajów działalności społeczno-gospodarczej realizowanej przez podmioty gospodarcze.

Formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw w Polsce

Najpowszechniejszą formą przedsiębiorstwa jest **jednoosobowa działalność gospodarcza**.

Przedsiębiorstwo państwowe to przedsiębiorstwo, którego wyłącznym właścicielem jest państwo, a ściślej rzecz biorąc – Skarb Państwa.

Stowarzyszenie jest dobrowolnym, trwałym i samorządnym zrzeszeniem o celach niezarobkowych, które samodzielnie określa swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne oraz uchwała akty wewnętrzne dotyczące jego działalności, opierając ją na pracy społecznej

członków. Do założenia stowarzyszenia niezbędne jest uchwalenie statutu i wybranie komitetu założycielskiego przez co najmniej 15 osób. Stowarzyszenie posiada osobowość prawną, może zakładać terenowe jednostki organizacyjne, łączyć się w związki stowarzyszeń, przyjmować w poczet swych członków osoby prawne oraz korzystać z ofiarności publicznej i przyjmować dotacje od organów władzy państwowej i innych instytucji.

Fundacja to forma prawna organizacji pozarządowej, której istotnym podłożem rozpoczęcia działalności jest kapitał przeznaczony na określony cel oraz statut zawierający reguły dysponowania tym kapitałem. Fundacje są drugą co do popularności formą prawną wśród organizacji pozarządowych. Fundacja ma osobowość prawną i może (ale nie musi) prowadzić działalność zarobkową. Ponadto nie ma członków (jest bezosobowa) – jest przez to bardziej niż korporacja niezależna od osób fizycznych, a o jej celu, majątku i zasadach działania decyduje jej twórca.

Spółdzielnia to podmiot gospodarczy posiadający osobowość prawną, prowadzący przedsiębiorstwo, ustanowiony na zasadach prawa spółdzielczego. Jest dobrowolnym zrzeszeniem nieograniczonej liczby osób (nie mniej niż 10 osób fizycznych lub nie mniej niż 3 osoby prawne), zwanych „członkami spółdzielni”. Każdy członek spółdzielni musi zadeklarować w niej co najmniej jeden udział. Członkowie zakładający spółdzielnię nie muszą dysponować żadnym określonym przez prawo minimalnym kapitałem założycielskim.

Spółka jest rodzajem działalności osób fizycznych lub prawnych, opartym na umowie albo statucie, a mającym zazwyczaj na celu prowadzenie działalności gospodarczej. Spółki systematyzuje się najczęściej według gałęzi prawa, która je reguluje. **Spółka cywilna** jest umową, do której zastosowanie mają przepisy Kodeksu cywilnego. Nie jest ona podmiotem żadnych praw ani obowiązków, nie posiada majątku – w obrocie występują natomiast jej wspólnicy, będący przedsiębiorcami, a wszelki majątek jest majątkiem wspólników i stanowi ich współwłasność łączną. **Spółki handlowe**, będące odrębnymi podmiotami prawa, są tworzone na podstawie odpowiednich umów. Ich funkcjonowanie reguluje Kodeks spółek handlowych. **Spółki osobowe** opierają swą działalność na osobistej pracy wspólników w przedsiębiorstwie. Motywem utworzenia **spółki kapitałowej** jest połączenie własnego kapitału z kapitałem innych osób.

Rozwój rynku, narastanie konkurencji, wzrost kosztów wprowadzenia postępu technicznego i inne czynniki sprawiają, że nie zawsze ustalone cele gospodarcze mogą być osiągnięte przez pojedyncze przedsiębiorstwo i dlatego, w celu przezwyciężenia tych trudności, tworzy się różne związki organizacyjne przedsiębiorstw. Związki przedsiębiorstw można klasyfikować według różnych kryteriów, często zalegających się ze sobą. Biorąc pod uwagę wpływ, jaki zrzeszenie się przedsiębiorstw wywiera na samodzielność gospodarczą i odrębność prawną łączonych przedsiębiorstw, możemy wyróżnić związki powstające na zasadzie kooperacji i koncentracji. Do związków spółek zaliczamy:

- ❖ **korporacje** – wielkie organizacje ekonomiczne, często o zasięgu międzynarodowym. Stanowią prawne połączenie wielu spółek. Zarządzane są przez wybitnych fachowców, wspomaganą przez zespoły naukowców, inżynierów i organizatorów sprzedaży. Korporacje często wywierają decydujący wpływ na gospodarkę krajów, a nawet politykę rządów,
- ❖ **monopole** – wielkie organizacje gospodarcze grupujące przedsiębiorstwa i spółki określonej branży (również ich kapitały) w celu jej opanowania, likwidacji konkurencji, a także dyktowania warunków sprzedaży i wysokości cen towarów. Majątek monopoli często przewyższa majątek wielu państw,
- ❖ **holdingi** – duże spółki akcyjne powstałe w wyniku skupu akcji innych spółek i użycia nad nimi kontroli. Ich działalność sprowadza się do zarządzania i kontrolowania przedsiębiorstw i spółek, których akcje posiadają.
- ❖ **koncerny** – prawne i kapitałowe połączenia przedsiębiorstw o różnej osobowości prawnej i różnym profilu działalności, podlegające wspólnemu zarządowi.

PROCEDURY I WYMAGANIA

Zgodnie z polskim prawem, **przedsiębiorcą** nazywamy podmiot, który prowadzi we własnym imieniu działalność gospodarczą.

Procedurę zakładania firmy należy rozpocząć od wyboru rodzaju działalności, którą będziemy w przyszłości prowadzić, oraz formy prawnej tej działalności. Jest to istotne, gdyż przed rozpoczęciem wykonywania działalności gospodarczej należy zgłosić jej wpis do właściwego rejestru.

Na początku, gdy wybieramy rodzaj działalności, warto przeanalizować odpowiednie przepisy, aby upewnić się, czy prowadzenie tej działalności nie wymaga np. koncesji lub zezwolenia.

Gdy już jesteśmy zdecydowani, w jakim zakresie chcemy prowadzić działalność, możemy zacząć się zastanawiać nad wyborem formy prawnej i załatwianiem związanych z tym formalności. Należy podkreślić, że przedsiębiorca może podjąć działalność gospodarczą w dniu złożenia wniosku o wpis do ewidencji działalności gospodarczej albo po uzyskaniu wpisu do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Na stronie internetowej www.firma.gov.pl (www.ceidg.gov.pl) osoba fizyczna dokonuje rejestracji działalności gospodarczej, jej zawieszenia i zamknięcia, a także może skorzystać z wyszukiwarki przedsiębiorców. **Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej** (w skrócie **CEIDG**) jest spisem przedsiębiorców, będących osobami fizycznymi, działających na terenie Polski.

W przypadku wyboru działalności w formie spółki osobowej albo kapitałowej rejestracji dokonujemy w **Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS)**, prowadzonym przez sądy rejonowe właściwe ze względu na siedzibę tworzonej spółki. Zgłoszenia dokonuje się na stronie internetowej <https://ems.ms.gov.pl/>.

Od 1 lipca 2011 r. obowiązują nowe przepisy ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz nowy formularz **CEIDG-1** – wniosku do rejestracji działalności gospodarczej osób fizycznych. Wniosek o wpis do CEIDG jest jednocześnie zgłoszeniem do naczelnika urzędu skarbowego (nadanie/weryfikacja **NIP – Numer Identyfikacji Podatkowej**, przyjęcie oświadczenia o wyborze przez przedsiębiorcę formy opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych albo wniosku o zastosowanie opodatkowania w formie karty podatkowej), wnioskiem do GUS (nadanie/weryfikacja **REGON – Rejestr Gospodarki Narodowej**) oraz do ZUS – Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (zgłoszenie płatnika składek) lub KRUS – Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (zgłoszenia oświadczenia o kontynuowaniu ubezpieczenia społecznego rolników). Oznacza to, że składający wniosek nie musi udawać się do ww. urzędów osobiście w celu uzyskania numerów NIP i REGON, a zgłoszenie do ZUS lub KRUS następuje w sposób automatyczny.

Osoba fizyczna może złożyć wniosek o wpis do CEIDG za pośrednictwem formularza elektronicznego dostępnego na stronie internetowej CEIDG. Aby zarejestrować działalność gospodarczą jako osoba fizyczna, można wybrać jeden z trybów postępowania:

- ❖ zalogowanie się do CEIDG, wypełnienie wniosku on-line i złożenie (podpisanie) go elektronicznie,
- ❖ bez logowania się do CEIDG – przygotowanie wniosku on-line i podpisanie go w dowolnej gminie,
- ❖ pobranie i złożenie wniosku papierowego w gminie (gmina przekształca go we wniosek elektroniczny),
- ❖ przesłanie wniosku listem poleconym do wybranej gminy – podpis musi być notarialnie potwierdzony.

Przed wypełnianiem wniosku CEIDG-1 wskazane jest zapoznanie się z jego zawartością oraz instrukcją wypełniania i przygotowanie niezbędnych danych, takich jak **PESEL (Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności)**, NIP, adresy i rodzaje planowanej działalności gospodarczej.

Nie istnieje żaden obowiązek używania **konta firmowego** przy transakcjach związanych z prowadzoną działalnością – można używać również prywatnego konta albo chociażby płacić gotówką. Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej określa obowiązek używania firmowego konta tylko w przypadku transakcji, których wartość przekracza 15 000 euro – bez względu na liczbę płatności. Po założeniu firmowego konta bankowego należy poinformować o tym fakcie Urząd Skarbowy oraz ZUS, wypełniając wniosek aktualizacyjny CEIDG.

Podobnie nie istnieje żaden prawny wymóg wyrobienia **pieczętki firmowej**, jednak jej posiadanie często okazuje się przydatne, a jej uzyskanie nie stanowi obecnie wielkiego problemu. Na większości urzędowych druków i deklaracji znajduje się pole na pieczętkę, lecz jej użycie nie jest obowiązkowe. Można jej używać przy fakturach i na umowach handlowych. To, co najczęściej umieszcza się na firmowych pieczętkach, to: pełna nazwa firmy (wraz z imieniem i nazwiskiem przedsiębiorcy), adres siedziby, dane kontaktowe, REGON i NIP.

KSIĘGOWOŚĆ

Rodzaj dokumentacji księgowej prowadzonej w firmie zależy bezpośrednio od formy opodatkowania firmy.

Wybrana w zgłoszeniu do CEIDG forma opodatkowania wiąże przedsiębiorcę do końca danego roku rozliczeniowego. Do wyboru podatnika są:

- **zasady ogólne** – opodatkowanie według skali podatkowej 18% i 32%,
- **podatek liniowy** – opodatkowanie według stawki 19%,
- **ryczałt ewidencjonowany**,
- **karta podatkowa**.

Decyzja o wyborze właściwej formy opodatkowania powinna być podjęta jeszcze przed rozpoczęciem roku podatkowego. Rezygnacja z zasad ogólnych musi być bowiem przemyślana i jest formą optymalizacji podatkowej. O wyborze podatku liniowego decydować powinna wysoka kwota uzyskiwanych dochodów i ucieczka w ten sposób przed drugim stopniem skali podatkowej (czyli przed podatkiem 32%). Jednocześnie wybór podatku liniowego wiąże się z rezygnacją z większości ulg i odliczeń, które przysługują opodatkowanym na zasadach ogólnych.

Natomiast decyzja o przejściu na ryczałt ewidencjonowany powinna być motywowana niskimi kosztami uzyskania przychodów. Ryczałt opłacany jest od przychodu, bez możliwości rozliczania kosztów podatkowych. Będzie on właściwy u podatnika, który albo nie chce, albo nie może wygenerować wysokich kosztów i u którego wartość przychodu jest porównywalna z wartością dochodu.

Decyzja o karcie podatkowej ogranicza do minimum zakres formalności związanych z prowadzeniem działalności. Jednocześnie jest to forma opodatkowania drobnych przedsiębiorców, prac chałupniczych i rękodzieła. Rozwój działalności i konieczność zatrudnienia większej liczby pracowników spowoduje, że karta podatkowa nie będzie znajdować zastosowania. Przy jej wyborze nie ma również możliwości rozliczania ulg i zwolnień podatkowych.

Najpowszechniejszą formą dokumentacji księgowej firm jest **Podatkowa Księga Przychodów i Rozchodów** (w skrócie **PKPiR**), dla której istnieje obowiązek wykazywania w niej przychodów (ze sprzedaży i pozostałych) oraz kosztów ich uzyskania. Na koniec danego okresu (miesiąca, kwartału lub roku) dokonuje się porównania obu tych wielkości oraz ewentualnych korekt (np. wynik podatkowy koryguje się o różnice remanentowe) – uzyskana w ten sposób kwota staje się podstawą opodatkowania podatkiem dochodowym. Podatkowa Księga Przychodów i Rozchodów może być prowadzona w formie tradycyjnej (papierowej) lub elektronicznie, samodzielnie przez przedsiębiorcę lub w formie zleconej biurowi rachunkowemu albo doradcy podatkowemu.

INSTYTUCJE WSPIERAJĄCE

Powiatowe (PUP-y) bądź **Wojewódzkie Urzędy Pracy (WUP-y)** to urzędy, które – oprócz rejestrowania osób bez zatrudnienia – pomagają również osobom planującym założenie własnej działalności gospodarczej. Można w nich uzyskać szczegółowe informacje dotyczące procedury zakładania firmy, form prawnych działalności oraz sposobów jej finansowania.

Gminne Centra Informacji (GCI) to wyspecjalizowane placówki dysponujące informacjami o aktualnych ofertach pracy, możliwościach podjęcia działań o charakterze wolontariatu, zawodach, szkołach i instytucjach szkolących oraz warunkach i procedurach uruchamiania własnej działalności gospodarczej, a także podstawowymi informacjami z zakresu prawa pracy, praw i obowiązków bezrobotnego, integracji europejskiej oraz adresami urzędów pracy i innych instytucji świadczących pomoc osobom bezrobotnym i poszukującym pracy.

Regionalne Instytucje Finansujące (RIF-y) są regionalnymi partnerami Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), współpracującymi przy wdrażaniu polityki sektorowej adresowanej do małych i średnich przedsiębiorstw w regionie.

Krajowy System Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw (KSU) jest siecią dobrowolnie współpracujących ze sobą niekomercyjnych organizacji świadczących pomoc na rzecz mikroprzedsiębiorstw, małych i średnich przedsiębiorstw oraz osób podejmujących działalność gospodarczą.

Punkty Konsultacyjne (PK) pełnią funkcję instytucji pierwszego kontaktu dla małych i średnich przedsiębiorców. Do bezpłatnych informacji, jakie mała lub średnia firma może uzyskać w PK, należą przede wszystkim porady z dziedziny prawa, marketingu, finansów, podatków, produkcji itp., dotyczące prowadzenia działalności oraz zarządzania przedsiębiorstwem. Informują także o dostępnej na rynku ofercie banków oraz innych instytucji finansowych, a także o możliwościach i sposobach korzystania ze wsparcia dostępnego w PARP lub w RIF.

W ramach swych zadań **Inkubatory Przedsiębiorczości** świadczą na rzecz przedsiębiorców szereg usług takich jak szkolenia, doradztwo, obsługa prawna, a także zapewniają przedsiębiorcom dostęp do informacji oraz ułatwiają dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania. Są formą promocji i wspomagania małych, nowo powstałych przedsiębiorstw. Ich najważniejszą misją jest stworzenie środowiska sprzyjającego transferowi technologii, wymianie doświadczeń i budowaniu więzi pomiędzy przedsiębiorstwami.

Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) to państwowa instytucja finansowa o dużej wiarygodności, specjalizująca się w obsłudze sektora finansów publicznych. Zapewnia ekonomicznie efektywne i operacyjnie skuteczne wspieranie państwowych programów społeczno-gospodarczych oraz samorządowych programów rozwoju regionalnego.

Anioł biznesu jest zamożną osobą, która przeznaczając kapitał na finansowanie przedsięwzięć będących we wczesnych fazach rozwoju – w zamian za mniejszościowy pakiet udziałów w firmie.

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) jest agencją rządową, której zadaniem jest zarządzanie funduszami z budżetu państwa i Unii Europejskiej, przeznaczonymi na wspieranie przedsiębiorczości i innowacyjności oraz rozwój zasobów ludzkich.

Materiały pomocnicze:

- film edukacyjny pt. „10 kroków do sukcesu” (www.imkp.paip.pl),
- filmik edukacyjny pt. „Działalność gospodarcza” (<http://goo.gl/KfdeSt>),
- e-lekcja pt. „Firmy jednoosobowe” (<http://goo.gl/QqXqy9>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Omów podstawowe formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstwa.
2. Opisz procedury i wymagania związane z zakładaniem przedsiębiorstwa.

1. Zaprezentuj i omów schematy zarządzania spółkami.
2. Przybliż Kodeks postępowania administracyjnego.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Zysk w działalności gospodarczej” – <http://goo.gl/vtTMzO>.
2. Uzupełnij tabelę o cele działania przedsiębiorstwa z branży mleczarskiej:

Cele ekonomiczne	Cele gospodarcze	Cele społeczne

3. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Pomysł na działalność gospodarczą” – <http://goo.gl/FCEj9X>.
4. Jaki, według Ciebie, jest najważniejszy czynnik gwarantujący sukces działalności przedsiębiorstwa? Odpowiedź uzasadnij:

.....

.....

.....

.....

.....

5. Wylicz miesięczny dochód przykładowej firmy:

Miesiąc ..... styczeń ..... 20 10 r. str. .... 1 .....

Lp.	Data zdarzenia gospodarczego	Nr dowodu księgowego	Przychód		Wydatki (koszty)		Uwagi	
			zł	gr	zł	gr		
1	2	3	4	5	6	7	8	
		REMANENT POCZĄTKOWY	2.790,00	zł				
1	08.01	FV 1/SP/2010			450	00	Zakup towaru	
2	08.01	FV 5/01/10			79	80	Zakup paliwa	
3	09.01	FV 9/KR/1	3.200	00			Sprzedaż towaru	
4	11.01	FV 29/0087/2010/PL	270	00			Sprzedaż towaru	
5	15.01	01/04/DEL			32	00	Delegacja	
6	16.01	FV 57/1/SK			53	50	Zakup opakowań	
7	16.01	FV 2/16/MOB	920	70			Sprzedaż usług	
8	19.01	UM. ZLECENIE 1/07/ZL			78	00	Umowa zlecenie	
9	24.01	FV 32/07/SP			126	00	Transport towarów	
10	26.01	FV 46/2010/3558769/TP			397	20	Oplata za telefon	
11	30.01	FV 320/8007/2010/01/PR			523	70	Oplata za energię	
12	31.01	FV 5/2010/CZ			420	00	Czynsz za lokal	
13	31.01	DW 1/10/AM			50	00	Amortyzacja	

Dochód: .....

6. Uzupełnij schemat konkretnymi przykładami firm prowadzących różne rodzaje działalności:

USŁUGI	PRZEMYSŁ	HANDEL
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

7. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Firmy jednoosobowe” – <http://goo.gl/QqXqy>.
8. Wymień trzech mikroprzedsiębiorców, którzy działają w Twojej najbliższej okolicy, oraz branże, którymi się zajmują:
- Nazwa 1:** .....
- Branża 1:** .....
- Nazwa 2:** .....
- Branża 2:** .....
- Nazwa 3:** .....
- Branża 3:** .....
9. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Spółki” – <http://goo.gl/Ka8awu>.
10. Wymień nazwę przedsiębiorstwa działającego na rynku światowym o największym rocznym przychodzie:
- Nazwa:** .....
- Przychód:** .....
11. Ile jest w Polsce firm, które w swojej nazwie zawierają słowo „pozytyw”?
- .....

12. Która z form organizacyjno-prawnych byłaby najkorzystniejsza w przypadku podjęcia wspólnej działalności gospodarczej dwójki architektów? Odpowiedź uzasadnij:

Forma: .....

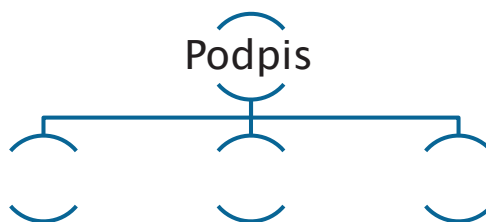
Uzasadnienie: .....

.....

13. Czy wpis działalności gospodarczej do rejestru CEIDG jest darmowy?

.....

14. Uzupełnij schemat o możliwości podpisu wniosku CEIDG-1 przez przedsiębiorcę:

15. Podaj adres strony internetowej, na której przedsiębiorca może zawiesić działalność firmy:

.....

16. Które z kodów PKD zaproponowałbyś dla firmy zajmującej się usługami remontowymi?

.....

.....

17. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Księga podatkowa” – <http://goo.gl/KWcZBR>.

18. Jakie obecnie w Polsce obowiązują stawki podatku dochodowego?

.....

19. Sprawdź, jaki jest koszt prowadzenia księgowości firmy rozliczającej się na zasadzie PKPiR:

.....

20. Zaprojektuj pieczętkę florystki:

21. Która z dostępnych dzisiaj form kontaktów jest najefektywniejsza w świecie przedsiębiorców? Odpowiedź uzasadnij:

.....

.....

.....

.....

.....

22. Podaj 3 instytucje, które wspierają finansowo nowo powstałe przedsiębiorstwa, oraz wysokość dotacji, które oferują:

23. Podaj przyczyny zamykania działalności sklepu obuwicznego:

.....
.....
.....

24. Wymień 3 największe bankructwa w polskiej branży turystycznej:

nazwa:

nazwa:

nazwa:

kiedy:

kiedy:

kiedy:

1. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Przedsiębiorstwa” – <http://goo.gl/m04YXV>.
2. Zaprezentuj w postaci wykresu kołowego liczbę jednoosobowych firm na przestrzeni ostatnich 5 lat:

3. Zaproponuj swoją nazwę przedsiębiorcy:

.....

4. Zagraj w grę pt. „Football Manager” – <http://goo.gl/B2PXY8>.

5. Podaj przykłady trzech przedsiębiorstw państwowych:
1. ....
  2. ....
  3. ....
6. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Spółki kapitałowe” – <http://goo.gl/yRRuYW>.
7. Która z form organizacyjno-prawnych byłaby najkorzystniejsza w przypadku spółki, która chce wejść na giełdę? Odpowiedź uzasadnij:
- Forma:** .....
- Uzasadnienie:** .....
8. Zagraj w grę pt. „Od bułki do spółki” – <http://goo.gl/i9hQeq>.
9. Wymień 3 największe na świecie koncerny farmaceutyczne:
1. ....
  2. ....
  3. ....
10. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Spółdzielnie” – <http://goo.gl/OIU2Qx>.
11. Jak nazywa się działająca w Twojej okolicy spółdzielnia mieszkaniowa?
.....
12. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Jak założyć własną firmę” – <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.
13. Uzupełnij swoje kroki na drodze do uzyskania profilu zaufanego ePUAP:

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

14. Wymień 3 rodzaje działalności, na które potrzebna jest koncesja:
1. ....
  2. ....
  3. ....
15. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „E-biznes” – <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.
16. Podaj nazwę sekcji PKD o największym udziale wśród nowo zarejestrowanych firm w Polsce:
.....
17. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Podatkowa księga przychodów i rozchodów” – <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.

18. Czy biura rachunkowe mają obowiązek wykupienia ubezpieczenia OC?
.....
19. Co kryje się pod pojęciem „kreatywna księgowość”?
.....
.....
.....
20. Wyślij zapytanie do trzech usługodawców na rynku i sprawdź, jaki jest średni koszt prowadzenia pełnej księgowości:
Oferta 1: .....
Oferta 2: .....
Oferta 3: .....
Średnio: .....
21. Podaj najlepszą obecnie ofertę na rynku w zakresie konta bankowego dla przedsiębiorców:
.....
22. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Kalendarz przedsiębiorcy” – <http://goo.gl/eZShza>.
23. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Jak rozwijać firmę” – <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.
24. Wyjaśnij, na czym polega usługa wirtualnego biura:
.....
.....
.....
25. Zapoznaj się z poradnikiem PARP „Jak zostać i pozostać przedsiębiorcą” (<http://goo.gl/oONkhC>) i spuentuj go w trzech najważniejszych, według Ciebie, wnioskach:

1	
2	
3	

26. Jakie zaświadczenia są często potrzebne przedsiębiorcy składającemu ofertę przetargową?
.....
.....
27. Wymień 3 największe bankructwa na świecie:
1. ....
2. ....
3. ....
28. Jak działa inicjatywa Jessica?
.....
.....
.....
.....

3. Ach, ci pracodawcy, ach, ci pracownicy

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest i czym cechuje się praca zespołowa, jakie są jej wady i zalety oraz na czym polegają zasady efektywnej pracy w zespole?
- ✓ Jakie główne role rozróżniamy w zespole i jakimi pożądanymi cechami się one charakteryzują?
- ✓ Style zarządzania ludźmi.
- ✓ Czym jest konflikt, jakie są przyczyny jego powstawania, jego rodzaje oraz metody rozwiązywania?
- ✓ Czym są negocjacje, jakimi rządzą się zasadami i jakie wyróżniamy fazy negocjacji?

- ✓ Rodzaje, strategie i techniki negocjacji.

PRACA ZESPOŁOWA

Analogicznie do budowania miasta wygląda sytuacja z budowaniem zespołu – czy to projektowego, czy też pracowników i współpracowników: musi być przemyślana, zintegrowana, efektywna i efektywna oraz musi zadowalać wszystkie strony biorące udział w procesie osiągnięcia celu.

Praca zespołowa to taki rodzaj działań zbiorowych, gdzie wykonanie pewnych uporządkowanych zbiorów czynności i operacji powierza się określonej grupie osób lub gdy pewna grupa osób wykonuje zespołowo zadania zlecone indywidualnie każdemu z nich.

Do **cech pracy zespołowej** można zaliczyć:

- ❖ współdziałanie – zorganizowane działanie zmierzające do realizacji wspólnego celu,
- ❖ współpracę,
- ❖ partnerstwo,
- ❖ możliwość i chęć udzielenia sobie pomocy,
- ❖ możliwość łączenia zawodów i specjalności,
- ❖ możliwość pełnienia funkcji w zależności od kwalifikacji, umiejętności, zdolności i chęci,
- ❖ zbiorową odpowiedzialność za rezultaty pracy.

Idea pracy zespołowej bazuje na efekcie synergii – efekt pracy kilku ściśle współpracujących ze sobą osób jest większy niż suma efektów wytworzonych przez każdą z nich w sytuacji, gdyby działały osobno. Ale właśnie owa praca człowieka z innymi ludźmi może stać się przyczyną wad tej formy pracy. W większości przypadków zalet pracy zespołowej jest znacznie więcej niż wad, ale wszystko zależy od osób, a właściwie ich osobowości, które współtworzą zespół.

Zalety pracy w zespole to:

- efektywne działanie,
- podział pracy,
- oszczędność czasu,
- wspólna obrona interesów,
- kształtowanie stosunków interpersonalnych,
- podział obowiązków,
- identyfikacja z grupą i firmą.

Do głównych **wad** pracy zespołowej można zaliczyć:

- niezdrową rywalizację,
- podział ról, sukcesu i zarobków,

- występowanie barier komunikacyjnych,
- potrzebę czasu i większych nakładów finansowych,
- zagrożenie konfliktem czy też mobbingiem.

Współpracę w zespole gwarantuje przestrzeganie pewnych **zasad pracy zespołowej**, mających istotny wpływ na jakość pracy zespołu oraz samorealizację jego członków. Jako uniwersalne i najważniejsze dla efektywnej współpracy w zespole są:

- ❖ wspólne definiowanie celów pracy zespołu,
- ❖ szczegółowy opis zadań do wykonania zarówno przez cały zespół, jak i zadań częściowych, przydzielonych członkom zespołu,
- ❖ jasny i jednoznaczny system podejmowania decyzji w zespole,
- ❖ podział ról w zespole zgodnie z kompetencjami, ułożony tak, by zapobiegać konfliktom,
- ❖ stworzenie atmosfery sprzyjającej swobodnemu wypowiedzaniu opinii, inicjatywności i kreatywności,
- ❖ sprawne posługiwanie się informacją zwrotną w zespole,
- ❖ oddelegowywanie zadań w razie potrzeby,
- ❖ konsekwencja w działaniach,
- ❖ opracowany i podany do wiadomości system nagradzania za osiągnięcia.

ROLE W ZESPOLE

W procesie kształtowania i rozwoju organizacji zawsze najważniejszym ogniwem był i do tej pory jest człowiek. Do niedawna pracowników postrzegano tylko jako indywidualne jednostki. Obecnie bardzo ważną staje się umiejętność tworzenia zespołu i kierowania nim.

Role w zespole to typy zachowań w pracy zespołowej, wynikające z cech osobowości członków zespołu, istotne z punktu widzenia funkcjonowania zespołu jako całości. Aby zespół działał efektywnie, każdy musi pełnić w nim konkretną funkcję o szczegółowo określonym zakresie obowiązków. Role w zespole powinno przydzielać się w zgodzie z predyspozycjami, umiejętnościami i zainteresowaniami członków zespołu.

W relacjach z pracodawcą czy też zleceniodawcą to właśnie **lider** (zwany kierownikiem, dyrektorem, czy też menedżerem, jeśli został powołany na stanowisko w wyniku awansu) grupy czy zespołu występuje w imieniu współpracowników lub członków zespołu. Osoba pełniąca jego funkcję powinna być komunikatywna, konsekwentna, wytrwała i przedsiębiorcza. Lidera grupy powinna cechować łatwość nawiązywania kontaktów interpersonalnych. Musi on też posiadać umiejętność rozwiązywania konfliktów między pracownikami. Lider powinien być akceptowany przez grupę (najlepiej, żeby został wybrany przez jej członków spośród własnego grona), jednak jego autorytet i pozycja zawsze powinny wynikać z umiejętności przywódczych i organizacyjnych. Powinien umiejętnie gospodarować czasem swoim oraz zespołu.

Ważną rolę zadaniową z punktu widzenia sprawnej realizacji poszczególnych zadań odgrywa **wykonawca** czy też **podwykonawca**. Wdraża on w życie koncepcje i plany opracowane przez zespół. Powinien zatem być odpowiedzialny, obowiązkowy, zdyscyplinowany i pracowity. Musi cechować go systematyczność i nastawiona na efekty praca zadaniowa. Musi mieć również zdolności organizacyjne i zdroworozsądkowe podejście.

Członek zespołu jest towarzyski, umiejętnie dostosowuje się do ludzi i sytuacji, często przyczynia się do wytworzenia „ducha zespołu”. To osoba raczej łagodna, skromna i wrażliwa, która szanuje indywidualne cechy członków zespołu i jest wobec nich tolerancyjna. Członek zespołu jest chętny do uczenia się, umiejętnie przetwarza informacje i przyjmuje od innych krytykę. Rozumie cele działania zespołu i poświęca się ich realizacji. Ma pozytywne wewnętrzne nastawienie i wykazuje gotowość do pracy grupowej. Jednakże jest niezdecydowany w warunkach krytycznych, niezdolny do podejmowania istotnych dla pracy całego zespołu decyzji i ponoszenia odpowiedzialności za grupę osób.

STYLE ZARZĄDZANIA

Styl kierowania, przywództwa, zarządzania jest wypadkową cech osobowościowych przełożonego, zespołu, którym kieruje, oraz struktury samego zespołu.

Kierownik autokratyczny zawsze sam podejmuje decyzje i decyduje o przydziale zadań do wykonania. Odczuwa potrzebę stałej kontroli swoich pracowników, uważa, że kary działają mobilizująco na jego podwładnych, a przede wszystkim, że zawsze ma rację.

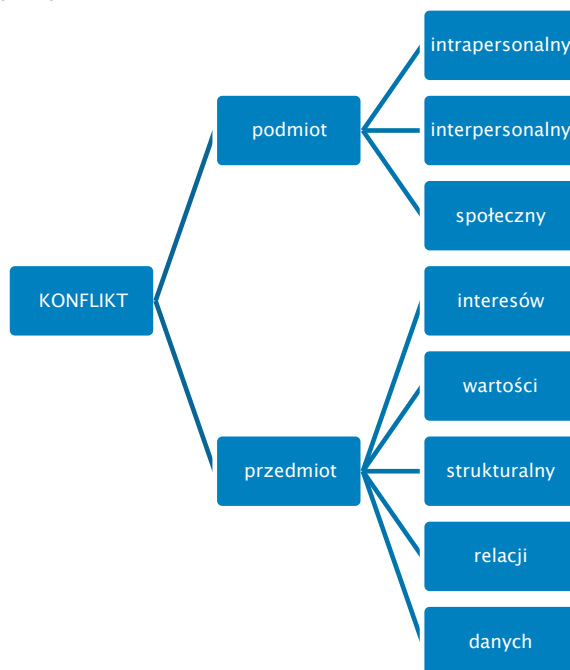
Kierownik demokratyczny zachęca pracowników do samodzielnego podejmowania decyzji i wspólnego podziału pracy. Bierze udział w pracach swojej grupy, lubi nagradzać pracowników i zawsze merytorycznie uzasadnia swoje decyzje.

Kierownik liberalny pozostawia członkom grupy maksimum swobody w ramach realizacji zadań, a sam nie podejmuje żadnych decyzji. Nie uczestniczy w pracach grupy i nie ocenia też pracy podwładnych.

KONFLIKT

Konflikt to stan sprzeczności interesów, poglądów, pragnień, przekonań czy też wartości. Każda sytuacja, której źródła – tkwiące w człowieku i/lub w jego otoczeniu – wzbudzają w nim silne napięcia i emocje, motywują go do zachowań mających na celu usunięcie tego stanu, a to z kolei może stać się źródłem konfliktu między ludźmi mającymi odmienną osobowość, spojrzenie na życie, sposób postępowania, różne plany na życie, oczekiwania i sposoby ich realizacji.

Wyróżnia się następujące rodzaje konfliktów:

Podmioty konfliktu są niczym innym jak jego uczestnikami. Może być nim jedna osoba – **konflikt intrapersonalny**, dwie osoby – **konflikt interpersonalny** lub grupa osób – **konflikt społeczny**. W zależności od tego, co jest źródłem konfliktu osób w nim uczestniczących, rozróżniamy jego rodzaje ze względu na przedmiot konfliktu. **Konflikt interesów** pojawia się głównie w sytuacjach, kiedy jeden z uczestników konfliktu zaspokaja swoje potrzeby kosztem drugiego uczestnika. Konflikt może również wynikać z odmiennych systemów wartości stron

konfliktu, poglądów czy zachowań, często zależnych od środowiska, w którym dana osoba się wychowała – mamy wtedy do czynienia z **konfliktem wartości**. Różne pozycje zajmowane w życiu społecznym czy zawodowym są źródłem **konfliktów strukturalnych**. Przykład konfliktu, który pojawia się nawet bez obiektywnych powodów i niejednokrotnie prowadzi do zbieżnego zaognienia zaistniałej sytuacji, to **konflikt relacji** między ludźmi. Jego źródłem są często różnego rodzaju stereotypy, wadliwa komunikacji interpersonalna czy też negatywne emocje. Z kolei nieumiejętne porozumiewanie się prowadzi do tego, że strony konfliktu są niedoinformowane bądź informacje, które otrzymują, są błędne, co prowadzi do tego, że wyciągają odmienne wnioski z tych samych przesłanek, a w konsekwencji mamy do czynienia z **konfliktem danych**.

Ponieważ konflikty są nieodłączną częścią naszego życia wśród ludzi, bardzo ważne jest, aby nie tylko zdawać sobie z tego sprawę, ale przede wszystkim umiejętnie te konflikty rozwiązywać.

Do najczęstszych metod rozwiązywania konfliktów należą:

- ❖ **unikanie** – wycofanie się z konfliktu, brak motywacji do udowodnienia swoich racji i do rozpatrywania racji kontraparty konfliktu,
- ❖ **dopasowanie** – finalnie zmiana poglądów jednej strony konfliktu w imię zgody i współpracy,
- ❖ **dominacja** – rozstrzygnięcie konfliktu na korzyść jednej strony konfliktu, wykazanie wyższości jednych racji nad drugimi,
- ❖ **kompromis** – odniesienie pewnych korzyści obu stron konfliktu, a jednocześnie zrezygnowanie przez obie strony konfliktu z części swoich racji,
- ❖ **współdziałanie** – wykorzystanie sytuacji konfliktowej do twórczego szukania nowych podstaw współpracy, a tym samym do wspólnego rozwiązania zaistniałego problemu.

NEGOCJACJE

Negocjacje to dwustronny proces komunikowania się, którego celem jest osiągnięcie porozumienia, gdy przynajmniej jedna strona nie zgadza się z daną opinią lub z danym rozwiązaniem sytuacji. Negocjacje to sposób porozumienia się w celu rozwiązania konfliktu oraz dojścia do porozumienia obydwu stron, proces wzajemnego poszukiwania takiego rozwiązania, które satysfakcjonowałoby zaangażowane w konflikt strony. W negocjacjach biznesowych prawie zawsze jednej ze stron bardziej zależy na realizacji porozumienia niż drugiej. Ponieważ jedna strona jest silniejsza, to drugiej pozostaje jak najlepsze wykorzystanie strategii negocjacyjnych dla osiągnięcia sukcesu.

Warto opanować sztukę negocjacji, bo umiejętność dialogu jest niezbędna nie tylko przy prowadzeniu każdego biznesu, ale również w życiu społecznym. Przestrzeganie pewnych uniwersalnych zasad negocjacji sprzyja osiągnięciu satysfakcjonującego wyniku prowadzonych negocjacji. Do **zasad negocjacyjnych** można zaliczyć: panowanie nad emocjami, pozytywne nastawienie, zdecydowanie, uważne wysłuchanie stanowiska drugiej strony, a równocześnie poznanie motywów jej postępowania, zawyżanie własnych oczekiwań celem pola manewru do ustępstw, zdolność do kompromisu, dyplomacja, a także umiejętność podejmowania decyzji w stresujących warunkach.

Fazy, które można wyróżnić podczas negocjacji, są następujące:

1. Przygotowanie do negocjacji.
2. Rozpoczęcie rozmów.
3. Określenie stanowiska każdej ze stron.
4. Ustępstwa i modyfikacje stanowisk.
5. Zakończenie negocjacji.

Osobą pomocną w negocjacjach może być mediator – bezstronna i pozostająca bez wpływu na wynik rozmów pomiędzy stronami konfliktu osoba zarządzająca konfliktem. Istnieją przepisy regulujące warunki, które musi spełniać osoba będąca mediatorem. Inne przepisy dotyczą mediatorów w sprawach karnych i karnych dla nieletnich, a inne – mediatorów w sprawach cywilnych. Mediator to osoba, która panuje nad swoimi emocjami, jest opanowana, cierpliwa, pełna wiary w sukces, wytrwała i konsekwentna w dążeniu do osiągnięcia celów. Czuje poszanowanie wartości innych ludzi oraz respekt wobec ludzkich więzi, jest lojalna i przestrzega praw moralnych i uniwersalnych wartości etycznych. Ma także świadomość potrzeby doskonalenia się w zakresie istoty i podłoża konfliktów, a ponadto posługuje się profesjonalnymi procedurami, metodami i technikami mediacyjnym.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Negocjacje” (<http://goo.gl/h7BLNb>).

RODZAJE, STRATEGIE I TECHNIKI NEGOCJACJI

Do podstawowych rodzajów negocjacji należą:

- ❖ **negocjacje twarde** – charakteryzują się stawianiem drugiej stronie zdecydowanych i konkretnych wymagań. Druga strona negocjacji traktowana jest jak przeciwnik, stąd negocjacje prowadzone są przy braku zaufania. Specyficzne dla tego rodzaju negocjacji jest wywieranie presji na kontrnegocjatorze oraz zdecydowane unikanie wszelkich kompromisów celem osiągnięcia jak największych korzyści,
- ❖ **negocjacje miękkie** – charakteryzują się częstym stosowaniem uników i znaczną uległością przynajmniej jednego negocjatora. Uczestnicy negocjacji starają się być partnerami i dążą do porozumienia, ufają sobie, starają się unikać walki. Specyficzne jest dla nich poszukiwanie polubownego rozwiązania, polegającego na daleko idących ustępstwach, nawet za cenę ewentualnych strat własnych i nieosiągnięcia zamierzonego celu,
- ❖ **negocjacje rzeczowe** – opierają się na dążeniu do wspólnego rozwiązania problemu, rozwiązań akceptowalnych i przynoszących korzyści obu stronom negocjacji.

Można wyróżnić następujące strategie negocjacyjne:

- ❖ **strategie rywalizacyjne:**
  - **przegrana – przegrana** – strategia destruktywna, w której stanowiska obu stron wzajemnie się wykluczają, a obie strony nieustępliwie ze sobą walczą,
  - **wygrana – przegrana** – dążenie do uzyskania przewagi jednej strony nad drugą, a następnie jej wykorzystanie do osiągnięcia założonych wcześniej celów;
- ❖ **strategia współpracy:**
  - **wygrana – wygrana** – rozwiązanie konfliktu następuje dzięki współpracy obu stron, które dążą do uzyskania rozstrzygnięcia przynoszącego obopólne korzyści.

Techniki negocjacyjne to sposoby werbalizowania żądań, czynienia ustępstw, kamuflowania nadmiernej chęci szybkiego osiągnięcia porozumienia, stosowania oporu przed zabiegami oponenta do przechylenia korzyści negocjacyjnej na swoją stronę, stosowania presji psychologicznej mającej osłabić sprawność negocjacyjną drugiej strony i inne temu podobne zabiegi i chwytły. Wiele z technik negocjacyjnych jest formą manipulacji, ale manipulacji pozytywnej, działań bez szkody dla partnera negocjacji. Techniki te często mają dość osobliwe, wręcz zabawne nazwy, np. „próbny balon”, „nagroda w raj”, „dokręcanie śruby”, „dobry i zły policjant”, „zła i jeszcze gorsza pozycja”.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Omów zasady pracy zespołowej i wyjaśnij, na czym polegają role lidera i wykonawcy. Opisz cechy dobrego kierownika zespołu.
2. Zidentyfikuj rodzaje konfliktów w zespole i zaproponuj metody ich rozwiązania w drodze negocjacji.

1. Omów techniki negocjacji i mediacji służące rozwiązywaniu konfliktów branżowych.

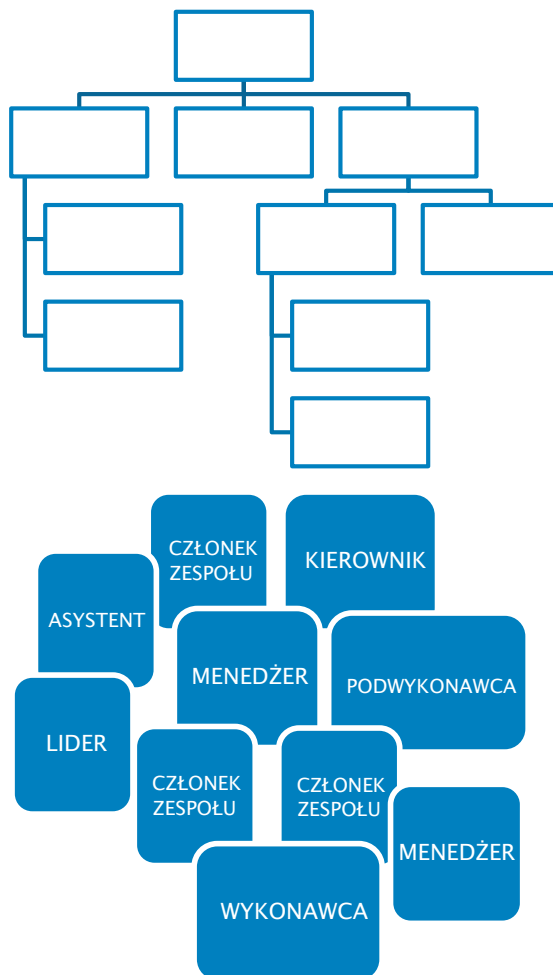
ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

- Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Praca zespołowa” – <http://goo.gl/BZnKeX>.
- Podaj 3 zalety pracy w zespole projektowym, którego celem jest realizacja edukacyjnego projektu doświadczalnego:
  - .....
  - .....
  - .....
- Czy dla wybitnego naukowca praca zespołowa jest wadą, czy zaletą? Odpowiedź uzasadnij:

.....

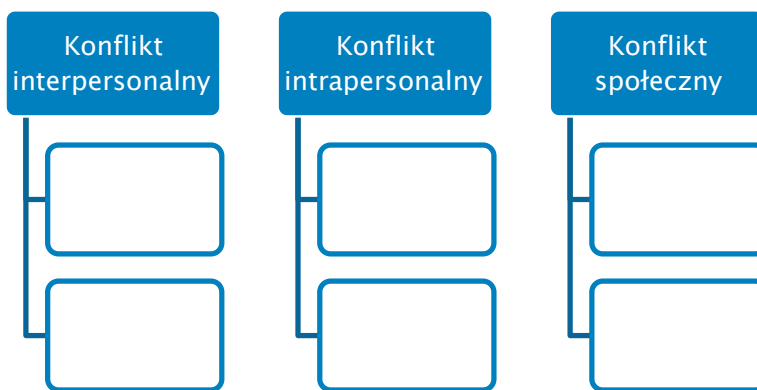
.....

.....
- Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Zarządzanie firmą” – <http://goo.gl/ikpV71>.
- Obsadź role w poniższym zespole:

6. Podaj nazwę wykonawcy robót budowlanych w najbliższej okolicy:
.....
7. Wymień 3 najważniejsze, według Ciebie, zasady pracy zespołowej strażaków:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
8. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Jak kierować firmą i pracownikami?” – <http://goo.gl/5PiKh6>.
9. Na czym polega proces zarządzania projektem i zespołem budowlanym?
.....
.....
.....
.....
10. Kto, według Ciebie, jest liderem w Waszej klasie? Odpowiedź uzasadnij:
Kto: .....
Dlaczego: .....
.....
.....
11. Przydziel hasła propagandowe przyświecające trzem typom kierowników zespołu:
Kierownik autokratyczny: .....
Kierownik demokratyczny: .....
Kierownik liberalny: .....
12. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Konflikty w życiu codziennym i w pracy” – <http://goo.gl/YJsi3S>.
13. Wymień po 2 przykładowe konflikty w miejscu pracy, których źródłem jest podmiot konfliktu:

14. Podaj przykłady aktualnych w Polsce konfliktów:

Polityczny	Społeczny	Gospodarczy
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

15. Wymień przykład filmowego negocjatora:

.....

16. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Zasady i fazy negocjacji” – <http://goo.gl/6udqCB>.

17. Idziesz na studia i chcesz wynająć w dużym mieście kawalerkę. Oferta, która najbardziej Cię zainteresowała, to mieszkanie z niedogodnym dojazdem do centrum miasta, ale blisko uczelni, a wokół bloku jest dużo zieleni, cisza i spokój. Ponadto osiedle, na którym znajduje się kawalerka, jest nowo wybudowane. Mieszkanie ma podwyższony standard, ale nie do końca jest wyposażone i umeblowane. Cena wynajmu też mogłaby być niższa. Podaj 3 argumenty, jakich byś użył, rozmawiając z wynajmującym, aby przekonać go do wynajęcia tej kawalerki właśnie Tobie za cenę niższą niż w ogłoszeniu o 100 zł i bez wpłaty kaucji za mieszkanie. Jaki mógłbyś zaproponować kompromis podczas negocjacji?

Argumenty w negocjacji: .....

.....

.....

.....

.....

Propozycja kompromisu: .....

.....

.....

18. Narysuj w formie satyry wycinek z życia negocjacji:

19. Wymień argumenty „za” i „przeciw” klasowej wycieczce zagranicznej:

ZA

PRZECIWI

20. Wypisz 3 przykładowe konflikty, do jakich może dojść w miejscu pracy na poziomie przyjaciół – podwładny:

1. ....

2. ....

3. ....

21. Kim jest pokrzywdzony w świetle prawa karnego?

.....

.....

.....

22. Jaką funkcję pełni mediator w sprawach rozwodowych?

.....

.....

.....

1. Obsadź w rolach zespołu członków swojej rodziny i zaprezentuj rodzinny zespół w postaci grafu:

2. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Umiejętności kierownicze” – <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.

3. Zaprojektuj infografikę na potrzeby trzech stylów kierowania ludźmi:

Styl autokratyczny:

Styl demokratyczny:

Styl liberalny:

4. Zaproponuj trzech kolegów/koleżanki z klasy, którzy reprezentują 3 style kierowania ludźmi. Swój wybór uzasadnij:

Autokrata: .....

Uzasadnienie: .....

.....

Demokrata: .....

Uzasadnienie: .....

.....

Liberał: .....

Uzasadnienie: .....

.....

5. Podaj przykłady konfliktów aktualnie występujących na świecie:

Polityczny	Społeczny	Gospodarczy

6. Wymień argumenty „za” i „przeciw” samotnej wyprawie dziewczyny do krajów muzułmańskich:

ZA

PRZECIWI

7. Podaj 3 przykłady niewerbalnych zachowań prognozujących wybuch konfliktu:

1. ....

2. ....

3. ....

8. Zapisz się na szkolenie e-learningowe Polskiej Akademii Rozwoju Przedsiębiorczości pt. „Negocjacje handlowe w MŚP” – <http://www.akademiaparp.gov.pl/szkolenia-biznesowe.html>.

9. Ile czasu może trwać mediacja w postępowaniu mediacyjnym w sprawach nieletnich?

.....

10. Wymień tematy szkolenia mediacyjnego:

1. ....

2. ....

3. ....

4. ....

11. Zaproponuj sposób negocjacji twardych i miękkich w sprawie dochodzenia długu od wierzyciela:

Negocjacje miękkie	Negocjacje twarde

12. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Rodzaje, strategie i techniki negocjacji” – <http://goo.gl/KPo3m6>.
13. Przedstaw w postaci grafów mediacje, arbitraż i negocjacje:

Mediacje:

Arbitraż:

Negocjacje:

4. Praca metodą projektu

NaCoBeZU

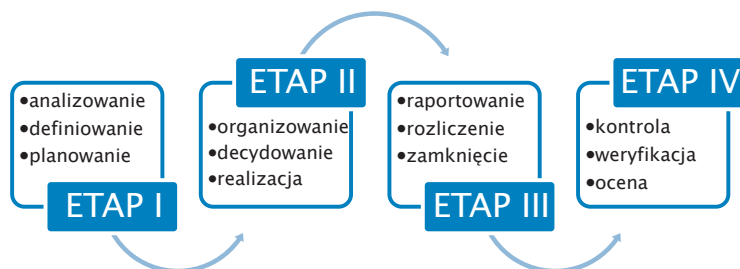
- ✓ Czym jest projekt, jakie rozróżniamy etapy realizacji projektu oraz działania zmierzające do jego realizacji?

PROJEKT

Projekt to termin z zakresu zarządzania, zbiór aktywności, które są ze sobą powiązane w złożony sposób, zmierzają do osiągnięcia celu, często poprzez wytworzenie unikatowego produktu, usługi bądź rezultatu, oraz mają z góry zaplanowany początek i koniec.

REALIZACJA PROJEKTU

By projekt był skuteczny, tzn. jego cel został osiągnięty i zakończony w terminie, trzeba przejść przez jego poszczególne etapy, zwane również **cyklem życia projektu**.

Szczegółowa i rzetelna analiza oraz dobre ułożenie planu odgrywają bardzo dużą rolę podczas tworzenia projektu. Analiza wymagań i wykonalności na pierwszym etapie projektu ma również na celu ocenę jego efektywności i bierze pod uwagę całość przewidywanych korzyści i kosztów. Na tym etapie definiuje się znaczące elementy, które muszą być ujęte w całym projekcie, szacuje się ilość pracy, którą będzie trzeba włożyć w realizację projektu, tworzy się również kosztorys. Planowanie musi uwzględniać ryzyko realne podczas realizacji celów oraz ryzyko w założeniu hipotetycznym. Trzeba tu wziąć pod uwagę także czas na osiągnięcie zamierzeń w projekcie. Oczywiście, nieodzownym elementem w planowaniu jest podział zadań między uczestnikami projektu. Taka organizacja pozwala na zapewnienie ciągłości w pracy, a także na łatwą synchronizację między poszczególnymi pracownikami. Jednym z etapów zarządzania projektem jest również wytyczenie czasu przeznaczanego na realizację zadań. Bierze się tu pod uwagę termin zarezerwowany na wykonanie zadań.

Gdy już jest opracowany dobry plan, trzeba przystąpić do jednej z najistotniejszych faz, czyli realizacji projektu. Polega to na osiąganiu krok po kroku zamierzeń zawartych w planie. Trzeba mieć na uwadze zaplanowany czas na wykonanie poszczególnych zadań. Podczas realizacji projektu liczy się przede wszystkim jakość oraz organizacja pracy.

Kontrola nad realizacją projektu faktycznie ma miejsce przez cały cykl jego trwania. Ocenia się wydajność członków zespołu i stan całego przedsięwzięcia, kontroluje jakość wykonywanych zadań oraz nadzoruje zmiany w budżecie. Bieżąca kontrola wiąże się z szybkim reagowaniem w razie wystąpienia jakichkolwiek przeciwności. W założonych na pierwszym etapie projektu odstępach czasu zleceniodawca powinien otrzymywać sprawozdania z postępów prac nad projektem. Kompetentne zarządzanie projektem prowadzi do zminimalizowania czasu przeznaczanego na realizację, prawidłowe jego rozliczenie i zamknięcie. W fazie zakończenia projektu sporządza się raporty, kompletuje i archiwizuje dokumentację oraz rozlicza się z firmami zewnętrznymi.

Na ostatnim etapie realizacji projektu dokonuje się jego oceny oraz sprawdza, czy projekt spełnia założone kryteria. Bardzo przydatne jest także wyciąganie wniosków ze zrealizowanego projektu, bowiem konkluzje można zawsze wykorzystać podczas realizacji kolejnego projektu.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Określ i omów etapy realizacji projektu.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Które z elementów projektu mogą zostać podjęte bez konsultacji z zespołem projektowym, a które nie? Odpowiedź uzasadnij:

.....
.....
.....
.....

2. Stwórz mapę myśli dotyczącą etapów realizacji edukacyjnego projektu badawczego na temat niezdrowego stylu życia:

3. Podaj przykład projektu obywatelskiego:

.....

4. Przedstaw graficznie w postaci satyrycznej etapy realizacji zadania domowego:

1. Podaj przykład projektu ustawy, która nie została uchwalona. Wymień tego powody:

.....
.....
.....
.....

2. Zaprezentuj w postaci grafu etapy realizacji projektu metodą WebQuest:

5. Nie czyń drugiemu, co Tobie niemiłe

NaCoBeZU

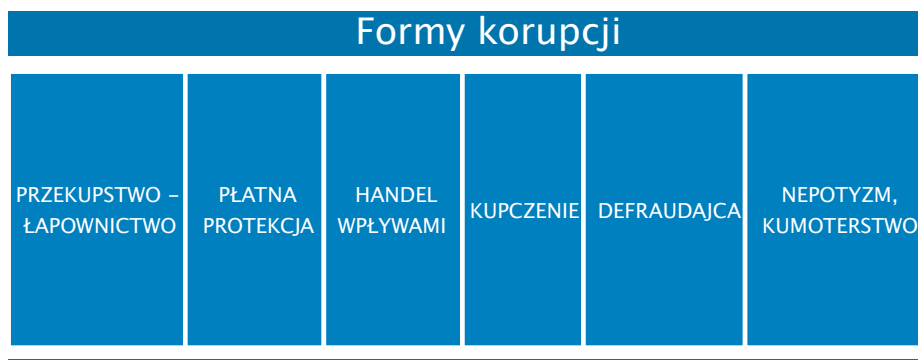
- ✓ Czym jest korupcja, jakie są jej przyczyny i jakie rozróżniamy jej rodzaje?
- ✓ Zachowania nieetyczne w biznesie.
- ✓ Czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa.
- ✓ Na czym polega inicjatywa Global Compact i jakie są jej zasady?

KORUPCJA

Korupcją nazywamy nadużycie stanowiska publicznego w celu uzyskania prywatnych korzyści. Korupcja to nic innego jak forma kradzieży, kradzieży pośredniej. Poziom korupcji może być bardzo różny – od drobnych przypadków wykorzystania wpływu lub faworyzowania w celu wyświadczenia lub oddania przysługi, poprzez nagminne praktyki korupcyjne, aż do życia w państwach na wskroś skorumpowanych.

Zjawisko korupcji ma wiele przyczyn – przykładowo pojawia się tam, gdzie dochodzi do styku polityki z biznesem czy też mamy do czynienia z niską kulturą polityczną, tam, gdzie gospodarka jest zetatyzowana, a załatwianie spraw obywateli powolne i nieefektywne, gdzie są zbyt niskie wynagrodzenia pracowników administracji i innych sektorów, a społeczeństwo cierpi na niedostatek niektórych towarów czy usług lub też tam, gdzie przepisy prawne są niejasno sformułowane, a aparat sprawiedliwości niesprawny. Istnieje jeden wspólny mianownik dla tychże negatywnych zjawisk – jest nim udział państwa w gospodarce.

W ramach korupcji zawierają się zarówno nadużycia popełniane przez urzędników państwowych (takie jak defraudacja, handel wpływami czy nepotyzm), jak i nadużycia wiążące osoby prywatne z urzędnikami (przekupstwo, wymuszenie, płatna protekcja lub oszustwo).

Najczęściej spotykaną formą korupcji jest **łapownictwo**. W prawie karnym spotyka się dwie jego odmiany: bierną (czyli ci, którzy otrzymują; określaną również jako sprzedajność) i czynną (czyli ci, którzy proponują; potocznie nazywaną przekupstwem). **Płatna protekcja** to pośredniczenie w załatwieniu sprawy w zamian za korzyść majątkową lub obietnicę jej otrzymania dzięki wpływom w instytucji państwowej lub samorządzie terytorialnym. **Handel wpływami** polega na tym, że ktoś chce być opłacony w postaci korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za swoje wstawiennictwo w załatwieniu danej sprawy. **Kupczenie** to szersza forma handlu wpływami, gdzie przedmiotem handlu może być wszystko, co ma na celu osiągnięcie celu w niezbyt uczciwy sposób (kupczenie stanowiskami, głosami, przekonaniami itp.). **Defraudacja** to przestępstwo polegające na nielegalnym przywłaszczeniu sobie cudzej własności lub zatrzymaniu powierzonego mienia. **Nepotyzmem** jest faworyzowanie

członków rodziny przy obsadzaniu stanowisk i przydzielaniu godności. **Kumoterstwo** jest pojęciem nieco szerszym niż nepotyzm, gdyż dotyczy nie tylko krewnych, ale także – i to znacznie częściej – przyjaciół i znajomych.

Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA) to służba specjalna powołana do zwalczania korupcji w życiu publicznym i gospodarczym, w szczególności w instytucjach państwowych i samorządowych, a także do zwalczania działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Korupcja” (<http://goo.gl/XVX14k>),
- filmik edukacyjny pt. „Lobbing” (<http://goo.gl/qsyMYX>),
- filmik edukacyjny pt. „Szara strefa” (<http://goo.gl/TerSHb>).

ETYKA W BIZNESIE

Do przykładów nieetycznych zachowań w biznesie należą:

Szara strefa to finansowy obszar gospodarki państwa, którego dochody – osiągnane z produkcji niezakazanej przez prawo – są ukrywane w całości lub w części przed organami administracji państwowej, podatkowej, celnej itp. Szara strefa jest nielegalnym obrotem legalnymi towarami i usługami. Z kolei **czarny rynek** to określenie obrotu nielegalnymi towarami i usługami. Jest polem działania przede wszystkim świata przestępczego. **Mobbing** to działania lub zachowania dotyczące pracownika, polegające na uporczywym i długotrwałym nękananiu go lub zastraszaniu, wywołujące u niego zaniżoną samoocенę przydatności zawodowej, powodujące lub mające na celu poniżenie go lub ośmieszenie, izolowanie go lub wyeliminowanie z zespołu pracowników.

SUKCES A NIEPOWODZENIE

Każda firma przechodzi przez kolejne etapy swojego rozwoju. Wiele jest takich czynników, które mogą przyspieszać jej rozwój lub też skutecznie go hamować, a także doprowadzić przedsiębiorstwo do bankructwa (potocznie plajty). Wśród czynników oddziałujących na przedsiębiorstwo są: zasoby finansowe (w tym również zdolność kredytowa), zasoby ludzkie (a więc liczba pracowników zatrudnionych i wszelkie ich kwalifikacje), system zarządzania oraz zasoby biznesowe. Wyróżnić również można czynniki, które są ściśle powiązane z samym przedsiębiorcą, do których możemy zaliczyć zdolności operacyjne, kierownicze i strategiczne przedsiębiorcy oraz jego cele własne. Nie mniej ważny jest wpływ konkurencji czy też kondycja całej gospodarki. Wszystkie te czynniki wpływają na przedsiębiorstwo w poszczególnych jego fazach rozwoju – z różnym natężeniem. Mogą one zarówno pomagać, jak i szkodzić przedsiębiorstwu.

GLOBAL COMPACT

Global Compact jest największą na świecie inicjatywą na rzecz odpowiedzialności korporacyjnej i zrównoważonego rozwoju. Global Compact stanowi skierowane do biznesu wezwanie, aby w swojej działalności kierował się 10 podstawowymi zasadami z zakresu praw człowieka, praw pracowniczych, ochrony środowiska i przeciwdziałania korupcji oraz promował społeczną odpowiedzialność biznesu:

- Zasada 1.** Popieranie i przestrzeganie praw człowieka, przyjętych przez społeczność międzynarodową.
- Zasada 2.** Eliminacja wszelkich przypadków łamania praw człowieka przez firmę.
- Zasada 3.** Poszanowanie wolności zrzeszania się.
- Zasada 4.** Eliminacja wszelkich form pracy przymusowej.
- Zasada 5.** Zniesienie pracy dzieci.
- Zasada 6.** Efektywne przeciwdziałanie dyskryminacji w sferze zatrudnienia.
- Zasada 7.** Prewencyjne podejście do środowiska naturalnego.
- Zasada 8.** Podejmowanie inicjatyw mających na celu promowanie postaw odpowiedzialności ekologicznej.
- Zasada 9.** Stosowanie i rozpowszechnianie przyjaznych środowisku technologii.
- Zasada 10.** Przeciwdziałanie korupcji we wszystkich formach, w tym wymuszeniom i łapownictwu.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Scharakteryzuj zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie krajowym i międzynarodowym.
2. Na przykładzie przedsiębiorstwa z własnej okolicy wskaż zachowania etycznie i nieetyczne.
3. Przedstaw czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa.
4. Podaj przykłady przedsiębiorstw, które poniosły porażkę.

1. Na czym polegają zasady Global Compact?
2. Na podstawie przykładów przedsiębiorstw, które odniosły porażkę, podaj czynniki, które mogłyby zapobiec niepowodzeniu.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Zaproponuj swoje 3 przyczyny korupcji:
  1. ....
  2. ....
  3. ....
2. Zaprojektuj rebus dotyczący jednej z wybranych form korupcji:

3. Wymień jedną z większych sportowych afer korupcyjnych na świecie:
.....
4. Uzupełnij tabelę o najczęściej na świecie kopiowane (w różnych branżach) 3 marki:

Branża kosmetyczna	Branża spożywcza	Branża odzieżowa

5. Jaka jest wielkość szarej strefy w Polsce?
.....
6. Podaj przykłady afer korupcyjnych w Polsce:

Polityczna	Wojskowa	Medyczna

7. Zaznacz na banknocie jego zabezpieczenia przed podrabianiem:

8. Czym jest ACTA?
.....
.....
.....
9. Wyszukaj najświeższe informacje na temat tego, ile wynosi szara strefa w Polsce:
.....
10. Podaj przykłady nieetycznego zachowania pracownika w różnych miejscach pracy:

Sklep spożywczy	Firma budowlana	Biuro	Firma produkcyjna

11. Zaproponuj hasło na konkurs dla przedsiębiorców przestrzegających kodeksów etycznych:
.....

12. Zaprojektuj infografikę miejsca przyjaznego matkom z dziećmi:

13. Wymień 3 najczęstsze przykłady nieetycznego zachowania pracodawców względem pracowników:

1. ....

2. ....

3. ....

14. Na przykładzie wybranego lokalnego sklepu, który zamknął swoje podwoje, podaj czynniki, które – Twoim zdaniem – wpłynęły na taki stan rzeczy:

.....

.....

.....

15. Podaj tytuł filmu opowiadającego historię przedsiębiorstwa, które odniosło sukces na rynku światowym:

.....

1. Zaprojektuj infografikę dla każdej z 10 zasad Global Compact:

2. Kto zainauguował inicjatywę Global Compact?
.....

3. Która instytucja w Polsce zajmuje się koordynacją inicjatywy Global Compact?
.....

4. Ile członków i krajów przystąpiło już do inicjatywy Global Compact?
.....

Test sprawdzający z działu „Przedsiębiorstwo”

- Narzędzie planistyczne wykorzystywane przy ocenie opłacalności przedsięwzięć gospodarczych nazywamy:
  - Biznesplanem.
  - Planem marketingowym.
  - Case study.
  - Analizą SWOT.
- Struktura biznesplanu NIE zawiera:
  - Analizy SWOT.
  - Planu kadrowego.
  - Wniosku kredytowego.
  - Planu marketingowego.
- Najpowszechniejszą formą przedsiębiorstwa jest:
  - Spółdzielnia.
  - Jednoosobowa działalność gospodarcza.
  - Fundacja.
  - Spółka.
- Które z poniższych równań pozwala prawidłowo wyliczyć dochód przedsiębiorstwa?
  - Dochód = przychód + koszty.
  - Dochód = wynagrodzenie netto – koszty.
  - Dochód = podatki + ZUS.
  - Dochód = przychód – koszty.
- Kto odgrywa przywódczą rolę w zespole?
  - Wykonawca.
  - Lider.
  - Członek zespołu.
  - Podwykonawca.
- Stan sprzeczności interesów, poglądów, pragnień, przekonań czy też wartości nazywamy:
  - Konfliktem.
  - Pracą indywidualną.
  - Negocjacją.
  - Pracą zespołową.
- Projektem nazywamy:
  - Dwustronny proces komunikowania się, którego celem jest osiągnięcie porozumienia.
  - Zbiór aktywności, które są ze sobą powiązane w złożony sposób, zmierzają do osiągnięcia celu oraz mają z góry zaplanowany początek i koniec.
  - Narzędzie planistyczne wykorzystywane przy ocenie opłacalności przedsięwzięć gospodarczych.
  - Rodzaj działalności osób fizycznych lub prawnych, oparty na umowie albo statucie.

8. Do pierwszego etapu projektu należy:
- A. Kontrola.
  - B. Definiowanie.
  - C. Rozliczenie.
  - D. Realizacja.
9. Które z poniższych pojęć NIE odnosi się do korupcji?
- A. Defraudacja.
  - B. Łapownictwo.
  - C. Płatna protekcja.
  - D. Szara strefa.
10. Wybierz poprawną definicję mobbingu:
- A. Praca „na czarno”.
  - B. Molestowanie fizyczne.
  - C. Wręczanie łapówki.
  - D. Prześladowanie podwładnego lub współpracownika w miejscu pracy.

Sprawdź poprawność swoich rozwiązań w kluczu odpowiedzi znajdującym się na końcu książki.

Dział VI Rynek pracy

1. PracoSWOT

NaCoBeZU

- ✓ Czym są predyspozycje zawodowe?
- ✓ Źródła ofert pracy, ich wiarygodność i skuteczność.
- ✓ Czym są, jakie są ich cele, jak powinny wyglądać, co powinny zawierać i w jaki sposób przygotować oraz dostarczyć CV i list motywacyjny?
- ✓ Jak przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej?
- ✓ 6 zasad Cialdiniego.
- ✓ Aspekty prawne dotyczące rozmów kwalifikacyjnych.
- ✓ Praca za granicą.

PREDYSPOZYCJE ZAWODOWE

Przy wyborze zawodu warto kierować się nie tylko aktualnymi potrzebami rynku pracy, ale również oceną swoich predyspozycji i możliwości zawodowych, co będzie korzystne i satysfakcjonujące zarówno dla przyszłego pracownika, jak i dla potencjalnego pracodawcy. Przy rozpoznawaniu swoich predyspozycji zawodowych pomocne mogą być testy predyspozycji i zainteresowań zawodowych, dostępne w urzędach pracy i agencjach pośrednictwa pracy czy też w Internecie. Wyniki testów weryfikują obraną przez przyszłego pracownika ścieżkę zarówno edukacyjną, jak i zawodową, zwracają uwagę na ewentualne luki w jego kompetencjach zawodowych, a tym samym zawężają obszar poszukiwań swojego miejsca na rynku pracy.

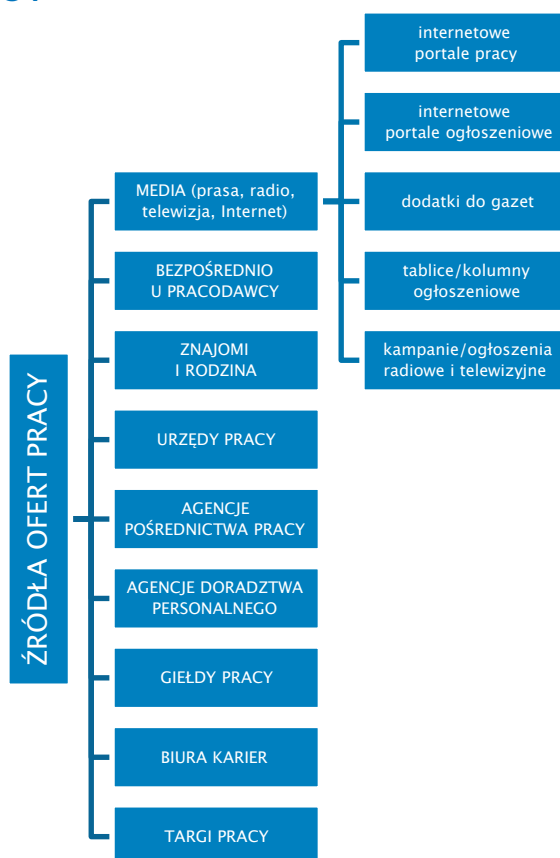
Na posiadane przez człowieka kompetencje składają się jego cechy osobowościowe, nabyta wiedza, a także pozyskane umiejętności. Każda z tych rzeczy wpływa na to, jakim jest się pracownikiem i w jaki sposób podchodzi się do pracy i wykonuje powierzone zadania. Dla różnych pracodawców ważne są inne kompetencje, również w zależności od konkretnego stanowiska – innych cech będą oni oczekiwać od pracowników mających różne obowiązki. Wszystkie kompetencje można podzielić na twarde i miękkie.

Kompetencje twarde to posiadana wiedza oraz umiejętności, konkretne kwalifikacje, które zostały nabyte na drodze dotychczasowej edukacji i praktyki zawodowej. Są to kompetencje potrzebne do wykonywania określonej pracy. Można je potwierdzić dyplomami i certyfikatami, dotyczą konkretnej wiedzy i umiejętności z danej dziedziny. Kompetencje te mogą być rozwijane podczas pracy na danym stanowisku, poprzez doświadczenie czy też szkolenia. Można do nich zaliczyć znajomość języków obcych, umiejętność obsługi komputera czy posiadane uprawnienia.

Kompetencje miękkie to tzw. umiejętności psychospołeczne, mające związek z psychiką i umiejętnościami społecznymi. Związane są z wrodzonymi cechami człowieka, z tym, jaki ma on charakter i temperament, w jaki sposób działa na co dzień, jak radzi sobie ze stawianymi przed nim zadaniami i w jaki sposób rozwiązuje pojawiające się w życiu problemy. Kompetencje miękkie oddziałują na jakość naszego życia i efekty naszej pracy. Niektóre osoby mogą wykazywać predyspozycje związane z tymi kompetencjami, jednakże nie są to cechy wrodzone, ale raczej nabywane w toku edukacji i doświadczeń – kompetencje te można wytrenować. Przykładami kompetencji miękkich są: odporność na stres, asertywność czy też umiejętność budowania autorytetu lub pracy w zespole.

OFERTY PRACY

Oferty pracy mogą pochodzić z gazet, portali pracy, biur karier, urzędów pracy, agencji zatrudnienia czy też bezpośrednio od pracodawcy. Przeglądanie ogłoszeń zamieszczanych w Internecie jest jedną z najpopularniejszych metod poszukiwania pracy ze względu na nieporównywalną do innych źródeł szybkość przekazu informacji oraz niskie koszty przetwarzania informacji. Zaletą rejestracji na portalach pracy jest możliwość skorzystania z kreatorów dokumentów aplikacyjnych, załączania gotowych dokumentów aplikacyjnych, składania aplikacji elektronicznie, a także ustawiania powiadomień drogą elektroniczną o najnowszych ofertach pracy spełniających wybrane kryteria.

Skuteczność źródeł ofert pracy w jej poszukiwaniu w dużej mierze uzależniona jest od precyzyjnego „wstrzelenia się” w czas i miejsce. Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych wpłynął pozytywnie również na rynek pracy – coraz więcej pracodawców ogłasza się w Internecie, rezygnując z ogłoszeń prasowych. Podobnie inne środki przekazu medialnego wobec obecnego tempa życia mają coraz większą rzeszę odbiorców. Poszukiwanie pracy warto prowadzić nie tylko aktywnie, ale też wieloobszarowo i wielopłaszczyznowo, a zatem zaglądać również na tablice ogłoszeń lokalnych instytucji wspierających osoby bezrobotne.

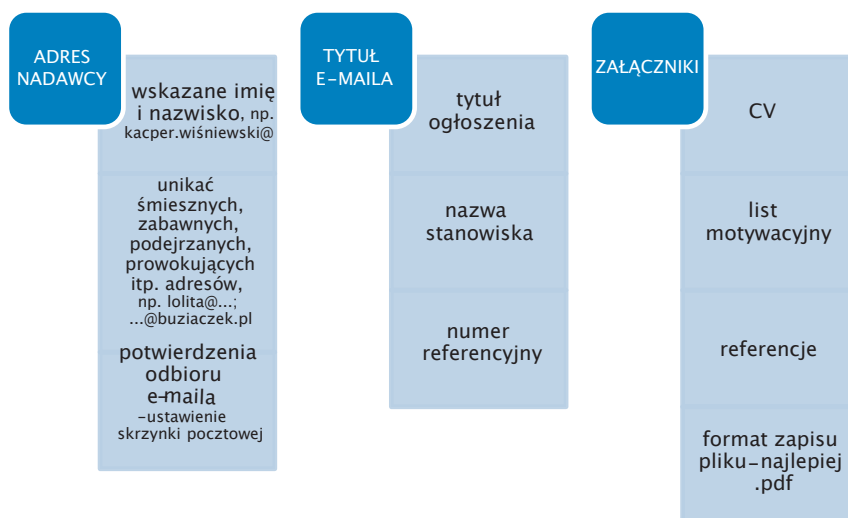
Czytając ogłoszenie o pracę, nie jesteśmy w stanie w 100% ocenić jego wiarygodności, ale przestrzeganie pewnych wytycznych pozwoli uniknąć fałszywych ofert. Ogłoszeń o pracę warto szukać w sprawdzonych miejscach – znanych tytułach prasowych, portalach pracy czy też w konkretnym urzędzie lub instytucji sprawujących pieczę nad lokalnym rynkiem pracy. Pracodawca poszukujący pracownika dokładnie wie, kogo potrzebuje, o jakich kwalifikacjach i na jakie stanowisko. Stąd też w ogłoszeniu powinny pojawić się przynajmniej konkretne, je-

śli nie szczególne wymagania zawodowe oraz zakres obowiązków przyszłego pracownika. Ogłoszenia o pracę, w których mamy do czynienia z obiecywaniem „gruszek na wierzbie”, wzbogacenia się w ekspresowym tempie, na dodatek bez wymagań co do kwalifikacji, powinniśmy obchodzić szerokim łukiem – ich wiarygodność pozostawia wiele do życzenia. Dobrym zwyczajem w ogłoszeniach o pracę jest zamieszczanie również informacji o korzyściach płynących z podjęcia pracy w danej firmie, na danym stanowisku pracy – nie tylko pracownik musi przekonać do siebie potencjalnego pracodawcę, ale też pracodawca powinien umieć się zareklamować i przekonać do siebie przyszłego pracownika. Ponieważ większość osób jest wzrokowcami, również wygląd graficzny ogłoszenia może wpłynąć na zainteresowanie daną ofertą pracy.

DOKUMENTY APLIKACYJNE

Obecnie najpowszechniej wykorzystywanym i najefektywniejszym kanałem wysyłania aplikacji o pracę jest poczta elektroniczna. Wersje papierowe dokumentów aplikacyjnych generuje się najczęściej dopiero na etapie rozmowy kwalifikacyjnej, a czasami nawet dopiero przy zawieraniu umów o pracę. Należy podkreślić, że zarówno życiorys zawodowy, jak i list motywacyjny po wydrukowaniu muszą zostać odręcznie przez kandydata do pracy podpisane. W przypadku wysyłania aplikacji o pracę drogą elektroniczną potencjalnego pracownika obowiązuje swoisty kanon.

Najważniejszym dokumentem aplikacyjnym jest obecnie życiorys zawodowy, natomiast list motywacyjny jest rzadziej wymagany niż kiedyś i nie tak ważny dla procesu rekrutacyjnego. Życiorys i list motywacyjny należy wypełnić treścią, ale ważne jest też, jak to zrobić, żeby było nie tylko ładnie, ale także profesjonalnie.

Ważne jest, żeby nie ulec pokusie upiększania rzeczywistości i w dokumentach aplikacyjnych pisać tylko prawdę. Kolejna sztandarowa zasada to zwięzłość i przejrzystość wypowiedzi. Dokumenty te powinny zostać przygotowane z wykorzystaniem oprogramowania komputerowego (w Internecie można znaleźć również gotowe szablony dokumentów aplikacyjnych o pracę lub też korzystać z dostępnych kreatorów), wydrukowane na papierze formatu A4, najbezpieczniej białym, bez faktury. Objętość zarówno CV, jak i listu motywacyjnego nie powinna przekraczać dwóch stron, a jeśli to możliwe, należy starać się ograniczać do jednej strony. Oczywiście jest, że należy unikać jakichkolwiek błędów w pisowni – stylistycznych, gramatycznych czy też ortograficznych. Ważne jest znalezienie własnego stylu w redagowaniu dokumentów aplikacyjnych i wyróżnienie się spośród grona pozostałych aplikantów.

CV

CV (z łac. Curriculum Vitae, czyli życiorys zawodowy) jest dokumentem, którego celem jest przekazanie informacji o wykształceniu, dotychczasowym przebiegu zatrudnienia i doświadczeniu zawodowym oraz o kompetencjach i predyspozycjach kandydata do pracy. CV stanowi pierwszą wizytówkę przed potencjalnym pracodawcą i służy do wstępnej oceny kandydata na przyszłego pracownika.

Na początku CV podajemy dane personalne i teleadresowe (obecnie obowiązkowo adres poczty elektronicznej, przy czym należy dbać o jego postać – adekwatną do powagi sytuacji), ewentualnie wzbogacone zdjęciem (nie musi to być zdjęcie dowodowe, może być z tych bardziej naturalnych, ale z pewną dozą umiaru). Następnie najczęściej w kolejności odwrotnie chronologicznej – poczynając od najbardziej aktualnych danych – przedstawiamy swoje wykształcenie (daty rozpoczęcia i ukończenia szkoły, przy czym szkołę podstawową pomijamy się, podobnie jak szkołę średnią, jeśli ukończyło się studia wyższe; nazwę instytucji, wydział i kierunek, uzyskany stopień wykształcenia i jego specjalizację; opcjonalnie, jeśli będzie miało to znaczenie dla pracodawcy, można podać tematykę pracy dyplomowej, informacje o stypendiach naukowych i wyróżnieniach), ukończone kursy i szkolenia (data szkolenia, jego temat, nazwę firmy szkoleniowej, uzyskane certyfikaty) i dotychczasowe doświadczenie zawodowe (czas zatrudnienia, miejsce, dane pracodawcy, opis zajmowanego stanowiska i zakres obowiązków). W dalszej kolejności w CV podaje się posiadane umiejętności (np. prawo jazdy, obsługa urządzeń, osiągnięcia sportowe), informacje o znajomości języków obcych (stopień opanowania w mowie i piśmie) i obsłudze komputera, a na koniec zainteresowania i – jeśli jesteśmy ich pewni – referencje. Należy również pamiętać o opatrzeniu CV adnotacją o wykorzystaniu danych osobowych. Brak takiej zgody w dokumentach aplikacyjnych skutkuje tym, że pracodawca nie jest uprawniony do kontaktu z kandydatem.

LIST MOTYWACYJNY

List motywacyjny ma za zadanie uzasadnić naszą motywację ubiegania się o miejsce pracy. Nie powinien być powieleniem życiorysu zawodowego, a jedynie uwypukleniem jego najważniejszych treści.

List motywacyjny musi być kierowany do konkretnej osoby, najczęściej odpowiedzialnej za proces rekrutacji przyszłych pracowników. We wstępie listu należy powołać się na źródło informacji o wolnym miejscu pracy. Następnie odpowiadamy w nim na pytanie, dlaczego chcemy pracować w danej firmie, dlaczego powinniśmy zostać zatrudnieni przez przyszłego pracodawcę oraz jakie korzyści z naszej pracy będzie miała firma nas zatrudniająca. Na zakończenie listu powinna zostać zawarta informacja o gotowości osobistego spotkania i uzupełnienia dokumentów aplikacyjnych.

ROZMOWA KWALIFIKACYJNA

Rozmowa kwalifikacyjna (tzw. interview) to jeden z najważniejszych etapów rekrutacji – zarówno dla pracodawcy, jak i dla potencjalnego pracownika. W dość krótkim czasie kandydat do pracy musi przekonać do siebie przyszłego pracodawcę, a ten zorientować się, czy takiego właśnie pracownika poszukuje. Ze względu na ograniczony czas trwania rozmowy kwalifikacyjnej oraz towarzyszący jej poziom stresu warto właściwie przygotować się do rozmowy, tak aby w pełni się zareklamować i nie zmarnować danej sobie szansy.

Przed rozmową warto szczegółowo sprawdzić informacje o potencjalnym pracodawcy. Pozwoli to na rozeznanie się w sposobie funkcjonowania i działalności firmy w danej branży oraz uściślenie swoich oczekiwań co do stanowiska pracy i zakresu obowiązków. Może to okazać się przydatne również podczas samej rozmowy, ponieważ zdobyta wiedza może zwiększyć wiarygodność kandydata do pracy w oczach pracodawcy.

Podczas samej rozmowy dość często padają charakterystyczne pytania, a odpowiedzi na nie można wcześniej przemyśleć i przygotować, aby nie były niemiłym zaskoczeniem, a nieprzygotowane odpowiedzi nie obniżyły naszej wartości jako kandydata na pracownika. Należałoby zatem wcześniej zastanowić się nad odpowiedziami na pytania o:

- ✓ powód aplikowania na dane stanowisko pracy/miejsce pracy,
- ✓ swoją największą wadę i zaletę,
- ✓ długofalowe plany zawodowe,
- ✓ umiejętności zdobyte w poprzedniej pracy/w szkole, które można wykorzystać na danym stanowisku, a jakich umiejętności chciałoby się nauczyć,
- ✓ wysokość oczekiwanego wynagrodzenia.

Oczywiste jest, że na rozmowę kwalifikacyjną kandydat do pracy nie powinien się spóźnić, wskazane jest nawet wcześniejsze pojawienie się w miejscu spotkania. Należy również zwrócić uwagę na dobranie odpowiedniego stroju, dostosowanego do formalnych spotkań.

Podczas samej rozmowy obowiązują standardowe konwenanse grzecznościowe pomiędzy rozmówcami – odnoszenie się do siebie z szacunkiem, nieprzerywanie osobie mówiącej, odpowiadanie na zadane pytanie zwięźle i rzetelnie (pierwszeństwo do zadawania pytań ma osoba rekrutująca), podziękowanie za rozmowę bez względu na jej wynik. Istotne jest, aby podczas rozmowy kwalifikacyjnej nie unikać wypowiadania swojego zdania na dany temat, a także powstrzymać się przed wydawaniem osądów i powtarzaniem niesprawdzonych opinii czy też krytykowaniem poprzedniego miejsca pracy.

ZASADY CIALDINIEGO

Robert B. Cialdini sklasyfikował metody stosowane do wywierania wpływu na ludzi w postaci 6 podstawowych społecznych i psychicznych zasad:

- ❖ zasada wzajemności – wymaga, by w jakiś sposób rewanżować się za to, co od kogoś otrzymujemy,
- ❖ zasada konsekwencji – ludzie z założenia pragną być konsekwentni,
- ❖ zasada „społecznego dowodu słuszności” – „inni tak robią”,
- ❖ zasada lubienia – ludzie są skłonni do mówienia „tak” tym, których znają i lubią,
- ❖ zasada autorytetu – ludzie mają tendencję do podporządkowania się uznanym autorytetom,
- ❖ zasada niedostępności – ludzie bardziej cenią sobie to, co jest dla nich mniej osiągalne.

Umiejętne zastosowanie zasad Cialdiniego oraz mowy ciała może okazać się przydatne podczas rozmowy kwalifikacyjnej o pracę.

ASPEKTY PRAWNE

Znane są przypadki zadawania podczas rozmów kwalifikacyjnych pytań wywołujących oburzenie, złość lub po prostu niesmak, przykładowo: „Czy jest Pani w ciąży lub zamierza Pani w najbliższym czasie zająć w ciążę?”, „Ile ma Pan dzieci?”, „Jaka jest Pana orientacja seksualna?”, „Skąd pochodzi Pani rodzina?”, „Jakiego jest Pan wyznania?”, „Która opcja polityczna jest Pani najbliższa?” czy też „Ile Pan waży?”. Są one bulwersujące przede wszystkim dlatego, że ingerują w sferę osobistą, a nawet intymną kandydata do pracy, ale także dlatego, że dotyczą kwestii niezwiązanych z pracą, o którą stara się kandydat. Nie bez powodu zatem kwestie te stara się regulować Kodeks pracy – zgodnie z którym pracodawca może żądać od kandydata jedynie następujących informacji: imiona i nazwisko, imiona rodziców, data urodzenia, miejsce zamieszkania (adres do korespondencji), wykształcenie i przebieg kariery zawodowej. Ponadto Kodeks pracy mówi, że: „Pracownicy powinni być równo traktowani w zakresie nawiązania i rozwijania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną [...]”.

PRACA ZA GRANICĄ

Osoby pragnące zdobywać doświadczenie zawodowe za granicą muszą zadbać o to, aby ich kompetencje i umiejętności zostały prawidłowo zrozumiane przez zagranicznych pracodawców. Chodzi tu nie tylko o posługiwanie się językiem obcym, wybranym spośród tych uznawanych za uniwersalne na świecie, ale również o „przetłumaczenie” zdobytego wykształcenia i posiadanych kwalifikacji zawodowych na język międzynarodowych kwalifikacji. Szukając przez Internet pracy w Unii Europejskiej, można skorzystać ze specjalnego narzędzia internetowego – Europejskiego Portalu Mobilności Zawodowej – EURES (www.eures.praca.gov.pl).

Przy poszukiwaniu pracy na rynku europejskim pomocny jest również system Europass (<http://europass.frse.org.pl/>), umożliwiający każdemu obywatelowi Europy lepszą prezentację kwalifikacji i umiejętności zawodowych poprzez skorzystanie z ujednoliconych wzorców dokumentów aplikacyjnych.

Materiały pomocnicze:

- prezentacja multimedialna pt. „Ja na rynku pracy” (www.imkp.paip.pl),
- animowana prezentacja pt. „Szttywne prawo pracy” (<http://goo.gl/9FyVld>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Wskaż umiejętności, które polepszyłyby wizerunek kandydata do pracy na stanowisko kelnera/kelnerki. Uzasadnij odpowiedź.
2. Omów zawartość, wygląd i sposoby tworzenia dokumentów aplikacyjnych do pracy.
3. Określ kanały wysyłania aplikacji oraz zdefiniuj kanon wysyłania aplikacji o pracę drogą elektroniczną.
4. Podaj źródła ofert pracy i omów ich skuteczność.

1. Przedstaw i omów 6 zasad Cialdiniego oraz podaj sposoby ich zastosowania w rozmowie kwalifikacyjnej.
2. Omów aspekty prawne dotyczące treści rozmów kwalifikacyjnych.
3. Podaj przykłady form i sposobów przygotowania portfolio zawodowego.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Moje predyspozycje zawodowe” – <http://goo.gl/2ZYra7>.
2. Wymień umiejętności, które polepszyłyby wizerunek pracownika na podanych stanowiskach pracy:

Operator żurawia: .....

Kosmetyczka: .....

Informatyk: .....

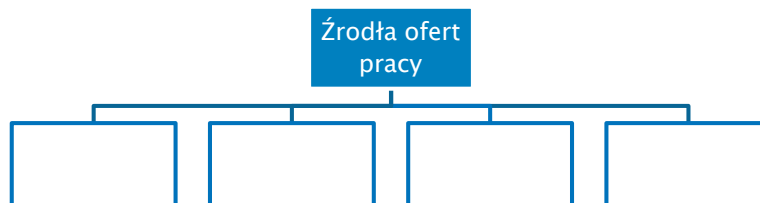
3. Wymień po 3 przykłady kompetencji miękkich i twardych:

Kompetencje miękkie:.....

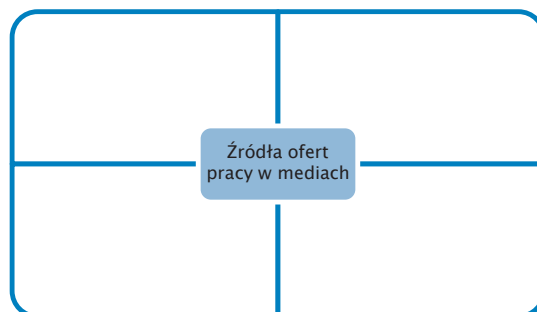
Kompetencje twarde:.....

4. Uzupełnij poniższy schemat o propozycje źródeł ofert pracy:

5. Podaj konkretne źródła ofert pracy w mediach:

6. Które ze źródeł pracy są najskuteczniejsze? Odpowiedź uzasadnij:

.....

.....

.....

7. Podaj adres przykładowego internetowego portalu pracy:

.....

8. Uzupełnij adres siedziby oraz strony internetowej lokalnego urzędu pracy:

Adres: .....

Strona internetowa: .....

9. W jakiej miejscowości znajduje się najbliższy powiatowy i wojewódzki urząd pracy?

PUP: .....

WUP: .....

10. Zamieść spis trzech ofert pracy aktualnie dostępnych na tablicy ogłoszeniowej (fizycznej lub elektronicznej) lokalnego pracodawcy. Podaj ich źródło:

11. Oceń wiarygodność podanej oferty pracy:

 Klient serwisu GazetaPraca.pl

Renomowana warszawska spółka konsultingowa, funkcjonująca na polskim rynku nieprzerwanie od 1996 roku ogłasza konkurs na stanowisko:

OSOBISTA ASYSTENTKA PREZESA

Głównym zadaniem wybranej kandydatki będzie towarzyszenie Prezesowi w spotkaniach biznesowych oraz podróżach służbowych na terenie Europy oraz poza jej granicami (**Afryka, Rosja, Tajlandia, Ukraina**) w związku z rozwojem spółek wchodzących w skład naszej grupy kapitałowej.

Mając na uwadze powyższe kryteria wyboru oczekujemy odpowiedzi od osób:

- o wyjątkowym poziomie atrakcyjności
- **pełnej dyspozycyjności (umożliwiamy naukę w trybie zaocznym)**
- posiadających poczucie tactu oraz dyplomacji
- pozytywnie nastawionych do życia i skierowanych na rozwój

Oferujemy:

- **zakwaterowanie**
- stabilne warunki zatrudnienia i wysokie premie
- możliwość rozwoju zawodowego
- pokrywanie kosztów ewentualnej nauki
- samochód służbowy do wyłącznego użytku

Zaznaczamy, że **rozpatrywane będą jedynie aplikacje zawierające AKTUALNE ZDJĘCIA SYLWETKI** przesłane na adres: asystentka.prezesa@gmail.com

Informujemy, że rozmowy kwalifikacyjne odbywać się będą wyłącznie w Warszawie.

Argumenty „za”:

.....

.....

Argumenty „przeciw”:

.....

.....

12. Przygotuj ogłoszenie o pracę z branży turystycznej:

.....

.....

.....

.....

.....

13. Jakie informacje powinny zostać zawarte w ogłoszeniach o pracę?

.....

.....

.....

.....

18. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Moje CV” – <http://goo.gl/lr4rRF>.
 19. Zarejestruj się na wybranym portalu pracy i wypełnij za pomocą kreatora swoje CV:
Link do CV: .....
 20. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Rozmowa kwalifikacyjna” – <http://goo.gl/5s6VIY>.

- Czym są portale pracy?
.....
- Podaj adresy trzech portali internetowych będących serwisami społecznościowymi ludzi aktywnych zawodowo, gromadzącymi dane na temat predyspozycji i umiejętności zawodowych pracowników poszukujących pracy i pracodawców poszukujących pracowników z odpowiednimi kompetencjami:
  - .....
  - .....
  - .....
- Przygotuj na komputerze ogłoszenie o pracę – ofertę pracy z branży kosmetycznej.
- Zaprojektuj wygląd graficzny ogłoszeń o pracę na stanowisko sprzedawcy:

5. Wymień możliwe załączniki elektronicznej aplikacji o pracę wraz z podaniem, jaką pełnią one funkcję:

Załącznik	Rola załącznika

- Przygotuj w edytorze tekstowym swój wzór CV.
- Przytocz źródło aktów prawnych dotyczących treści rozmów kwalifikacyjnych:
.....
- Wyszukaj na portalu Youtube filmik z rozmowy kwalifikacyjnej, podczas której osoba aplikująca wykorzystała przynajmniej 2 zasady Cialdiniego.
Źródło:.....
Zastosowane zasady Cialdiniego: .....
 .....

2. Pracownika, do boju!

NaCoBeZU

- ✓ Jakie są motywy aktywności zawodowej człowieka?
- ✓ Czym jest praca, jakie rozróżniamy jej rodzaje i jakie pełni ona funkcje?
- ✓ Podmioty rynku pracy – jakie rządzą nim prawa i jakie czynniki na niego wpływają?
- ✓ Jaki są sposoby zatrudniania i zwalniania pracownika?
- ✓ Jakie są obowiązki oraz uprawnienia pracownika i pracodawcy?

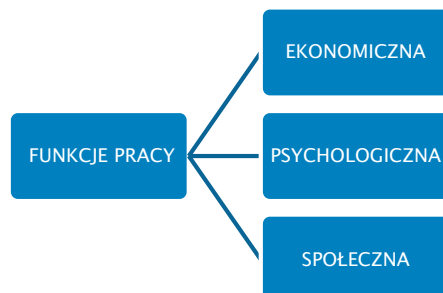
MOTYWY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ

Od początku swego istnienia człowiek w swoim zachowaniu i działalności przejawiał wiele różnych form aktywności. Wszystkie motywy aktywności człowieka mają ścisły związek z jego niezaspokojonymi potrzebami. Do motywów aktywności zawodowej człowieka można zatem zaliczyć potrzebę zapewnienia sobie i swoim bliskim podstawowych warunków do życia, potrzebę stabilności i bezpieczeństwa w życiu (zarówno społecznego, jak i materialnego), potrzebę samorealizacji, uznania czy też posiadania władzy i prestiżu. Znaczenie mogą mieć również ideały i przekonania człowieka, zwłaszcza w przypadku wolontariatu i pracy na rzecz społeczeństwa. Bodźce do podjęcia pracy mogą płynąć **z wewnątrz** (nasze osobiste interesy, pragnienia i samorealizacja) lub **z zewnątrz** (status społeczny, uznanie, stan posiadania, dodatkowy zarobek, wymóg podnoszenia kompetencji zawodowych). Optymalna sytuacja jest wtedy, gdy czynniki zewnętrzne wzmacniają motywację wewnętrzną pracownika.

PRACA

Praca zaspokaja potrzeby materialne człowieka, sprzyja jego samorealizacji, kształtuje go oraz rozwija mentalnie i społecznie. Praca to celowa działalność człowieka, w której przekształca on za pomocą narzędzi pracy przedmioty pracy i przystosowuje je do potrzeb ludzkich oraz świadczy określone usługi materialne i niematerialne. Praca jest jednym z trzech czynników produkcji. Bywa też nazywana kapitałem ludzkim – kiedy odnosi się ją do zdolności posiadanych przez siłę roboczą.

Praca może polegać na wykonywaniu czynności wymagających aktywności fizycznej – **praca fizyczna** lub też stanowić działalność intelektualną – **praca intelektualna**. Praca wykonywana jest przez osoby z odpowiednimi kwalifikacjami, adekwatnymi do rodzaju wykonywanego zawodu. Za pracę otrzymujemy wynagrodzenie bądź też jest ona przejawem dobrowolności, świadomej i bezpłatnej działalności na rzecz poszczególnych osób lub całego społeczeństwa.

Dzięki pracy człowiek ma środki do życia, co umożliwia mu zaspokojenie potrzeb (ekonomiczna funkcja pracy). Ponadto praca rozwija osobowość człowieka, ludzie pracujący czują się potrzebni i przez to dowartościowani (funkcja psychologiczna pracy). Praca jest również środkiem zaspokojenia aspiracji zawodowych i społecznych (społeczna funkcja pracy).

Dla wielu ludzi praca staje się sposobem na życie, celem samym w sobie. Droższe życie, chęć podniesienia swojego statusu społecznego, dążenie do samorealizacji, osiągnięcie sukcesu zawodowego czy potrzeba uznania sprawiają, że stajemy się coraz bardziej narażeni na nałóg pracoholizmu. **Pracoholizm** nazywany jest kolejną chorobą cywilizacyjną naszych czasów. To poważne zaburzenie psychiczne, polegające na uzależnieniu od pracy, które – nieleczone – może zrujnować zdrowie człowieka. Pracoholizm dotyka ludzi w każdym wieku i pracujących w każdym zawodzie. Najbardziej narażone są osoby na kierowniczych stanowiskach, właściciele firm, a także ci, którzy nie potrafią oddzielić pracy od reszty życia. Choroba ta grozi zarówno mężczyznom, jak i kobietom, chociaż obecnie bardziej podatni są na nią panowie. Najczęściej pracoholikami są perfekcyoniści o niskim poczuciu własnej wartości, podatni na krytykę otoczenia oraz bardzo krytyczni wobec siebie. Człowiek staje się pracoholikiem, gdy nie potrafi zachować w życiu równowagi, nie panuje nad rozkładem swoich zajęć, nie ma czasu dla rodziny, nie ma czasu na sen, na odpoczynek czy hobby albo ma wyrzuty sumienia, że nie pracuje. Objawami pracoholizmu są m.in. dominacja pracy nad pozostałymi aspektami życia, ciągłe myślenie o obowiązkach, poczucie winy podczas dni wolnych, strach przed urlopem, perfekcjonizm w sprawach zawodowych czy bezsenność.

PODMIOTY RYNKU PRACY

Na rynku pracy – tak jak na każdym innym – dochodzi do transakcji kupna i sprzedaży. Przedmiotem sprzedaży (towarem) na rynku pracy jest właśnie **praca**, sprzedającym – **pracownik**, a kupującym – **pracodawca**. Podmiotami rynku pracy są zatem pracodawcy – oferujący miejsca pracy i pracownicy – oferujący swoją wiedzę i umiejętności.

Rynek pracy rządzi się tymi samymi prawami co każdy inny rynek – relacje między popytem a podażą kształtują zapotrzebowanie na towar. Popyt na pracę określa liczbę osób, jaką pracodawcy są gotowi zatrudnić przy danej stawce płacy – jest to zapotrzebowanie na pracę, zgłaszane przez pracodawców. Natomiast podaż pracy to liczba osób, które chcą w danym okresie pracować za określoną stawkę płacy. W wyniku zetknięcia się podaży pracy z popytem na nią kształtuje się cena pracy, czyli płaca. Do czynników wpływających na popyt i podaż pracy można zaliczyć: poziom płac, wydajność pracy, koniunkturę gospodarczą, rozwój technologiczny, mobilność pracowników, migracje zagraniczne, system kształcenia, stan gospodarki światowej, sezonowość oraz działanie żywiołów.

ZATRUDNIENIE

Podstawową formą zatrudnienia jest zawarcie między pracodawcą a pracownikiem **umowy o pracę**. Umowa taka może zostać zawarta bezterminowo lub na określony czas (na okres próbny, na czas wykonywania danej pracy, na zastępstwo).

Ze względu na bezterminowość **umowa o pracę na czas nieokreślony** jest najkorzystniejszą formą zatrudnienia dla pracownika ceniącego sobie stabilizację. Zapewnia najbardziej trwałą ochronę stosunku pracy (pracownik zostaje objęty przepisami o charakterze ochronnym, zawartymi w Kodeksie pracy). Treść umowy obejmuje m.in. określenie rodzaju pracy, miejsce jej wykonywania, wymiar czasu pracy, wynagrodzenie i jego elementy. Rozwiązanie umowy przez pracodawcę następuje w drodze wypowiedzenia, z uzasadnionych powodów. Okres wypowiedzenia (2 tygodnie, miesiąc, 3 miesiące) zależny jest od długości zatrudnienia (odpowiednio: poniżej 6 miesięcy, powyżej 6 miesięcy, co najmniej 3 lata). Niestety, ten typ umowy nie należy do grona najpowszechniej zawieranych umów.

Jedną z najbardziej nadużywanych przez pracodawców form zatrudnienia jest **umowa o pracę na czas określony**, ze względu na dużą łatwość jej rozwiązania – rozwiązuje się z upływem terminu, na jaki została zawarta. Może być też rozwiązana na skutek porozumienia stron lub za dwutygodniowym wypowiedzeniem, jeżeli umowa została zawarta na okres dłuższy niż 6 miesięcy i przy zawieraniu umowy o pracę strony przewidziały możliwość jej wcześniejszego rozwiązania. Zatrudniający nie ma obowiązku uzasadniania decyzji o rozwiązaniu umowy.

Czas jej trwania nie jest ograniczony żadnymi przepisami, ale pracodawca może podpisać maksymalnie dwie takie umowy z pracownikiem. Trzecia jest równoznaczna z zatrudnieniem na zasadach umowy na czas nieokreślony (chyba że obowiązuje ustawa antykryzysowa, wtedy pracodawca może zawrzeć dowolną ilość umów o pracę na czas określony z jednym i tym samym pracownikiem). Pracownikowi nie przysługują żadne świadczenia po ustaniu stosunku pracy.

Umowa na okres próbny zawierana jest najczęściej z początkującym pracownikiem. Minimalizuje ryzyko wyboru niewłaściwej osoby. Podczas okresu próbnego pracodawca ma szansę weryfikacji umiejętności i posiadanych kwalifikacji pracownika. Strony mogą zawrzeć taką umowę tylko raz – wyjątek stanowi sytuacja związana z objęciem nowego stanowiska. Okres próbny trwa maksymalnie 3 miesiące. Umowa może być rozwiązana przed zakończeniem terminu, na jaki obowiązuje, za porozumieniem stron, bez wypowiedzenia i za wypowiedzeniem przez każdą ze stron. Długość okresu wypowiedzenia zależy od czasu trwania umowy: 3 dni robocze (jeżeli okres próbny nie przekraczał 2 tygodni), tydzień (jeżeli okres próbny był dłuższy niż dwa tygodnie) i 2 tygodnie (jeżeli umowa na okres próbny była zawarta na 3 miesiące).

Umowa na czas wykonania określonej pracy jest zatrudnieniem pracowniczym. Rozwiązuje się ją w momencie wykonania zadania, za porozumieniem stron bądź w drodze zastosowania dwutygodniowego okresu wypowiedzenia w przypadku ogłoszenia upadłości lub likwidacji.

Umowa na zastępstwo nie może przekroczyć 3 lat. Wykonywana jest do czasu powrotu zastępowanego pracownika. Jest to częsta forma zatrudnienia wśród osób wkraczających na rynek pracy, pozwala bowiem na zdobycie pierwszego doświadczenia zawodowego.

Pracownik może zostać zatrudniony również na podstawie **umów cywilnoprawnych** – umowy-zlecenia lub umowy o dzieło, w przypadku których nie obowiązują zapisy zawarte w Kodeksie pracy, a stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.

W przypadku **umowy-zlecenia** zleceniobiorca zobowiązuje się do wykonywania określonych czynności dla zleceniodawcy. Brak ścisłego podporządkowania stanowi dla zleceniobiorcy dużą zaletę. Dopuszczalne jest wykonanie zlecenia przez osobę trzecią, nie ma również obowiązku świadczenia pracy w określonym miejscu i czasie. Odprowadzanie składek ZUS-u uzależnione jest od faktu posiadania przez zleceniobiorcę innego tytułu do ubezpieczenia. Obie strony mają możliwość wypowiedzenia umowy.

W **umowie o dzieło** wykonawca zobowiązuje się do wykonania określonego dzieła, zamykający natomiast do wypłaty wynagrodzenia. Koszt uzyskania przychodu wynosi minimum 20%, a od umowy nie są odprowadzane składki ZUS-u, dlatego pod względem finansowym jest to bardzo opłacalna forma zatrudnienia dla obu stron. Istotnym czynnikiem jest to, że pracownik działa samodzielnie, bez kierownictwa, wyznaczonego miejsca i czasu wykonywania pracy. Główną wadą umowy o dzieło jest natomiast brak świadczeń socjalnych, dotkliwy w przypadku niewypłacalności pracodawcy, choroby czy wypadku.

ZWOLNIENIE

Rozwiązanie stosunku pracy może nastąpić na drodze porozumienia stron, poprzez wypowiedzenie umowy lub też na podstawie rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia. Do rozwiązania stosunku pracy może też doprowadzić wypowiedzenie warunków pracy lub płacy, jeżeli pracownik odmówi przyjęcia nowych warunków.

W drodze **porozumienia** można rozwiązać każdą umowę o pracę i nie ma znaczenia, która ze stron (pracodawca czy pracownik) wystąpi z taką propozycją. Rozwiązanie umowy następuje w terminie określonym w porozumieniu, który strony mogą ustalić dowolnie. W przypadku nieokreślenia w porozumieniu terminu rozwiązania umowy o pracę porozumienie powoduje rozwiązanie umowy w dniu jego zawarcia.

Wypowiedzenie umowy o pracę jest to jednostronne oświadczenie woli, złożone przez jedną ze stron stosunku pracy drugiej stronie, powodujące rozwiązanie umowy o pracę z upływem okresu wskazanego w oświadczeniu wypowiedzającym umowę, czyli okresu wypowiedzenia.

W drodze wypowiedzenia można rozwiązać umowę zawartą na czas nieokreślony oraz umowy na okres próbny i na czas określony dłuższy niż 6 miesięcy, jeżeli strony przewidziały wcześniej taką możliwość. Okres wypowiedzenia umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony jest uzależniony od okresu zatrudnienia u danego pracodawcy i wynosi: 2 tygodnie (jeżeli pracownik był zatrudniony krócej niż 6 miesięcy), miesiąc (jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 6 miesięcy) lub 3 miesiące (jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 3 lata). Oświadczenie o wypowiedzeniu umowy o pracę powinno być złożone w formie pisemnej. Pracodawca w piśmie wypowiadającym umowę na czas nieokreślony powinien wskazać przyczynę uzasadniającą wypowiedzenie oraz pouczenie o przysługującym pracownikowi prawie odwołania się od tego wypowiedzenia do sądu pracy.

Rozwiązanie umowy o pracę **bez wypowiedzenia** jest to jednostronne oświadczenie woli, złożone przez jedną ze stron stosunku pracy drugiej stronie, powodujące natychmiastowe ustanie stosunku pracy. W ten sposób można rozwiązać każdą umowę o pracę, ale tylko wtedy, gdy zachodzą wyjątkowe przyczyny, przewidziane w Kodeksie pracy. Oświadczenie zmierzające do bezzwłocznego rozwiązania umowy wymaga formy pisemnej i powinno zawierać wolę natychmiastowego rozwiązania stosunku pracy oraz wskazywać przyczynę uzasadniającą rozwiązanie umowy. Przytoczenie przyczyny uzasadniającej rozwiązanie umowy oznacza wskazanie istoty zarzutu, tzn. podanie konkretnego zdarzenia lub okoliczności, które doprowadziły do rozwiązania umowy. Rozwiązanie umowy ze skutkiem natychmiastowym wywołuje przykre i odczuwalne skutki społeczne i ekonomiczne, dlatego jest ściśle reglamentowane i dopuszczalne tylko w wyjątkowych okolicznościach, przewidzianych prawem, np. pracodawca może rozwiązać umowę bez wypowiedzenia z winy pracownika w przypadku ciężkiego naruszenia przez pracownika jego podstawowych obowiązków lub też w przypadku zawinionej przez pracownika utraty uprawnień koniecznych do wykonywania określonego zawodu.

OBOWIĄZKI I UPRAWNIENIA

Zbiór przepisów regulujących prawa i obowiązki objęte stosunkiem pracy w odniesieniu do wszystkich pracowników oraz pracodawców nazywamy Kodeksem pracy. W Polsce nadzorem i kontrolą przestrzegania prawa pracy zajmują się Państwowa Inspekcja Pracy (w skrócie PIP) oraz sądy pracy. Prawa i obowiązki zarówno pracownika, jak i pracodawcy – oprócz Kodeksu pracy – wynikają też z układów zbiorowych, regulaminów pracy, przepisów BHP oraz przepisów przeciwpożarowych. Obowiązki pracownika wynikają z praw pracodawcy, natomiast obowiązki pracodawcy są jednocześnie prawami pracownika.

PRAWA I OBOWIĄZKI PRACOWNIKA

Do najważniejszych obowiązków pracownika należy:

- przestrzeganie w miejscu pracy obowiązującego czasu pracy i powiadamianie pracodawcy o przyczynie ewentualnej nieobecności,
- praca w obowiązującym czasie pracy, który nie może przekraczać 8 godzin na dobę i przeciętnie 40 godzin w przeciętnie pięciodniowym tygodniu pracy w przyjętym okresie rozliczeniowym (nieprzekraczającym czterech miesięcy),
- znajomość przepisów BHP, udział w szkoleniach i egzaminach dotyczących tych przepisów,
- wykonywanie pracy zgodnie z przepisami BHP (dbanie o porządek w miejscu pracy i o stan maszyn, stosowanie odpowiedniej odzieży itd.),
- wykonywanie okresowych badań lekarskich,
- przestrzeganie regulaminu pracy,
- współdziałanie w kreowaniu pozytywnego wizerunku firmy.
- pracownik nie powinien przekazywać na zewnątrz informacji o zakładzie, produkcji i pracownikach ani prowadzić działań określanych jako konkurencja wobec pracodawcy.

Natomiast do najważniejszych praw pracownika należą:

- prawo do poszanowania godności,
- równouprawnienie pod względem płci, wieku, rasy, narodowości, przekonań politycznych i religijnych, przynależności do związków zawodowych, a także równouprawnienie pracowników niepełnosprawnych,
- prawo do terminowego wypłacania wynagrodzenia,
- prawo do wypoczynku oraz co najmniej 15-minutowej przerwy w pracy,
- prawo do płatnego urlopu,
- prawo do bezpiecznych warunków pracy,
- prawo do świadczeń socjalnych,
- prawo do ubezpieczeń.

PRAWA I OBOWIĄZKI PRACODAWCY

Pracodawca ma pełną swobodę w doborze pracowników. Ograniczenia występują dopiero przy warunkach zatrudnienia i warunkach pracy. Do obowiązków pracodawcy należą:

- zawarcie umowy o pracę na piśmie,
- poinformowanie pracownika o warunkach zatrudnienia i przysługujących mu prawach w ciągu 7 dni od zawarcia umowy,
- zapoznanie pracowników z ich obowiązkami oraz sposobem wykonywania pracy,
- organizowanie pracy z uwzględnieniem kwalifikacji pracowników i przepisów BHP oraz w sposób zapewniający zmniejszenie jej uciążliwości,
- terminowe wypłacanie wynagrodzeń,
- informowanie pracowników o możliwości zatrudnienia w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy, a pracowników zatrudnionych na czas określony – o wolnych miejscach pracy,
- stwarzanie warunków do podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Pracodawca ma prawo do:

- zatrudniania pracowników,
- zwalniania pracowników,
- ustalania warunków pracy i płacy,
- żądania od osoby ubiegającej się o zatrudnienie podania danych osobowych i numeru PESEL,
- dochodzenia od pracownika wyrównania szkody, którą poniósł wskutek naruszenia przez pracownika zakazu konkurencji, przewidzianego w umowie,
- przyznawania nagród i wyróżnień,
- stosowania kary upomnienia, nagany oraz kar pieniężnych w przypadku niewywiązywania się pracownika ze swoich obowiązków.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Przedstaw i omów motywy aktywności zawodowej człowieka.
2. Omów hierarchię potrzeb człowieka autorstwa A. Masłowa.
3. Czym jest praca, jakie rozróżniamy jej rodzaje i jakie pełni ona funkcje? Czym jest pracoholizm?
4. Podaj podmioty rynku pracy oraz omów, jakie rządzą nim prawa i jakie czynniki na niego wpływają.
5. Określ sposoby zatrudniania i zwalniania pracownika. Scharakteryzuj różne formy wynagrodzeń.
6. Omów przykładowe obowiązki oraz uprawnienia pracownika i pracodawcy.

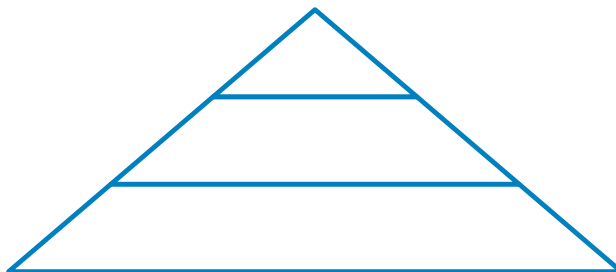

1. Zaprezentuj i omów schemat potrzeb człowieka według Maslowa i Coveya.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Wymień 3 najważniejsze, według Ciebie, motywy aktywności zawodowej człowieka:

2. Przygotuj rebus, którego hasłem ma być „Praca”:

3. Podaj 3 przysłowia związane z pracą:

1. ....

2. ....

3. ....

4. Zaproponuj swoją nazwę pracoholizmu:

.....

5. Podpisz obrazki rodzajem wykonywanej pracy, które one przedstawiają:

.....

6. Uzupełnij schemat dotyczący rynku pracy:

7. Podaj 3 czynniki wpływające na popyt na pracę sezonową:
1. ....
  2. ....
  3. ....
8. Uzupełnij tabelę o informacje, jakie ważne przesłanki optują za daną formą zatrudnienia.

Forma zatrudnienia	Przesłanki
Umowa o pracę na czas nieokreślony	
Umowa-zlecenie	
Umowa na okres próbny	
Umowa o dzieło	

9. Wyszukaj w Internecie elektroniczną wersję Kodeksu pracy:
Źródło:.....
10. Zaproponuj formę zwolnienia pracownika, który w pracy nadużywa alkoholu. Odpowiedź uzasadnij:
.....
.....
.....
11. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Prawa pracodawcy” – <http://goo.gl/ECYV52>.
12. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Prawa i obowiązki pracownika” – <http://goo.gl/54CBHR>.

1. Zaprojektuj infografikę przestrzegającą przed pracoholizmem:

3. Superpracownik

NaCoBeZU

- ✓ Czym jest płaca i jakie pełni ona funkcje?
- ✓ Jakich wyróżniamy rodzaje wynagrodzeń?
- ✓ Podatek dochodowy.
- ✓ Czym jest mobbing i jak można mu przeciwdziałać?

PŁACA

Płacą nazywamy wypłaty pieniężne oraz wartość tzw. świadczeń w naturze (towary, materiały, usługi itp.) lub ekwiwalenty wypłacane pracownikom bądź innym osobom fizycznym przez pracodawcę za wykonaną na jego rzecz pracę.

Płaca pełni dwie podstawowe funkcje: **dochodową** (pozwala na zaspokajanie potrzeb życiowych pracownika i jego najbliższych) oraz **motywacyjną** (motywuje do lepszej i efektywniejszej pracy).

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Płaca minimalna” (<http://goo.gl/fFpvJ7>),
- prezentacja animowana pt. „Płaca minimalna i jej konsekwencje” (<http://goo.gl/aXk7BG>),
- filmik edukacyjny pt. „Ile kosztuje praca?” (<http://goo.gl/Smu7Dj>).

WYNAGRODZENIA

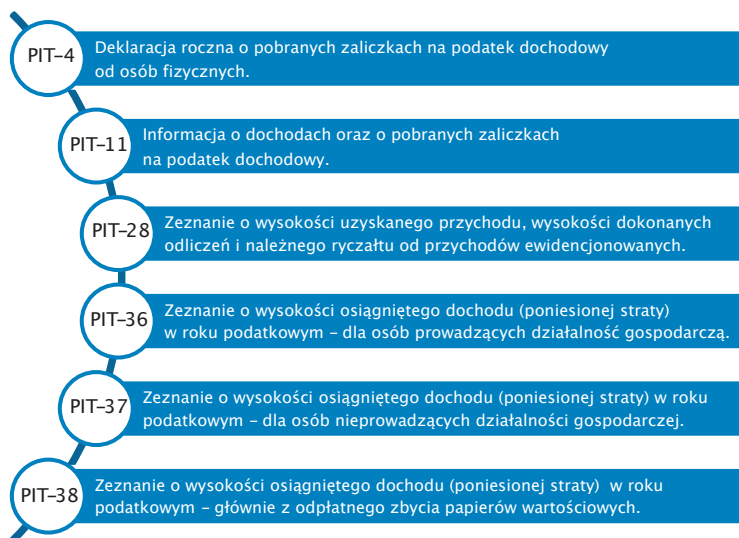
Formy wynagradzania pracowników wynikają z systemu płac, czyli zespołu zasad obejmujących organizację płac oraz metody ich ustalania i obliczania, związanego z wymaganymi kwalifikacjami pracownika, rodzajem wykonywanej pracy, jej wymiarem czasowym oraz jakością. Rozróżniamy formę ryczałtową, czasową, prowizyjną i akordową.

W przypadku płacy **ryczałtowej** płaca za pracę określana jest w postaci konkretnej kwoty (stałej lub zmiennej). Przy **czasowej** formie wynagradzania płaca jest wyliczana na podstawie czasu przepracowanego (np. liczby godzin lub dni) oraz czasu nieprzepracowanego, płatnego ustawowo. **Prowizja** jest udzielana pracownikowi za uzyskanie określonego wyniku sprzedaży i wyrażana jest procentowo od wartości sprzedaży. Płaca **akordowa** jest ściśle związana z wynikami pracy. Ze względu na przyjmowane normy wyników pracy mówimy o akordzie czasowym lub od sztuki.

Wynagrodzenie brutto obejmuje wynagrodzenie pracownika łącznie z podatkami na rzecz państwa i składkami na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Natomiast wynagrodzenie netto to kwota, jaką pracownik otrzymuje „na rękę”

PODATEK

Obowiązkowym świadczeniem osoby fizycznej lub osoby prawnej na rzecz państwa, zależnie od dochodu i wykorzystanych odliczeń, jest podatek dochodowy. Wszyscy podatnicy są zobowiązani do składania deklaracji podatkowych celem przekazywania informacji dla celów podatkowych.

Wszystkie aktualne formularze PIT podatnik może znaleźć nie tylko w urzędach skarbowych, ale również – w wersji elektronicznej – na stronie Ministerstwa Finansów (www.finanse.mf.gov.pl).

Podatek dochodowy od osób fizycznych (w skrócie PIT od ang. *Personal Income Tax*) składany jest rokrocznie, w przypadku osób nieprowadzących działalności gospodarczej, na formularzu PIT-37. W przypadku rocznego rozliczenia podatku dochodowego istnieją możliwości odliczeń od dochodu oraz od samego podatku. Jednakże odliczenia te co roku są zmieniane i są przedmiotem nieustannych sporów partii politycznych.

Znaczenie łatwiejszym i szybszym sposobem niż ręczne wypełnianie zeznań podatkowych jest skorzystanie z programów komputerowych do rozliczeń rocznych.

MOBBING

Mobbing oznacza działania lub zachowania dotyczące pracownika lub skierowane przeciwko pracownikowi, polegające na uporczywym i długotrwałym nękaniu go lub zastraszaniu, wywołujące u niego zaniżoną ocenę przydatności zawodowej, powodujące lub mające na celu poniżenie bądź ośmieszenie pracownika, izolowanie go lub wyeliminowanie z zespołu współpracowników. Zjawisko mobbingu może zachodzić w relacji nie tylko przełożony – podwładny, ale również podwładny – przełożony. Na praktyki mobbingowe narażone są zarówno kobiety, jak i mężczyźni. Mobbing jest specyficznym rodzajem przemocy, która zaburza relacje interpersonalne w miejscu pracy oraz jednoznacznie negatywnie wpływa na funkcjonowanie zatrudnionych i całej firmy.

Realizacja przez pracodawcę obowiązku działań antymobbingowych, wynikającego z Kodeksu pracy, może polegać m.in na uświadomieniu podwładnym istoty i zagrożeń wynikających z tego typu zachowań, precyzyjnym określeniu działań, które mogą być uznane za mobbing, wyznaczeniu godzin, w których będą rozpatrywane indywidualne sprawy pracowników w tym zakresie, zobowiązaniu pracowników do informowania o pojawieniu się wszelkich przejawów mobbingu czy określeniu kar grożących za psychiczne znęcanie się nad współpracownikami. Ponadto nic nie stoi na przeszkodzie, aby ofiara praktyk mobbingowych korzystała z pomocy np. organizacji związkowych czy poradni specjalistycznych. Powstaje również wiele stowarzyszeń działających na rzecz przeciwdziałania mobbingowi w miejscu pracy, gdzie jednostka prześladowana może szukać pomocy.

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Czym jest płaca i jakie pełni ona funkcje?
2. Jakże rozróżniamy wynagrodzenia i ich formy?
3. Omów formy rozliczeń z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych. Wskaż usługi lub zakupione przedmioty, które można odliczyć w deklaracji podatkowej PIT.
4. Podaj przykłady zachowań etycznych i nieetycznych w roli pracodawcy i pracownika. Na czym polega zjawisko mobbingu i w jaki sposób można mu przeciwdziałać?

1. Zaproponuj możliwe rozwiązania problemu mobbingu z punktu widzenia zarówno pracownika, jak i pracodawcy.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Wyszukaj synonimy pojęcia „płaca”:
.....
2. Zapisz definicję wynagrodzenia netto i brutto za pomocą równania matematycznego:
Wynagrodzenie netto: .....
Wynagrodzenie brutto: .....
3. Wyszukaj aktualną wysokość składek ZUS:
Ubezpieczenie społeczne: .....
Ubezpieczenie zdrowotne: .....
4. Przy pomocy kalkulatora internetowego przeprowadź symulację i wylicz dochód z wynagrodzenia brutto w wysokości 2000 zł dla potencjalnego pracownika, który rozważa różne formy zatrudnienia – na podstawie:
Umowy o pracę: .....
Umowy-zlecenia: .....
Umowy o dzieło: .....
5. Ile aktualnie wynosi płaca minimalna?
.....
6. Uzupełnij tabelę dotyczącą form wynagrodzeń o przesłanki optujące za daną formą:

Forma wynagrodzeń	Przesłanki
Ryczałtowa	
Akordowa	
Czasowa	
Prowizyjna	

7. Podaj wiarygodne internetowe źródło formularzy podatkowych:
.....
8. Ustal, z jakiej formy odliczeń od dochodu skorzystali Twoi rodzice w zeszłym roku podatkowym, a jakie odliczenia planują zastosować w obecnym roku podatkowym:
Zeszyły rok: .....
.....

Obecny rok: .....

9. Podaj adres strony internetowej, z której PIT-37 można złożyć w wersji elektronicznej:
.....
10. Wymień nazwę przykładowego darmowego programu, który służy do rozliczania podatku dochodowego od osób fizycznych:
.....
11. Podaj 3 przykłady występowania przejawów mobbingu w pracy pośród znanych pracodawców na rynku międzynarodowym:
1. **Pracodawca:** .....
Źródło informacji: .....
2. **Pracodawca:** .....
Źródło informacji: .....
3. **Pracodawca:** .....
Źródło informacji: .....
12. Podaj 3 przykłady występowania różnych form molestowania w pracy pośród znanych pracodawców na rynku krajowym:
1. **Pracodawca:** .....
Rodzaj zarzutów: .....
2. **Pracodawca:** .....
Rodzaj zarzutów: .....
3. **Pracodawca:** .....
Rodzaj zarzutów: .....

1. Wyszukaj na portalu Youtube 3 skecze ironicznie traktujące o warunkach pracy i płacy w Polsce. Podaj ich tytuły:
1. ....
2. ....
3. ....
2. Która z funkcji płacy jest dla Ciebie najważniejsza? Odpowiedź uzasadnij:
.....
.....
.....
3. Uzupełnij tabelę o zalety i wady stosowania mechanizmu płacy minimalnej:

Zalety	Wady

4. Uzasadnij, która forma wynagrodzenia będzie najefektywniejsza ekonomicznie dla studenta przygotowującego projekt instalacji elektrycznej dla firmy budowlanej, w której projektant się rozchorował:

.....
.....
.....

5. Wyszukaj w Internecie zestawienia rachunków zysków i strat fundacji oraz stowarzyszeń i podaj nazwę zarówno przykładowej fundacji, która osiągnęła znaczący zysk w porównaniu do zeszłego roku podatkowego, jak i stowarzyszenia, które zamknęło rok ze stratą:

Fundacja: .....

Stowarzyszenie: .....

6. Zaprojektuj infografikę z przekazem „stop mobbingowi”:

4. Praco, gdzie jesteś?

NaCoBeZU

- ✓ Kim jest osoba bezrobotna?
- ✓ Czym jest bezrobocie, co jest jego miernikiem oraz jakie są jego rodzaje, przyczyny i skutki?
- ✓ Jakie są sposoby walki z bezrobociem?

OSOBA BEZROBOTNA

Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, **osobą bezrobotną** jest przede wszystkim osoba, która:

- ❖ nie jest zatrudniona,
- ❖ nie wykonuje pracy zarobkowej,
- ❖ jest zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (lub w połowie wymiaru czasu pracy – w przypadku osoby niepełnosprawnej),
- ❖ nie uczy się w szkole w systemie dziennym,
- ❖ ukończyła 18 lat, a nie ukończyła 60 lat (kobieta) lub 65 lat (mężczyzna),
- ❖ nie nabyła prawa do emerytury lub renty,
- ❖ nie jest właścicielem ani posiadaczem nieruchomości rolnej,
- ❖ nie posiada wpisu do ewidencji działalności gospodarczej,
- ❖ zarejestrowała się we właściwym dla stałego lub czasowego miejsca zameldowania powiatowym urzędzie pracy.

Definicja **osoby bezrobotnej** według BAEL (Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności) mówi o tym, że są to osoby w wieku 15-74 lata, które spełniają jednocześnie trzy warunki:

- ❖ w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
- ❖ aktywnie poszukiwały pracy,
- ❖ były gotowe (zdolne) podjąć pracę w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym.

Do bezrobotnych, wg BAEL, nie zalicza się osób kształcących się w systemie szkolnictwa w trybie dziennym.

Według Eurostatu (Europejski Urząd Statystyczny) **bezrobotnym** jest osoba w wieku 15-74 lat, która:

- ❖ nie ma pracy,
- ❖ jest gotowa podjąć pracę w ciągu następnych dwóch tygodni,
- ❖ w ciągu ostatnich czterech tygodni poszukiwała aktywnie pracy.

BEZROBOCIE

Bezrobocie to zjawisko społeczne i gospodarcze polegające na tym, że część ludzi zdolnych do pracy i deklarujących chęć jej podjęcia oraz poszukujących jej nie znajduje faktycznego zatrudnienia. Z punktu widzenia społecznego zjawisko to jest niekorzystne, natomiast z punktu widzenia ekonomicznego jest to normalna sytuacja.

Wielkość bezrobocia mierzy się za pomocą **stopy bezrobocia**, wyrażanej w procentach jako udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób aktywnych zawodowo.

Ze względu na przyczyny pozostawania osób bez pracy wyróżnia się trzy rodzaje bezrobocia:

- **frykcyjne** (inaczej naturalne) – bezrobocie związane z przerwami w zatrudnieniu z powodu poszukiwania innej pracy lub zmianą miejsca zamieszkania,
- **cykliczne** (inaczej koniunkturalne) – bezrobocie związane z cyklicznymi zmianami produktywności gospodarki),
- **strukturalne** – bezrobocie, które powstaje na tle strukturalnych rozbieżności między podażą pracy i popytem na pracę.

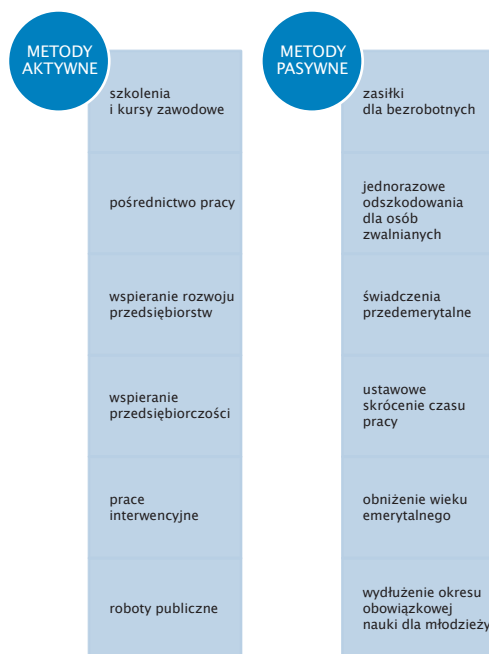
Do przyczyn bezrobocia można zaliczyć ponadto: relatywnie wysokie dla pracodawców koszty pracy, sztywne, restrykcyjne i marginalizujące rolę pracodawcy prawo pracy, konieczność uzyskiwania pozwoleń oraz licencji na pracę, likwidację niektórych gałęzi przemysłu, zmiany technologiczne czy też brak doświadczenia zawodowego wśród absolwentów.

Bezrobocie niesie za sobą zarówno negatywne, jak i pozytywne skutki (choć tych ostatnich jest znacznie mniej). Do głównych skutków negatywnych można zaliczyć:

- ✓ obniżenie poziomu życia bezrobotnych,
- ✓ niewykorzystany, nieproduktywny potencjał ludzki,
- ✓ utratę kwalifikacji,
- ✓ spadek motywacji do podjęcia pracy,
- ✓ degradację psychiczną i moralną osób pozostających bez pracy,
- ✓ zjawiska patologii społecznej – alkoholizm, narkomanię, przestępczość itd.,
- ✓ zwiększenie wydatków z budżetu państwa – na utrzymanie osób bezrobotnych,
- ✓ zmniejszenie dochodów budżetu państwa.

Pozytywnymi aspektami bezrobocia są natomiast: korzystny wpływ na konkurencyjność na rynku pracy, zwiększenie poszanowania pracy, wzrost motywacji pracowników do bardziej efektywnej i solidnej pracy, podwyższanie kwalifikacji zawodowych czy też wzrost zainteresowania samozatrudnieniem wśród bezrobotnych.

WALKA Z BEZROBOCIEM

Największą skutecznością w ograniczaniu bezrobocia mogą poszczycić się aktywne metody walki z bezrobociem. Ponadto najskuteczniejszym sposobem jest pobudzanie rozwoju gospodarczego kraju. Skuteczna walka z bezrobociem musi opierać się również na solidnych fundamentach państwowych, gdzie instytucje rządowe oraz samorządowe współpracują ze sobą i uzupełniają się wzajemnie.

Materiały pomocnicze:

- filmik edukacyjny pt. „Bezrobocie” (<http://goo.gl/W6a8eK>),
- animowana prezentacja pt. „Bezrobocie” (<http://goo.gl/odihXK>),
- animowana prezentacja pt. „Skąd się bierze bezrobocie” (<http://goo.gl/Vgq8TB>),
- animowana prezentacja pt. „Zatrudnienie i bezrobocie” (<http://goo.gl/SXAQKO>),
- animowana prezentacja pt. „Inflacja a bezrobocie” (<http://goo.gl/mtd27>),
- animowana prezentacja pt. „Pomiar inflacji i wskaźniki rynku pracy” (<http://goo.gl/p9K3nm>),
- filmik edukacyjny pt. „Migracje zarobkowe” (<http://goo.gl/2yqczK>).

PYTANIA SPRAWDZAJĄCE

1. Zdefiniuj bezrobocie. Wymień i omów przyczyny bezrobocia i jego rodzaje.
2. Omów mierniki i skutki bezrobocia dla gospodarki.
3. Podaj i omów możliwe sposoby walki z bezrobociem oraz określ ich skuteczność.
4. Zdefiniuj osobę bezrobotną.

1. Określ pozytywne i negatywne skutki bezrobocia.

ZADANIA I ĆWICZENIA SPRAWDZAJĄCE

1. Podaj własną definicję osoby bezrobotnej:
.....
.....
2. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Zjawisko bezrobocia” – <http://goo.gl/HYxgmB>.
3. Jakie są, według Ciebie, 3 główne przyczyny bezrobocia?
4. Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Rodzaje bezrobocia” – <http://goo.gl/84QkEx>.

PRZYCZYNY
BEZROBOCIA

---

5. Wyszukaj informacje na temat wieku produkcyjnego w Polsce osobno dla kobiet i osobno dla mężczyzn. Uzupełnij poniższy schemat:

- Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Stopa bezrobocia” – <http://goo.gl/c9rY4S>.
- Ile obecnie wynosi stopa bezrobocia w Polsce, a ile w Wielkopolsce?

Polska: .....

Wielkopolska: .....

- Na podstawie danych z PUP w Poznaniu „Raport z monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych za 2012 rok dla powiatu poznańskiego” wypisz liderów w zawodach deficytowych i nadwyżkowych:

Zawody deficytowe	Zawody nadwyżkowe
1	1
2	2
3	3

- Podaj nazwy trzech krajów będących najpopularniejszymi celami migracji zarobkowej Polaków:
.....
- Rozwiąż ćwiczenie interaktywne pt. „Skutki bezrobocia. Metody zwalczania bezrobocia” – <http://goo.gl/TevuXZ>.

- Podaj, ile wynosi wiek produkcyjny w:
Brazylii: .....
Kanadzie: .....
Nigerii: .....
Niemczech: .....
Wielkiej Brytanii: .....
Rosji: .....
Chinach: .....
Japonii: .....
Indiach: .....
Australii: .....
- Zaprezentuj na wykresie zmiany poziomu bezrobocia w Polsce na przestrzeni ostatnich 10 lat:

3. Na podstawie aktualnego raportu WUP w Poznaniu zaprezentuj na wykresach kołowych strukturę osób bezrobotnych w Wielkopolsce według:

WYKSZTAŁCENIA

PŁCI

MIEJSCA ZAMIESZKANIA

WIEKU

4. Podaj wysokość płacy minimalnej w wybranych trzech krajach UE:

1. ....

2. ....

3. ....

5. Zaproponuj swój pomysł na walkę z bezrobociem:

.....
.....
.....
.....

6. Podaj 3 przykłady największych zwolnień grupowych w Polsce:

Gdzie	Kiedy	Ile

7. Zaprojektuj infografikę dotyczącą wybranych przez Ciebie najskuteczniejszych metod walki z bezrobociem:

Test sprawdzający z działu „Rynek pracy”

- Internetowym portalem pracy NIE jest:
  - www.jobpilot.pl.
  - www.gazeta.pl.
  - www.infopraca.pl.
  - www.pracuj.pl.
- Które rozwinięcie skrótu jest prawidłowe?
  - CV – legitymacja studenta.
  - CV – list motywacyjny.
  - CV – życiorys zawodowy.
  - CV – paszport zawodowy.
- Przedmiotem transakcji na rynku pracy jest:
  - Praca.
  - Pracodawca.
  - Pracownik.
  - Płaca.
- Podczas trwania tej umowy pracodawca ma szansę weryfikacji umiejętności i posiadanych przez pracownika kwalifikacji. Strony mogą zawrzeć taką umowę tylko raz. Trwa ona maksymalnie 3 miesiące.
  - Umowa o dzieło.
  - Umowa na zastępstwo.
  - Umowa-zlecenie.
  - Umowa na okres próbny.
- Które równanie odnosi się do wynagrodzenia „na rękę”?
  - = wynagrodzenie netto – składki ZUS.
  - = wynagrodzenie brutto – podatek dochodowy – składki ZUS.
  - = wynagrodzenie brutto – podatek dochodowy.
  - = wynagrodzenie netto – podatek dochodowy – składki ZUS.
- Obowiązkowym świadczeniem na rzecz państwa przez osoby fizyczne i prawne jest:
  - Podatek dochodowy.
  - Płaca brutto.
  - Składki ZUS.
  - Cło.
- Zjawisko społeczne i gospodarcze, polegające na tym, że część ludzi zdolnych do pracy i deklarujących chęć jej podjęcia oraz poszukujących jej nie znajduje faktycznego zatrudnienia, nazywamy:
  - Bezrobociem.
  - Strajkiem.
  - Inflacją.
  - Kuroniówką.

8. Do aktywnych metod walki z bezrobociem należą:
- A. Ustawowe skrócenie czasu pracy.
  - B. Świadczenia przedemerytalne.
  - C. Szkolenia i kursy zawodowe.
  - D. Zasiłki dla bezrobotnych.

Sprawdź poprawność swoich rozwiązań w kluczu odpowiedzi znajdującym się na końcu książki.

JĘZYK ANGIELSKI

1. Who am I?

NaCoBeZU:

- ✓ Pozyskiwać informacje w języku angielskim dotyczące tematów: człowiek, dom, świat przyrody, praca, sport.
- ✓ W sposób płynny i zrozumiały formułować pytania typu TAK-NIE i odpowiedzi na nie w języku angielskim.
- ✓ Ustalać hierarchię zadawanych przez siebie pytań celem pozyskania niezbędnych informacji.
- ✓ Zrozumieć wypowiedzi ustne w języku angielskim w różnych warunkach odbioru – na forum klasy, w parach, podczas dyskusji i pogadanki.
- ✓ Wypowiadać się bez skrępowania na głos w języku angielskim.

Najlepszą metodą na przełamanie się i pokonywanie bariery w wypowiedzi ustnej w obcym języku jest ćwiczenie głośnej wypowiedzi w życiu codziennym i dążenie do myślenia w obcym języku, aby uniknąć kalkowania i dosłownego, błędnego tłumaczenia języka z ojczystego na obcy.

Exercise 1. Speak with your school mate and find out what his/her hobby is. The conversation must be performed in English.

Exercise 2. Search the Internet and find 3 websites which provide reliable business/economy news:

1. ....
2. ....
3. ....

2. Balanced chairs

NaCoBeZU:

- ✓ Współpracować w grupie w kilkusobowym zespole podczas zadania strategicznego.
- ✓ Pracować pod presją czasu.
- ✓ Prowadzić dyskusję w języku angielskim.
- ✓ Tworzyć krótką, prostą i zrozumiałą wypowiedź pisemną (instrukcję) w języku angielskim.

Cooperation (współpraca) – the process of people working or acting together for their common benefit.

Forms of cooperation (formy współpracy) – planning, consultation, realization.

Exercise 1. Imagine that you're the owner of a bakery. Write down who you should cooperate with in order to run your business properly and profitably:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Exercise 2. Write down all character traits that a good cooperator should have in your opinion.

.....

.....

.....

.....

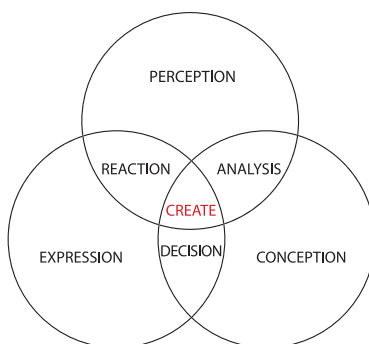
.....

.....

3. What's this?

NaCoBeZU:

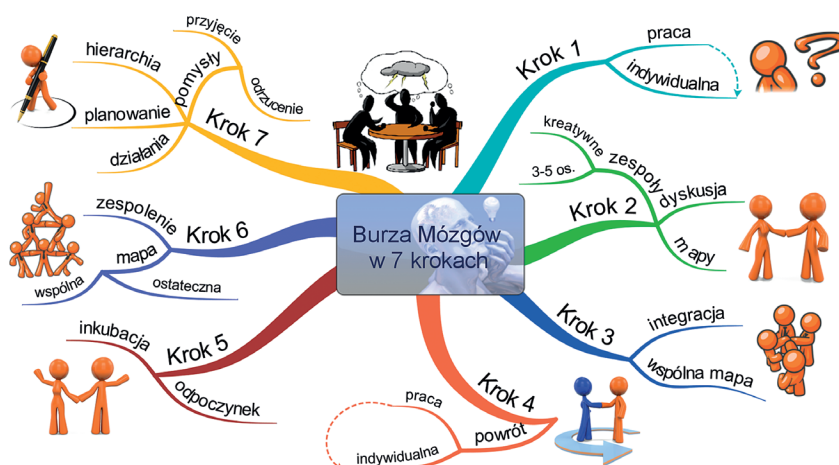
- ✓ Pracować techniką burzy mózgów w języku angielskim.
- ✓ Formułować proste instrukcje w języku angielskim.
- ✓ Analizować otrzymane w języku angielskim informacje.
- ✓ Myśleć po angielsku w sposób twórczy i kreatywny podczas opisywania wyglądu, funkcji i cech konkretnych przedmiotów codziennego użytku, nazw zawodów, zwierząt, części ciała.
- ✓ Pracować w grupie podczas wieloetapowego zadania.

Creative Process, Creativity (proces twórczy) – is a phenomenon whereby something new and valuable is created (such as an idea, a joke, a literary work, a painting or musical composition, a solution, an invention etc.).

Brainstorming (burza mózgu) – is a group or individual creativity technique by which efforts are made to find a conclusion for a specific problem by gathering a list of ideas spontaneously contributed by its member(s).

Mind map (mapa myśli) – is a diagram used to visually outline information. A mind map is often created around a single word or text, placed in the center, to which associated ideas, words and concepts are added.

2

Exercise 1. Create a mind-map to a word below. During this task, use the brain storm technique:

BED (łóźko)

Exercise 2. Go to <http://www.mindmeister.com> website, and create an online mind-map for a word BUSINESS.

4. Business Story Telling

NaCoBeZU:

- ✓ Werbalizować w języku angielskim swoje zdanie w dyskusji dotyczącej procesu poznawczego.
- ✓ Posługiwać się mową zależną (Reported Speech) w mowie i piśmie.
- ✓ Wykorzystywać techniki samodzielnej pracy nad językiem (prowadzenie notatek, zakreślanie istotnych informacji w tekście).
- ✓ Znajdować w tekście pisanym w języku angielskim określone informacje do zastosowania w świecie biznesu.
- ✓ Redagować w formie pisemnej oraz przedstawić na głos krótką historyjkę w języku angielskim.
- ✓ Rozróżniać ze słuchu teksty o różnorodnej formie i długości tworzące historyjki biznesowe, czytane w języku angielskim.

Chęć poznania całej historii/opowieści od początku do końca stanowi naturalny proces poznawczy, powodowany ludzką ciekawością.

Opowiadanie historyjek jest dobrym narzędziem w pracy zespołowej w biznesie.

² <http://mapymysliblog.pl/blog/>

Types of Business Stories:

- ❖ **Who I am story** – If you tell a „Who I Am” story when you first become a team leader, you can give a powerful insight into what really motivates you. This can break down walls and help your team realize that you’re a person just like them.
- ❖ **Why I’m here story** – These are very similar to „Who I Am” stories. The goal is to replace suspicion with trust, and help your team realize that you don’t have any hidden agendas. Show that you’re a good person, and that you want to work together with them to achieve a common goal.
- ❖ **Teaching story** – Use Teaching Stories to make a lesson clear and to help people remember why they’re doing something in the first place.
- ❖ **Vision story** – Tell these to inspire hope, especially when your team needs occasional reminders of why they’re doing what they should be doing.
- ❖ **Values in action story** – If you want your team to demonstrate a high level of customer service, then tell a story that reveals exactly what customer service means to you.
- ❖ **I know what you’re thinking story** – The advantage of telling this type of story is that you can recognize another person’s objections, and then show why those objections aren’t applicable in this situation. You can show respect for the other point of view while convincing the person that you’re right.

Excercise 1. Imagine that you’re a team leader in a pharmaceutical corporation. Which type of business story would you tell to your colleagues to motivate them?

.....

Excercise 2. Imagine that you have just become a leader in an advertising agency. Write down the „Who I am” story which you would tell on the first meeting of your new team:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. What you own, what you owe

NaCoBeZU:

- ✓ Podawać przykłady aktywów i pasywów w języku angielskim.
- ✓ Pozyskiwać i zrozumieć informacje w języku angielskim prezentowane w formie słownikowej.
- ✓ Posługiwać się słownictwem ze świata finansów i biznesu w języku angielskim.

Cashflow (przepływ pieniędzy) – is the movement of money into or out of a business, project, or financial product.

Asset (aktywo) – anything tangible or intangible that is capable of being owned or controlled to produce value and that is held to have positive economic value.

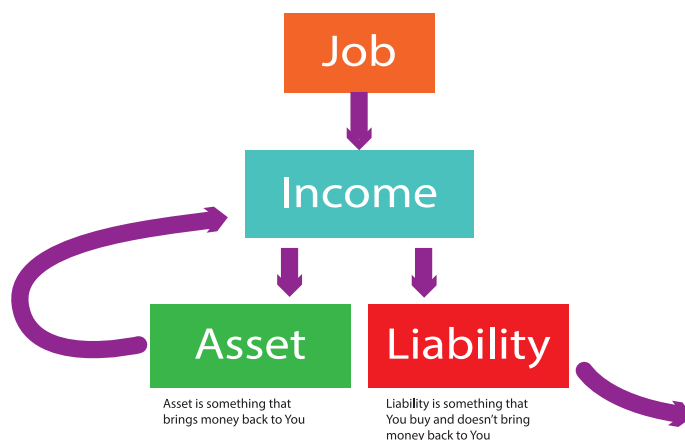
Liability (pasywo) – is defined as an obligation of an entity arising from past transactions or events, the settlement of which may result in the transfer or use of assets, provision of services or other yielding of economic benefits in the future. A liability is defined by the following characteristics:

- Any type of borrowing from persons or banks for improving a business or personal income that is payable during short or long time.

Cash Flow

- A duty or responsibility to others that entails settlement by future transfer or use of assets, provision of services, or other transaction yielding an economic benefit, at a specified or determinable date, on occurrence of a specified event, or on demand.
- A duty or responsibility that obligates the entity to another, leaving it little or no discretion to avoid settlement.
- A transaction or event obligating the entity that has already occurred.

Vocabulary assets and liabilities:

LOAN – pożyczka
 CREDIT CARD – karta kredytowa
 ACCOUNT (bank account) – konto bankowe
 DIVIDEND – dywidenda
 SAVINGS – oszczędności
 DEBT – dług
 LIFE ASSURANCE – polisa na życie
 INSURANCE POLICY – polisa ubezpieczeniowa
 MORTGAGE – hipoteka
 OVERDRAFT – zadłużenie
 CREDIT BALANCE – saldo kredytowe
 SALARY – wynagrodzenie
 VALUE ADDED TAX – podatek od towarów i usług VAT
 INCOME TAX – podatek dochodowy
 RENT – wynajmować
 LEASE (leasing) – dzierżawa
 INVESTMENT – inwestycja
 DEPOSIT – depozyt
 STOCK – zapas
 CASH – gotówka

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....
7. ....
8. ....
9. ....
10. ....

Exercise 2. Explain the meaning of the words below in your own words:

- LOAN .....
- MORTGAGE .....
- CASH .....
- DEPOSIT .....
- INVESTMENT .....

7. Save the World

NaCoBeZU:

- ✓ Wymieniać zalety i wady wpływu globalizacji na środowisko.
- ✓ Wskazywać w tekście anglojęzycznym przykłady strony biernej (Passive Voice) i zmieniać zdania ze strony czynnej w stronę bierną.
- ✓ Zrozumieć wypowiedzi pisemne na temat ogólnoświatowego zjawiska przedstawione w formie artykułu w języku angielskim.
- ✓ Znajdować w tekście pisanym w języku angielskim określone informacje dotyczące wpływu człowieka na środowisko.
- ✓ Rozróżniać formalny i nieformalny styl wypowiedzi pisanej w języku angielskim.
- ✓ Brać udział w debacie na temat globalnego ocieplenia.
- ✓ Grać w grę internetową w języku angielskim.

Globalisation (globalizacja) – is the process of international integration arising from the interchange of world views, products, ideas, and other aspects of culture.

Global Warming (globalne ocieplenie) – is the rise in the average temperature of Earth's atmosphere and oceans since the late 19th century and its projected continuation.

Exercise 1. Enter the <http://globalwarmingkids.net> website, and find out more about global warming concerns.

Exercise 2. Enter the <http://goo.gl/Vfz7yw> website, and play the „Climate change” game.

8. How do we measure success?

NaCoBeZU:

- ✓ Zrozumieć wypowiedzi pisemne o różnorodnej formie i długości napisane w języku angielskim dotyczące różnych postaw w przedsiębiorczości.
- ✓ Rozróżniać formalny i nieformalny styl wypowiedzi w tekście pisanym w języku angielskim.

- ✓ Wyrażać swoje poglądy, opinie i uczucia i uzasadniać je w języku angielskim w zakresie efektywnych postaw przedsiębiorczych.
- ✓ Przedstawiać w języku angielskim zalety i wady różnych poglądów i postaw będących bohaterami opowiadania.
- ✓ Prezentować w języku angielskim argumenty „za” i „przeciw” danej tezie.

Success (sukces) – achievement of a goal.

Na sukces w biznesie składają się: analysis, team work, sales, vision, objectives, process.

Exercise 1. Write down the name of your favourite profession. Create a mind-map describing ways to achieve a success and how to get the job of your dreams:

Exercise 2. Read the „12 Ways The ‘Law Of Attraction’ Can Improve Your Life” article from the Business Insider website <http://goo.gl/vEqQz>. Keeping in mind the facts from article, describe what the ‘Law of Attraction’ term means:

.....

.....

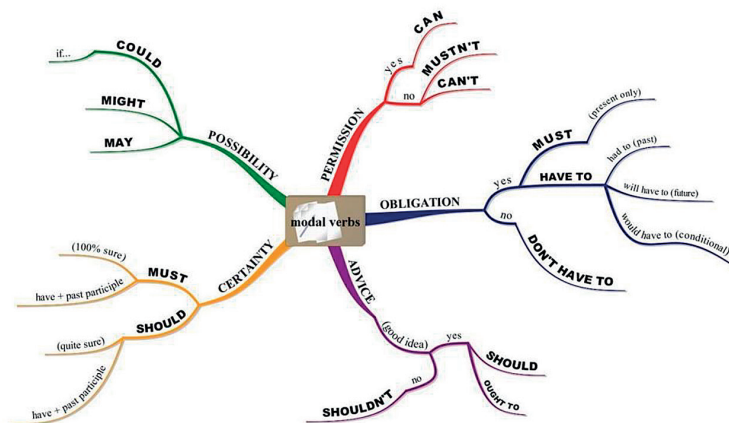
.....

9. Organize it!

NaCoBeZU:

- ✓ Opisywać intencje i plany na przyszłość w języku angielskim.
- ✓ Napisać w języku angielskim plan zajęć.
- ✓ Używać czasowników modalnych w mowie i piśmie.
- ✓ Zrozumieć wypowiedzi pisemne w Internecie w języku angielskim o różnorodnej treści w postaci artykułów i instrukcji do ćwiczeń.
- ✓ Pracować w grupie podczas organizacji przyjęcia.
- ✓ Dokonywać prostej analizy finansowej w języku angielskim.
- ✓ Rozplanować czasowo wydarzenie.
- ✓ Opisać w języku angielskim animacje czasu wolnego.
- ✓ Zrozumieć ze słuchu wypowiedzi o różnej formie i długości w różnych warunkach odbioru na temat aktywności w czasie wolnym i zabawy.

Modal Verbs (czasowniki modalne) – can, could, may, might, must, should, ought to, shall, will, would. Go on <http://goo.gl/qkur> and read about modal verbs. Fulfil the online exercises.

3

Present tenses for Future (Wyrażanie planów na przyszłość) – Simple Future has two different forms in English: „will” and „be going to”. Although the two forms can sometimes be used interchangeably, they often express two very different meanings. These different meanings might seem too abstract at first, but with time and practice, the differences will become clear. Both „will” and „be going to” refer to a specific time in the future.

FORM Will

[will + verb]

Examples: .....

- You will help him later.
- Will you help him later?
- You will not help him later.

FORM Be Going To

[am/is/are + going to + verb]

Examples: .....

- You are going to meet Jane tonight.
- Are you going to meet Jane tonight?
- You are not going to meet Jane tonight.

Checklist (lista rzeczy do wykonania) – is a type of informational job aid used to reduce failure by compensating for potential limits of human memory and attention. It helps to ensure consistency and completeness in carrying out a task. A basic example is the „to do list”. A more advanced checklist would be a schedule, which lays out tasks to be done according to time of day or other factors.

Time Management (zarządzanie czasem) – is the act or process of planning and exercising conscious control over the amount of time spent on specific activities, especially to increase effectiveness, efficiency or productivity.

Excercise 1. Read the „15 Easy Tricks That Will Save You Time In The Morning” article from the Business Insider website <http://goo.gl/6mtYAd>. Write down 15 things you can do to manage your morning time effectively:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....

³ <http://balanbalanbalan.blogspot.com/>

5. ....
6. ....
7. ....
8. ....
9. ....
10. ....
11. ....
12. ....
13. ....
14. ....
15. ....

Exercise 2. Imagine that you're a musical show promoter, and you're planning to arrange a „Student's Music Event” in your city. Create a checklist for such an event in English:

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

10. Let's negotiate!

NaCoBeZU:

- ✓ Omawiać poszczególne etapy procesu negocjacyjnego po angielsku.
- ✓ Używać form porównawczych w języku angielskim.
- ✓ Prowadzić negocjacje w języku angielskim.
- ✓ Wysuwać i rozważać hipotezy w języku angielskim.
- ✓ Grać w strategiczną grę po angielsku.

Negotiation (negocjacja) – is a dialogue between two or more people or parties, intended to reach an understanding, resolve a point of difference, or gain an advantage in outcome of a dialogue, produce an agreement upon courses of an action, bargain for individual or a collective advantage, craft outcomes to satisfy various interests of two people/parties involved in negotiation process. Negotiation is a process where each party involved in negotiating tries to gain an advantage for themselves by the end of the process. Negotiation is intended to aim at compromise.

Negotiation strategies (strategie negocjacyjne) – distributive and integrative negotiations.

Negotiator (negocjator) – is a person who engages in negotiation.

Dialogue (dialog) – is a literary and theatrical form consisting of a written or spoken conversational exchange between two or more („dia” means through or across) people.

Compromise (kompromis) – means making a deal between different parties where each party gives up part of their demand. In arguments, compromise is a concept of finding an agreement through communication, through a mutual acceptance of terms – often involving variations from an original goal or desire.

Five stages of negotiation process in business (pięć stadiów negocjacji w biznesie):

1. Preparation and planning.
2. Definition of ground rules.
3. Clarification and justification.
4. Bargaining and problem solving.
5. Closure and implementaions.

Comparison forms (formy porównawcze) – are a feature in the grammar of some languages, whereby adjectives and adverbs are inflected or modified to produce forms which indicate the relative degree of the designated properties.

Exercise 1. Enter the <http://goo.gl/5I9VE> website and learn more about comparison forms in English language. Fulfill online an exercise from the website.

Exercise 2. Imagine that you're planning to buy a used laptop. Write down five arguments that you should use to negotiate a good price for it:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

11. My Profile

NaCoBeZU:

- ✓ Redagować krótkie informacje o sobie w języku angielskim.
- ✓ Przedstawiać fakty z przeszłości i terażniejszości w postaci prostych i zrozumiałych wypowiedzi pisemnych w języku angielskim.
- ✓ Tworzyć własne Curriculum Vitae w języku angielskim

First Impression (pierwsze wrażenie) – is the event when one person first encounters another person and forms a mental image of that person. It can sometimes form an accurate representation of the person, depending on the observer and the person being observed.

Curriculum Vitae (CV) – provides an overview of a person's experience and other qualifications. In some countries, a CV is typically the first item that a potential employer encounters regarding the job seeker and is typically used to screen applicants, often followed by an interview, when seeking employment.

CV Creator online – <https://cvmkr.com/>.

Exercise 1. Enter the <http://goo.gl/0lkWr> website, and analyse what a good CV should look like, and compare it to a bad one.

Exercise 2. Write down a brief list of your skills and professional experience, which you can include in your own CV in English:

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

12. Careers Advice

NaCoBeZU:

- ✓ Znajdować w tekście obcojęzycznym określone informacje dotyczące predyspozycji zawodowych, poszukiwania pracy, tworzenia dokumentów aplikacyjnych.
- ✓ Wyciągać wnioski dotyczące kariery zawodowej z tekstu czytanego w języku angielskim.
- ✓ Prowadzić w języku angielskim dyskusję dotyczącą poszukiwania dobrej pracy.
- ✓ Wyszukiwać w Internecie informacje na temat profili zawodowych.
- ✓ Rozwiązywać testy online w języku angielskim służące do zbadania swoich umiejętności i kompetencji zawodowych.

Exercise 1. Enter the website <http://www.careerbuilder.co.uk> and find out how English job advertisements looks like.

Exercise 2. Imagine that you're the owner of a clothing company, and you're looking for a tailor/dressmaker and a fashion designer. Write down appropriate job advertisements which you would publish on the Internet in English.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

13. My Business

NaCoBeZU:

- ✓ Tworzyć krótkie, zrozumiałe wypowiedzi pisemne przedstawiające fakty, wady i zalety różnych rozwiązań i poglądów w języku angielskim dotyczących zakładania firmy i rozpoczynania działalności gospodarczej.
- ✓ Pracować w grupie podczas tworzenia biznesplanu innowacyjnego przedsiębiorstwa.
- ✓ Wykonywać analizę SWOT i analizę finansową dla powstającego przedsiębiorstwa w języku angielskim.
- ✓ Badać konkurencyjność przedsięwzięcia.
- ✓ Opracowywać plan marketingowy przykładowego przedsiębiorstwa.
- ✓ Działać pod presją czasu w warunkach symulowanych odnoszących się do świata biznesu.

Company (spółka, firma, przedsiębiorstwo) – is an association or collection of individuals, people or „warm-bodies” or else contrived „legal persons” (or a mixture of both). Company members share a common purpose and unite in order to focus their various talents and organize their collectively available skills or resources to achieve specific, declared goals. Companies take various forms, such as:

- Voluntary associations which may be registered as a Nonprofit organization.
- A group of soldiers.
- Business entity with an aim of gaining a profit.
- Financial entities and Banks.

Product (produkt) – is anything that can be offered to a market that might satisfy a want or a need.

Service (usługa) – is an intangible commodity. That is, services are an example of intangible economic goods.

Business English Vocabulary:

- Gross – brutto
- Nett – netto
- Investment – inwestycja
- Profit – zysk
- Loss – strata
- Outfit – wyposażenie firmy
- Surplus – nadwyżka
- Inflation – inflacja
- Turnover – obrót
- Transaction – transakcja biznesowa
- Deadline – termin
- Non-profit organization – organizacja pozarządowa
- Income tax – podatek dochodowy
- To found – założyć, fundować
- Employee – pracownik
- Employer – pracodawca
- Labourer – robotnik
- Company (Co), partnership – spółka
- Joint Stock Company, Incorporated Company (Inc), Public Limited Company (PLC) – spółka akcyjna
- Registered partnership – spółka jawna
- Limited partnership – spółka komandytowa
- Partnership – spółka cywilna
- Trading partnership – spółka handlowa
- Limited Liability Company – spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
- Profit – zysk
- Profitable – rentowny
- Expenditure – wydatek
- Tax free – wolne od podatku
- Raw materials – surowce naturalne
- Overheads – koszty stałe
- Expand – rozszerzyć
- Growth – wzrost
- Payback – zwrot
- Interest – odsetki
- Payment – wynagrodzenie
- Factory – fabryka
- Guarantee – gwarancja

- Bonds – obligacje
- Shares – akcje
- Securities – papiery wartościowe
- Service – usługa
- Product – produkt
- Competitor – konkurencja

Businessplan (biznesplan) – is a formal statement of a set of business goals, the reasons they are believed attainable, and the plan for reaching those goals. It may also contain background information about the organization or team attempting to reach those goals.

Good business plan contains:

- **Mission Statement** – nazwa przedsiębiorstwa i rodzaj wykonywanej działalności.
- **Product Description** – opis finalnego produktu/usługi.
- **Company Background, Operations** – plan rozwoju przedsiębiorstwa.
- **Marketing Plan** – plan marketingowy.
- **Competitor Analysis** – analiza rynku pod kątem konkurencji.
- **SWOT Analysis** – analiza SWOT.

- **Financial Planning** – analiza finansowa.
- **Timeline** – rozwój firmy w czasie.

SWOT Analysis (analiza SWOT) – is a structured planning method used to evaluate the Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats involved in a project or in a business venture. A SWOT analysis can be carried out for a product, place, industry or person.

Excercise 1. Imagine that you're planning to open a mobile cafe, which serves hot beverages out on the street. Make a competition analysis for such an enterprise:

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Exercise 2. Search the Internet and find 3 companies that run their business in the UK. Write down a brief description of the products or services of these companies:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

JĘZYK NIEMIECKI

1. Der kurze Ball

NaCoBeZU:

- ✓ Konstruować pytania z użyciem formy W-Fragen.
- ✓ Pozyskiwać informacje w niemieckim języku.
- ✓ Zrozumieć wypowiedzi ustne w języku niemieckim w różnych warunkach odbioru – na forum klasy, podczas dyskusji.
- ✓ Wypowiadać się bez skrępowania na głos w języku niemieckim.

Najlepszą metodą na pokonanie bariery językowej jest ćwiczenie głośnej wypowiedzi w języku niemieckim w życiu codziennym. Ważne jest dążenie do myślenia w obcym języku oraz unikanie dosłownego, błędnego tłumaczenia języka z ojczystego na obcy.

W-Fragen są to pytania o uzupełnienie. Zaczynają się na W (wer, was, wie, wo, wann, warum, etc.), stąd ich nazwa. Po pytajniku znajduje się czasownik.

Aufgabe 1. Ergänzen Sie in den Fragen die W-Fragewörter!

- _____ ist das Wetter heute?
- _____ siehst du täglich fern?
- _____ hast du gestern am Nachmittag gemacht?
- _____ Pläne hast du für die Ferien?
- _____ möchtest du nach der Schule machen?
- _____ dauern die Sommerferien in Polen?
- _____ ist dein Lieblingsgetränk?

Aufgabe 2. Stell dir vor, du hast die bekannte deutsche Politikerin Angela Merkel getroffen. Welche Fragen würdest du ihr stellen, um mehr über ihre politische Karriere zu erfahren? Notiere die Fragen unten:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Der Turm

NaCoBeZU:

- ✓ Omawiać po niemiecku etapy procesu negocjacji.
- ✓ Prowadzić negocjacje po niemiecku.
- ✓ Zapisywać rezultaty dyskusji w postaci instrukcji w języku niemieckim.
- ✓ Grać w strategiczną grę w języku niemieckim.

Zusammenarbeit (współpraca) – bewusstes Zusammenwirken, um ein gemeinsames Ziel zu erreichen. Wir unterscheiden 3 Formen der Zusammenarbeit: Planung, Beratung, Realisierung.

Vermittlung (negocjacja) – ein strukturiertes freiwilliges Verfahren zur konstruktiven Beilegung eines Konflikts.

Fünf Etappen des Verhandlungsprozesses:

1. Vorbereitungen und Planung.
2. Definitionen von Regeln.
3. Erklärung und Begründung.
4. Verhandlungen und Lösung des Problems.
5. Beendigung und Umsetzung.

Vermittler (negocjator) – Mediator in einem Kommunikationsprozess.

Dialog (dialog) – eine mündlich oder schriftlich zwischen zwei oder mehreren Personen geführte Rede.

Kompromiss (kompromis) – Lösung eines Konflikts durch gegenseitige freiwillige Einigung.

Aufgabe 1. Mach dich mit dem deutschen Versteigerungportal <http://www.ebay.de/> bekannt. Notiere in Stichpunkten, wie man dort Sachen ohne Mindestpreis kauft:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Aufgabe 2. Beantworte die Frage: Ist deiner Meinung nach die Verhandlung per Internet leichter als in der Wirklichkeit? Begründe deine Antwort!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Was gibt es Neues?

NaCoBeZU:

- ✓ Zrozumieć wypowiedzi pisemne w języku niemieckim pochodzące z portali informacyjnych.
- ✓ Wykorzystywać techniki samodzielnej pracy nad językiem (prowadzenie notatek, zakreślanie istotnych informacji w tekście).
- ✓ Redagować w formie pisemnej oraz przedstawić na głos skrót przeczytanego w języku niemieckim tekstu.
- ✓ Przekazać drugiej osobie najważniejsze fakty z usłyszonej w języku niemieckim historii.

Aufgabe 1. Schreibe eine Zusammenfassung des gelesenen Artikels:

Rekord bei Musik-Fest⁴

In der Stadt Hildesheim gab es ein großes Musik-Festival. Das Festival heißt heißt „M'era Luna“. Zu dem Fest kamen rund 25.000 Menschen. Das ist Rekord für dieses Festival.

Das Musik-Festival gibt es schon seit über 10 Jahren. Es findet jedes Jahr am 2. Wochen-Ende im August statt. Auf dem Festival treten viele MusikGruppen auf. Sie spielen unterschiedliche

⁴ <http://www.nachrichtenleicht.de/kultur/rekord-bei-musik-fest/>

dliche Arten von Rock-Musik. Auch Elektro-Musik wird gespielt. Das Festival in Hildesheim ist eines der wichtigsten Festivals für diese Musik.

Dieses Jahr kamen so viele Menschen wie noch nie: es waren rund 25.000 Menschen. Das ist Rekord. Letztes Jahr waren es 20.000 Menschen. Viele Besucher von dem Festival tragen schwarze Kleidung. Viele von ihnen verkleiden sich auch. Sie verkleiden sich zum Beispiel als Engel. Oder sie tragen Kostüme: Die sehen manchmal so aus wie Kleidung, die man vor vielen 100 Jahren getragen hat.

Dieser Beitrag wurde am 16.08.2013 veröffentlicht:

.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

Aufgabe 2. Recherchiere im Internet und notiere Adressen von 6 deutschsprachigen Internetportals, wo man glaubwürdige Informationen über die Welt und Wirtschaft finden kann:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....

4. Was gehört zu meinen Einnahmen und was zu meinen Kosten?

NaCoBeZU:

- ✓ Pracować z leksykonem języka niemieckiego w wersji online.
- ✓ Podać znaczenie słów ze świata finansów i biznesu w języku niemieckim.
- ✓ Analizować znaczenie niemieckich słów ze świata finansów i biznesu.
- ✓ Prawidłowo zapisywać słowa związane ze światem finansów i biznesu w języku niemieckim.

Aktiva (aktywa) – zeigen die Verwendung der Finanzmittel und sind Bestandteil der Bilanz eines Wirtschaftssubjekts.

Passiva (pasywa) – stellen die Mittelherkunft eines Unternehmens dar und sind Bestandteil der Bilanz eines Wirtschaftssubjekts.

Wortschatz aus dem Bereich Finanzen und Wirtschaft (słownictwo z zakresu finansów i biznesu):

- KREDIT – kredyt
- KREDITKARTE – karta kredytowa
- BANKKONTO – konto bankowe
- DIVIDENDE – dywidenda
- ERSPARNISSE – oszczędności
- KONTOÜBERZIEHUNG – debet na koncie
- EBENSVERSICHERUNG – ubezpieczenie na życie

VERSICHERUNGSPOLICE – polisa ubezpieczeniowa

HYPOTHEK – hipoteka

VERSCHULDUNG – zadłużenie

KREDIT-SALDO – saldo kredytowe

GEHALT – pensja

MEHRWERTSTEUER (MWST) – podatek VAT

EINKOMMENSSTEUER – podatek dochodowy

MIETEN – wynajmować

EASING – leasing

INVESTITION – inwestycja

SPAREINLAGE – wkład oszczędnościowy

VORRÄTE – zapasy

BARGELD – gotówka

Aufgabe 1. Wähle 5 Wörter aus der oberen Liste und bilde mit ihnen Sätze auf Deutsch:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

Aufgabe 2. Mache dich mit dem folgenden Beispiel bekannt. Erkläre dann bei jedem Gegenstand, warum er zu Aktiva oder zu Passiva gehört.

Beispiel: Boot. Das Boot gehört zu meinen Aktiva, weil ich es zum Fischen nutze. Die gefangenen Fische verkaufe ich dann auf dem Markt, was mir Geld bringt. Das Boot gehört zu meinen Passiva, weil es mein Hobby ist. Es bringt kein Geld:

1. **Auto:** .....
2. **Wohnung:** .....
3. **Fotoapparat:** .....
4. **Computer:** .....
5. **mp3-Player:** .....

5. Super Memo Aktiva und Passiva

NaCoBeZU:

- ✓ Łączyć niemieckie słowo z zakresu tematyki finansów i biznesu z jego znaczeniem w języku polskim.
- ✓ Przyporządkowywać słowa w języku niemieckim do grupy aktywów lub pasywów.

6. Projekt „Europäische Union”

NaCoBeZU:

- ✓ Podawać niemieckie nazwy państw członkowskich Unii Europejskiej.
- ✓ Wybierać najważniejsze informacje z tekstu niemieckojęzycznego na temat kraju UE.
- ✓ Przedstawiać fakty w postaci infografiki.
- ✓ Brać udział w debacie niemieckojęzycznej na temat miejsca organizacji konferencji dotyczącej globalizacji.
- ✓ Opracowywać po niemiecku plan dnia.
- ✓ Wymieniać zalety i wady wpływu globalizacji na różne aspekty życia.
- ✓ Pracować techniką burzy mózgów w języku niemieckim.
- ✓ Przygotować projekt międzynarodowej konferencji „Eine Welt”.
- ✓ Grać w grę internetową w języku niemieckim.

Die Europäische Union (Unia Europejska) – ein aus 28 Staaten bestehender Staatenverbund, der einen Europäischen Binnenmarkt bildet.

Seit dem 01. Juli 2013 gehören 28 Staaten zur Europäischen Union. Das sind:

- Belgien – Belgia
- Bulgarien – Bułgaria
- Dänemark – Dania
- Deutschland – Niemcy
- Estland – Estonia
- Finnland – Finlandia
- Frankreich – Francja
- Griechenland – Grecja
- Irland – Irlandia
- Italien – Włochy
- Kroatien – Chorwacja
- Lettland – Łotwa
- Litauen – Litwa
- Luxemburg – Luksemburg
- Malta – Malta
- die Niederlande – Holandia
- Österreich – Austria
- Polen – Polska
- Portugal – Portugalia
- Rumänien – Rumunia
- Schweden – Szwecja
- die Slowakei – Słowacja
- Slowenien – Słowenia
- Spanien – Hiszpania
- Tschechische Republik – Czechy
- Ungarn – Węgry

- Vereinigtes Königreich – Wielka Brytania
- Zypern – Cypr

Entwerfen/der schöpferische Prozess (proces twórczy) – zielgerichtete geistige und schöpferische Leistung.

Globalisierung (globalizacja) – ist ein Vorgang, in dem man internationale Verflechtungen in vielen Bereichen beobachten kann.

To-do-Liste, Checkliste (lista rzeczy do zrobienia) – Sammlung von Fragen bzw. Aufgaben zu einem bestimmten Thema, mit dem Ziel den Istzustand einer Situation zu ermitteln.

Aufgabe 1. Stell dir vor: du organisierst eine Schulabschlussparty. Bereite eine Checkliste für dieses Event vor:

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

Aufgabe 2. Besuche die Internetseite http://europa.eu/kids-corner/index_pl.htm und überprüfe dein Wissen über die EU-Mitgliedsländer, indem du das Internetspiel „Entdecke Europa“ spielst.

7. Mein Unternehmen

NaCoBeZU:

- ✓ Podawać przykłady produktów i usług.
- ✓ Pracować z dłuższą wypowiedzią pisemną w języku niemieckim w postaci artykułu i wyszukać w niej najważniejsze informacje na zadany temat.
- ✓ Tworzyć krótkie, zrozumiałe wypowiedzi pisemne przedstawiające fakty, wady i zalety różnych rozwiązań i poglądów w języku niemieckim dotyczących zakładania firmy i rozpoczęcia działalności gospodarczej.
- ✓ Pracować w grupie podczas tworzenia biznesplanu innowacyjnego przedsiębiorstwa.
- ✓ Wykonywać analizę SWOT i analizę finansową dla powstającego przedsiębiorstwa w języku niemieckim.
- ✓ Badać konkurencyjność przedsięwzięcia.
- ✓ Opracowywać plan marketingowy przykładowego przedsiębiorstwa.
- ✓ Działać pod presją czasu w warunkach symulowanych odnoszących się do świata biznesu.

Unternehmen (przedsiębiorstwo) – ein spezieller Betriebstyp in marktwirtschaftlichen Systemen.

Produkte (produkt) – eine erzeugte Ware oder Dienstleistung.

Dienstleistung (usługa) – ein ökonomisches Gut, eine von einer natürlichen Person erbrachte Leistung.

Wortschatz aus dem Bereich Wirtschaftsdeutsch (słownictwo z zakresu biznesowego języka niemieckiego):

- Brutto – brutto
- Netto – netto

- Investition – inwestycja
- Gewinn – zysk
- Verlust – strata
- Firmenausstattung – wyposażenie firmy
- Überschuss (z.B. Waren) – nadwyżka (np. towarów)
- Inflation – inflacja
- Umsatz – obrót
- Business-Geschäft – transakcja biznesowa
- Frist (Deadline) – termin
- Nichtregierungsorganisation – organizacja pozarządowa
- Einkommenssteuer – podatek dochodowy
- Erstattung – zwrot
- Arbeitgeber – pracodawca
- Arbeitnehmer – pracownik
- Arbeiter – robotnik
- Gesellschaft – spółka
- Aktiengesellschaft – spółka akcyjna
- Offene Handelsgesellschaft – spółka jawna
- Kommanditgesellschaft – spółka komandytowa
- Gesellschaft bürgerlichen Rechts – spółka prawa cywilnego
- Gesellschaft mit beschränkter Haftung – spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
- Ausgabe – wydatek
- steuerfrei – wolne od podatku
- natürliche Rohstoffe – surowce naturalne
- Fixkosten, Betriebskosten – koszty stałe, koszty utrzymania
- erweitern (z. B. die Firmentätigkeit) – rozszerzyć (np. zakres działalności firmy)
- Aufstieg – wzrost
- Rückerstattung – zwrot, refundacja
- Nutzen – korzyści
- Vergütung – wynagrodzenie
- Fabrik – fabryka
- Fonds – fundusz
- Wertpapiere – papiery wartościowe
- Staatsanleihen – obligacje skarbowe
- Aktien – akcje
- Dienstleistung – usługa
- Produkt – produkt
- Konkurrenz – konkurencja

Businessplan/Geschäftsplan (biznesplan) – ein schriftliches Dokument, das eine Geschäftsmöglichkeit beschreibt

Ein guter Geschäftsplan sollte folgende Teile enthalten:

- **Art der ausgeübten Tätigkeit** – rodzaj wykonywanej działalności.
- **Entwicklungsplan** – plan rozwoju.

- **Marketingkonzept** – plan marketingowy.
- **Finanzanalyse** – analiza finansowa.
- **Produkt** – bzw. Dienstleistungsbeschreibung – opis produktu lub usługi.
- **Marktanalyse in Bezug auf die Konkurrenz** – analiza rynku pod kątem konkurencji.
- **Plan der zeitlichen Firmenentwicklung** – plan rozwoju firmy w czasie.
- **SWOT-Analyse** – analiza SWOT.

Aufgabe 1. Führe eine SWOT-Analyse in der deutschen Sprache für eine neu gegründete Firma durch. Die Firma produziert alternative Musik:

S: .....

.....

W: .....

.....

O: .....

.....

T: .....

.....

Aufgabe 2. Suche im Internet 4 beliebige deutsche Unternehmen und beschreibe kurz, welche Produkte oder Dienstleistungen sie anbieten:

1. .....

.....

2. .....

.....

3. .....

.....

4. .....

.....

8. Lerne deinen Markt kennen

NaCoBeZU:

- ✓ Omawiać w języku niemieckim funkcje i rodzaje rynków.
- ✓ Przedstawiać pojęcia ze świata biznesu w formie inscenizacji.
- ✓ Definiować popyt i podaż w języku niemieckim.
- ✓ Wnioskować, jak będzie kształtowała się cena rynkowa produktu/usługi w zależności od popytu i podaży.
- ✓ Wyjaśniać, w jaki sposób popyt i podaż wpływają na konkurencję.

Markt (rynek) – das geregelte Zusammenführen von Angebot und Nachfrage an Waren, Dienstleistungen und Rechten.

Marktarten (rodzaje rynków):

nach dem Umfang der staatlichen Beeinflussung:

- freie Märkte: Märkte ohne jeden Staatseingriff, wie sie im Modell der freien Marktwirtschaft vorausgesetzt werden,

- regulierte (gelenkte, reglementierte) Märkte: Märkte, auf denen der Staat eingreift, wenn er seine politische Ziele gefährdet sieht, z.B. Markt für Mietwohnungen;

nach dem Umfang der Marktzutrittsmöglichkeiten:

- offene Märkte: Märkte, bei denen jeder als Anbieter oder Nachfrager auftreten kann, z. B. Flohmarkt, Ebay,
- geschlossene Märkte: Märkte, auf denen nicht jeder Zutritt hat, z.B. früher staatliches Postmonopol, Börsenmakler (Lizenz erforderlich);

nach räumlich-zeitlichen Gesichtspunkten:

- zentralisierte Märkte (=Punktmärkte): Märkte, auf denen alles Angebot und alle Nachfrage an einen bestimmten Ort aufeinandertreffen, z.B. Börsenplätze, Wochenmarkt. Zentralisierte Märkte sind in der Regel auch organisierte Märkte, d.h. Märkte mit einer Marktordnung, z.B. Börse,
- dezentralisierte Märkte: Märkte, auf denen Angebot und Nachfrage weder am gleichen Ort noch zur gleichen Zeit aufeinandertreffen; meist auch unorganisierte Märkte;

nach rein räumlichen Gesichtspunkten:

- norddeutsche Märkte, deutsche Märkte, europäische Märkte, Weltmärkte;

nach der Einheitlichkeit bzw. Uneinheitlichkeit der Marktpreisbildung:

- vollkommene Märkte: Märkte, auf denen es nur einen einheitlichen Preis für ein bestimmtes Gut geben kann,
- unvollkommene Märkte: Märkte, auf denen es für ein bestimmtes Gut unterschiedliche Preise gibt;

nach der Art der gehandelten Sachgüter und Leistungen:

- Faktormärkte: Märkte, auf denen Angebot und Nachfrage der Produktionsfaktoren zusammentreffen: Arbeitsmärkte: über Zeitung, Internet, ARGE, Finanzmärkte/Kapitalmärkte: Austausch von Geld über Banken, Effektenbörse, Immobilienmärkte: über Makler, Banken, Zeitung, Internet,
- Gütermärkte: Märkte, auf denen Angebot und Nachfrage nach Sachgütern zusammentreffen: Konsumgütermärkte, Produktionsgütermärkte;

nach der Anzahl der Anbieter und Nachfrager (Marktformen im engeren Sinne):

- polypolistische Märkte: vollständige Konkurrenz, d.h., viele Anbieter und Nachfrager treten auf dem Markt auf,
- oligopolistische Märkte: Märkte, auf denen auf einer und/oder beiden Marktseiten nur wenige Konkurrenten vorhanden sind,
- monopolistische Märkte: Märkte, auf denen sich auf einer und/oder beiden Marktseiten nur ein Marktbeteiligter befindet.

Marktfunktionen (funkcje rynku):

- **Informative Funktion** – der Markt liefert Produzenten und Kunden Informationen über die Grundparameter: Nachfrage, Angebot und Preis.
- **Gleichgewichtsfunktion** – der Markt ist ein Mechanismus, die Produktionsgröße, ihr Sortiment, die Qualität der Waren an die Erwartungen der Kunden anpasst. Die Produzenten treffen ihre Entscheidungen aufgrund der Informationen, die sie vom Markt erhalten.
- **Funktion: Produktakzeptanz** – dank dem Markt wird die gesellschaftliche Nützlichkeit der hergestellten Güter bestätigt. Dadurch werden sie zu Waren. Es ist auch möglich, dass der Markt ein Produkt ablehnt.
- **Allokative Funktion** – der Markt reguliert die Produktion durch die Allokation des Kapitals und die Investitionsentscheidungen (Schätzung der Rentabilität, die voraussichtliche Nachfrage auf den Innen- und Außenmärkten, Senkung der Produktionskosten, um auf dem Markt zu bleiben).

- o **Selektive Funktion** – der Markt führt eine Selektion der Waren und Produzenten durch. Die Verbraucher akzeptieren Produkte oder nicht, in Bezug auf ihre Nützlichkeit für die Befriedigung ihrer Bedürfnisse, und auf die getragenen Herstellungskosten, Fortschrittlichkeit und Qualität.

Nachfrage (popyt) – der am Markt tatsächlich geäußerte Bedarf an Gütern oder Dienstleistungen.

Angebot (podaż) – die Menge von Gütern oder Dienstleistungen jeder Art, die jemand zu einem bestimmten Preis bereit ist, zu produzieren oder zu erbringen.

Marktpreis (cena rynkowa) – der Preis eines Gutes, der sich auf einem Markt bildet.

Aufgabe 1. Besuche die Internetseite der Frankfurter Börse <http://www.boerse-frankfurt.de>. Finde und notiere die Namen von 5 Unternehmen, deren Aktienwert an dem jeweiligen Tag am meisten gestiegen ist und 5, deren Aktienwert am meisten gesunken ist.

Am meisten gestiegen

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

Am meisten gesunken

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

Aufgabe 2. Beschreibe, wie wird in deinem Haushalt die Nachfrage aussehen (hoch/niedrig/kein), wenn es um folgende Produkte geht – im Laufe des Jahres und vor Weihnachten?

BROT: .....

MILCH: .....

KERZEN: .....

FISCH: .....

KLOPAPIER: .....

9. Mit Finanzen per du

NaCoBeZU:

- ✓ Podać w języku niemieckim, jakie wyróżniamy formy i funkcje pieniądza.
- ✓ Korzystać z technik informacyjno-komunikacyjnych w języku niemieckim w celu zdobycia informacji.
- ✓ Omawiać w języku niemieckim, czym zajmuje się Centralny Bank Europejski.
- ✓ Grać w grę internetową w języku niemieckim.
- ✓ Określać znaczenie pojęć: deflacja, inflacja i hiperinflacja.
- ✓ Charakteryzować wpływ inflacji na gospodarkę.

Geld (pieniądz) – jedes allgemein anerkannte Tausch- und Zahlungsmittel.

Geldfunktionen (funktione pieniądza):

- Vermittler im Handelsaustausch,
- Zahlungsmittel,
- Mittel der Vermögensaufbewahrung,
- Wertmesser.

Geldformen (formy pieniądza):

- bar,
- bargeldlos,
- elektronisch.

Die Europäische Zentralbank (Europejski Bank Centralny) – ein Organ der EU, es ist die Währungsbehörde EU-Mitgliedsländer im Rahmen der Währungsunion, ihr Sitz befindet sich in Frankfurt am Main.

Aufgabe 1. Besuche die Internetseite: http://europa.eu/kids-corner/index_pl.htm und spiele auf deutsch das Internetspiel Euro-Lauf.

Aufgabe 2. Besuche die Internetseite: <http://goo.gl/dHOvsD> und spiele auf deutsch das Spiel Top Floor Hoch Hinaus.

10. Mein Profil

NaCoBeZU:

- ✓ Omaliać cechy osoby przedsiębiorczej.
- ✓ Redagować krótkie informacje o sobie w języku niemieckim.
- ✓ Przedstawiać fakty z przeszłości i terażniejszości w postaci prostych i zrozumiałych wypowiedzi pisemnych w języku niemieckim.
- ✓ Tworzyć własne Curriculum Vitae w języku niemieckim.

Die unternehmungslustige Person (osoba przedsiębiorcza) – ein Mensch mit Initiative, etwas zu unternehmen.

Curriculum Vitae – der Lebenslauf, listet die individuellen Daten einer Person auf.

Aufgabe 1. Finde eine deutschsprachige Internetseite, wo sich ein deutschsprachige Muster der Amtsformulare befinden. Notiere unten diese Adresse:

.....

Aufgabe 2. Besuche die Seite: <http://www.make-it-in-germany.com/> . Wähle dann Deutsch und klicke bei Links >> Studium, Aus- und Weiterbildung und mache dich mit den Links zum Thema „Studieren in Deutschland“ bekannt.

Klucz odpowiedzi

Dział I

1. C
2. C
3. C
4. B
5. A
6. A
7. D
8. D
9. B
10. A

Dział II

1. C
2. B
3. D
4. A
5. D
6. B
7. C
8. A

Dział III

1. A
2. C
3. D
4. D
5. B
6. B
7. A
8. A
9. C
10. C

Dział IV

1. B
2. D
3. A
4. D
5. A
6. A
7. D
8. A
9. B
10. B
11. D
12. A

Dział V

1. A
2. C
3. B
4. D
5. B
6. A
7. B
8. B
9. D
10. D

Dział VI

1. B
2. C
3. A
4. D
5. B
6. A
7. A
8. C

